

SORULARLA RİSALE-İ NUR DERSLERİ

— — — — —
A l a a d d i n B a ş a r

SÖZLER

Onncu Söz / Haşır Risalesi

zafer
YAYINLARI

zafer
YAYINLARI

yayın no: 255

SORULARLA RİSALE-İ NUR DERSLERİ-3

Genel yayın yönetmeni: Ergün Ür

Yayınevi editörü: Özkan Öze

Tashih: Emine Aydın

İç düzen/kapak: Zafer Yayınları

isbn: 978 975 261 159 7

Sertifika no: 14452

Mahmutbey mh. Deve Kaldırımı cd. Gelincik sk. no:6 Bağcılar / İstanbul, Türkiye

Tel: (0 212) 446 21 00 Fax: (0 212) 446 01 39

www.zafer yayinlari.com / zafer@zafer yayinlari.com

Copyright © 2009

2. Baskı: Mart, 2011

Baskı-cilt: Vesta Ofset, 0 212 445 72 52

SORULARLA RİSALE-İ NUR DERSLERİ

Onuncu Söz / Haşır Risalesi

3

A l a a d d i n B a ş a r

takdim

OKUYUCULARIMIZIN, Nur Risaleleri'ndeki anahtar niteliğindeki kelime ve cümleleri izah etme gayesiyle kaleme aldığı *Nur'dan Kelimeler-Cümleler* kitaplarıyla tanıdığı Alaaddin Başar; bu yeni dizide, *Risale-i Nur* derslerine, soru-cevap şeklinde devam ediyor.

“Sorularla Risale-i Nur Dersleri” , www.nuriklimi.com (www.sorularlarisaleinur.com) sitesinin editörleri tarafından, başlatılan ve uzun soluklu olması ümit edilen bir çalışma.

Sitede görüntülü olarak yayınlanması için görüntülü kaydı yapılan “Sorularla Risale-i Nur Dersleri”,

internet kullanıcılarının hizmetine sunulurken; bu kıymetli sohbetlerin metinleri, yazarımız tarafından, kitap haline getirmek amacıyla yeniden düzenlendi. Böylece, bu kıymetli sohbetler, çok daha kalıcı bir hâl aldı.

...

Dizinin bu üçüncü kitabında, soru-cevap faslı, Nur Risaleleri içinde özel bir yere sahip olan *Onuncu Söz*'ü diğer adıyla *Haşir Risalesi*'ni kapsıyor...

—Zafer Yayınları

“Kat'î ve çok tecrübelerle anlaşılmış ki,
imani kurtarmak ve kuvvetlendirmek
ve tahkikî yapmanın en kısa ve en kolay yolu
Risale-i Nur'dadır. ”

— *Kastamonu Lahikası*

Onuncu Söz / Haşır Risalesi

SORU: Bediüzzaman'ın, hakikatleri teşbih, temsil ve hikâyelerle nazara vermesinin önemi nasıl anlamalıyız. Mantikî ve aklî olan delil ve burhanlarla hakikati ispat etmek daha faydalı ve sağlam değil midir?

BUNA BENZER bir soru Risale'lerde yer almış ve Bediüzzaman Hazretleri, bu konuda gerekli açıklamayı yapmıştır.

Ben sadece şu kadarını söylemek isterim. Mantikî deliller insanın aklını ikna içindir. İnsanda esas olan kalptir. Kalp iman mahallidir. Üstad'ın da nazara verdiği gibi,

“Neticenin kayyumu İmandır. Bürhan, ancak onu görmek için bir menfezdır veya bir süpürge gibi o neticeye konan vehimleri süpürür.” — Mesnevî-i Nuriye

Bir meseleyi teşbih, temsil ve hikayelerle ders vermekle insanın kalbi ve his âlemi daha çok hisse alır.

Mazide bu yolu en güzel şekilde kullanan büyük zatlar çıkmıştır. Bunların başında Hazreti Mevlâna, Şeyh Sadi ve Feridüddin Attar gelir. Hz. Mevlâna birçok ince hakikatleri ve ahlâk derslerini hayvanları konuşturarak kalplere yerleştirir. Bu noktada Üstad Bediüzzaman

Hazretleri'ni diğer müşhidlerden ayıran en önemli özelliği iman hakikatlerinin en derin meselelerini temsil yoluyla kalbe kabul ettirmesi, akla yaklaştırmasıdır. Diğer büyük zatlar temsil ve hikaye yolunu, daha çok, ahlâk konusunda kullanmışlardır.

On Dokuzuncu Söz'de, "Rabbimizi bize tarif eden üç büyük küllî muarrif var" denilmiş ve bunlar kâinat, Kur'an ve Hazreti Peygamber olarak ortaya konmuştur. İşte Üstad, Rabbimizin uluhiyetine ve rububiyetine dair çok ince ve derin hakikatleri kâinat kitabından temsiller getirerek anlatmış ve akla yakınlaştırmıştır. Takip ettiği bu yolun önemini bizzat kendi ifadelerinden okuyalım:

"İlm-i Mantıkça çendan "Kıyas-ı temsilî, yakîn-i kat'î ifade etmiyor" denilmiş. Fakat kıyas-ı temsilînin bir nev'i var ki; mantığın yakînî bürhanından çok kuvvetlidir ve mantığın birinci şeklinin birinci darbından daha yakînidir. O kısım da şudur ki:

Bir temsil-i cüz'î vasıtasıyla bir hakikat-ı küllînin ucunu gösterip, hükmü o hakikata bina ediyor. O hakikatın kanununu, bir hususî maddede gösteriyor. Tâ o hakikat-ı uzma bilinsin ve cüz'î maddeler, ona irca' edilsin. Meselâ:

"Güneş nuraniyet vasıtasıyla, birtak zât iken her parlak şeyin yanında bulunuyor." temsiliyle bir kanun-u hakikat

gösteriliyor ki, nur ve nurani için kayıd olamaz. Uzak ve yakın bir olur. Az ve çok müsavî olur. Mekân onu zabtedemez.

İşte bütün Sözler'deki kıyasat-ı temsiliyeler bu çeşittirler ki, bürhan-ı kat'î-yi mantıkîden daha kuvvetli, daha yakînidirler.” — Sözler, 32.Söz

SORU: Bediüzzaman'ın haşirle ilgili değişik yerlerde nazara verdiği Rum Sûresi'nin 50. ayeti hakkında biraz açıklama yapar mısınız? (10.Söz'ün başındaki ayet)

RUM SÛRESİ'NİN 50. ayetinin meali şöyledir:

“Şimdi Allah'ın şu rahmet eserlerine bak! Yeryüzünü ölümlünün ardından nasıl hayata kavuşturuyor (diriltiyor). Şüphe yok ki, O, ölüleri elbette ihya edicidir (diriltecektir). Ve O, her şeye (her şey üzerine ziyadesiyle) kadirdir.” — Rum Sûresi, 50

* . Gaybî bir hadise olan ve dünya hayatının son bulmasından sonra gerçekleşecek ba's ve haşir (dirilme ve mahşer meydanında toplanma) hadisesini akıllara yaklaştırmak için, bu ayet-i kerimede yeryüzünün kışın ölüp baharda dirilmesi gibi herkesin görüp bildiği bir değişim nazar veriliyor.

Ayetin başında Allah'ın rahmet eserlerine bakmamız emrediliyor Ve akabinde yeryüzünün ölümden sonra dirilmesinin insanlar için ne büyük bir rahmet olduğu nazara veriliyor.

İnsan, hayatta iken kendi iradesiyle bir takım işler yapar ama ölmüş bir kimseden hiçbir iş sudur etmez. Eğer etse, bu Allah'ın bir mucizesi ve bir rahmet tecellisi olur; Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi gibi.

Kış mevsiminde aynen bir ölü gibi iradeden yoksun, yine bir ölü kadar kendinden habersiz ve donuk olan yeryüzü, bahar mevsiminin gelmesiyle yeniden hayata kavuşuyor.

Bahar, yeryüzünün "ba's" yani dirilme mevsimidir. O mevsimin gelmesi için yerkürenin aylarca güneş etrafında dönmesi gerekiyor. Bu ise ancak Allah'ın kudretiyle ve takdiriyle gerçekleşen çok büyük bir hadise ve yine çok büyük bir rahmettir.

Yeryüzünü diriltten bir rahmet ve kudret, onda serilmiş olan bitkilerde de kendini gösteriyor. Bediüzzaman Hazretleri, bir ağaçta "yaprakları, çiçekleri ve meyveleri cihetiyle üç çeşit haşır numunesinin sergilendiğini" nazara veriyor. Güz mevsiminde dökülen yapraklar bahar mevsiminde yeniden yaratılıyorlar. Yine bir önceki yılın çiçekleri ve meyveleri de, ağaçtan kopup gittikleri halde

yerlerine yeni çiçekler açıyor ve başka meyveler boy gösteriyor. İşte bir bahar mevsiminde haşrin ve dirilmenin böyle sayısız denecek kadar çok örneklerini yeryüzünde sergileyen bir kudret, kâinatın meyvesi olan insanları da ölümlelerinden sonra diriltecektir.

Meyvelerin dirilmeleri kendi kudret ve iradeleriyle değil sadece Allah'ın rahmet ve inayetiyle olduğu gibi, insanın da bu dünyadan göçtükten sonra kıyamet ve haşirle yeniden dirilmesi yine Allah'ın rahmetiyle olacaktır. İnsan, sanki kendi gücü ve kuvvetiyle dirilecekmiş gibi bu büyük hadiseyi aklına sığdıramayıp inkâra sapmasın. Çünkü, onu yoktan yaratan rahmet sahibi Rabbi, öldükten sonra da yine rahmetiyle onu yeni bir âlemde hayat sahibi yapacaktır. İşte ayetin başında rahmete nazar etmemizin emredilmesi bu gibi manalar ve hikmetler içindir.

Allah'ın esmâ-i hüsnasından birisi de "Muhyî"dir ve "hayat verici, diriltici" manasına gelir.

Ayetin devamında, "Şüphe yok ki, O, ölüleri elbette ihya edicidir (diriltecektir). Ve O, her şeye kadirdir." buyruluyor.

Cenâb-ı Hak, ihya edici, hayat verici ismini ruhta tecelli ettirdi ve onu hayat sahibi yaptı. Aynı ismi Âdem babamızın, balçıktan yaratılan bedeninde de tecelli ettirerek o balçığa bitki hayatına benzer bir hayat lutfetti.

Sonra, o bedene ruh vermek sûretiyle onu insan hayatına kavuşturdu.

Benzer bir icraatı da bizde sergilendi. Ana rahminde dört aya yakın bir zaman bitki hayatı gibi bir hayat sürüldükten sonra o bedene ruh ilka edildi. Böylece Muhyî ismi “o bedene hayat verme” şeklinde tecelli etmiş oldu. Ölümle ruh bedenden ayrılacak, beden ölümü tadarak toprağa, elementlere inkılap edecek, ruh ise hayat sahibi olmaya, kabir âleminde de, devam edecektir.

Haşirde bedenler ruh sahibi olarak yeniden ve bir anda yaratılacaklardır. Her şeye kadir olan Allah, buna da kadir. Ve ayet bu gerçeği zihinlerde yerleştirerek son bulur.

SORU: Haşir ve ahiret kelimeleri farklı manalara mı geliyor? Nasıl anlamalıyız?

HAŞİR, bütün insanların yeniden yaratılarak mahşer meydanında toplanmaları hadisesidir. Ahiret ise haşirle başlayan ebedî hayatın ismidir.

Her insan, bu fani dünya hayatından sonra, dünya ile ahiret arasında köprü olan berzah hayatına geçecek ve ba's (yeniden dirilme) hadisesiyle yeni bir beden giyerek mahşere çıkacak ve böylece yeni ve ebedî bir hayata başlamış olacaklar.

SORU: Temsilde geçen “herkesin ev, hane ve dükkân kapılarını açık bırakması” ne anlama geliyor? (10.Söz’ün ilk sayfasındaki hikâye)

TARLANIN mahsulünü toplarken, ağacın meyvesini koparırken, koyunun sütünü sağarken, tavuğun yumurtasını alırken onların hiçbirinden bir itiraz, bir direnme görmememiz, kapısı açık bırakılan bir dükkândan yahut evden bir şeyler almamıza benzetilmiş.

SORU: “Hevesine tebaiyyet edip her nevi zulmü işleyenlere ahalinin çok ilişmemesi” ifadesini açar mısınız? (10.Söz’ün ilk sayfasındaki hikâye)

ZULÜM, başkasının mülkünde onun rızası olmaksızın tasarruf etmektir. Mülk Allah’ındır. Hayra rızası var, şerre yoktur. O halde, haram dairesinde yapılan bütün işler “zulüm” kavramı içine girer. Şu var ki, insan bu dünyada işlediği zulümlerin cezasını ahirette çekeceği için yaptığı bütün gayr-ı meşru işlerde kendi aleyhine çalışmış, kendi nefsine zulmetmiş olur. Altıncı Söz’de geçen “En kıymet-tar aletleri en kıymetsiz yerlere sarfedip nefsine zulmet-tin.” cümlesi bu gerçeği ders vermektedir.

Ahalinin o zalimlere ilişmemesi bir önceki soru ile

benzerlik arz ediyor. Allah'ın birer memuru, birer askeri olarak O'ndan gelen emirleri harfiyen yerine getiren bu mahlukatın, zalim insanlara ilişmemeleri, emir altında hareket etmelerinden ileri gelmektedir. Yani, dünyada ahiret namına bir imtihan geçiren insana, cüzi irade verilmesi ve işlerine müdahale edilmemesi bu imtihanın bir gereği olduğu için mahlukat o zalimlere ilişmemekte, işlerine müdahale etmemektedir. Yoksa, Nuh tufanında arza ve semaya verilen emirler gibi her varlığa da emir verilmiş olsa idi, bu dünyada hiç kimse haram işler işleyemez, zulme giremezdi. O takdirde, insan kendi iradesini şerre sarf etmekten men edilmiş olacak ve bu dünya imtihanında, ister istemez sadece hayır işleyecekti.

SORU: Ahalinin çoluk çocuğuyla asker veya memur olması, sivil olarak bu işlerde istihdam edilmeleri ne manaya geliyor? (10.Söz'ün ilk sayfasındaki hikâye)

“Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah, Aziz ve Hakîmdir.” — Fetih Sûresi, 7

AYETTE GEÇEN “cünudullah”, Allah'ın orduları—askerleri—demektir. Asker ve memur kelimelerinin ortak yanı, her ikisinde de bir makamdan emir alınması ve ona

göre hareket edilmesidir. Asker, kumandanının, memur da amirinin emri altındadır.

Soruda geçen “ahali” kelimesi, yeryüzünde görev yapan varlıkların tümünü içine alır. Her varlık Allah’ın emri ile vazife görmektedir. Her varlığın Allah’ı tespih etme, O’nun isimlerine ve sıfatlarına ayna olma gibi birinci dereceden görevleri yanında, insanlara hizmet etme, onların ihtiyaçlarına cevap verme gibi ikinci derece görevleri de vardır. Bu görevler, bir askerin kendi vazifesi dışında, kumandanının emriyle, icra ettiği sivil işlere benzetilmiştir.

“... Zerrat ordusundan ve nebatat fırkalarından ve hayvanat taburlarından, tâ yıldızlar ordusuna kadar olan cünud-u Rabbaniyeden, o küçücük memurlarda ve bu pek büyük askerlerde hâkimane tekvinî emirlerin, âmirane hükümlerin, şâhane kanunların cereyanları, bedahetle bir hâkimiyet-i mutlakanın ve bir âmiriyet-i külliye'nin vücuduna delalet ederler.” — Ayetü'l- Kübra

SORU: Miri malı ile vakıf malı arasındaki farkı nasıl anlamalıyız? Halbuki vakıf malı daha fazla itina icap ettirmez mi? (10.Söz’ün ilk sayfasındaki hikâye)

MİRİ MALI, devlete ait olan ve devletin işlettiği binalar,

araziler ve iş yerleridir. Şahıslar bu mallarda devletin izni olmadan veya belli bir ücret ödemeden tasarruf edemezler.

Vakıf malı ise hayır için vakfedilmiş ve özellikle fakir insanların ihtiyaçlarına arz edilmiş şeylerdir. Bu mallardan faydalananlar karşılığında bir ücret ödemezler.

Misaldeki şahıs, bu dünyada onun istifadesine sunulan mahlukatı vakıf malı gibi görür, yani onları kullanmasına, onlardan faydalanmasına karşılık kendisine hiçbir görev düşmediği zannındadır. Onun için dünya nimetlerini şükür ve ibadet etmeksizin istediği gibi tüketebileceği vehmine kapılmıştır. Arkadaşı kendisini ikaz ederek, bu nimetlerin karşılıksız tüketilemeyeceğini, ücretlerinin de Birinci Söz'de ifade edildiği gibi "Zikir, fikir ve şükür" olduğunu kendisine anlatır.

SORU: Her saat bir şimendiferin gaipten gelmesini izah eder misiniz? (10.Söz'ün ilk sayfasındaki hikâye)

"Evet bahar, mahzen-i erzak bir vagondur, gaibden gelir."

— Sözler, 10. Söz

CENAB-I HAKK'IN bütün isimleri manevî birer ha-

zinedirler. Esmâ-i Hüsna için “künuz-u mahfiye” tabiri kullanılır. Meselâ, Rezzak ismi bir hazinedir, bütün rızıklarda o isim tecellisi etmekte, dolayısıyla bütün rızıklar o gizli hazineden gelmektedir.

Bütün bu isimler gaybîdirler, yani maddî gözümüzle görünmezler.

Bu dünyada muhtaç olduğumuz şeyler fabrikalarda imal ediliyor, daha sonra çeşitli nakil vasıtalarıyla bize ulaştırılıyorlar. Burada nakliye için “şimendifer” örnek olarak verilmiş.

Dünya nimetlerinin var edilmeleri buna benzemez. Bunlar başka ülkelerden değil, Allah'ın gaybî hazinelerinden gelmektedirler.

“Bir senede yirmi dört bin senelik bir dairede muntazaman seyahat eden ve yüzbinler ve ayrı ayrı erzak isteyen taifeleri içine alan ve seyahatıyla mevsimlere uğrayıp, baharı bir büyük vagon gibi, binler ayrı ayrı taamlarla doldurarak, kışta erzakı tükenen biçare zihayatlara”

— Şuâlar, Meyvenin 6. Meselesi

Bütün taifelerin, yani canlı türlerinin muhtaç oldukları gıdalar bahar vagonuna, herhangi bir istasyondan yahut limandan yüklenmiyorlar. Bahar, bir İlâhî kanun. O

mevsim geldiğinde ağaçların içinden yapraklar çıkmaya başlıyorlar; bunu çiçeklerin açması ve meyvelerin çıkması takip ediyor. Ne yapraklar, ne çiçekler, ne de meyveler ağacın gizli bir bölmesinde depo edilmiş değiller. Allah'ın gaybî hazinelerinden geliyorlar, yani İlâhî fiillerin icraatıyla ve İlâhî isimlerin tecellisiyle bu nimetler yeniden yaratılıyorlar.

SORU: “Bir parça firengî okumak, İslâm yazılarını okuyamama” ne demektir? (10.Söz'ün ilk sayfasındaki hikâye)

KUR'AN'IN ilk emri “Oku”dur. Bu emrin verildiği ayette okumanın nasıl yapılacağı da açıklanmıştır: “Allah'ın adıyla.”

“Yaratan Rabbinin adıyla oku!” — Alak Sûresi, 1

Nur Külliyatı'nda Kur'an için “Şu kitab-ı kebir-i kâinatın bir tercüme-i ezeliyesi” ifadesi kullanılır. Kâinatı, “Yaratan Rabbinin emriyle” okuyanlar, ondaki esmâ ve sıfat tecellilerini, İlâhî hikmetleri ve rahmetleri okurlar. Bu muhteşem ve muntazam âlemi, yaratıcısını hiç nazara almadan okumaya kalkanlar, ondaki gerçek manadan çok uzak kalırlar. Sadece, eşyanın insana ne gibi faydalar sağ-

ladığıyla ilgilenir ve mahlukata menfaatleri derecesinde değer verirler.

Firengî okumak ifadesiyle, sadece Latin alfabesini bilen ve onunla yazılmış kitapları okuyabilen kişiler kastediliyor. Bu kişiler, İslâm yazılarını okuyamadıkları gibi, inançsız, materyalist, tabiatperest,, kişiler de bu kâinat kitabını gerçek manasıyla okuyamazlar. Onu ve içindeki olayları “madde, tabiat, kuvvet, kanun, tesadüf” gibi şeylere verirler. İşte onların bu hali, “Firengî okuyup İslâm yazılarını okuyamamak” şeklinde ifade edilmiştir. Yani, bu kimseler, bu varlık âleminin ifade ettiği İlâhî hikmetleri anlamaktan uzak kalmışlardır.

SORU: Haşir risalesinde sûretlerle hakikatler arasında bir münasebet var mıdır? Yani on iki sûret ve on iki hakikat birbirini ikmal mi ediyor? Haşir risalesini okurken buna dikkat etmeyi tavsiye eder misiniz?

RİSALE’NİN tümünü sırayla okurken, böyle bir yolu takip etmeyi şahsen tavsiye etmem. Eser nasıl yazılmışsa, o sıraya göre okunmalı. Ancak, bir sûreti mütalaa ederken, onda daha ne gibi ince manalar bulunduğunu öğrenmek üzere, o sûretin hakikatine bakılabilir. Bununla da yetinil-

meyip konuyla ilgili başka risalelere de müracaat edilebilir.

SORU: Birinci Sûrette muhteşem bir saltanat nazara veriliyor. Birinci Hakikat'te ise saltanatın tezahürüne Rububiyet ve uluhiyet esas olarak gösteriliyor ve bunlara mukabil iman ve ubudiyetle mukabelenin gerektiği ifade ediliyor. Bu meselenin ahiret ve haşirle münasebetini biraz daha açabilir misiniz?

DOKUZUNCU SÖZ'DE şöyle bir cümle geçer:

“Rububiyetin saltanatı, (nasılki) ubudiyeti ve itaati ister.”

Fatiha Sûresinde bütün hamdleri, bütün medih ve senaların ancak Allah için olduğu beyan edildikten sonra Allah'ın Rabbü'l-âlemîn olduğu ifade edilir. Yani, bütün âlemleri kim terbiye etmişse hamd de O'na mahsustur. Ve sûrenin devamında ders verildiği gibi, “ancak Ona ibadet edilecek ve yalnız O'ndan medet dylenecektir.” O haşmetli rububiyete karşı ibadet ve dua ile mukabele etmek ubudiyettir, yani kulluktur, bir kulun aslî görevidir.

Fatiha, Kur'anın hülasası oluşu gibi insan da kâinatın

hülasası. O halde bu hakikati kendi varlığımızda uygulamaya çalışalım:

Gözü görecek şekilde terbiye eden Allah'tır. Ruha da görme sıfatını veren yine Allah'tır. Ruhla göz arasındaki akıl almaz ilgiyi kuran da O'dur. Bu rububiyete karşı kula düşen vazife o gözü, yaratıcısının rızası dairesinde kullanmasıdır. Bu ise ubudiyettir.

Göz örneğini, bütün duyu organlarımıza, hatta ruhumuza takılı bütün his dünyamıza tatbik edebiliriz. Bütün bunları en güzel şekilde terbiye eden ve bir ömür boyu helal dairesinde kullanılmak üzere bize emanet olarak veren Allah'ın bu rububiyetine karşı şükürle, ibadetle, ita-atle mukabele etmemiz gerektiğini akıl ve vicdan birlikte tasdik ederler. İşte bu görevi yapanların ahirette büyük saadetlere nail olacakları, aksine hareket edip emanete hıyanet edenlerin ve o Rububiyet saltanatına karşı ubudiyet yerine küfür ve isyanla mukabele edenlerin layık oldukları cezaya çarptırılacakları muhakkaktır.

SORU: İkinci sûret ve ikinci hakikatte Cenâb-ı Hakkın pek celalli haysiyeti, izzeti ve namusu olduğu zikrediliyor. Haysiyet ve namus kavramlarını ve bunların edepsizlerin te'dibini icap ettirmesi nasıl anlayabiliriz?

NAMUS, “perde” demektir. Risalelerde “Allah’ın izzet ve azametinin sebepler perdesiyle icraat yapmayı gerektirdiği” sıkça vurgulanır. Burada geçen “namus” kelimesiyle de “izzet ve azamet” arasında ilgi kurmamız gerekiyor. Türkçemizdeki kullanımıyla bu mananın bir ilgisi yoktur.

Bir babanın bile çocukları üzerinde belli bir hakimiyeti vardır. Bu bir izzet cilvesidir. Çocukların acizlikleri, fakirlikleri ise bir zillet tezahürüdür. Onlar bu zilletlerini idrak ederek babalarına itaat ve hürmetle mükelleftirler. İsyan etmeleri onun haysiyetine dokunur.

En küçük bir saltanatta da kendini gösteren bu hakikat iyi değerlendirilirse, bir insanın kendini bir damla sudan insan haline getiren, her organını ve duygusunu en mükemmel şekilde terbiye eden, güneşten aya, havadan suya, bitkilerden hayvanlara kadar her şeyi onun istifadesine sunan o sonsuz kudret ve azamet sahibi Rabbine isyan etmesi halinde, bunun cezasını mutlaka çekeceği açıkça anlaşılır; tövbe eder ve affa müstahak olursa o başka mesele.

“Azamet ve kibriya lüzumlu bir perdedir.” — Şuâlar, 7. Şua

SORU: Zalime izzet, mazluma ise zillet tabiri zahiren muvafık görünmüyor. Burada zillet tabiri farklı bir manayı mı çağrıştırıyor? (2.Suret)

BURADA izzet ve zillet kelimeleri, hâkimiyet ve mahkûmiyet manasında kullanılmıştır. Bu dünyada birçok zalimlerin mazlumları ezdikleri, onları fakir, perişan ve zelil hale getirdikleri bir vakıadır. Mazlum zelil olunca, onu ezen, ona hâkim olan zalim de izzet makamına geçmiş oluyor.

Gerçek şu ki, hak yolda gittiği halde zulme uğrayan insan, davasının hak olması yönüyle yine azizdir. Zulüm ise çirkin bir sıfat olduğundan zalim kişi rakibine hâkim de olsa yine zelil ve aşağı bir kişidir.

Burada, şahısların bu manevî halleri değil, dünya hayatında oynadıkları rol esas alınıyor. Zalim bir kişi mazlumu eziyorsa, zahiren bir izzet ve hâkimiyet makamında bulunuyor. Mazlum ise zillet içinde bir hayat geçiriyor.

Dünyadaki bu zahirî izzetin de zilletinde geçici olduğu, bu dünya hayatının kapanmasıyla zalimin ebedîyen zelil ve perişan olacağı, mazlumin ise kısa süren bir zillet ve mahkûmiyetten sonra ahirette imanından gelen bir izzetle ebedîyen mesut olacağı ders verilmektedir.

“Âlemde çok görüyoruz ki: Zalim, fâcir, gaddar insanlar gayet refah ve rahatla ve mazlum ve mütedeyyin adamlar gayet zahmet ve zillet ile ömür geçiriyorlar. Sonra ölüm gelir, ikisini müsavî kılar.” — Sözler, 29. Söz

SORU: Kerem ve rahmet ifadeleri ile, Kerîm ve Rahîm isimleri arasındaki fark nedir? Bu soru diğer bablar ve hakikatlerde geçen ifadeler için de söz konusu olduğundan genel bir izah yapabilir miyiz? (İkinci Hakikat)

HİKMET, kerem, rahmet, inayet, adalet,... kelimeleri. gramer olarak, “mastardırlar”; fiillerin kaynağıdırlar. Me-selâ, hikmet mastarından hakim ismi çıkmıştır. Şu var ki, bu “mastar manalar” bazen isim olarak da kullanılmaktadırlar. Bu yönleriyle bu kelimelere “fiilimsi” denilmektedir. Bilindiği gibi, bir kelimenin başında “lam-ı tarif” (el-...) bulunması onun isim olduğunu gösterir. El-hikmet, el-inayet... şeklindeki kullanımlarda bu kelimeler isim görevi yapmaktadırlar. Ancak, burada geçen “isim” kelimesi, bunlardan türeyen ism-i faillerdeki “isim” ile aynı değildir. Yani, bunlar, gramer olarak isim sınıfına girerler, ancak ism-i fail değildir.

“Hikmet” kelimesini örnek alarak diyebiliriz ki, hikmet mastardır, el-hikmet isimdir; Hâkim ise Cenâb-ı Hakk’ın bir ismidir. Rezzak isminin, rızık verme fiilinden gelmesi gibi, bu isim de hikmetli iş görme şe’ninden gelmektedir. Yani bu isim fiilî bir isim olmayıp, şuunat-ı İlâhîyeden bir şe’ne dayanmaktadır.

El-hikmet, bir işte, bir sözde yahut bir davranışta “fayda bulunması” demektir ve ism-i fail değildir; “Hikmetin başı Allah korkusudur.” hadis-i şerifinde olduğu gibi.

Diğer kelimeler de bu şekilde değerlendirilebilir.

Şunu da ifade edelim ki, meselâ, hikmet kelimesi tek başına sıfat değildir. “Hikmet sahibi, hikmetli” dediğimiz zaman sıfat olur. Bu yönüyle Hakîm ismi aynı zamanda sıfat görevi de yapmaktadır. “Hakîm Allah” dediğimiz zaman hakim ismi, Allah’ı hikmet sahibi olmakla tavsif etmiş olur.

SORU: Rahmân-ı Rahîmin kendini tanıttırmasına mukabil iman ile tanımak, sevdirmesine mukabil ibadetle sevmek ve sevdirmek, rahmetine karşı ise şükür ve hürmetle mukabele etmek ne demektir? Biraz daha izahı mümkün müdür?
(İkinci Hakikatın sonu)

BU ÜÇ şıklı sorunun birinci şıkkı şu hadis-i kutsîye bakıyor:

“Ben gizli bir hazine idim. Tanınmak (bilinmek) istedim de mahlukatı yarattım.”

Cenâb-ı Hakk’ın kendisini tanıttırmak istemesine

karşı kula düşen görev, O'na Kur'anın bildirdiği gibi iman etmek, isimleriyle, sıfatlarıyla O'nu tanımaktır.

Üstadın On Birinci Söz'de geçen şu ifadeleri de konuya açıklık getirmektedir:

“Ey ahali! Şu kasrın meliki olan seyyidimiz, bu şeylerin izharıyla ve bu sarayı yapmasıyla, kendini size tanıttirmek istiyor. Siz dahi onu tanıyınız ve güzelce tanımağa çalışınız.”

Allah'ı güzelce tanımak, O'na ehl-i sünnet itikadına göre iman etmekle olur. Hristiyanlar teslis inancına sapmakla O'nu güzelce tanımaktan uzaklaştıkları gibi, bütün dalalet fırkaları da az veya çok bu manadan uzak kalmışlardır.

Sorunun ikinci şıkkı şu ayet-i kerimeye bakıyor:

“De ki, eğer Allah'ı seviyorsanız bana ittiba edin. Ta ki, Allah da sizi sevsin.” — Âl-i İmran, 31

Yine On Birinci Söz'de geçen şu ifadeler de bu manayı ders vermektedir:

“Hem, bu gördüğünüz ihsanat ile size muhabbetini gösteriyor. Siz dahi itaat ile Ona muhabbet ediniz.”

Var olmamız, hayata kavuşmamız, insan olmamız, akıl nimetine erişmemiz, her biri bin cihan değer binlerce organ ve hissiyat ile donatılmamız hep bize Allah'ın ihsanıdır. Ve bütün bunlar Allah'ın insanı sevdiğinin alame-tidirler.

İnsan, ahsen-i takvimde, en mükemmel bir mahiyette, en zengin kabiliyetlere sahip yaratılmakla Allah'ın en mükemmel eseri olmuştur. Allah bu en mükemmel eseri ni sevmekte ve bütün kâinatı ona hizmet ettirmektedir.

Bu hadsiz nimetlere karşı insanın da şükür ve muhabbetle mukabele etmesi gerekir. Bunu ise ancak Allah Resulüne (asm.) ittiba etmek, onun izinden gitmekle başa-rabilir.

Sorunun üçüncü şikkını şu hadis-i şerif çok güzel ortaya koyar:

“İnsan ihsanın kuludur.”

İnsanın yaratılışında nimete karşı şükretmek vardır. Bu görevi her insan yerine getirir. “Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır.” sözü meşhurdur. Şu var ki, iman nurundan mahrum kalmış kişiler teşekkürlerini sebeplere verirler. Bütün hayrın Allah'ın elinde olduğunu bilmez, O'nun kullarına yine O'nun ihsan ettiği nimetlerden faydalandıklarında şükürlerini kullara yapar ve aldanırlar.

SORU: Genellikle mahkeme-i kübra tabiri çok kullanılıyor. Acaba haşirden evvel mahlukatın tabi tutulduğu mahkeme-i suğra var mı?

BU TABİR iki türlü anlaşılabilir. Birincisi; bu dünyadaki mahkemeler mahkeme-i suğra kabul edilmiş ve mahşerde, o büyük hesap gününde, sonu ebedî cennet yahut ebedî cehennem olan o büyük mahkeme ise mahkeme-i kübra olarak isimlendirilmiştir.

Diğer mana ise, insan, kabir âleminde sorguya çekilecek ve o âlem kendisi için, hadis-i şerifte haber verildiği gibi, “ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut cehennem çukurlarından bir çukur” olacaktır. Bu ilk sorgu da bir nevi mahkemedir ve mahkeme-i suğra olarak düşünülebilir.

SORU: Üçüncü hakikatte geçen, “küçücük insan bedeni içinde bütün kâinatın fihristesi, bütün hazain-i rahmetin anahtarı ve bütün esmânın cilvelerini dercetmek” ne anlama geliyor? Her insan buna namzet midir?

BURADA geçen “insan” kelimesi bütün insanları içine alır. Her insan bu kâinatın bir fihristesidir. Rahmet hazinelerinin anahtarlarına sahiptir. Bütün İlâhî isimlerin

cilvelerini taşımaktadır.

Mümin olan insan bunun farkındadır. Kendisinin ne kadar değerli bir varlık olduğunu bilir ve bu büyük sermayeyi en güzel şekilde kullanır, zayi etmez.

Soruda geçen üç mesele üzerinde kısaca duralım:

Üstad'ın muhtelif Risalelerde nazara verdiği gibi her insanın ruhu âlem-i ervahtan, hafızası levh-i mahfuzdan, hayali âlem-i misalden haber verir. Kemikleri taşlardan, etleri topraklardan, his dünyası meleklerden, vücudundaki muhtelif akıntılar nehirlerden haber verirler. Bu noktada mümin-kâfir ayırımı yapılmamıştır. Ne var ki, inançsız bir insan, bu haberlere kulak vermeden yaşar, sadece dünyanın maddî imkanlarına, zevk ve sefasına talip olur.

Bu dünya İlâhî rahmet hazineleriyle doludur. Rızıklar o hazinenin bir bölümüdür. İnsanlar bu hazineden dilleriyle, mideleriyle istifade ederler. Renkler ve sesler ayrı iki bölümdürler, bunlardan ise gözleriyle, kulaklarıyla faydalanırlar. Öte yandan, bir derece perdeli olan nice nimetlerinden de insanoğlu aklını kullanarak faydalanma yoluna gitmektedir; kömür ve petrol gibi.

Mümin, bu nimetleri Rabbinin ihsanı olarak bilmekle onlardan kalbiyle, aklıyla ve hissiyatıyla birçok manevî zevkler alır. İnançsız bir kişi ise, aynı nimetleri “tesadüfe, maddeye, tabiata, evrime” vermekle onlardan sadece dün-

ya hayatı yönüyle kısa ve fani bir fayda görür.

Esmânın cilvelerine gelince, yine her insan görme sıfatıyla Allah'ın Basîr ismine, işitmesiyle Semi' ismine, şekliyle Musavvir ismine ayna olur. Ancak burada şöyle önemli bir fark görülür:

Ene Risalesinde ve İnsan Penceresi'nde geçtiği gibi, insan birçok İlâhî isim ve sıfatları “kendisinde yaratılan numuneleri kıyas unsuru olarak kullanmakla (vahid-i kıyasî)” bilir. İnançsız bir kişi bu mukayeselerden ve bunların sonucu olan marifetlerden mahrum kalır. Kuvvetiyle Kadîr ismine ayna olsa bile, kendisi bu tecellinin farkında değildir. Kuvvetini düşünmeden kullanır.

Öte yandan, insan bazı isimlere de “kendi iradesini kullanmak sûretiyle” ayna olur. Cömertliğiyle Cevvad ismine, diğer insanları tedavi etmekle Şafî ismine, kendine karşı işlenen suçları affetmekle Ğaffar ismine, suçluları cezalandırmakta acele etmemesiyle Halîm ismine ayna olması gibi.

Müminin bu gibi tecellilerden aldığı feyz inanmayan bir kişiden, kıyas kabul etmeyecek kadar ileridir.

“İnsan, şu kâinatın hakaiklerine bir vâhid-i kıyasîdir, bir fihristedir, bir mikyastır ve bir mizandır. Meselâ: Kâinatta Levh-i Mahfuz'un gayet kat'î bir delil-i vücudu ve bir nü-

munesi, insandaki kuvve-i hâfızadır ve âlem-i misalin vücuduna kat'î delil ve nümune, kuvve-i hayalîyedir ve kâinat-taki ruhanîlerin bir delil-i vücudu ve nümunesi, insandaki kuvvelerdir ve latifelerdir ve hakeza..” — Lem’alar, 30. Lem’a

SORU: Üçüncü Hakikatin haşiyesinde küfür yolunun zor, muhal, akıldan uzak ve müşkülât-lı olduğu vurgulanıyor. İman yolu ve İslamiyet caddesinin ise kolay, suhuletli, mümkün ve makul olduğu söyleniyor. İnsanların ekseriyetinin zor yolda ısrarla gitmesi ve azınlığın kolay yolu tercih etmesini nasıl açıklarsınız?

NUR KÜLLİYATINDA küfür için şu ikili tasnif yapılır:

“Küfür ve dalalet iki kısımdır. Bir kısmı amelî ve fer’î olmakla beraber, iman hükümlerini nefyetmek ve inkâr etmektir ki, bu tarz dalalet kolaydır. Hakkı kabul etmemektir, bir terktir, bir ademdir, bir adem-i kabuldür.

İşte bu kısımdır ki, risalelerde kolay gösterilmiş. İkinci kısım ise, amelî ve fer’î olmayıp, belki itikadî ve fikrî bir hükmüdür. Yalnız imanın nefyini değil, belki imanın zıddına gidip bir yol açmaktır. Bu ise, bâtilî kabuldür, hakkın aksini isbattır. ...

İşte sair risalelerde imtina derecesinde suubetli ve müşkilâtlı gösterilen küfür ve dalalet bu kısımdır ki, zerre mikdar şuuru bulunan, bu yola sâlik olmamak lâzımdır.”

—Lem’alar, 13. Lem’a

Adem-i kabul; kabul etmemek, dinî meselelere ilgi duymamak, düşünmeden yaşamak, inanç konusu açıldığında da fazla bir yoruma gitmeden sadece inanmadığını ifade etmekle yetinmek, bunu şahsî bir görüş olarak benimseyip başkalarının inançlarına da karışmamaktır. Bediüzzaman, bu tip inançsızlık için: “Adem-i kabul ... bir cehildir, bir hükümsüzlüktür ve kolaydır. Bu da bahsimizden hariçtir.” der (7.Şua).

İnanmayanların büyük çoğunluğu bu yolda giderler. Dünyanın geçici zevklerinin ve makamlarının peşinde koşmakla, özellikle sefahat ve işret ile sarhoş olan bu kesimin inkârları kolaydır. Nitekim, Avrupa ülkelerinde iman ve İslam’dan söz etseniz çoğu kimse “Ben metafizik konulara ilgi duymuyorum.” diyerek konuşma yolunu hemen keser, kendi işine devam eder, sizin inancınıza da karışmaz.

Kabul-ü adem ise, “imanın zıddına bir yol açmak” olarak tarif edilir. Burada “inançsızlığını yahut yanlış inancını ispata zorlama, başkalarını da bu yola çekmek için

gayret gösterme” söz konusudur. Bu yol hem zordur, hem de bu yola gidenler azınlıktadırlar. Maddeye ezeliyet verip her şeyi madde ile açıklamaya çalışan materyalistler ve her şeyin zaman içinde evrim geçirerek kendi kendine tekâmül ettiklerini iddia eden evrimci biyologlar bu ikinci gruba girerler.

Üstad’ın bir cümlesini konumuza uygulayarak iki yol arasındaki önemli farkı ortaya koymaya çalışalım: “*Bir harf kâtipsiz olmaz.*”

Kâğıt üzerinde yazılmış bir kelime ve yanı başında bir kâlem ve mürekkep okkası. Adem-i kabulcüler, yazıya da onu kimin yazdığına da önem vermeyen, bunları hiç düşünmeyerek sadece dünyevî zevk ve menfaat peşinde koşan fikir yoksunu kimselerdir.

Kabul-ü ademciler, katibi kabul etmeyip “yazının kendi kendine meydana geldiğini” veya “o yazıyı kâlemin yazdığını” yahut “mürekkebin uzun süre bekleyerek evrim geçirmesiyle kelime olduğunu” iddia ederler. Bu yanlış fikirlerini ispata zorlanır, başkalarını da kendi sapık fikirlerine davet ederler.

Bu yol çok zordur, akıl haricidir.

Bu olayın en kolay ve makul izahı, “Bu yazının bir kâ-tibi vardır. Kâlem onun emrindedir. Kâleme mürekkep koyan da odur.”

Kur'an-ı Kerimde, imansızlar için “Onlar hayvanlar gibidirler. Belki tuttıkları yol itibarıyla onlardan da aşağıdırlar.” buyrulur (Furkan Suresi, 44).

Burada hayvanlara benzetilme, düşünmeden yaşama yönüyledir. Onlardan aşağı olmaları da küfür ve isyanları cihetiyledir. Hayvanlar âleminde isyan yoktur, hepsi kendine mahsus bir tespih ve ibadet üzeredirler. Ayetin bütün imansızlara şümülü olmakla birlikte, düşünmeden yaşamak “adem-i kabulcüler” daha çok hatırlatıyor.

SORU: “Bu dünyada adalet ve hikmetin insan-
da binden birinin icra edilmediği ve mahkeme-i
kübraya bırakıldığı” ifade ediliyor. Bundan, in-
sanların dışındaki mahlukatta o adalet ve hik-
metin tam olarak uygulandığı manası çıkar mı?
Zira haşir ve ahiret sadece insana mahsus değil-
dir. (Üçüncü Hakikatın başı)

NUR KÜLLİYATINDA adalet ikiye ayrılarak inceleniyor:

Birisi ihkak-ı hak, yani her varlığa hayatına lazım her şeyin verilmesi. Bu şık bütün canlılar âleminde en mükemmel şekliyle kendini gösteriyor.

Diğeri ise zalimlerin cezalandırılması. Bu şık büyük

ölçüde insanlara bakıyor, sonra cinler âlemine.

Bu iki grup canlı dışındakiler imtihana tabi değiller.

Zulüm kavramı daha çok insanları hatıra getiriyor. Bununla birlikte Üstad'ın *Mesnevî*'de belirttiği gibi hayvanlar âleminin de fitrî şeriata karşı yaptıkları muhalefetler karşılığında dünyada cezalarını görmeleri söz konusudur.

“Arkadaş! Masum bir insana veya hayvanlara gelen felâketlerde, musibetlerde, beşer fehminin anlayamadığı bazı esbab ve hikmetler vardır. Yalnız meşiet-i İlâhîyenin düsturlarını hâvi şariat-ı fitriye ahkâmı, aklın vücuduna tâbi değildir ki, akli olmayan bir şeye tatbik edilmesin.”

— Mesnevî-i Nuriye

Bunlar beşerin zulümleri karşısında çok cüzi kalıyorlar. Benzer bir adalet uygulamasının da mahşerde bütün canlılar için gerçekleşeceğini Nebe Sûresi'nden öğreniyoruz. Bu sûrenin son ayetinde, kâfirin “Ah nolaydı ben toprak olaydım!” diyeceği haber veriliyor.

Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulur: “O gün Allah hayvanları da ihzar edecek, birbirlerinden haklarını alacaklar, daha sonra onlara ‘Toprak olun!’ buyuracak ve hepsi toprak olacaklar. Bu hali gören kâfir onlar gibi toprak olmayı temenni edecektir.”

Beşerin işlediği zulümlerde en büyük payı, insanın kendisine emanet olarak verilen ruhunu ve bedenini küfür ve isyanda kullanmak sûretiyle bizzat kendisine karşı işlediği zulümler teşkil eder.

“En kıymettar aletleri en kıymetsiz şeylere sarfedip nefsi-ne zulmettin.” — Sözler, 6. Söz

Bu manada bir zulüm, hayvanlar âlemi için söz konusu değildir. O âlemlerin her ferdi kendine verilen fitrî görevi en iyi şekilde yapmak sûretiyle daima ibadet, itaat ve tespih üzeredir.

SORU: “İstidat, ihtiyaç ve ızdırar lisanıyla sual edilen her şeye daimî cevap vermek nihayet derecede bir adl ve hikmeti gösteriyor.” cümlesini nasıl anlayabiliriz? Daimi cevap vermek ne demektir? (Üçüncü Hakikat)

BU CÜMLEDE üç tip dua nazara veriliyor.

“İstidat lisanıyla duaların” kabulü açıkça görülüyor.

Gözün istidadında görme konulmuştur. Bu istidat bir nevi duadır ve bu duanın kabulüyle, o gözün görmesini sağlayacak ışık yaratılmıştır. Çekirdeklerin, yumurtaların,

nutfelerin istidat lisanıyla ettikleri duaların kabulü ile onlardan ağaçlar, kuşlar ve insanlar yaratılmışlardır.

“İhtiyaç lisanına gelince”, bu ihtiyaçları takdir eden Allah’tır, onların görülmesini sağlayacak şartları yaratan da yine O’dur. Mideye açlığı veren de O’dur, o midneyi doyuracak rızıkları yeryüzüne seren ve serpen de...

“İzdirar lisanıyla duanın” en güzel örneği Hz.Yunus’un (as.) balık karnında yaptığı o münacatı sonunda harika bir şekilde kurtulmasıdır. O kıssada geçen şu ifade çok önemlidir: “Esbab bilkülliye sukut etti.” Yani, sebeplerin tümü ortadan kalktılar, hiçbirisi bir şey yapamaz oldular. Hiçbir ümit ışığı kalmadı.

İşte buna benzer bir ızdırar haline girenlerin de duaları yine harika bir sûrette kabul ediliyor. Üstad’ın *Mesnevi* de geçen şu ifadesi de bunu teyit ediyor:

“Arkadaş! Bilhassa muztar olanların dualarının büyük bir tesiri vardır. Bazan o gibi duaların hürmetine, en büyük bir şey en küçük bir şeye müsaahhar ve mutî olur. Evet kırık bir tahta parçası üzerindeki fakir ve kalbi kırık bir masumun duası hürmetine, denizin fırtınası, şiddeti, hiddeti inmeye başlar. Demek dualara cevap veren Zât, bütün mahlukata hâkimdir. Öyle ise, bütün mahlukata dahi Hâlıktır.”

—Mesnevî-i Nuriye

SORU: “Rububiyetinin haşmetini, ibadının hukukunu muhafaza etmekle muhafaza etmeyi” nasıl anlamalıyız?

RUBUBİYET, “terbiye etmek, bir şeyi kademeli olarak son şekline getirmek” demektir.

Bilindiği gibi, Cenâb-ı Hak’ın iki tarzda yaratması söz konusudur: İbda ve inşa.

İbda tamamen yoktan yaratmadır. İnşada ise bir varlığın safha safha terbiye görerek terakki etmesi söz konusudur.

Birinciye misal meleklerin ve ruhların yaratılmalarıdır. Çevremizde gördüğümüz her şeyin yaratılmaları inşa ile yani terbiye fiilinin icraatıyla gerçekleşmiştir. Bunun içindir ki, Fatiha Sûresinde Cenâb-ı Hak önce Rabbü’l-âlemîn olarak tanıtılır.

Her şeyi Allah’ın terbiye etmiş olması Rububiyetin haşmetini gösterir. Kâinatı, varlık âleminin ilk çekirdeği olan nur-u Muhammedi’den terbiye ederek şu hazır hali getirdiği gibi, güneşten kopan bir ateş kütlesini terbiye ederek dünya haline getirmiş, ondan okyanuslar, ormanlar, ovalar yaratmıştır.

Aynı terbiye fiiliyle çekirdekleri ağaç, yumurtaları kuş yapmaktadır.

Bu fiilin insana bakan yönü, sanki bütün terbiye fiillerinin de bir özeti gibidir. Nutfeden insan olmaya kadar geçirdiği safhalarda nice terbiye fiilleri iç içedir. Her organ göreceği vazifeye göre terbiye edilmiştir. Kulak işitecek şekilde terbiye görürken, eller tutacak şekilde, ayaklar yürüyecek şekilde terbiye edilirler.

İşte bu haşmetli Rububiyete karşı isyan ile mukabele eden ve başkalarının hakkına, hukukuna tecavüz eden kimseler bu cinayetlerinin cezalarını mutlaka göreceklerdir. Çünkü, bu haşmetli rububiyetin arkasında sonsuz bir kudret, nihayetsiz bir ilim, mutlak bir irade vardır. Bunlara karşı konulması ise mümkün değildir.

SORU: “Şu küçücük insanın küçüklüğü nispetinde değil belki cinayetinin büyüklüğü, mahiyetinin ehemmiyeti ve vazifesinin azameti nispetinde mükâfat ve mücazat görmesi” ne demektir? Burada küçüklükten ne kast edilmektedir? (Üçüncü Hakikatın sonu)

İNSAN cismi itibariyle küçük bir varlık olmakla birlikte istidatı çok zengindir. Bu büyük sermayeyi yanlış kullanmakla büyük cinayetler işleyebilir.

Üstad Hazretleri, insandaki kuvve-i şeheviye, kuvve-

i gadabiye ve kuvve-i akliyenin had altına alınmadığını ifade eder.

İnsanların terakki ve tedenenilerinin bu kuvvelerin kullanımıyla yakından ilgili olduğunu işaret eder.

Yirmi Üçüncü Söz'de de insanın cismi itibariyle zayıflığı, vazifesinin ise büyüklüğü şöyle ifade edilir:

“Çünkü sen çendan, nefsin ve sûretin itibariyle hiç hük-mündesin. Fakat vazife ve mertebe noktasında, sen şu haş-metli kâinatın dikkatli bir seyircisi, şu hikmetli mevcudatın belâgatlı bir lisan-ı nâtıkı ve şu kitab-ı âlemin anlayışlı bir mütalaacısı ve şu tesbih eden mahlukatın hayretli bir nâzırı ve şu ibadet eden masnuatın hürmetli bir ustabaşısı hükmün-desin.”

İnsanın duyu organları da bu gerçeği bize ders verir-ler. Meselâ, gözümüz maddî cihetle küçüklüğüyle birlikte, dağları, taşları, ovaları, ormanları, güneşi yıldızları içine alır. O bakışlar, insana cenneti de kazandırabilir, cehen-nemi de.

“Maddiyata esbab hesabıyla bakılırsa cehalettir. Allah he-sabıyla olursa, marifet-i İlâhîyedir.”

— Mesnevî-i Nuriye

SORU: Üçüncü hakikatin sonunda cehennem için daimi, cennete ise ebedî kelimesi kullanılmıştır. Bununla farklı bir mana mı nazara veriliyor?

BUNLAR yakın manalı kelimelerdir. Çoğu kez birbiri yerinde kullanılırlar.

Meselâ, “Orada ebedîyen kalacaklar.” (hâlidîne fihâ ebedâ) ifadesi, Nisa Sûresinin 122. ayet-i kerimesinde ehl-i cennet için, 169. ayetinde ise ehl-i cehennem için kullanılmıştır.

Demek oluyor ki, ebedî kelimesi sadece cennet için değil, cehennem için de kullanılmaktadır.

Şu var ki, lügat olarak, faninin zıddı “baki ve ebedî”, zail ve geçici olmanın zıddı ise “daimî”dir.

“Biz fena ve zevalimizde Senin devam ve bekanı görüyoruz.” — Mektûbat

SORU: Üçüncü Sûret ve onun hakikatinde “hikmet ve adaletten” haşrin ispatı yapılmaktadır. Aynı zamanda bu iki kelimenin değişik boyutları da nazara verilmektedir. Dolayısıyla, “hikmet ve adalet” denilince nelerin anlaşılması gerektiğini maddeler halinde öğrenebilir miyiz?

Çünkü, bunlar Küllîyatın çok yerlerinde anahtar kelime olarak kullanılmaktadır.

HİKMETİN en yaygın manası “gaye, fayda, sır”dır. Sır, hemen anlaşılması zor olan ince manalar, derin maksatlar ve faydalar demektir.

Hikmetin zıddı abesiyettir. Yapılmasında hiçbir fayda olmayan, söylenmesinde hiçbir mana bulunmayan boş işler ve sözler “abes” denir. Kâinat, baştan başa ilim ve hikmetle yazılmış İlâhî bir kitaptır. Üstad Hazretleri fenler için “cevasis” (casuslar) tabirini kullanır. Kâinatta gizli olan hikmeleri araştıran her ilim Allah’ın bütün işlerinin son derece hikmetli olduğunu ortaya koyarlar.

İnsan, kâinatın bir küçük misali olduğundan aynı hakikati her bir insan kendi vücudundaki İlâhî sanatlarda ve rabbanî icraatlarda rahatlıkla görebilir ve okuyabilir. Saçtan tırnağa, akıldan hafızaya kadar bütün maddî ve manevî cihazlarımız hikmetle dokunmuştur. Hiçbiri faydasız, abes değildir.

Bu kısa açıklamadan sonra hikmetin ifade ettiği manaları maddeler halinde sıralayalım:

Hikmet; işleri en doğru ve uygun biçimde yapmaktır.

Hikmet, eşyanın hakikatinden bahseden bir ilimdir. Bu manada felsefeye de ilm-i hikmet denilmiştir. Üstad

ise “ilm-i hikmet dedikleri felsefe” ifadesiyle bu tarife iştirak etmediğini göstermektedir. Zira, aklın mahsulü olan felsefenin, özellikle metafizik sahada, çok yanlış tahminlerde bulunduğu, batıl hükümlere vardığı bilinmektedir. Bunların ise hikmetle bir ilgisi olamaz.

İlâhî Fermanın bir isminin de Kur'an-ı Hakîm olması çok manalıdır. Ona uyan kişi inançta ve düşüncede istikamet yoluna girmiş demektir. “Necisin, nereden gelip nereye gidiyorsun? Bu dünyada vazifen ne? Bu kâinat ve ondaki hadiseler ne mana ifade ediyor?” sorularının doğru cevapları ancak Kur'andan öğrenilebilir.

“Hikmet, eşyada gizli İlâhî sırlar ve gayeler” şeklinde de tarif edilmiştir.

Hikmetin bir tarifi de “ilimle beraber amel” şeklindedir. Sadece ilim olursa buna hikmet denilmiyor. Bir kişi içkinin zararlarını mükemmel şekilde anlattığı halde içki içmeye devam ediyorsa bu şahsa “hikmet sahibi” denilmiyor.

Son verdiğimiz tarifi, bazı zatlar “faydalı ilim ve salih amel” şeklinde ifade ediyorlar.

Hikmet, insandaki akıl kuvvesinin istikamet üzere kullanılmasıdır. Nur Risalelerinde insandaki kuvve-i akliyenin ifrat mertebesinin cerbeze (hakkı batıl, batılı hak gösterecek kadar aldatıcı bir zekâ), tefrit mertebesinin

gabavet (anlayış kıtlığı, aptallık), istikametinin ise hikmet olduğu ifade edilir.

Hikmetle ilgili iki ayet-i kerime:

“Kime hikmet verilmişse ona büyük hayır verilmiştir.”

— Bakara, 269

“Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et.”

— Nahl, 125

Adalet kavramını da ana hatlarıyla şöyle ifade edebiliriz:

Adaletin kelime manası hak ve hukuka uygunluk demektir.

İlâhî adalet ikiye ayrılıyor. Birisi her hak sahibine hakkını vermek, diğeri ise zalimleri cezalandırmak. Cenâb-ı Hak, hayat verdiği bir mahlukuna görme, işitme gibi duygular da veriyor. Bunlar hayat için zarurî ihtiyaçlardır. Öte yandan, canlılara mide verdiği gibi rızık da yaratıyor. Bu rızık bulmaları için o hayat sahibine bir takım cihazlar takıyor. Kuşlara kanat, aslanlara pençe vermesi gibi. Adaletin bu şıkkının bu dünyada sayılamayacak kadar örnekleri vardır.

Diğer şık olan “zalimlerin cezalandırılması” ise büyük

bir çoğunlukla ahirette tahakkuk edecektir. Bu imtihan dünyasında peşin mükâfat verilmediği gibi peşin ceza da verilmiyor. Bazen, ibret için, bu dünyada da zalimlerin ceza gördüğü oluyor.

Ahirette insan zerre kadar hayır işlemişse onu yazılmış olarak bulacak ve görecek, aynı şekilde zerre kadar şer işlemişse onu da görecektir. Bu görme olayı mahşer meydanında, mizan safhasında olacak, günahların ve sevapların hangisi galip gelirse ona göre insan cennete yahut cehenneme gidecektir. İnsanların adalet uygulamalarında da iki farklı adalet tarzı ortaya çıkmaktadır: Adalet-i mahza ve adalet-i izafiye.

Adalet-i mahza, “tam ve mükemmel adalet, bir ferдин hakkını bütün insanlar için de olsa feda etmeyen adalet” şeklinde tarif edilmektedir. Adalet-i izafiye ise “toplumun menfaati için ferdi feda eden”, bir başka ifadeyle “küllün selameti için cüzü feda eden” adalettir.

Bir şahsın arazisinden yol geçiyor ve istimlâk edilmesi gerekiyorsa, adalet-i mahzaya göre o şahıs razı olmadıkça arsası istimlâk edilemez. Adalet-i izafiyeye göre ise edilir.

Üstad'ın şu ifadesi bu noktada çok önemlidir:

“Adalet-i mahza kabil-i tatbik ise, adalet-i izafiyeye gidilmez, gidilse zülümdür.” — Mektûbat

SORU: Dördüncü Sûrette, hadsiz sehavet ve hesapsız hazineler ve antika sanatların; Cenâb-ı Hakkın kemalatını, cemal-i manevîsini ve hüsn-ü mahfisinin letaifini gösterdiği ifade ediliyor. Bu cümleyi misallerle biraz daha açmanız mümkün mü?

KEMAL, “üstün olma, en ileri derecede bulunma, noksatsız olma” gibi manalar ifade eder. Cemal ve hüsün kelimelerinin her ikisi de “güzellik” olarak tercüme edilir. Çoğu kez birbirinin yerine kullanılırlar. Ancak, insanlar arasında, cemal kelimesi, genellikle, sima güzelliği için, hüsün ise ahlâk ve manevîyat güzelliği için kullanılır. Hüsn-ü ahlâk denir de, cemal-i ahlâk denilmez. Öte yandan Kur'an-ı Kerimde, İlâhî isimler için Esmâ-i Hüсна tabiri kullanılır. Bu isimlerin cemil olduğu da söylenebilir.

“Onun ile, bütün esması cemîle bir Cemil-i Zülcelâl'i ve bir Mahbub-u Lâyezalî'yi ve bir Mâbud-u Lemyezalî, hüşyar olan akıl ve kalblere gösterir.” — Sözler, 26. Pencere

Cenâb-ı Hakk'ın bir ismi Cemil, yani güzeldir. O'nun mukaddes zatı mahlukata benzemediği gibi güzelliği de

mahlukatın güzelliğine benzemez ve idrak edilmez.

Manevî güzellikler ancak tezahürlerle bilinebilir. Sehavet yani cömertlik güzel bir sıfattır ve manevîdir. Muhtaçlara yardım edilmesi bu sıfatın bir tezahürüdür. Biz o yedirilip içirilen ve bütün ihtiyaçları görülen fakirlere bakarız da onlara bu yardımda bulunan zatın sehavetini görürüz. Yani, o manevî güzellik bu maddî elbiselerde, yiyeceklerde kendini gösterir.

Bir milyonu aşkın bitki ve yine bir milyonu aşkın hayvan türü olduğundan söz ediliyor. Bunların da birçok cinsleri var. Hurma bir türdür, yetmişten fazla cinsi olduğu söyleniyor. Bu cinslerin fertlerini ise saymak mümkün değil. İşte, hayvan olsun bitki olsun, bu kadar çok muhtacı her gün rızıklandırmak sonsuz bir rahmet ve sehavetten haber verirler. Bu ise bir cemal-i manevîdir, hüsnü mahfidir, yani gizli güzelliştir.

Maddeden münezzeh olan Allah'ın zatının güzelliği gibi, sıfatlarının, isimlerinin güzellikleri de manevî güzellik kavramıyla ifade edilir.

Bütün canlılarda kendini gösteren rahmet ve sehaveti, bir de zaman boyutunda ele alalım. Bu kadar varlıklar, tâ ilk atalarının yaratıldığı günden beri rızıklanıyorlar, bütün ihtiyaçları en mükemmel şekilde görülüyor. Meselâ, her birine ikişer göz takılıyor, ikisi de mükemmel. Ayak-

ları, kanatları mükemmel. Sindirim ve solunum sistemleri mükemmel. Ciğerleri, mideleri mükemmel. Bunların her biri hem en büyük bir ihsan, hem de en antika bir sanat ve taklidi mümkün olmayan birer mucizedirler.

Her akıl şüphesiz tasdik eder ki, kıyamet kopmasa bu sehavet ebedîyen devam eder, bu antika sanatların da sonu gelmez. Yani “sonsuz bir sehaveti, sonsuz hazinele-ri, sonsuz antika sanatları” her akıl kabul eder. Bunlar ise sonsuz bir kemalden ve yine sonsuz bir rahmetten haber verirler.

Haşirle yeniden diriltilip mahşer, mizan ve sırat safha-larından sonra ebedî saadete erecek müminler ise sonsuz değil, sınırlıdırlar, sayısız değil mahduttururlar. Sonsuza rahatlıkla “evet” diyen akılların, bu sayılı fertlerin yeni bir hayata kavuşup Allah’ın ahiretteki sayısız nimetlerinden faydalanmalarını da rahatlıkla kabullenmeleri gerekir.

Son olarak şunu da ilave edelim:

Bütün bu nimetler ve ihsanlar “hesapsız hazineler”den geliyorlar. Bu hazineler ise bildiğimiz maddî hazineler gibi değil. Allah’ın her bir ismi bir manevî hazine gibidir. Bu “künuz-u mahfiye”den (gizli hazinelerden) sonsuz varlıklar yaratılmaktadır. Meselâ, Muhyi (hayat verici) ismi bir hazinedir, insanların hayatından, meleklerin hayatına, hayvanların hayatlarından, bitkilerin yarı canlılık-

larına kadar bütün hayatlar o hazineden gelir.

Diğer isimler de aynı şekilde değerlendirilebilir.

Cenâb-ı Hakk'ın doksan dokuz ismi hadis-i şerifte sayılmıştır. Cevşen-i Kebir'de bin bir isim zikredilmiştir. Bazı zatlar, İlâhî isimlerin sonsuz olduğunu söylerler. Üstadın, "hesapsız hazineler" demesi bu görüşün desteklenmesi olarak da kabul edilebilir.

SORU: Cenâb-ı Hakk'ın kendi cemalini iki vecihle görmek istemesinden, yani biri muhtelif ayinelerde bizzat müşahade etmesinden, diğeri müştak seyirci ve mütehayyir istihsan edicilerin müşahadesiyle müşahade etmesinden maksat ne olabilir? (Dördüncü Suret, Dördüncü Hakikat)

BAZI yanlış anlamalara sapmamak, yersiz vehimlere kapılmamak için şu temel hükümlerin öncelikle nazara alınması gerekir:

- Allah, "Ganiyyün-anil-âlemîn"dir (Âl-i İmrân,97). Bütün alemlerden müstağnidir. Yani, yokluktan varlığa çıkardığı, yaratıp terbiye ettiği, her türlü ihtiyaçlarını gördüğü şu mahlukatın âleminin hiçbir şeyine Allah'ın muhtaç olmadığı açık bir gerçektir.

- Allah, Samed'dir. Yani, her şey O'na muhtaçtır, O ise

hiçbir şeye muhtaç değildir.

- Allah, Vücübü'l-Vücut'dur. Mahlukatin vücutları (varlıkları) mümkün sınıfına girer; yani olmalarıyla olmamaları müsavidir. Allah'ın irade etmesiyle yokluktan kurtulup varlık nimetine kavuşurlar. Mümkünün varlığı Vacib'in varlığına nispeten zayıf bir gölgedir. Bu zayıf gölgelerin varlıkları gibi, tefekkürleri, temaşaları, takdir ve tahsinleri de gölge makamında kalırlar.

- Allah'ın zatı mahlukata benzemediği gibi görmesi, temaşası, sevmesi, gazap etmesi, takdir etmesi de mahlu-katinkine benzemez.

Bu gerçeklerin ışığında, "Cenâb-ı Hakk'ın kendi cemalini iki vecihle görmek istemesi" bir ihtiyaç olarak değerlendirilemez.

Şu var ki, Allah'ın zatı hiçbir şeye muhtaç olmamakla birlikte isimleri tecelli isterler. Buradaki istemek ifadesi "esmâ" içindir.

"Cenab-ı Hak, insana giydirdiği vücut libasını san'atına mazhar ediyor. İnsanı bir model yapmış, o vücut libasını o model üstünde keser, biçer, tebdil eder, tağyir eder; muhtelif esmasının cilvesini gösterir. Şâfi ismi hastalığı istediği gibi, Rezzak ismi de açlığı iktiza ediyor. Ve hâkeza"

— Lem'alar, 2. Lem'a

Hadis-i Kudsîde haber verildiği gibi, “Allah vardı, hiçbir şey yoktu.”

Hiçbir canlı yok iken, hiçbir rızık yaratılmamış iken de yine Allah Rezzak’tı, rezzakîyet Onun bir şe’niydi. Ancak bu isim henüz tecelli etmemişti. İşte Rezzak ismi, tecelli etmek için rızıkların yaratılmasını, onlara muhtaçların da yaratılmasını ve bu rızıklarla o muhtaçların imdadına koşulmasını istedi. Aynı şekilde, Müzeyyin ismi de tecelli istedi. Böylece ziynetli, süslü varlıklar yaratıldı.

Hakîm isminin tecellisiyle mahlukat âlemine hikmetler, manalar, faydalar takıldı.

Allah, rızka muhtaç canlılar yarattığı gibi, güzellikten anlayan, hikmetten, faydadan anlayan idrak sahibi varlıklar da yarattı. Canlıların rızıklanmaları gibi idrak sahiplerinin anlamaları da onların kendi menfaatlerinedir ve Allah’ın kendilerine bir lütfu, bir ihsanıdır. Allah; “Latîf ve Muhsin” isimlerinin tecellisiyle bu varlıklara bu ikramlarda bulundu.

Bunların hiçbirine Allah’ın, zâtı itibariyle, muhtaç olmadığı her aklın rahatlıkla tasdik edeceği açık bir gerçektir. Esmânın tecelli istemesi ise ayrı bir meseledir; bunları birbirine karıştırmamak gerekir?

Şimdi aklımızla vicdanımıza birlikte seslenelim:

Rezzak olan Allah, rızıkları yaratmasa daha mı iyi

olurdu, yoksa böylesi mi daha iyi oldu?

Muhyi olan Allah, hayat sahiplerini yaratmasa mı daha iyi di, yoksa yaratması mı daha iyi oldu.

Allah, lütfuyla bu ikinci şıkkı irade etti ve mahlukatı yarattı.

“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim (bilinmek istedim) de mahlukatı yarattım.” hadis-i kutsisi bu gerçeğin en güzel ifadesidir.

Bazı Hak dostları, bu hadis-i kutsi ile “Rahmetim gazabımı geçti.” hadis-i kutsîsini birlikte değerlendirir ve derler ki, “Allah bu âlemi yaratmasaydı esmâsını tecellisiz bırakmış ve o tecellilerle varlık sahasına çıkacak nice varlıkları da yokluğa mahkum etmiş olurdu.” Rahmeti gazabını geçtiği için, bilinmek istedi ve bu mahlukatı yarattı.

SORU: Mahlukatın en mükemmel varlığı Allahın ezeli ilmindeki mevcudiyetidir. O halde ilmindeki hakiki ve mükemmel vücutlardan başka, yaratılanları seyir ve onları müşahade edenlerin nazarıyla bakmanın hikmetini anlatır mısınız?

EŞYANIN İlâhî ilimde planlanmış şekline “mahiyet” deniliyor. Bunu Muhyiddin-i Arabi Hazretleri “ayan-ı sabi-

te” olarak adlandırır. Bu mahiyetler, yaratılmaları halinde “hakikat” olurlar.

İlim dairesindeki bu varlıklarda “kudret” tecelli etmemektedir. Yaratılmaları halinde daire-i ilimden daire-i kudrete geçerler, onlarda hem ilim, hem kudret, hem de irade birlikte tecelli etmiş olur.

Allah’ı tanımak ve O’na ibadet etmek için yaratılan insana, İlâhî marifet için gerekli bütün cihazlar en mükemmel şekilde verilmiştir. Bu konu Otuzuncu Söz olan “Ene” bahsinde tafsilatıyla açıklanmıştır. Burada konumuzla ilgili olan bir noktasına işaret etmek yeterli olacaktır:

“İnsan şuun-u İlâhîyenin bir mikyasıdır.” buyruluyor. Birçok İlâhî hakikatleri bir derece anlayabilmemiz için bize bir takım özellikler takılmıştır. Allah’ın ilmindeki varlıkların yaratılmasındaki hikmeti anlama konusunda da biz kendimizdeki bir halden, bir kabiliyetten faydalanabiliriz. Şöyle ki:

Biz bir cümleyi zihnimizde kurduğumuzda o cümle yokluktan kurtulup var olmuştur. O cümleyi yazdığımızda ilim dairesinden kudret dairesine geçer, başkaları da o bilgidен faydalanabilirler. Yazmadığımızda o bilginin mükemmelliğinde bir noksanlık olmaz. Ancak, biz birisine yardım etmeyi, meselâ aç bir kişiyi doyurmayı düşündüğümüzde ve ona nasıl yardım etmeyi planladığımızda

durum çok farklıdır; biz bu planla, bu programla ve bu niyetle o muhtaç kişiyi doyurmuş olmuyoruz. Planımızın ilim dairesinde kalmayıp kudret dairesine geçmesi gerekir ki, o muhtaç kişiler bizim yardımımızdan faydalanabilsinler.

“İlim maluma tabidir.” Rezzak isminin tecelli etmesiyle muhtaçlar o rızıklardan faydalanacaklardır. Bu hal “malum”dur. Bunun böylece bilinmesi de ilimdir. Eğer muhtaçlar yaratılmasa ve onlara rızık verilmese onların rızıklandırılmalarına ilim denmez, ancak plan ve program denir.

Üstad Bediüzzaman Hazretleri’nin aşağıda naklettiğimiz ifadeleri bu gerçeği bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır:

“Cenâb-ı Hakk'ın Vâcib-ül Vücud ve Mevcud ve Vâhid ve Ehad isimlerinin hakikî cilveleri ve daireleri var. Belki âyineleri, daireleri hakikî olmazsa; hayalî, ademî dahi olsa, onlara zarar etmez. Belki vücud-u hakikînin âyinesinde vücud rengi olmazsa, daha ziyade safî ve parlak olur. Fakat Rahman, Rezzak, Kahhar, Cebbar, Hallak gibi isimleri ise, tecellileri hakikî olmuyor, itibarî oluyor. Halbuki o esmâlar, Mevcud ismi gibi hakikattırlar, gölge olamazlar; aslıdırler, tebaî olamazlar.” — Mektûbat, 18.Mektub

SORU: “Dördüncü hakikat; Bab-1 cud ve cemaal olup, ism-i Cevvad ve Cemîl’in cilvesidir.” cümlesinde cemaal ve cemilin mana farkı var mıdır? Cud ve seha farklı manalar ihtiva ediyor mu? Ayrıca cemale sermedi, kemale ebedî tabiri kullanılmış. Nasıl anlamalıyız?

CEMAL güzellik demektir, cemil ise güzel manasına gelir ve Cenâb-ı Hakk’ın bir ismidir. Şu var ki, Cenab-ı Hakk’ın hem celalî, hem de cemalî isimleri vardır. Cemalî isimler içine “Rahmân, Rahîm, Rezzak, Müzeyyin, Muhyi, Kerim, Latîf, Şafî, Ğaffar, Settar” gibi birçok isim girer. “Cemaal” kelimesi bize bütün bu cemalî isimleri birden hatırlatır.

Cud ve sehanın manaları birbirine yakındır; her ikisi de cömertlik, el açıklığı manasına gelir ve çoğu zaman birlikte kullanılırlar. Ancak, Cenâb-ı Hak için Cevvad ismi kullanılmakla birlikte, Sahî, yani sehavet sahibi isminin kullanıldığına pek şahit olmuyoruz. Bu noktada, aralarında ince bir farkı olduğu ortaya çıkıyor.

Cevvad, “muhtaçların hallerini bilen ve onların kendisine müracaat etmelerini beklemeksizin ihtiyaçlarını gören, yardımlarına koşan” demektir.

Sehavet ise cömertliğin zıddı olup bir kimsenin elin-

deki mal ve saireden muhtaçlara bolca dağıtması manasını ifade eder. Sehavette sınırlı bir maldan cömertçe dağıtma söz konusudur. Cudda ise sınır söz konusu değildir. Üstad Hazretleri Cenâb-ı Hakk'ın sehaveti için sehavet-i mutlaka tabirini kullanır. Mutlak, kayıt altına alınmayan, sınırlı olmayan demektir. Bu tarz bir kullanımda *cud* ile *seha* birbirine manaca yakınlık kazanır.

Cemal için sermedi, kemal için ebedî tabirinin kullanılmış olmalarına gelince, bu tarz kullanım tekrardan kaçınmak içindir.

Cenâb-ı Hakk'ın bütün sıfatları hem ebedî, hem ezilîdirler. Sermedi, bu iki manayı birden ifade eder. Yani, sermedi “hem ezeli, hem ebedî” demektir. Buna göre kemal için de sermedi ifadesi kullanılabilir. Keza cemal için de ebedî denilebilir.

SORU: “Nihayetsiz cud ve seha nihayetsiz ihsan ve nimetlendirmek ister.” ifadesinde, cud ile ihsanın, seha ile nimetlendirmenin münasebetini nasıl anlamalıyız? (Dördüncü Hakikat)

Bu cümlede cudun ihsana, sehanın nimetlendirmeye baktığını söylemektense, cud ve sehanın birlikte ihsan ve nimetlendirmeye baktığını söylemek daha doğru olur ka-

naatindeyim. Çünkü, “cud” bolca nimetlendirme, “seha” da cömertçe ihsan etme manalarını taşıyabilmektedirler.

SORU: “Daimî tenaumla o daimî inama karşı şükür ve minnettarlık göstereyin.” cümlesi ahirette de ibadetin olduğunu ihsas ediyor. Halbuki ahirette ibadetin olmayacağını biliyoruz. (Dördüncü Hakikat)

BİR RİSALEDE, insan fitratında “cemale karşı muhabbet, kemale karşı meftuniyet, ihsana karşı da perestiş” olduğu ifade edilmektedir. Buna göre, nimete karşı şükürle mukabele etmek ve o nimetleri veren zata minnettar olmak insanın yaratılışında vardır. Nimet daimî olursa, şükürün de yine daimî olması gerekir.

Bu ifade, ahirette ibadetin bulunduğunu değil, şükür vazifesinin devam edeceğini ders vermektedir. Cennette, namaz, oruç, hac gibi ibadetler yoktur. Ancak, “cemale karşı muhabbet, kemale karşı meftuniyet, ihsana karşı da perestiş” görevi en ileri derecesiyle orada da vardır. Bu dünya, ahirete nispeten bir zindan hükmünde olduğuna, yine bu dünyadaki nimetler cennet nimetleri yanında gölge gibi zayıf kaldığına göre, şükür ve minnettarlık orada daha mükemmel olarak ve çok ileri bir seviyede icra edilecektir.

Cennette tefekkür ibadeti de en ileri derecede yapılacaktır. Kemale meftun olan insan, bu dünyadaki mükemmel sanatlara hayran olduğu gibi, cennete ve onda sergilenen İlâhî sanatlara da meftun olacak, onları büyük bir zevk ve hayret ile tefekkür edecektir.

SORU: Enbiya ve evliyalar için “mehasin-i rububiyetin dellalları” tabiri kullanılıyor. Bu ifadeyi biraz açar mısınız? (Dördüncü Hakikat)

DELLAL kelimesi “delalet eden, vasıta olan” manasına geliyor. Satıcı ile alıcı arasında vasıta olan kişiye de dellal deniliyor.

Mehasin-i rububiyet ifadesi, bu âlemde her şeyin en güzel şekilde terbiye edildiğine dikkatimizi çekiyor. Fatihanın hemen başında Cenâb-ı Hakkın “Rabbü'l-âlemîn” olarak tanıtılması da terbiye fiilinin bu âlemde en dikkat çekici ve en yaygın uygulama sahası olan bir İlâhî icraat olduğunu bizlere ders veriyor.

Gözümüz görececek şekilde terbiye edilmiştir ve bu terbiye çok güzel verilmiştir. Alyuvarla akyuvarın, akciğerle karaciğerin terbiyeleri de çok güzeldir ve birbirinden çok farklıdır. Semayı da arzı da “Rabbü'l-âlemîn” olan Allah terbiye etmiştir.

Ceylanın terbiyesi başka, aslanınki başkadır.

Böyle sonsuz terbiye fiilleriyle yer ve gök kaynaşırken, bunların tümünü görmeden yahut görmezlikten gelerek, sadece nefsinin istekleri peşinde koşan gafil insanları peygamberler ve onların izinde giden büyük zatlar ikaz etmekte, onların dikkatlerini, her biri diğerinden harika olan, bu terbiye mucizelerine çekmektedirler.

O nuranî zatlar, kâinattaki harika icraatlar ile insan aklı arasında adeta aracılık etmekte ve insanı düşünmeye, ibret almaya, hayret etmeye ve kulluk görevlerini icraya davet etmektedirler.

“Hem hiç mümkün olur mu ki, nihayet kemalde olan bir cemal; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?”

Hem mümkün olur mu ki; gayet cemalde bir kemal-i san'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin?” — Sözler, 10.Söz.

Otuz Birinci Söz'de, Peygamber Efendimizin (asm.) görevleri hakkında “saltanat-ı rububiyetin dellâlı ve marziyat-ı İlâhîyenin mübelliği ve tılsım-ı kâinatın keşşafı” ifadeleri kullanılıyor. Bunlar, Peygamber varisi olan büyük zatların da görevleridir.

Her mahluk bizzat Allah'ın terbiyesinden geçmiştir. Saltanat-ı rububiyet, bu manayı ders verir. Yani, O'ndan başka Rab yoktur. Ve insan, o yegâne Rabbin, nelerden razı olduğunu elçilerinden öğrenecek, hayatına O'nun emir ve yasakları doğrultusunda yön verecektir.

Yine o insan, varlık âlemini İlâhî fermana göre okuyup değerlendirecek, kâinatın tılsımını, yani ne gibi gizli ve ince manalar ifade ettiğini böylece öğrenebilecektir. Demek ki, peygamberler ve onların varisi büyük zatlar, Allah'ın rububiyetini ilan eden, rıza çizgisini gösteren ve insanlara kâinat kitabını doğru okuyup, doğru değerlendirmeyi öğreten rehber şahsiyetlerdir.

SORU: Daimî kemalatın daimî tezahür istemesi bir zorunluluk mudur? Ayrıca “bekası olmayan istihsan edicinin nazarında kemalatın kıymetinin sukut etmesi” Allah’a bir noksanîyet getirmez. Bu konunun haşırle münasebetini aydınlatır mısınız? (Dördüncü Hakikat)

DAHA ÖNCEKİ bir sorunun cevabında açıklandığı gibi, Allah, Samed'dir, Ganiyyü-l-âlemîndir. O'nun zâtı hakkında ne ihtiyaç, ne de zorunluluk söz konusu olamaz.

İlâhî isimlerin tecelli ve tezahür etmek istemeleri ayrı

bir meseledir. Allah'ın her sıfatı, her fiili ve her ismi sonsuz bir kemale sahiptir. Allah, mükemmel bir güneş yarattığı gibi ondan faydalanabilecek mükemmel gözler de yaratmıştır. Cenâb-ı Hakk'ın ne güneşin yanmasına, ne de gözün görmesine muhtaç olması düşünölemeyeceğine göre, bu yaratışlar hem kemalâtın tezahür etmesi, hem de muhtaç varlıklara bir ikram, bir ihsan olmaları içindir.

Ancak, özellikle akıl sahibi olan insanlar, kâinatta ve kendi varlıklarında tecelli eden bu kemale hayran ve bu ihsanlara minnettar olduktan sonra, bir daha dirilmemek üzere yokluğa atılırlarsa, ne bu mükemmel sanatları seyir için, ne de bu harika ihsanlara şükür için kalplerinde bir arzu kalmaz.

Bu durumda insana akıl verilmesi, bu harikaların seyretilmesi hem hikmetsiz ve israf olur, hem de yok olma korkusu insanı önce ümitsizliğe, sonra isyana ve küfre götürebilir.

İnsanın bu yaratılışı, ahiretin varlığına ayrı bir delildir. “Eğer vermek istemeseydi istemek vermezdi.” hakikatince insana bu istidadın ve bu isteğin verilmesi ahiretin varlığını gösterir. Aksi halde, Cenâb-ı Hak insanları şükür ve ibadet için değil, (haşa) itiraz ve isyan için yaratmış gibi olur. Bu ise O'nun sonsuz rahmetine ve hikmetine de zıttır.

“...İnsan, sevdiği ve kıymetini takdir ettiği bir Cemal-i Mutlak'tan ebedî ayrılmaktan gelen derin yarasını; ancak ona adavetle, ondan küsmekle ve onu inkâr etmekle tedavi edebilir. İşte kâfirlerin Allah'ın düşmanı olması, bu noktadan ileri geliyor..” — Lem'alar, 30. Lem'a

SORU: “Hodgâm insan bilmediği şeye düşman olduğu gibi eli yetişmediği şeye de zıttır.” denilmekte ve kâfirlerin Allah'ın düşmanı olduğu bununla izah edilmektedir. Bu genel bir kaide midir? Meselâ, şeytan Allah'ı biliyorken inkâr ve muhalefet etmiştir... (Dördüncü Hakikat)

HODGÂM, kendini beğenmiş, bencil demektir. Kendini beğenerek sürekli ene (ben) demek, ente (sen) demeye en büyük engeldir. Otuzuncu Sözde bu mana bütün detaylarıyla incelenmiştir.

Kendine güvenen, kendini gören insan şahsî ilmiyle erişemediği gerçekleri kabullenmek istemediği gibi, yine şahsî kuvvetiyle elde edemediği şeylere de zıt düşer, düşman olur.

Mümin insan, kendisini kul ve kendindeki bütün maddî ve manevî sermayeyi de Allah'ın ihsanı bilir. Maksadına ermek için kendine düşen görevi eksiksiz yerine

getirdikten sonra Allah’a tevekkül eder. Çıkacak her türlü sonucu ise rıza ile karşılamakla dünyada huzur ve rahat bulur. Üstad’ın ifade ettiği gibi, “İmanı ona bir emniyet-i tamme verir.”

Kâfir bu emniyet ve huzurdan mahrumdur. Ölümü hiçlik karanlığı bildiği ve ahirete inanmadığı için teselli-yi “gaflette, sefahatta ve iman cephesine düşman olma-”ta” bulur. Kâfirler Allah’a inanmadıklarına göre onların Allah’a düşman olmalarını, imana ve İslâma düşmanlık şeklinde yorumlamak gerekir.

Şeytanın inkâr meselesine gelince; bilgisizlik “düşmanlığın tek sebebi” değildir. Kin, haset, kıskançlık, kibir gibi daha nice düşmanlık kaynağı vardır. Şeytanın Allah’a düşman olması kibirden kaynaklanmıştır. Kendisinin ateşten yaratılmasını delil göstererek, topraktan yaratılan Hz. Âdem’e secde etmeyeceğini ilan etmiş ve isyan yolunu tutmuştur. Toplumumuzda, onun vesvesesine kapılan yahut yolunda giden birçok insanın bilerek nice hatalar işledikleri bir vakıadır.

Bir tek örnek verelim:

Helal kazancın güzel, hırsızlığın ise kötü olduğunu bilmeyen yoktur. Bir kişi hırsızlık yapıyorsa, bilgisizliğinden değil, nefesine tabi olduğundan, ahireti ve hesap gününü dikkate almadığından yapmaktadır.

SORU: “Cenâb-ı Hak hüsnünün derecatını ve cemalinin mikyaslarını zişuur ve müştak bir ayincede müşahade etmek ister.” cümlesini açıklar mısınız? (Dördüncü Hakikat)

ESMÂ-İ HÜSNA ifadesinden yola çıkarak, hüsnün derecatını “hepsi güzel olan İlâhî isimlerin tecelli mertebeleri” olarak yorumlayabiliriz. Allah’ın bütün sıfatları gibi bütün isimleri de nihayet kemaldir, yani hepsi sonsuz derecede mükemmeldir, güzeldir. Öyle ise “derece ve mikyas” kelimeleri ancak tecelliler için kullanılabilir. Şu var ki, bu tecellilerin her biriyle bir ismin farklı bir mertebesi sergilenmekte ve o yeni tecelli de yine ayrı bir İlâhî isim olmaktadır.

Örnek olarak Rab ismini ele alalım:

Rab ismi son derece mükemmeldir, Allah’ın rububiyeti yani terbiye ediciliği sonsuz kemaldir. Ancak, Cenâb-ı Hak bu güzel ismini farklı aynalarda farklı derecelerde tecelli ettirmek istemiş ve bundan çok farklı güzellikler ortaya çıkmıştır. Cevşen’de geçen şu isimleri bu açıdan değerlendirelim:

Ey Cennetin ve narın Rabbi.

Ey, nebilerin ve hayırlı zevatın Rabbi.

Ey siddıkların ve ebrarın Rabbi.

Ey küçüklerin ve büyüklerin Rabbi.

Ey hububatın ve meyvelerin Rabbi. ...

Bu esmâya yenileri ilave edildiğinde Rab isminin birbirinden farklı sonsuz tecellileri olduğunu görürüz.

Üstadın, “İnsanın bir ferdi sair hayvanatın bir nevi hükmündedir.” ifadesinden hareketle diyebiliriz ki, her bir nevin terbiyesi Rab isminin ayrı bir tecellisi olduğu gibi, her bir insanın terbiyesi de öyledir. *Rabbünnas* ismi geneldir, Kur’anda geçen “Rabbi Musa ve Harun” ifadesinde de ayrı iki terbiyeye ve yine ayrı iki isme dikkatimiz çekilmektedir.

İşte insan, bütün bu tecellileri seyretmek ve bütün bu farklı güzellikleri birlikte temaşa etmek üzere “zişuur ve müştak” bir ayna olarak yaratılmıştır.

Bir mümin, bu temaşayı, bu tefekkürü yaptığında, sanki bütün bu güzellikler onun ruh aynasına aksederler. Güneşe baktığımızda onun gözümüzde aksetmesi gibi, bu güzelliklere “mütefekkir bir muhatap” olan insan ruhu da son derece güzelleşir.

Cenâb-ı Hak bu güzelliklere mazhar olacak böyle bir ayna yaratmayı dilemiş ve insanı yaratmıştır. Bu manaya en mükemmel derecesiyle Peygamber Efendimiz (asm.), diğer peygamberler, bütün âlim ve salih insanlar mazhar-dırlar. Bunların Allah katındaki derecelerinin yüksekliği

şu güzel ifade ile en mükemmel bir şekilde ortaya konulmuştur.

“Sath-ı âlemde kurulan şu sergi-yi İlahîde teşhir edilen tezyinata, kemalâta, güzel manzaralara ve rububiyetin haşmetiyle uluhiyetin azametine bir müşahid, bir mütenezzih, bir mütehayyir, bir mütefekkir lâzımdır ki, o güzelliikleri görsün; o manzaralar arasında tenezzüh etsin; o hârika nakışlara, zînetlere tefekkür ile hayran olsun. Sonra o sergiden Sâni'in celaline, Mâlikinin iktidar ve kemalâtına intikal ile Onun azametine secde-i hayret etsin. Bu vazifeyi îfa edecek insandır.” — Mesnevî-i Nuriye

SORU: Beşinci sûrette geçen, “Pek büyük bir nişanı taşıyan bir yaver-i ekrem bir nutuk okuyor.” ifadesinde nişan, yaver-i ekrem ve nutuk kelimelerinden ne anlamalıyız? Bu bahiste geçen “padişahın şefkati” ifadesini nasıl yorumlamalıyız?

“Temsilde geçen nişanlar mucizelerdir; yaver-i ekrem, Resul-i Ekrem Efendimiz (asm.), nutuk ise İlâhî ferman olan Kur'an- Kerimdir. Bin nişan ise, ehl-i tabkik yanında bine

balığ olan mu'cizat-ı Ahmediyedir. (asm.)Nuranî ferman Kur'ana ve üstündeki turra ise i'cazına işarettir.”

— Sözler, 22.Söz

TEMSİLDE padişah için kullanılan “şefkat” kelimesi, Cenâb-ı Hakkın rahmetine işaret etmektedir. Şefkat kelimesiyle verilen mesaj şudur: İnsanlık âleminin yokluğa gömülmesine ve hiçliğe atılmasına Cenâb-ı Hakkın rahmeti müsaade etmez.

Ahiretin gelmesini O'nun Sevgili Peygamberi de (asm.) bütün insanlık namına istemektedir. En küçük bir canlının en cüzi isteklerini bile mükemmel olarak yerine getiren Allah, elbette bu küllî, umumî ve çok önemli duayı kabul edecek ve bu fani dünyanın sakinlerini rahmetiyle ebedî bir âleme sevk edecektir.

SORU: “O Yaver-i Ekremi dinleyen bütün ahali onun padişahı istediklerine iştirak ediyor. Evet biz de istiyoruz diyorlar”. Buradaki ahali-den maksat kimlerdir? Herkes aynı şeyi istemiyor gibi bir hal var. (Beşinci Suret)

EBEDÎYET arzusu, yani “fani olup kaybolmamak, daimî olarak yaşama” duygusu her insanın fitratında vardır. Şu

var ki, müminler bu arzularının gerçekleşmesini Allah'tan ister ve beklerler.

Peygamberlerin ve İlâhî kitapların haber verdikleri ebedî hayatta, mesut olabilmek için bu dünyada ömürlerini Allah'ın rızası istikametinde geçirirler. Helal dairesinde yaşayıp haramlardan uzak dururlar.

“Bak hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için saadet isteyip, dua ediyor ki; insanı ve bütün mahlukatı esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faidesizlikten, abesiyetten a'lâ-yı illiyyîn olan kıymete, bekaya, ulvî vazife-ye, mektubat-ı Samedaniye olması derecesine çıkarıyor.”

— Sözler, 10.Söz

Onların bu arzusuna bütün mahlukat da iştirak etmektedirler. Çünkü ancak ahiretin gelmesiyle şu kâinat fabrikası hikmetsizlikten, faydasızlıktan kurtulacaktır. Aksi halde, atomlardan sistemlere kadar sonsuz bir hikmetle çalışan ve yine her faaliyeti rahmeti netice veren bu âlem, hiçliğe çalışmış, yokluğa hizmet etmiş olacaktır.

O Yaver-i Ekrem'in (asm.) duasına sadece inançsız insanlar iştirak etmiyor gibi görünse de, onlar da ölümü düşünmekten kaçmakla, fazla yaşamanın yollarını arayıp en küçük bir hastalıklarında hemen doktora koşmakla ebedî

hayatı istediklerini göstermiş olurlar. Ne var ki, inançsızlıkları onlara ahiret kapısını kapadığı için, bu dünya hayatına hassasiyet göstermekle kendilerini bir derece tatmin etmek isterler.

SORU: Buradaki nimetler ahirettekilerin numuneleri ve gölgeleridir. Halbuki buradakilerin de asılları ve hakikatleri vardır. Bunu nasıl değerlendirirsiniz? (Beşinci Suret)

BEDİÜZZAMAN, Vahdetü'l-vücut bahsinde Allah'ın vacip, ezelî ve ebedî varlığına nispeten, mümkinatın varlığının zayıf bir gölge olduğunu ve Muhyiddin-i Arabi gibi zatların bu varlıkların "vücut" ismine layık olmadıklarını ifade etmek manasında "La mevcude illa hu", yani "O'ndan başka mevcut yoktur." dediklerini kaydeder.

Elbetteki mümkün varlıkların da hakikatleri Esmâ-i İlâhîyeye dayanmaktadır. Onların varlıkları inkâr edilemez, ama Allah'ın vacip, ezelî ve ebedî olan varlığına nispet edildiklerinde zayıf gölgeler gibi kalırlar.

Aynı mana dünya ile ahiret arasında da geçerlidir. Dünyadaki nimetlerin varlıkları münakaşa götürmez, herkesçe bilinir ve kabul edilirler. Ancak ahiret nimetleri yanında bunlar gölge kadar zayıf, numune kadar azdırlar.

“... Şu dünyadaki o çeşit tezyinat; bir Rahman-ı Rahîm'in rahmetiyle, sevdiği ibadına hazırladığı niam-ı Cennet'in nümuneleridir, denilebilir ve denilir ve öyledir.”

— Sözler, 10. Söz

Bu manayı ders veren bir hadis-i şerif:

“İnsanlar uykudadırlar, ölünce uyanırlar.”

Bu hadisi, “Kabir cennet bahçelerinden bir bahçe, yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur” hadisiyle birlikte düşündüğümüzde zihnimizde şu mana canlanır: Bir mümin öldüğünde, kendini cennet bahçesi gibi güzel bir âlemde bulacaktır.

Dünyadaki bahçeler o cennet bahçeleri yanında uyku da dolaşılan bahçeler kadar geri kalacaktır.

Rüyada gördüğümüz bahçeler de o âlemde bir çeşit varlığa sahiptirler. Uyanıncaya kadar o bahçelerden istifade ederiz. Ama o bahçeler dünyadaki gerçek bahçeler yanında birer gölge gibidirler; o kadar zayıftırlar. Dünya bahçeleri ile cennet bahçeleri arasındaki fark da böylesine büyük, böylesine azimdir.

SORU: “Sana müştak ve müteşekkir şu muti ra-

iyetini başıboş bırakıp idam etme.” ifadesinden yokluk mu kastediliyor? (Beşinci Suret)

BİR ÖNCEKİ cümle, “Bizi zeval ve teb’id ile tazib etme.” idi. Bu cümle de aynı manayı teyid için kullanılmış oluyor. Cenâb-ı Hak, bu dünyada hadsiz nimetleriyle beslediği, onlara akıl vererek marifet ve muhabbet kapısını açtığı insanları, özellikle de bu nimetlere karşı itaat ve ibadet ile mukabele eden muti riayetini zevale mahkum edip beka nimetinden uzak kılmayacak, onları “müştak oldukları ve layık oldukları saadet-i ebedîyeye” mazhar kılacak, adem zulmetine (yokluk karanlığına) mahkum etmeyecektir.

“Madem cemal, kemal, rahmet bâkidirler ve sermedîdirler; elbette o cemal-i bâkinin âyine-i müştakı ve o kemal-i sermedînin dellâl-ı âşıkı ve o rahmet-i ebedîyenin muhtac-ı müteşekkiri olan insan, bâki kalmak için, bir dâr-ı bekaya girecek ve o bâkilere refakat için ebede gidecek ve o ebedî cemal ve o sermedî kemal ve daimî rahmete, ebed-ül âbâdda refakat etmek gerektir, lâzımdır.” — Lem’alar, 30. Lem’a

SORU: “Nimetlerin numunelerini göstermek için beş-altı gün seyrangahlara bu kadar masraf

ediyor..” cümlesinde geçen seyrangâhlar tabiri ile beş-altı günün izahı nedir?

SEYRANGÂH tabiri iki manada yorumlanabilir. Birisi, dünya hayatının kısılalığını ifade etmesidir. Bilindiği gibi, insanlar haftanın büyük çoğunluğunu çalışma ile geçirirler, belli günlerde de dinlenmek üzere güzel manzaralı seyrangâhlara, mesire yerlerine, deniz kıyısına giderler. Ruhlar âleminden başlayıp ebede kadar devam eden yolculuğumuzda bu dünya hayatı birkaç günlük seyir zamanı gibidir.

Seyrangâhın diğer manası ise, bu güzel dünyanın muhteşem bir tefekkür mekânı olmasıdır. İnsan, bu dünyada, hem kendi nefesine takılan ve her biri ayrı bir mucize olan organlarını, duygularını, hem de haricî âlemde onun istifadesine sunulan sonsuz mucizeleri seyir ve tefekkür etmekle görevlidir.

Altıncı Söz’de “göz” için, “rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı” tabiri kullanılır.

Arının çiçekleri dolaşması gibi, insan gözü de bu dünyadaki güzel ve harika sanatları seyir ederek marifet ve muhabbet balı yapar.

Seyrangâh kelimesi bize bu dersi de verir.

Beş altı gün, ifadesi, dünya hayatının kısılalığını ifade

etmekle birlikte, semavat ve arzın altı günde yaratıldığını bildiren ayet-i kerimeye de bir işaret taşımaktadır.

SORU: Beşinci hakikatin haşiyesinde ve birçok yerlerde geçen “arzın nısfı ve nev’i beşerin humsunun” İslamiyeti kabul etmeleri, zaman ve mekân açısından, kıyamete kadar devamlı bir kaide olabilir mi?

BURADA nazara verilen mesaj şudur: Geçmiş peygamberlerin bir kısmının hiç ümmetleri olmamasına, bazılarının birkaç ümmeti bulunmasına, çok büyük bir ekseriyetinin tebliğ hizmetlerini mağlup bir vaziyette icra etmelerine karşılık, Peygamber Efendimizin ümmetine bir İlâhî lütuf olarak dünyanın birçok ülkelerine hak ve hakikati ulaştırma, bazı bölgelerine ve devletlerine hakim olma, devletler kurma ve sayıca da insanların yaklaşık beşte biri gibi büyük bir rakama ulaşma ihsan edilmiştir.

Arzın nısfı, yani yarısı tabiri elbette ki bütün dönemler için söz konusu değildir. Ama o noktaya ulaşıldığı devirler yakalanmıştır. İnsanların beşte biri ifadesi de bu manada değerlendirilmelidir. Asr-ı saadette, ne insanların beşte biri ne de dünyanın yarısı İslâmla müşerref olmuş değillerdi.

Kıyamete yakın da yine İslâm mağlup bir halde in-
tişarını devam ettirmekle birlikte bu nispetlerde büyük
oranda düşme olabilir. Ancak, İslâmın ilk intişarından
kıyamete kadar hidayete eren bütün insanlar ve İslâm nu-
runun ulaştığı bütün beldeler birden nazara alındığında,
geçmiş peygamberlerle kıyas olunmayacak kadar büyük
rakamlara ulaşılır.

Peygamber Efendimizin, “Çoğalınız, ben kıyamette si-
zin çokluğunuzla iftihar edeceğim.” hadis-i şerifleri, mah-
şer meydanında bütün ihtişamıyla tahakkuk edecektir.

SORU: Beşinci Hakikatte şefkat kapısından
ahiretin ispatına giriliyor ve “Ubudiyet-i Mu-
hammediye” vurgulanıyor. Bab-ı şefkatle, Ubu-
diyet-i Muhammediyenin münasebetini, İsm-i
Mucib ve Rahîmin bu mevzuyla ilgisini anlatır
mısınız?

“SEN OLMASAYDIN felekleri yaratmazdım.” hadis-i
kutsîsi, öncelikle Peygamber Efendimize bakmakla bir-
likte, bu hadis “Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet
etmeleri için yarattım.” ayetiyle birlikte düşünüldüğün-
de, bu âlemin özellikle insanlar için, insanın da ibadet ve
marifet için yaratılmış olduğu anlaşılır; söz konusu kutsi

hadisin de bütün insan nevine baktığı söylenebilir. Şu var ki, bütün feleklerin ibadet ve tespihleri insanınki yanında ne kadar noksan kalırsa, avamın ibadetleri de peygamberlerin ibadeti yanında o kadar nakıs kalır. Peygamberlik müessesesi de bir daire şeklinde düşünüldüğünde onun merkezinde Hz. Muhammed aleyhisselam bulunur. Bediüzzaman Hazretlerinin şu ifadesi kâinatın yaratılmasından esas maksadın ubudiyet-i Muhammediye olduğunu en güzel şekilde ortaya koymaktadır:

“Hem İsm-i Âzama mazhar olan Resul-ü Ekrem Aleyhissalâtu Vesselâmın bir âyette mazhar olduğu feyz-i İlâhî, belki bir peygamberin umum feyzi kadar olabilir.”

— Sözler, 24. Söz

Bütün peygamberlerin ortak sünneti olan şefkat, yani insanlara acıyıp merhamet etmek ve onları cehennem azabından kurtarmak için bütün güçleriyle çalışmak, Peygamber Efendimizin (asm.) kalbinde en mükemmel manada hükmetmiştir. İşte ubudiyetin zirvesindeki o eşsiz peygamber, şefkatin en ileri mertebesiyle, bütün insanların yokluktan kurtulmalarını ve iman ederek ebedî saadete nail olmalarını bütün ruh u canıyla istemiş ve bunu Rabbinden niyaz etmiştir. Cenâb-ı Hak, Mucîb (dualara

icabet eden, cevap veren) ismiyle bu en önemli duayı kabul etmiş, Rahîm isminin tecellisiyle insanları yokluktan kurtarıp, iman edenleri cennetine davet etmiştir.

Bilindiği gibi Rahmân ismi bütün canlılara bakmaktadır. Cenab-ı Hak, her canlının bütün ihtiyaçlarını, organlarını ve rızkını lütfuyla vermektedir.

Rahîm ismi ise daha çok ahirete bakar, oradaki sonsuz nimetleri hatırlatır. Rahîm ismine “müminleri lütfuyla cennete, kâfirleri de adliyle cehenneme koyan” şeklinde mana verilmektedir. Kâfirlerin yokluğa terk edilmeyip cehennemde de olsa hayatlarının devam ettirilmesi onlara bir çeşit rahmettir.

Allah Resulünün (asm.) bütün insanlık adına ve en mükemmel meyvesi olduğu “kâinat şeceresi” namına ettiği bu duanın kabul olmasıyla, sadece insanlar yokluktan kurtulmakla kalmayacaklar, bu muhteşem kâinat da “meyveleri yokluğa giden bir hikmetsiz ağaç” olmaktan kurtulacaktır. O halde onun duası bütün varlık âleminin ortak isteğidir.

SORU: Resul-ü Ekremi (asm) vazife başında ve ubudiyet içinde görmek ve ziyaret etmek ifadesinde vurgulanmak istenilenler nelerdir? (Beşinci Hakikat)

BİR RİSALE'DE Kur'anın iki temel vazifesi olduğu anlatılır:

Birisi, “daire-i Rububiyetin kemalat ve şuûnatını”, diğeri ise “daire-i ubudiyetin vezaif ve ahvâlini” talim etmesi, yani öğretmesi, ders vermesi.

Bu iki esas Peygamberimizin ve bütün peygamberlerin de iki temel vazifesidir. Ondokuzuncu Söz'de, Rabbimizi bize tarif eden üç büyük muarrif olduğu beyan edilerek bunlar, kâinat kitabı, Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz olarak tepit edilir. Kâinat, durmadan Allah'ı tesbih etmekte ve onun sıfatlarını ve isimlerini aklı başında olanlara ders vermektedir. Ancak Kur'an nazil olmadan bu dersler yeterince anlaşılmadığı için, insanlar kendilerini ve bütün mahlukatı putlara isnat ediyor, onların yaratıcı olduklarına inanıyorlardı.

Kur'an-ı Kerim'in nazil olmasıyla ve “Oku!” emriyle, Allah Resulüne (asm.) kâinat ve ondaki bütün hadiseler gerçek manada okutulup ders verildi. Allah'a nasıl iman edileceği, O'nun kudsî zâtına mukaddes sıfatlarına, isimlerine fiillerine nasıl inanılacağı en güzel şekilde öğretildi. Ve O Allah Elçisi de hem daire-i rububiyet diye özetlenen, Allah'ın zatı, şuunatı, sıfatları, isimleri ve fiilleri hakkında insanlık âlemini irşad etti, hem de o uluhiyete karşı insanların ubudiyet yani kulluk görevlerini nasıl yerine

getirecekleri bütün teferruatıyla anlattı. Ve uygulamalı olarak ders verdi.

İşte “Resul-ü Ekremi (asm) vazife başında ve ubudiyet içinde görmek ve ziyaret etmek” ifadesi bize bu dersi vermektedir. Yani Alah Resulü, risaleti cihetiyle bu iki sahayı insanlara öğrettiği gibi, ubudiyeti cihetiyle de o hakikat-lara en ileri seviyede kendisi de iman etti ve o İlâhî hü-kümleri en büyük bir hassasiyetle hayatında sergiledi.

Özet olarak, “vazife başında” ifadesi Peygamber Efen-dimizin risaletini, “ubudiyet içinde” ifadesi ise kulluğunu, velayetini hatırlatmaktadır. Bunlar ise kelime-i şهادet-teki “abdühu ve resulühu” ifadelerine bakarlar.

SORU: “Lisan-ı hal ve lisan-ı kal ile istenilen her şeye icabet etmeyi” nasıl anlamalıyız? (Beşinci Hakikat)

RİSALELERDE duanın bir takım çeşitlerine yer verilir. En meşhuru insanların “lisan-ı kal” ile, yani sözle dile getirdikleri, dil ile yaptıkları dualardır. Bundan başka, “ihtiyac-ı fitrî, lisan-i ızdırarî, lisan-ı hal, istidat lisanıyla dua” gibi dualardan da söz edilir. Soruda geçen ikili tasnifi esas aldığımızda “lisan-ı kal” dışında kalan bütün duaları “li-san-ı hal” içinde düşünebiliriz.

Bir dilencinin elini açıp durması “hal diliyle”, konuşarak istemesi ise “kal diliyle” bir taleptir. Kurumuş toprak hal diliyle yağmur isterken, çekirdekler istidatlarının lisaniyle açılmak, büyümek ve kemale ermek isterler.

Gözler görmek için ışığa muhtaçtırlar, bunu ihtiyacı-fitrî diliyle talep ederler.

Balığın karnındaki Yunus Peygamber gibi, bütün kapıların kapandığı, hiçbir ümit ışığının görünmez olduğu çaresizlik haline düşen mahluklar, “ızdırar lisaniyle” dua etmiş olurlar ve bu dua kabul olunur; kendilerine ummadıkları yerden yardım gönderilir, imdatlarına koşulur.

SORU: Bediüzzaman bu risalede dua üzerinde büyük bir önemle duruyor. Dua ve önemi konusunu biraz açarmısınız? (Beşinci Hakikat)

DUANIN, kelime manası istemektir. Dai, isteyen, talep eden, çağıran demektir. Kur'an'ın hülasası olan Fatiha sûresinde, önce bütün medih ve senaların Allah'a mahsus olduğu, O'nun bütün âlemlerin Rabbi, Rahmân, Rahîm ve Malikiyevmiddin (din gününün, ahiretin sahibi) olduğu beyan edildikten sonra hemen “ibadet ve dua” ayeti gelir: *“Yalnız sana ibadet eder ve ancak senden yardım dileriz.”*

Bir mümin bu ayeti okumakla, “Bütün isteklerimi vermeye ve beni bütün korkulardan emin kılmaya ancak bütün âlemlerin Rabbi olan Allah kadir olabilir. Ve ben, her isteğimi o Rahmân ve Rahîm olan Rabbime havale ediyorum” demiş olur.

Bilindiği gibi, maddî ve manevî bütün terakkiler iki temele dayanır: “Menfaatı celb, mazarratı def.” Yani, insana faydalı olanı elde etmek, zarar verenden uzak durmak. Salih amel birinci maddeyi, takva ise ikinci maddeyi ders verirler. Ayette geçen ibadet kelimesi salih ameli, istiane (yardım dileme) ise takvayı hatırlatır. Birincisi cennete ermeyi, ikincisi cehennemden kurtulmayı netice verir.

Dualar çok çeşitlidir. Ve her istidat sahibi bu kabiliyetinin inkişafını, her muhtaç ihtiyacının görülmesini, çalışan her canlı maksadına ulaşmayı, çaresiz kalan herkes kurtuluşa ermeyi ancak Allah’tan dilerler.

Kavli dua, yani isteklerimizi sözlü olarak dile getirmemiz bu dualardan sadece birisidir.

Nur Müellifi “bütün mevcudattan daimî bir suratte dergâh-ı İlâhîye dualar gittiğini” ifade eder.

Bu konuyu biraz daha ayrıntılı olarak aşağıdaki “Okuma Parçasında” bulabilirsiniz.

İSTEMEK BÜYÜK NİMET

İnsan her şeye muhtaç yaratılmış; her şeyi istesin diye.

Taşların yağmur diye bir dertleri yoktur, ama bu dertsizlik onları ağaçların çok aşağısına düşürür.

Ağaçlar hava isterler, su isterler; dünyanın dönmesini, gece ve gündüzün gelmesini isterler; baharı isterler, yazı isterler. Bu dualar, bu istekler onları yükseltir, yüceltir; dallarını yapraklarla, çiçeklerle, meyvelerle doldurtur.

Dua, istemek demektir ve bitkiler âleminin bütün bu istekleri birer duadır. Buna “ihtiyac-ı fitrî lisanıyla dua” deniliyor. Yani, onlar bu şeyleri yaratılışları gereği istiyorlar. Onların yaratılışına bu ihtiyacı koyan Allah, bu duaların cevaplarını da yaratıyor ve onlar da böylece hayatlarını devam ettiriyor, görevlerini yerine getiriyor, ibadetlerini yapıyorlar.

“Sual ve cevap, dâi ve sebeb... ikisi de Hak’tandır.”

—Sözler, 26.Söz

Dua, denilince, öncelikle, insanın çokça başvurduğu “kavli dua”, yani isteklerini dile getirmek, lisan ile dua etmek akla gelir.

İnsan, Rabbinden ihtiyaçlarını kavli dua ile bizzat isteme noktasına gelinceye kadar nice farklı dualar yaptı ve onların kabulü sonunda bu zirveye ulaştı.

Bir zamanlar o da ağaçlarla omuz omuza vermiş gibiydi ve birlikte birçok şeyler istiyorlardı. Bunların bir kısmını yukarıda saymış olduk.

Yine bir zamanlar o, hayvanlar âlemiyle de sanki bir araya gelmiş, yine ihtiyacı-ı fitrî lisanıyla dua etmişlerdi. Yani, yaratılıştan kendilerine konulan ihtiyaçların görülmesini Allah'tan istemişlerdi. Bu duanın kabulüyle görmeye, işitmeye, yemeye, içmeye, konuşmaya, yürümeye kavuşmuşlardı.

İnsan bu noktada duracak değildi. Ona verilen mükemmel istidat ve ona takılı olan sayısız kabiliyetler çok daha ileri hedefler içindi.

İnsanlar annelerinin rahimlerinde, balıklar yumurtaların içinde, tohumlar toprak altında hep birlikte dua ediyorlardı. Kendilerine verilen istidadın inkişaf etmesini ve yolculuklarının bundan sonraki safhasında kendilerine lazım olacak şeylerle donanmalarını istiyorlardı. İşin enteresan tarafı, insan dahil bunların hiçbirisi ileride nelere muhtaç olacaklarını bilmiyorlardı. Bilmedikleri şeyi nasıl isteyeceklerdi? Onların Rabbi, istidatlarının inkişafı için neler gerektiğini biliyor ve onları bu cihazlarla donatıyor-

du. “Lisan-ı istidat ile dua” dediğimiz bu istekler, henüz istenmeden en güzel şekilde, en mükemmel hâliyle ve çok cömertçesine onlara ikram ediliyordu.

Çünkü onların Rabbi “Cevvad-ı Mutlak” idi; cömertliğine bir sınır, bir had yoktu. Cevvad, yani ihtiyaç sahibinin istemesini beklemeden ihsanıyla imdada koşan.

Öyle ki, istek sahipleri henüz ortada yokken muhtaç olacakları şeyler hazırlanıyor, sofraları kuruluyordu.

Nur Müellifi büyük Üstad, On Birinci Söz’de kâinat sarayının ve içindeki misafirlerin yaratılış hikmeti hakkında bir temsil verirken bu hakikati çok güzel ortaya koyar:

“Bu hikmete binaen, cesim ve geniş ve muhteşem bir kasrı yapmağa başladı. Şahane bir sûrette dairelere, menzillere taksim ederek hazinelerinin türlü türlü murassaatıyla süslendirip tek mil ettikten sonra, herbir taam ve nimetlerinin bütün çeşitlerinden en lezizlerini câmi’ sofralar, o sarayda kurdu. Herbir taifeye lâayık bir sofraya tayin etti. ... Sonra aktar-ı memleketindeki ahâli ve raiyetini, seyre ve tenezzühe ve ziyafete davet etti.” —Sözler

Temsilden hakikate geçtiğimizde akıllara durgunluk veren nice tablolarla karşılaşırız: Temsildeki o padi-

şah, sarayında sofralar kurdururken, misafirleri de başka mekânlarda kendi işleriyle meşguldürler. Davet vuku bulunca işlerini bırakıp saraya koştular.

Şimdi şu sorulara cevap arayalım:

Bu yer küresi üzerinde sofralar yaratılırken misafirler nerede idiler?

Bunlar o saraya nasıl gelecekler, o sofralara nasıl konacaklardı?

Nasıl olmuştu da, henüz “gözler âlemi” ortada yokken güneş ve ışığı yaratılmıştı?

Henüz “mideler âlemi” ortada yokken rızıklar hazırlanmıştı?

Henüz ciğerler yokken, kan dolaşımı yokken, hava unsuru kirlenen kanı temizlemek üzere görevlendirilmişti?

Henüz ayakların sözü edilmezken, yer çekimi ile, misafirlerin yere bağlanmaları planlanmış ve yer küresi de onların yürümesine elverişli şekilde taş ve toprakla döşenmişti?

İşte sadece bir kısmını saydığımız bütün bu faaliyetlerle, dünyaya gelecek misafirlerin ihtiyaç duyacakları ve istidat lisanıyla isteyecekleri her şey en mükemmel şekilde hazırlanmıştı. Yani henüz dualar yapılmadan cevapları hazır hâle getirilmişti.

Bu sarayı, misafirleri için ve misafirlerine göre yapan

zat, ondaki sofraları da yine misafirlerine göre kurmuş, tanzim etmişti.

Ve işte, meleklerin hayret ve hayranlıkla seyrettikleri muhteşem manzara:

“Misafirler sofraların içinden çıkıyor ve önceden hazırlanmış yemekleri yemeye koyuluyorlardı.”

Bu akıllara durgunluk veren olay ne tabiatla izah edilebilir, ne tesadüfle, ne de evrimle.

Olmayan misafirlere göre sofralar kurmak. Bunu sofranın tabiatına da veremezsiniz, evrim geçirmesine de. Bu ikinci görüşe göre, sofralar hiç tanımadıkları ve bilmedikleri misafirlere göre evrim geçirirken, henüz yoklukta bekleyen o misafirler de o sofralardan faydalanacak şekilde evrim geçireceklerdir.

Gerçek şu ki, kâinatı yaratan ve yeryüzünde sofralar kuran bu âlemin sahibi, onlardan faydalanacak misafirlerini de o nimetlere göre hazırlamıştı. Sofralar misafirlerle göre, misafirler de sofralara göreymiş. Her ikisi de İlâhî ilimde en güzel şekilde planlanmıştı. İlâhî takdire göre önce sofralar yaratılacaktı, sonra misafirler.

Bu misafir taifelerden birisi de insanlardı. Onlar sadece bu âlemin maddesiyle, maddî nimetleriyle tatmin olmuyor, bu sarayın sahibini tanımak ve bilmek istiyorlardı.

Sarayın sadece sofralarını değil, güneşini, ayını, topra-

ğını suyunu, çiçeğini, yıldızını ibretle temaşa ediyorlardı. Daha önemlisi, bu son ve mükemmel misafirler kendilerini biliyor, iç organlarını, duyu organlarını biliyor, his dünyalarını biliyor, bunların her birinin görevlerini ve yaratılış hikmetlerini biliyorlardı.

İşte insanın bu çok yönlü ve mükemmel istidadı bir dua oldu. Bu âlem ve içindekiler o istidada dar gelmeye başladı.

“Bu insan ebed için halk edilmiş ve ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve âhiretine bir intizar salomudur” — Sözler, 10. Söz, 11. Hakikat

Ebed için yaratılan bu kıymetli varlık, istidatları gereği ebedî ve elemsiz bir hayat istiyordu.

İşte kâmil insanlar olan peygamberler ve onların varisleri, bütün insanların istidat lisanıyla yaptıkları bu ortak duayı “kal diliyle” de Rabbimize takdim etmişlerdi.

Bütün bu duaları bir “niyaz şeceresi” olarak hayal ettiğimizde, Resulullah Efendimizin duaları, bu ağacın en mükemmel meyveleriydi. Öyle ki, bütün dualar onun duası yanında gölge kadar zayıf, zerre kadar küçük kalıyordu.

Onun o eşsiz imanı, o misilsiz marifeti, o tariflere sığ-

maz ubudiyetiyle yaptığı dualar bu âlemin en büyük bir yaratılış sebebiydi.

Bu konuda, Nur Külliyatı'nda şu harika ifadeler geçer:

“... Şu şeref-i nev-i insan ve ferîd-i kevn ü zaman ve bihakkın fahr-ı kâinat ne istiyor? Bak dinle: Saadet-i ebe-diye istiyor, beka istiyor, lika istiyor, Cennet istiyor. Hem me-
raya-yı mevcudatta ahkâmını ve cemallerini gösteren bütün esmâ-i kudsiye-i İlâhiye ile beraber istiyor. Hattâ eğer rah-
met, inayet, hikmet, adalet gibi hesabsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasa idi; şu zâtın tek duası, baharımızın icadı kadar kudretine hafif gelen şu Cennet'in binasına sebebiyet verecekti.” — Sözler, 19.Söz, 13. Reşha

Kısacası, bitkilerden insanlara kadar her şey ve herkes şu veya bu şekilde bir dua üzeredirler.

Kendilerinden doğacak varlıkların planlarını içlerinde taşıyan tohumlar, çekirdekler, nutfeler, yumurtalar “istidat lisaniyla dua” etmektedirler.

Çok şeye muhtaç olan ve bunların hiçbirini yapmaya güç yetiremeyen bütün canlılar “ihtiyac-ı fitrî ile dua” hâ-lindeler.

Balığın karnındaki Yunus Peygamber gibi, her şeyden ümitleri kesilmiş, çaresizlik içinde kıvranan ruhlar, “ıztı-

rar lisaniyle dua” ve niyazdadırlar.

El açan dilencinin “hâl diliyle” para istemesi gibi, kuraklıktan çatlamış topraklar da yine “lisan-ı hâl ile dua” etmekte, yağmur istemektedir.

Îlâhî rahmetten faydalanılması, tekvini şariat dediğimiz Îlâhî kanunlara bağlanmış konularda, gerekli çalışmayı yapan insanlar da “fiilî dua” etmek ve neticeyi Allah’tan beklemekle “tevekkül” denilen bir nevi dua hâli üzeredirler.

Sebeplerin bir araya gelmeleri de bir fiilî duadır:

“Su, hararet, toprak, ziya bir çekirdek etrafında bir vaziyet alarak, o vaziyet bir lisan-ı duadır ki: “Bu çekirdeği ağaç yap, ya Hâlıkımız!” derler. ... Demek içtima’-ı esbab bir nevi duadır.” — Mektûbat, 24. Mektup

Mahlukatın bu birbirinden farklı dualarının hepsi, kâinat ağacının meyvesi olan insanda da mevcuttur. Ve insan bu dualara ek olarak bir de “kavli dua” yapmaktadır.

Nur Külliyatı’nda insan için “esmâ-i İlâhîyenin bütün nurlarına ihtiyacı vardır.” ifadesi geçer.

Bu cümlede Allah’ın isimleri birer güneşe, tecelliler ise nurlara benzetilmiştir. Bilindiği gibi, ayet-i kerimede

güneş için ziya, kamer için nur kelimeleri kullanılır. Bu ayetin tefsirine baktığımızda şu bilgiyi ediniriz:

Arapça'da, ışığı kendinden olan şeyler için ziya, başkasının ışığını yansıtanlar için ise nur kelimesi kullanılmaktadır.

İşte Ay'ın güneşten ziya alması, onun ışığına muhtaç olması gibi, her varlık da esmâ-ı İlâhîyenin tecellilerine muhtaçtır, o tecellilerle değer kazanır, ihtiyacını görür ve görevini yerine getirir.

“Nasıl esmâda bir ism-i âzam var, o esmânın nukuşunda dahi bir nakş-ı âzam var ki o da insandır.”(Sözler) cümlesi, insanın bütün esmaya muhtaç olduğunu çok veziz bir şekilde ortaya koyar.

Örnek olarak sadece üç İlâhî ismi vermekle yetinelim: Rezzak ismi bir güneş gibidir, bütün rızıklar o güneşin nurları...

Muhyi ismi de ayrı bir güneş, bütün hayatlar o güneşin nurları..

Latîf ismi de bir güneş; bütün lütuflar o güneşin nurları. ...

Kâinata bu gözle nazar ettiğimizde Nur Müellifi'nin, “bütün mevcudattan dergah-ı İlâhîyeye daimi bir duanın gittiği” haberini bütün ruhumuzla tasdik ederiz.

SORU: “Bak hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için saadet isteyip, dua ediyor ki; insanı ve bütün mahlukatı esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faidesizlikten, abesiyetten a'lâ-yı illiyyîn olan kıymete, bekaya, ulvî vazifeye, mektubat-ı Samedaniye olması derecesine çıkarıyor.” ifadesindeki maksat ve gayeyi nasıl anlamalıyız? İnsan ve bütün mahlukat o dua ile esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan nasıl kurtuluyor ve nasıl yüksek bir kıymet alıyor? (Beşinci Hakikat)

MAKSAT ve gaye, cümlenin devamında ifade edildiği gibi, “insanı ve bütün mahlukatı esfel-i safilîn olan fena-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faidesizlikten kurtarmak”tır.

Nur Külliyyatı’nda çok enteresan bir tespit var. Bu kâinattaki akıl almaz faaliyetler için, “Başka bir âlemin mahsulatının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor.” deniliyor. Bu âlemin mahsulleri “bitkiler, hayvanlar ve insanlardır.” Elementler, bu kâinat fabrikasında İlâhî bir terbiyeden geçip milyonları aşkın türde canlılar âlemine dönüşüyorlar. Bu türlerden birisi de insan. Eğer ahiret ve ebedî saadet olmasa, bu fabrikanın bu son derece sanatlı ve

hikmetli mahsulleri ölüm kanunuyla yeniden elementlere dönüşmüş oluyorlar ve bu defa yeni canlılar hayat sahesine çıkarılıyorlar, onların da akibetleri kısa süren bir hayattan sonra ölüm, parçalanma, dağılma ve yeniden element haline gelme.

İnsan küçük bir tezgâhı bile hikmetsiz çalıştırmazken kâinat fabrikasının bu hali nasıl izah edilecektir? İşte bu sorunun cevabı o enfes tespit:

“Bu âlemin çarkları başka bir âlem hesabına dönüyor.”

Allah Resulünün (asm.) “ahiretin tarlası” olarak nitelendirdiği bu dünya hayatı, iman-küfür, hidayet-dalale, şirk-tevhid, edep- fık, adalet-zulüm, itaat-isyan gibi birbirine zıt manaları taşıyan mahsüller verdikten sonra, dünya tezgâhı dağıtılacak ve bu mahsuller, yine birbirine zıt, iki menzilde toplanacaklar: Cennet ve cehennem.

İşte, başta “ehl-i arz” diye ifade edilen insanlar ve diğer canlılar olmak üzere bütün varlık âlemi, faaliyetlerinin böyle ebedî bir netice vermesiyle israftan ve hikmetsizlikten kurtulmayı hal diliyle dua etmiş oluyorlar.

Fıtraten ebedîyeti isteyen insan, bu duayı sadece haliyle istemekle kalmıyor, kalile de yani sözlü niyazlarıyla da durmadan dile getiriyor. Hayvanlar âlemi, kavuştukları hayat nimetinin ellerinden ebedîyyen alınmaması için ahiretin gelmesini hal diliyle istiyorlar.

Öte yandan, Allah'ın kendilerine takdir ettiği görevleri eksiksiz yerine getirmekle ömürlerini ibadet üzere geçiren bu masum varlıklar, hizmet ettikleri, hatta canları pahasına besledikleri insanların küfür ve dalalet yolunda gitmelerinden manen rahatsız oluyorlar. Ve insanların bu zulümlerinin neticesiz kalmaması için de yine ahiretin gelmesini hal diliyle istiyor, dua ediyorlar.

Aynı manayı, cansızlar âlemi için de düşünebilir ve "güneşin küfür yolunda gidenlere yol göstermekten, dünyanın onları sırtında gezdirmekten manen rahatsız olduklarını" ve hal diliyle ahiretin gelmesini dua ettiklerini söyleyebiliriz.

Allah'ın isimlerine ve sıfatlarına ayna olmak gibi kıymetli ve şerefli bir görev ifa eden bütün mahlukatın ve özellikle de arzın halifesi ve Allah'ın "ahsen-i takvimde yarattığı en mükemmel eseri" olan insanın yok olup gitmemesi, bu ulvî vazifelerin ahirette de daha mükemmel manada ebedîyen devam etmesi için Fahr-i Kâinat Efen-dimiz (asm.) Cenâb-ı Hakka dua ve niyazda bulunmuş ve onun bu duasına bütün varlık âlemi de iştirak etmiştir:

"..... Değil ehl-i Arz, belki ehl-i semavat, belki bütün mevcudat niyazına: "Evet Yâ Rabbenâ ver. Biz dahi istiyoruz." deyip iştirak ediyorlar. Hem öyle fakirâne, öyle hazinane, öyle mahbûbâne, öyle müştakane, öyle tazarrukârane

niyaz ediyor ki; bütün kâinatı ağılattırıyor. Duasına iştirak ettiriyor.” — Sözlər, 19.Söz

SORU: O Zâtın (asm) risaletiyle, hidayetiyle saadet-i ebedîyenin sebeb-i husulü ve vesile-i vusulü olmasını, ubudiyetiyle ve duasıyla da o saadetin sebeb-i vücudu ve cennetin vesile-i ica-dı olmasını açıklar mısınız? (Beşinci Hakikat)

HİDAYET, “Kur’an yolu, hak yol, doğru yol, istikamet yolu”dur. Bunun zıddı dalalettir; her türlü sapık anlayış ve batıl inançlar bu kavramla özetlenir. Peygamber Efendimiz (asm.), insanlık âlemini bütün bu yanlış yollardan kurtaran en büyük hidayet rehberidir.

İnsanlara Allah’ın emriyle iman ve ubudiyet dersi veren Peygamberimiz, yolunda gidenlerin ebedî saadete nail olacaklarını da yine Allah’ın bildirmesiyle bildirmiştir. Bu sebeple, onun hidayeti, ebedî saadetin vücut bulmasının da sebebi olmuş oluyor. İnsanların o saadete kavuşmalarının yollarını (vesile-i vüsul), nelere dikkat etmeleri gerektiğini, itikat ve amel dünyalarını nasıl tanzim edeceklerini de O (asm.) ders vermiştir. Bu yönüyle de “o saadetin vesile-i vüsulü”, yani o büyük neticeye kavuşmanın öncüsü, sebebi olmuştur.

Ubudiyet ciheti, O'nun (asm.) İlâhî emir ve yasaklara herkesten daha çok riayet etmesi, bu noktada kimsenin hayal edemeyeceği kadar hassasiyet göstermesidir. Allah Resulü(asm.), kulluk görevini bütün teferruatıyla, en ince noktasına kadar büyük bir dikkatle yerine getirmenin yanında, kulluğun bir gereği olan duayı da yine en mükemmel manada yapmış, Rabbine sığınmada, O'na yalvarmada da erişilmezlere erişmiştir.

Bu ifadeden alınacak en büyük mesaj şu olsa gerektir:

Allah Resulü (asm.), risaletiyle tebliğ ettiklerine, kulluğu cihetiyle en mükemmel manada uymakla “o saadetin sebep-i vücudu ve cennetin vesile-i icadı” olmuştur. O'nun tebliğatına hiç kimse uymasa da Allah, O'nun bu ulvî ubudiyetini neticesiz bırakmayacak, O'nu cennette ebedî bir saadete erdirecektir. Kaldı ki, böyle olmamış, yirmi üç sene gibi kısa bir zamanda bu ubudiyet ve dua yoluna yüz yirmi dört bin sahabe girmiş, onunla birlikte ibadet, onunla beraber dua etmişlerdir.

“... *Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm; risaletiyle dünyanın kapısını açtığı gibi, ubudiyetiyle de âhiretin kapısını açar.*” — Sözler, 10.Söz

SORU: “Resul-ü Kibriyanın (asm.) ubudiyeti-

nin, muvafakat sırrıyla, bütün enbiyanın sırr-ı ubudiyetini tazammun etmesi” ne demektir?

(Beşinci Hakikat)

TAZAMMUN, zımnen içine alma demektir. Yani, asıl olan O’nun ubudiyetidir; diğer ubudiyetler bunun zım-nında bulunuyorlar.

Ubudiyet, “insanın sonsuz aczini, fakrını ve naksını bilip Cenâb-ı Hakk’ın sonsuz kudreti, nihayetsiz rahmeti ve sonsuz kemali karşısında tezellül ve inkısar halinde bulunması” şeklinde tarif ediliyor.

“Sonra o Rabbü’l-Âleminin uluhiyetinin izharına karşı zaaf içinde aczlerini, ihtiyaç içinde farklarını ilandan ibaret olan ubudiyet ile ve ubudiyetin hûlasası olan namaz ile mukabele ettiler.” — Sözlür, 9.Söz

Bu marifet, son derecesiyle Allah Resulünde kendini göstermiştir.

“Allah’ı en çok ben severim ve O’ndan en çok da ben korkarım.” hadis-i şerifi onun kulluk şuurunun en güzel bir göstergesidir.

Nur Risalelerinde, Allah sevgisi ve korkusu hakkında çok önemli bir ölçü konuluyor: Cemaline muhabbet etmek, celalinden havf etmek.

(Kemal için ise “istihsan etmek” tabirini kullanır.) İşte bu vazifeleri yerine getirmek kulluktur.

Bu üç görevi yapması için de insan “sonsuz aciz, fakir ve kusurlu (noksan)” yaratılmıştır. Acz “celale”, fakr “cemale”, naks ise “kemale” bakmaktadır. (Not: Kusur ve noksan denilince insanın yorulması, unutulması, uyuması, bir anda iki şey irade edememesi gibi hususlar anlaşılacaktır. Günahlar kusur olmakla birlikte bu saydığımız kusurlar ve noksanlıklar günah değildirler.)

Kulluğunu bilen insan, bunun gereği olarak ibadete yönelir, yasaklardan sakınır.

Ubudiyet devamlıdır, ibadet ise belli zamanlarda yapılır. İnsan namazdan çıktıktan sonra da ubudiye devam eder. Yürürken harama bakmayacaktır, çünkü o Allah’ın kuludur ve bu bakış ona Rabbi tarafından yasaklanmıştır. Konuşurken doğru konuşacak, ticaret yapıyorsa aldatmaktan, yalandan, faizden, ihtikârdan uzak duracaktır.

Bilindiği gibi bütün peygamberler hidayet rehberleridir; insanlara istikamet yolunu gösteren İlâhî elçiler ve Rabbanî mürşitlerdir. Onların hepsi insanlara öncelikle Allah’ı tanıtmışlar, şirkin bütün çeşitlerinden onları uzak tutarak tevhid yolunu göstermişler, daha sonra rıza-ı İlâhîyi kazanmanın, ebedî saadete ermenin ve o sonsuz cehennem azabından uzak kalmanın şartlarını anlatmış-

lardır. Bütün peygamberler bu ana maddelerde ittifak halindedirler.

Sadece asırlara göre şeriatlarda bazı farklılıklar olmuştur. Namaz bütün hak dinlerde vardır, ama vakitleri, rekâtları farklılık göstermiştir. Zekât ve oruç da öyle. Bazı gıdaların helal ve haram oluşu da asırlara göre farklılık gösterebilmiştir.

Peygamber Efendimizin (asm.) en mükemmel manada sergilediği ubudiyet yolu kısaca “iman, takva, sahil amel ve güzel ahlâk” şeklinde özetlenebilir.

Bu dört esas bütün peygamberlerin ortak yoludur.

SORU: “Bak hem öyle yüksek bir fizâr-ı istimdadkârane ile istiyor ve öyle tatlı bir niyaz-ı ıstırhamkârane ile yalvarıyor ki...” ifadesini biraz açar mısınız? (Beşinci Hakikat)

FİZAR DENİLİNCE, çok yakında bulunan bir tehlikeden kurtulmak için olanca gücüyle yardım talep etmek hatıra gelir. Niyaz ise merhametini dilemek, erişmek istediği ihsanlara mazhar olmak için dua etmek, yalvarmak manasını taşır.

Üstad, “Nev-i beşerin en büyük meselesi cehennemden kurtulmaktır.” diyor.

Bir risalesinde de “Def-i şer, celb-i nefe müreccahtır.” yani “bir şerri gidermeye, ortadan kaldırmaya çalışmak, bir menfaat elde etmekten daha önemli, daha önceliklidir.” tesbitini yapıyor.

Bunun en güzel ifadesi, Kur’an okumaya başlarken Besmele çekmeden önce şeytandan istiaze etmemizdir. Yani, önce şeytan-ı racimin şerrinden Allah’a sığınıyoruz, daha sonra Rahman ve Rahim olan Allah’ın izni ve yardımıyla Kur’an okumaya başlıyoruz.

Şimdi insanların önünde iki önemli mesele var:

Birisi cehennem azabından kurtulmak, diğeri ise cennette ebedî saadete ermek.

Allah Resulü, bütün bir insanlık namına bu iki büyük isteği dile getiriyor; bunların gerçekleşmesi için Allah’a yalvarıyor, dua ediyor; birincisini “fîzâr-ı istimdadkârane ile”, ikincisini ise “niyaz-ı istirhamkârane ile”.

SORU: Beşinci hakikatin haşiyesinde; “Ubudiyet-i Ahmediyenin (asm) ruhu duadır.” deniliyor. Başka yerlerde de ibadetlerin ruhunun ihlas olduğu söyleniyor. Aralarında ne fark var?

ARADA önemli bir fark yoktur. Birincisinde, yaptığımız her türlü iş “bedene” benzetilmiş, onun “ruhunun” dua

olduğu, yani o işi yaparken Allah'ı hatırlamak, her türlü hayırlar için O'ndan yardım dilemek olduğu ifade edilmiştir. Böyle olmayan işler ruhsuzdur, sevapsızdır, ahiret noktasında neticesizdir.

İkinci ifadede ise, yaptığımız ibadetler bedene teşbih edilmiş, onların ruhunun ise ihlas olduğu, yani ibadetin ancak Allah rızası için yapılması gerektiği ders verilmiştir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, ubudiyet kulluk demektir, insan daima kuldur ve bu sıfat ondan hiçbir zaman ayrılmaz. Ancak, insan her zaman ibadet üzere değildir. Bir kul olarak yaptığımız her işte, söylediğimiz her sözde Kur'an'ın emrettiği çizgide olmak mecburiyetindeyiz. Kötülüğü emreden nefsimize, dünyanın cazibesine, zehirli hava gibi zarar veren bozuk toplum yapısına rağmen bunu başarabilmemiz için Cenâb-ı Hakk'a sığınmamız ve O'ndan yardım dilememiz gerekir. Allah'ın rızası, istikamet üzere yaşamakla kazanılabilir. Dolayısıyla, böyle bir yaşayış için dua etmek, aynı zamanda ihlaslı yaşamak için de dua etmek demektir.

Yaptığımız ibadetleri riya ve benzeri hastalıklardan arı olarak halis bir şekilde yapmamız gerekir. Namaza başlarken "Allah rızası" için diye niyet ederiz. Namazımızı Onun rızası için kıldığımız gibi, namazdan sonra da bü-

tün işlerimizde ihlasımızı muhafaza etmeğe gayret ederiz. Bu da ancak yaptığımız o işlerde Allah'ı hatırlamak ve onun yardımını dilemekle olur.

Niyet çok önemlidir. Bir genç, haramlarla kaynaşan bir caddeden geçerken başını eğer ve o günahlardan sakınmaya gayret ederse, Üstad'ın Kastamonu Lahikası'nda ifade ettiği gibi, her günah terkinde bir vacip işlemekle binlerce vacip işlemiş olur. Bir başka genç ise haramlardan sakınma niyeti olmaksızın dalgınlığından yahut kafasına takılan bir meseleyi halletmek için zihnini yorarak aynı caddeden hiçbir harama bakmaksızın geçse o vacip sevaplarını alamıyor. Çünkü, niyeti takva değildir.

Niyet ile “âdi” yani adet olarak yapageldiğimiz işlerin ibadet olacağı beyan ediliyor. O halde dünya işlerini sağlam bir niyetle yapan kişi, bu niyet ile, aynı zamanda dua etmiş, o işlerin ahirete mal olmasını istemiş olur.

SORU: Peygamber Efendimizin (asm) risaleti şu dar-ı imtihanın açılmasına nasıl sebebiyet vermiştir? “Sen olmasaydın eflaki yaratmazdım.” hakikatini biraz açar mısınız? (Beşinci Hakikat)

BURADA Peygamber Efendimizin şahsında bütün peygamberler kast edilir. Şu var ki, insanlara hakkı tebliğ,

onları şirkten tevhide davet, ömürlerini rıza çizgisinde sürdürmelerini tavsiye ve kendilerini cennete layık bir kıymet almaya davet görevini en ileri manada icra eden Ahirzaman Peygamberi Hz. Muhammed (asm) olduğu için o muhatap alınmıştır. Nitekim, insanların bu kâinat kitabını doğru okumaları, bu âlemi ve kendilerini doğru değerlendirmeleri için peygambere ihtiyaç olduğunu güzelce ortaya koyan şu ifadeler, Peygamber Efendimiz için söylenmişse de bütün diğer peygamberler için de geçerlidir:

“O bulunmazsa bütün maksatlar beyhude olur. Çünkü anlaşılmaz bir kitap muallisiz olsa manasız bir kâğıttan ibaret kalır.” — Sözl. 11.Söz

SORU: Altıncı sûrette, mahlukatın bir bayram ve bir şehrayın sûretinde nişan ve formalarını takıp resmi geçit yaptıkları ve bunun perde arkasındaki İlâhî saltanatın bir nevi tezahürü olduğu nazara veriliyor. Ancak bunların ölümlelerini, ızdırıp ve çilelerini bayram manasıyla nasıl bağdaştırabiliriz?

BU TEMSİLDE, canlıların anne rahimlerinde, yahut yumurtaların içinde, bitkilerin de toprak altında geçir-

dikleri dönem resm-i geçit törenine hazırlığa benzetilmiş oluyor. Yeryüzünde boy göstermeleriyle bayram yerine gelmiş oluyorlar ve resm-i geçit başlıyor. Ölüm kanunuyla bu bayrama son veriliyor ve yeni bir grup bayram yerine alınıyor.

Bayramda takılan formalar, nişanlar o varlıkta tecelli eden İlâhî isimlere işaret ediyor.

Her canlı, Muhyi isminin tecellisiyle hayata kavuşuyor. Canlı olmak en büyük nişan, en ileri formadır.

Musavvir isminin tecellisiyle her varlığa kendi mahiyetine en uygun bir şekil veriliyor, bir sûret takılıyor. Bu da ayrı bir nişandır.

Diğer esmâ-i İlâhîye de aynı şekilde değerlendirilir. Bu canlılar bir ömür boyu kendilerinde tecelli eden İlâhî sanatları, Rabbani ihsanları, nimetleri, hikmetleri, inayetleri sergilemekle kendilerine mahsus bir ibadet ve tespihle meşgul oluyorlar.

Hayatlarının son bulmasıyla da Allah'ın Mümit (ölümü verici), Müzil (zillete düşürücü) gibi bazı isimlerine daha ayna olduktan sonra, cenazelerinin başka canlılara rızık olması cihetiyle Rezzak ismine ayrı bir şekilde mazhar olarak bu dünya hayatlarını tamamlıyorlar.

Bediüzzaman Hazretleri, On yedinci Söz'de bu konuyu detaylı olarak ele alır. İnsanların bu dünyada bütün es-

mâya mazhar olmakla en büyük nişanları taktıklarını anlatır. Dünya imtihanını kazananlar ise ahirette ebedîyen saadetli bir hayat süreceklerdir. Hayvanlar âlemi de bu dünyada yaptıkları ibadet ve tespihlerin karşılığını ahirette bulacaklar ve ebedîyen zevk edeceklerdir. Şu farkla ki, onların saadetleri ruhanî ve manevî olacaktır. Bütün ruhlar baki olmakla birlikte insan nevi ahirette bedenlerine de kavuşacaklardır. Salih aleyhisselamın devesi, Ashab-ı Kehf'in köpeği ve kurbanlıklar gibi belli hayvanlar dışında diğerlerinin zevkleri ise ruhani olacaktır. Söz konusu bahisten sadece bu hüküm cümlesini nakletmekle yetineceğiz:

“ ... Öyle de, sair zîruh ve hayvanatın dahi, kendilerine mahsus vazife-i fitriye-i Rabbaniyelerinde ve evamir-i Sübhaniyenin itaatlerinde telef olan ve şiddetli meşakkat çeken zîruhların, onlara göre bir çeşit mükâfat-ı ruhaniye ve onların istidadlarına göre bir nevi ücret-i manevîye, o tükenmez hazine-i rahmetinde baîd değil ki bulunmasın. ”

SORU: Altıncı Sûrette her gün misafirhanenin dolup boşaldığı söyleniyor. Halbuki, her gün değil kısmî bir dolup boşalma söz konusu. O halde burada bir başka mana mı kastedilmektedir?

DÜNYA misafirhanesine her gün yeni misafirler gelmekte ve bir o kadar misafir de dünyayı terk etmektedir. Dolma ve boşalma olayı her gün tekrar edilmektedir. Ancak burada geçen “dolup boşalma” ifadesini, bütün canlıların bir anda yeryüzünü doldurup yine bir anda çekilip arzın boş kalması şeklinde anlamamak gerekiyor. Dünya hikmet dünyası olduğundan, dolup boşalmalar da tedrici olarak, safha safha cereyan etmektedir. Aynı mana insanın bedeninde de söz konusudur. Bütün hücreler bir anda ölüp gitmezler ve yerlerine gelenler de yine bir anda gelmezler. Ama, insan vücudu her gün misafirlerle dolup taşar ve yine her gün bu vücuttan nice misafirler göç ederler. Örnek olarak, kandaki alyuvarları ele alalım: Her gün yaklaşık 250 milyar alyuvar yaratılmakta, bir o kadarı da ölüm kanunuyla vücudu terk etmektedir. Bu dolup boşalmalar kademeli şekilde, sıra ile olur ve insan kansız kalmaz.

Öte yandan, bu dünya misafirhanesine gelenlerin ömür müddetleri de birbirinden çok farklıdır. Ömrü bir gün olan, bu gün içinde gelip misafir olup göçen misafirler olduğu gibi, bir asır içinde konup göçen misafirler de vardır. Yine, çınar ağaçları gibi ömrü asırlar boyu süren misafirler yanında mikroplar gibi çok kısa süreli misafirler de vardır.

Bütün bunlar dikkate alındığında, her gün dolup boşalma ifadesindeki “gün” kelimesini “yirmi dört saat” şeklinde anlamak yerine, “sürekli olarak dolup boşalmanın” bir simgesi şeklinde değerlendirmek daha yerinde olur.

SORU: Meşherin her dakika tahavvül etmesini biraz açar mısınız? (Altıncı Sûret)

MEŞHER, “teşhir mekânı, sergi, fuar” manasına gelir.

Tebeddül, tahavvül ve tağayyür kelimelerinin her üçü de değişim ifade etmekle birlikte, aralarında bir nüans farkı da vardır. Tebeddül daha çok yer ve şekil değişimi gibi o şeyin mahiyetine fazla dokunmayan farklılaşmalar için kullanılır. Tahavvülde ise hal değiştirme, başka bir hale girme söz konusudur, daha köklü bir değişim ifade eder. Tağayyür ise bir şeyin kendi gayrına inkılap etmesi, başka bir şey olması demektir.

Bu dünya denilen İlâhî meşher topyekun bir hareket ile ayları, mevsimleri dolaştığı gibi, üzerinde sergilenen eserler de devamlı bir değişim halindedirler. “Her dakika” ifadesi süreklilik manasınadır. Her an insan vücudunda çok tahavvüller oluyor. Yediği yemek, bir süre sonra kan oluyor, et oluyor, yağ oluyor, hücrelere gıda oluyor, saç oluyor, tırnak oluyor. Bütün bunlar birer tahavvüldür.

Buharın yağmur olması bir tebeddül, yağın yağmur-
larla yeryüzünün yeşillere bürünmesi bir tahavvüldür.

Atomların parçalandıklarında enerjiye dönüşmeleri,
tagayyüre bir örnek olabilir.

“... Şu mahlukatın şu seyelanı, gayet hakımane rahmet
ve ihsan dairesinde; ve şu seyeranı, gayet alımane hikmet ve
intizam dairesinde; ve şu cereyanı, gayet Rahımane şefkat ve
mizan dairesinde baştan aşağıya kadar hikmetlerle masla-
hatlarla neticelerle ve gayelerle yapılıyor.”

— Mektûbat, 20.Mektup

SORU: “Giden gelmez ve gelen gider.” cümlesi
üzerinde biraz durur musunuz? Çünkü; bazıları
“Ahirete gidip gelen var mı ki” diyerek çokların
kafasını karıştırabiliyor. (Altıncı Sûret)

BURADA açıkça demagoji yapılıyor. “Ahir”; “sonraki,”
“sonra gelen” demektir. Ahiret, bu dünya hayatının son
bulmasından, kıyametin kopmasından, dağların uçup
denizlerin yanmasından,..., sonra başlayacak yeni bir dö-
nemin ismidir. Oradan buraya gelinmesi için bu yıkılan
düzenin yeniden inşası gerekir. Bunun insan takatinin
çok ötelerinde olduğunu soru sahibi de çok iyi bilmekte,

ancak soruda da geçtiği gibi, insanların kafalarını karıştırmak için bu inanmadığı davayı savunmaktadır.

Eğer insanın ahiretten dünyaya yeniden dönmeğe gücü yetseydi, bu gücünü bu dünyada henüz sağ iken, iradesi elindeyken kullanırdı. Meselâ, genç iken ihtiyarlamazdı. İhtiyar ise gençliğe geri dönerdi; ölmezdi.

Çocukluk, gençlik, ihtiyarlık dönemlerinden birisine geçildi mi artık geriye dönülemez. Bu yolculuk insan iradesinin dışında cereyan ediyor. İhtiyarlıktan sonra, kabir, mahşer ve mizan safhaları gelecek; bunlara da insan ister istemez uğrayacaktır. Kaldı ki, zaten ölümle insanın cüzi iradesi bir bakıma son buluyor, her şey İlâhî irade ile gerçekleşiyor. İnsan ahirete gittikten sonra ne dünyaya dönmeyi irade edebilir, ne de buna gücü yeter. Bu açık bir gerçektir. Ancak, söylediğimiz gibi bu gerçeği bilerek saptırmaya çalışıyorlar.

İman, gayb için söz konusudur. Ahiret de görünmediğinden gayba girer. İmanla küfür arasında bir tercih hakkına sahip olan insan, bu tercihi yanlış kullanarak ahirete iman etmeyebilir ama ahiretin olmadığını iddia edemez. Çünkü, Bediüzzaman Hazretleri'nin ifade ettiği gibi,

“Nefsü'l-emirde nefiy ispat edilmez. Çünkü ihata lâzımdır..” — Lem'alar, 17.Lem'a

“Hususi bir yere bakmayan ve iman hakikatler gibi umum kâinata bakan nefiyler, inkârlar, zâtında muhâl olmamak şartıyla, ispat edilmez” diye ehl-i tahkik ittifak edip bir düstur-u esasî kabul etmişler. — Asa-yı Musa 7. Mes’ele

Birisi, “Falan evde buzdolabı yok.” diye iddiada bulunsa, o evin tamamının gezip görülmesi sonunda buzdolabına rastlanmadığı taktirde bu nefiy, yani bu inkâr ispat edilmiş olur. Aynı şahıs, “Falan şehirde buzdolabı yok.” diye dava etse, davasını ispat edebilmesi için o şehrin tamamını gezip dolaşması gerekir.

Ahiret, bu dünyadan sonraki menzil olduğuna göre, “Ahiret yoktur.” denilebilmesi için, kıyamet ve ötesine gidilecek ve ahiretin olmadığı görülüp tekrar dünyaya dönelecektir ki bu inkâr ispat edilebilsin.

SORU: “Burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına göre orada bir saadeti var.” Yani, “Dünyadaki faaliyetler çoğunlukla istikbale yatırım ve hazırlık içindir.” denebilir mi? (Altıncı Sûret)

ON YEDİNCİ SÖZ’DEKİ dünya tariflerine baktığımızda bu sorunun çok yönlü cevaplarını bulabiliriz.

Meselâ, dünya için mezraa (tarla) tabiri kullanılıyor. Hadis-i Şerifte de “Dünya ahiretin tarlasıdır.” buyrulmuş. Tarlada çalışmak, tarla ötesi içindir, yani köy içindir, pazar içindir. Bizim bu dünya hayatında tattığımız her türlü lezzet, bir “tarla ziyafetidir.” Asıl lezzet ve saadet yeri dünya ötesidir; kabirdir, cennettir.

Keza, dünya bir imtihan meydanıdır. İmtihan, okul sonrası içindir. Bu dünya lezzetlerinin tamamı, uzun süren bir imtihanda yenilen bir simitten öteye geçmez. İmtihan salonu, zevk ve safa yeri değildir, yeme içme yeri de değildir. Orada mide değil beyin ve kâlem çalışacaktır. Mide bu çalışmanın bir hizmetçisi gibidir.

Dünya bir yönüyle de ticarethanedir. Mağazada kazanılanlar yine mağazada tüketilmezler. Birçok ticaret erbabı iş yerlerinde orta yollu bir şeyler atıştırır ve çalışmalarını aralıksız sürdürürler. Yeme içmeyi eve dönüşlerine bırakırlar.

Dünyanın ticaret yeri olmasını Altıncı Söz’ün ışığında değerlendirmek gerekiyor. Bu sözün başında bir ayet-i kerime yer alır ve Söz’ün tamamı bu ayetin manevî bir tefsiridir. Yani ayette verilen İlâhî mesajın harika misallerle kalplere, akıllara ve bütün his dünyasına yerleştirilmesidir. Söz konusu ayeť-i kerimede mealen şöyle buyrulmaktadır:

“Muhakkak, Allah müminlerden nefislerini ve mallarını cennet mukabili satın aldı.”

İşte gerçek ticaret budur. Nefsimizi, yani ruh ve bedenimizi, bütün benliğimizi Allah’a satmak, O’nun rızası istikametinde kullanmak ve karşılığında cennete kavuşmak.

“Ticaret ve memuriyet için, mühim vazifelerle bu dâr-ı imtihan olan dünyaya gönderilen insanlar; ticaretlerini yapıp, vazifelerini bitirip ve hizmetlerini itmam ettikten sonra, yine onları gönderen Hâlık-ı Zülcelaline dönecekler ve Mevlâ-yı Kerim’lerine kavuşacaklar.” — Mektûbat, 20.Mektup

SORU: Sermediyet ile Baki isminin alakası nasıldır? Sermediyet’i izah eder misiniz? (Altıncı Sûret)

CENAB-I HAKK’IN zâtı ezelî olduğu gibi bütün sıfatları da ezelîdir. Mahlukatın ise zatları sonradan yaratıldığı gibi o zatlara takılan sıfatların da bir evveli vardır, onlar da sonradan yaratılmışlardır.

Bunun gibi, mahlukatın zatları da fanidir, geçicidir, sıfatları da. Şu var ki, bu sıfatlardan ruha mal olmuş kısmı Allah’ın izniyle ruhla birlikte baki kalırlar.

Boy, endam, sima güzelliği gibi, makam, mevki ve ser-
vetlerle kazanılan sıfatlar da o zatın dünyadan göçmesi-
le ortadan kaybolurlar. Ancak ruha mal olan ilim, irfan,
iman gibi sıfatlar ölümle ölmezler, baki kalırlar.

Evveli olmayanın ahiri de yoktur. Allah'ın şu dört ismi
birlikte zikredilirler:

“Evvel, Ahir, Zahir, Batın.”

Evvel ezelîyeti ifade eder, Ahir ise ebedîyeti ve bekayı.
(Zahir; varlığı her şeyden daha aşîkar, Batın ise kutsî ma-
hiyeti idraklerin ötesinde demektir.)

Sermedî ise “hem ezelî, hem ebedî olan” demektir. Yani
bu kelime Evvel ile Ahir isimlerine sahip olmayı birlikte
ifade eder.

Baki, faninin zıddıdır. Beka, ebedîyet demektir ve fena-
nın, yani fani olmanın (varlığın sona ermesinin) zıddıdır.

SORU: “Hem bütün o raiyyet, Sani-i Zülcelal'in
kıymettar ihsanatının numunelerini ve hari-
ka sanat antikalarını çarşı-yı âlem sergilerinde,
ticaret nazarında temaşa etmek için, şu teşhir-
gahta birkaç dakika durup seyrediyorlar; sonra
kayboluyorlar.” Bu cümleyi “ticaret” mihveri
çerçevesinde açar mısınız? Ayrıca, “sonra kaybo-
luyorlar” ifadesi ne anlama geliyor? (Altıncı Sûret)

TİCARET NAZARI bu dünyaya bir ticaretgâh olarak bakmaktır. Öğretmen nazarında bu dünya bir imtihan salonu, çitçi nazarında bir tarla olduğu gibi, tüccar nazarında da bir ticaret yeridir.

Altıncı Söz'ün başında yer alan ve o söze ilham kaynağı olan ayet-i kerimede, "Muhakkak, Allah müminlerden nefislerini ve mallarını cennet karşılığında satın aldı." buyruluyor.

Gözünü tefekkürde, ibrette, ilim tahsilinde ve helal kazanç temininde kullanan kişi gözünü Allah'a satmıştır. Bu satışla çok sevaplar kazanacak, çok faziletlere kavuşacak ve sonunda gözlerin görmediği cennet bahçelerini seyir gibi bir mükâfata erişecektir.

Diğer duyu organlarımız gibi aklımız, hafızamız, hayalimiz de aynı şekilde, Allah için, onun rızası dairesinde ve istikamet yolunda harcandıklarında insan, "cennete layık bir kıymet alır." Bu kıymete kavuşmak o ticaretin "kârı" gibidir.

Malını, servetini, makamını Hak yolunda kullanmak da aynı şekilde, bunların Allah'a satılması demektir. Bu ticaret sonunda cennette ebedî mülkler, akıl almaz zenginlikler ve manevî makamlara ulaşılabacaktır. Bunların her biri bu ticaretin birer kârıdır.

"Kaybolma" ifadesine gelince, bununla "ticaret mahal-

linin terk edilmesi” anlatılmaktadır. İnsan, ticarethanede sürekli kalmaz; işini bitirdiğinde o mekanı terk eder, yani oradan kaybolur.

“Kaybolma” kelimesinde, ölümün hiçlik olmadığı mesajı da gizlidir. Bir mekanda kaybolan kişi ölmüş demek değildir.

Başka bir mekânda hayatını sürdürmekte olabilir. Bu dünya ticarethanisini terk eden insanlar da kabir hayatına geçmekte ve hayatlarını mahşere kadar orada devam ettirmektedirler.

“Hem seyyar bir ticaretgâhtır. Öyle ise alış verişini yap, gel ve senden kaçan ve sana iltifat etmeyen kabilelerin arkalarından beyhude koşma, yorulma.” — Sözler, 17. Söz

SORU: Daimî saraylar ve müstemir meskenler ifadesi kullanılıyor. “Daimi ve müstemir” kelimelerini nasıl anlamalıyız? (Altıncı Sûret)

CENNET ehlinin köşkleri, sarayları, meskenleri daimidir. Yani, onlar bu yerlerde ebediyen kalacaklardır. Bu nimetleri kaybetmeleri, bu meskenlerden çıkarılmaları söz konusu değildir. Öte yandan, bu mekânlar müstemirdir. Müstemir kelimesi hem “devam eden, sürekli, aralıksız”

manasına geliyor hem de “kuvvetli, sağlam” manasına. Yani, bu saraylarda “bozulma, yıpranma, eskime, tamir, bakım” söz konusu olmayacaktır.

“...Nimetin devamı, nimetin zâtından daha kıymetlidir.”

— Şualar

SORU: “Evet, öyle sermedi bir saltanat, muhaldır ki: şu faniler ve zail zeliller üstünde dursun.” cümlesinde ebedî hayatın olacağı, sermedi saltanatın böylece devam edeceği vurgulanıyor. Halbuki; mahlukatın varlığı Allah’ın zat, sıfat ve esmâsının yanında hiç hükmündedir; gölgenin gölgesidir. Bu zayıf varlıkların ne ehemmiyeti var ki; o sermedi saltanat bunlar üzerinde ebedî-yen tezahür istiyor?(Altıncı Sûret)

DAHA ÖNCE DE izah edildiği gibi, Cenâb-ı Hakk’ın zatı, Ğani’dir, Müstağni’dir, Samed’dir, ihtiyaçtan münezzehtir. Mahlukatın olup olmaması onun zatı noktasında bir önem taşımaz. Ancak İlâhî isimler tecelli isterler. Bu tecelliler sadece bu dünya hayatına mahsus değildir. Tecelliler devam istedikleri gibi bu tecellilere mazhar olanların da devamlarını isterler.

“Sermedi saltanat” ifadesi bütün İlâhî isim ve sıfatlar için ayrı ayrı düşünülebilir.

Meselâ, Rabbü'l-âlemîn ismi rububiyet saltanatını ifade eder. Yani, bütün âlemleri ancak Allah terbiye etmiştir. O'ndan başka Rab yoktur.

Yine, hayatın verilmesiyle Muhyi ismi tecelli etmiştir. Bütün hayatlar Allah'ın ihsanıdır. Bu da ayrı bir saltanatı ders verir. Ölümle bu hayatın ebedîyen geri alınmasına Muhyi ismi müsaade etmez; hayat sahiplerinin kabirde de mahşerde de ahirette de devam etmelerini ister.

Bu ifadede bir de “zeliller” kelimesi geçiyor. Bununla dünya hayatının ve ondaki tecellilerin ahiretteki tecelliler yanında çok zayıf kaldığı nazara veriliyor. Bu mahlukatın, özellikle de insanların, ahirette kazanacakları yeni varlıklarına bu dünyadaki varlıkları göre “gölge” gibi zayıf ve “zelil” kalırlar. Demek oluyor ki, esmâ tecellileri sadece bu dünyadaki zayıf ve zelil hayatta tecelli etmekle kalmayacak, baki bir âlemde daha ileri derecede tecelliye devam edecektir.

SORU: Altıncı hakikatteki temsilde, “handaki misafirlerin kendine mahsus fotoğrafıyla handaki sûretleri almalarını,” ayrıca hizmetkârlar vasıtasıyla misafirlerin de fotoğraflarının tespit edilmesini nasıl anlamalıyız?

“MAHSUS FOTOĞRAF” ifadesi insanın hafızasına işaret etmektedir. Dinlediğimiz sohbetlerden, gördüğümüz manzaralara kadar her şeyin sanki fotoğrafı alınıp hafızamızda muhafaza ediliyor. İnsan, misafir olduğu şu fani menzilde bir ömür boyu fotoğraf almakla meşgulken, melekler de onun bütün işlerinin ve her türlü konuşmalarının fotoğraflarını alıyorlar. İnsan mahşerde ömrünün hesabını verirken bu iki “fotoğraflar dizisi” onun hakkında şahitlik edecekler. Bütün yaptıklarını amel defterinde görecektir ve hatırlayacaktır.

Fotoğrafı sadece resim olarak anlamak eksik olur. Teyplerde seslerimizin fotoğrafları alınırken, video kasetlerinde seslerimizle görüntülerimiz birlikte resmedilirler.

Bu ifadelerden şöyle bir mana da akla geliyor:

Meleklerin amellerimizi yazmaları kâlem ve kâğıtlı bir yazma olmasa gerektir.

Mahşerde herkesin okuyacağı amel defteri belki de “yazı” olarak değil “fotoğraflar ve sesler sergisi” şeklinde görülecek.

“(Kuvve-i hâfıza...)... Öyle bir câmi' kitab belki kütüb-hane hükmündedir ki, bütün sergüzeşt-i hayatı, içinde karıştırılmaksızın yazılıyor.” —Sözler, 33.Söz

SORU: Altıncı Hakikatte dokuz esası anlamamanın ve idrak etmenin yolu “sarhoş olmama” şartına bağlanıyor. Burada farklı alternatif kelimeler yerine “sarhoş” tabirinin tercihi nedendir?

BEDİÜZZAMAN’IN şu ifadeleri konuya yeterince açıklık getirmektedir:

“Ayık olan sana tâbi olmaz. Ancak siyaset şarabıyla veya şöbret hırsıyla veya rikkat-ı cinsiye ile veya felsefenin dalaleti ile veya medeniyetin sefahetiyle sarhoş olanlar senin meşreb ve mesleğine tâbi olurlar.” — Mesnevî-i Nuriye

Demek oluyor ki, hakikatleri görmeye, insan hayatını ve varlık âlemini doğru değerlendirmeye engel olan her şey bir sarhoşluk sebebidir; sadece içki değil.

Buna göre, Altıncı Hakikat’teki dokuz esası anlamamanın ve idrak etmenin yolu ayık olmaktan, doğru düşünmekten, hislere mağlup olmamaktan, batıl fikirlerle zihnin bulanmamasından geçmektedir.

SORU: Birinci esasta “o han gibi bu dünya dahi kendi için değil” denilip üç nokta konulmasından anlaşılıyor ki, bu cümlenin tefekkür edil-

mesi isteniyor. Bu hususta fikrinizi öğrenebilir miyiz? (Altıncı Sûret)

HER ŞEYİN bir yapılış maksadı olduğu gibi, her mahlukun da bir yaratılış gayesi vardır. Buna ille-i gaiyye deniliyor.

“Kendi için değil.” ifadesi genel bir kaidedir. Hiçbir şey kendi için yani sadece var olmak için değil bir maksat içindir. Kâlem yazmak içindir. Kâlem yapıldı mı artık maksat gerçekleşti, bundan sonra yapılacak bir şey yok diyemiyoruz. Kâlem sadece kâlem olmak için değil, yazıda kullanılmak içindir.

Soru cümlesinde geçen han da buna örnek olur. Han yapıldı mı iş bitmiş değildir, hana yolcular konup göçeceklerdir ki, hanın yapılmasının bir manası olsun. Yoksa han sadece bir bina olarak yapıp kendi haline terk edilmek için inşa edilmez.

Bu dünya da bütün canlıların, özellikle insanların konup göçtükleri muhteşem bir handır. Lambası güneş, kandili kamer, tavanı sema, halısı zemin olan harika bir misafirhane. Bu misafirhane kendi için olmadığı gibi ona gelip giden misafirler de kendileri için değildir. Yani, her canlının yaratılışında birçok hikmetler, İlâhî gayeler vardır. Onun bu dünyada hayatını sürdürmesi, yiyip içmesi

ve kendine göre hayattan lezzet alması yaptığı bu hizmetler için verilmiş peşin bir ücrettir. Ahirette, yaptığı bu vazifelerin ve ettiği tespihlerin karşılığını ayrıca görecektir.

İnsan da bu kaideden hariç olamaz. Onun yaratılışı da kendi için değildir. Kur'an-ı Kerim'de "ahsen-i takvim" şeklinde ifade edilen onun o yüksek ve mükemmel yaratılışı, harika kabiliyeti sadece bu dünyada yaşaması için olamaz. Yani, hayatın gayesi "hayat sürmek" değildir.

İnsan ebedî âlemler için yaratılmıştır, iman ve marifet için yaratılmıştır, bu kâinat kitabını mütalaa için yaratılmıştır. İnsanın bu harika yaratılışı "ibadet içindir, tefekkür içindir, ubudiyet içindir ve baki âleme bir çekirdek, bir tarla olması" içindir.

"Şu kâinata dikkat edilse görünüyor ki, ... Başka bir âlemin mahsulâtının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor."

— Sözler, 29.Söz

SORU: Dar'üs-selâm ne demektir?

KISACA, "selamet evi, korunmuşluk diyarı" diye tercüme edebileceğimiz bu kavram çok daha geniş manalar taşımaktadır. Selamete ermenin ilk ve en önemli adımı cehennem azabından kurtulmaktır.

Dar'üs-selâm olan cennete varan müminler, cehennemden uzaklaşmışlardır, onu artık ebedîyen görmeyeceklerdir.

Cehennemden selamete ermek, en büyük bir nimettir. Bu selametin birçok alt şubeleri vardır. Cennet ehli cehennem azabından selamete erdikleri gibi Allah'ın kahrına mazhar olmaktan, ehl-i cehennemle ve şeytanla birlikte bulunmaktan da selamete ermişlerdir.

Bir ayet-i kerimede cehennemin yakıtının insanlarla taşlar olduğu haber veriliyor. Tefsir alimleri ayette sözü edilen taşları putlar olarak izah ederler. Buna göre, cennete giden bahtiyar insanlar, “taptığı putlarla birlikte cehennemde yanma zilletinden” de selamete ermişlerdir.

Öte yandan, cennete giren kişi “kin, haset, düşmanlık” gibi kötü huylar yanında, “hastalıklardan, musibetlerden, yorulmaktan ve daha böyle daha nice sıkıntılardan” da artık çok uzaktır. Bunların hepsinden selamete ermiştir.

SORU: Altıncı hakikatin dördüncü esasının haşiyesinde, bir mahlukun üç mühim gayesinden birincisinin “O şeyin Saniine” baktığı ifade ediliyor ve “vücuda gelemeyenlerin, belki bilkuvve niyet hükmünde olan istidadı”nın da bu gaye

için kâfi olduğu belirtiliyor. Bu noktayı açıklar mısınız? Bu dünyada bir an görülüp kaybolup gidenlerle, yaşayıp gidenler arasında ahiret açısından nasıl bir farklılık vardır?

HER MAHLÛKUN birinci gayesi, kendinde tecelli eden hikmetleri, güzellikleri, ince ve mükemmel sanatları Cenâb-ı Hakk'ın nazarına arz etmektir. Allah, zamandan münezzehe olduğu için, bir an yaşamak bu gaye noktasında kâfidir. Çekirdekler, yumurtalar ve nutfelerin istidatlarına inkişaf imkânı tanınmadığı ve öylece kaldıkları takdirde de onlardaki ince sanatları Cenâb-ı Hakk'ın müşahede etmiş olması, bu gaye için kâfidir.

Yumurtalar ve nutfeler inkişaf ettirilip bu gelişmenin bir safhasında kendilerine ruh verilecektir ki onlar için ahirette yeniden dirilme söz konusu olabilsin.

SORU: Haşiyede ikinci gaye olarak mahlukatın mütalaa edilmesinde “melekler, cinler, hayvanlar ve insanlar” sıralanıyor. Burada hayvanların mütalaasını nasıl anlamalıyız? (Altıncı Sûret)

HAYVANLARDA akıl olmadığı için onların mütalaa insanlara ve meleklerle göre çok noksanıdır. Ancak, hay-

vanlarda şuur vardır. Her hayvan rızkını tanır, düşmanını sezer, tedbirini alır, yuvasını hazırlar. Bunları şuurla yapan bu canlıların kendi çaplarında bir tespihleri olduğu gibi, tefekkürleri ve şükürleri de vardır. Bu tefekkür, insanların yaptığı manada, “aklı kullanmak, istidlal etmek, sebep sonuç münasebeti kurmak ve bir sonuca varmak” şeklinde değil, sadece o işe şuurlarının taalluk etmesi şeklindedir. Meselâ, her hayvanın rızkını tanıması bir şuur eseri olduğu gibi rızkını iştiha ile yemesi de bir şükürdür. Bu konuda Nur Külliyatında şu tespite yer verilir:

“... Rızka iştiha ve iştiyak, bir nevi şükr-ü fitrîdir. Ve telezzüz ve zevk dahi gayr-ı şuurî bir şükürdür ki, bütün hayvanatta bu şükür vardır.” — Mektubat

Hayvanın tefekkürü de şükrü gibi nakıstır.

SORU: “Nebatın, ruha benzeyen kanun-u teşekkülatı, çok inkılaplar geçirmekle beraber, zerrecikler gibi çekirdek ve tohumlarında muhafaza edilmesi” ifadesinde, “geçirilen inkılaplardan” ne anlaşılmalıdır? Ayrıca bunun ahiret ve haşirle münasebeti nedir? (Altıncı Sûret)

ÇEKİRDEK veya tohum içerisinde ondan çıkacak ağacın bütün planı genetik şifre halinde bulunmaktadır. Ruhtaki hayat sıfatının cüz'i bir şekli de tohumdaki yarı canlılıktır. Bu çekirdek önce parçalanır, sonra neşv ü nemaya başlar, toprak altından çıkar, büyür; fidan olur, ağaç olur, dal budak salar, çiçek açar, meyve verir. Bütün bu inkılaplarda çekirdekteki yarı canlılık muhafaza edilir. Ağacın gövdesi de, dalları da, meyveleri de hep yarı canlıdırlar. Ruha bir derece benzeyen bu kanunu bütün inkılaplara rağmen koruyan bir hikmet, insan ruhunu da baki kılacak, gençlik, ihtiyarlık ve ölüm safhalarından sonra kabirde de mahşerde de onun varlığını ve hayatını devam ettirecektir. Ruhun bekasını ders veren bu ifadenin ahiretle alakasını, şu cümlede daha net olarak görmekteyiz:

“Bir incir tohumunu tavırdan tavıra hıfzeden, devirden devire himaye eden, inhilalden vikaye eden, ..., elbette ve elbette, halife-i arz ünvanını alan nev'-i beşerin a'malini ihmal etmez, hıfzeder.” — Mesnevî-i Nuriye

SORU: İnsanın ipi boğazına sarılıp başıboş bırakılmadığı Altıncı Hakikatin Altıncı Esasında vurgulanıyor. Ancak dünyadaki hadisata baktığımızda, sanki herkesin serbest ve müstakil ha-

reket ettikleri görünüyor. Bunu nasıl yorumlarsınız? (Altıncı Sûret)

MİLYONU çok aşkın canlı türü içerisinde, sadece insanlarda birbirinden çok farklı, hatta birbirine zıt fiillerin işlendiğini görüyoruz. Bütün canlılar, niçin yaratılmışlarsa ve kendilerine bu âlemdeki harika nizam içerisinde nasıl bir görev terettüp ediyorsa bir ömür boyu o işle meşgul olurlar. Arı daima bal verir, ipek böceği ipeğini, örümcek ağını örer. Koyunlar sütlerini, tavuklar yumurtalarını insanlara ikram ederler.

Bu muhteşem ve ince nizam gösteriyor ki insan gibi en üstün yaratılışa sahip bir canlı da başıboş olamaz. İpi boğazına atılıp istediği yerde otlamaya terkedilmiş bir hayvan gibi değildir.

İnsan bu gerçeği düşünmeli ve hayatını İlâhî rızaya göre tanzim etmeli, yaratılış gayesi üzerinde yürümelidir.

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etmeleri için yarattım” ayetine kulak vermeli, Rabbine iman edip onun marifetinde yol almaya çalışmalı ve emirlerine hassasiyetle uyup yasaklarından bütün gücüyle sakınmalıdır. Gerçek budur. Bunun aksine hareket “insanca” değildir ve cezasız kalmayacaktır.

Ne var ki, bu açık gerçeğe rağmen çoğu insanın ne-

fis ve şeytan eksenli işler gördüğü de bir vakıadır. İnsana cüz'i irade verildiği ve bu iradeyi istediği gibi kullanmakta serbest bırakıldığı için, bu üstün yaratılışlı insan büyük bir imtihana tabi tutulmuştur.

İrade hürriyetini yanlış kullanan, kendini başıboş sanarak emir ve yasak dinlemeden nefislerinin dediği gibi yaşayanlar için ebedî bir cehennem hazırlandığı gibi, iradesini Rabbinin rızasına göre ayarlayan ve her işinde helal dairesinde kalmaya hassasiyet gösterenler için de ebedî bir cennet hazırlamıştır.

SORU: Yedinci Esasta, baharda yeni gelecekler için eskilerin yerlerini boşaltmaları tefriğat olarak değerlendirilir. Burada “tefriğat” kelimesi hangi anlamda ve niçin kullanılmıştır? (Altıncı Sûret)

TEFRİĞAT, “boşaltma” demektir. Bu dünya ebedî kalınacak bir saadet yeri değil bir imtihan meydanıdır, bir handır ve ahiretin bir tarlasıdır. Esas olan ahiret hayatıdır. Buradaki bütün faaliyetler o âlem hesabınadır.

Handa sürekli kalınmaz. Birkaç gün kalınıp yola devam edilir, bu defa yeni gelen yolcular o mekanda misafir kalırlar.

Keza, imtihan salonunda da devamlı durulmaz. İmtihan sonrası salon boşaltılır ve yeni adaylar salona alınırlar. Aynı şekilde, tarlanın mahsulleri de öylece bırakılmazlar; toplanırlar, yahut biçilirler. Aynı araziye yeni tohumlar ekilir ve bir dönem sonra yeni mahsuller derlenir.

Tefriğat kelimesi bize bu gibi manaları ders verir.

SORU: “Güz mevsiminde yaz, bahar âleminin güzel mahlukatının tahribatı”nın “zişuura vazifesini unutturan gafletten ve şükrünü unutturan sarhoşluktan ikazat-ı sübhaniye” olduğu ifade ediliyor. Bu cümleyi biraz açıkla mısınız? (Altıncı Sûret)

“BEN CİNLERİ ve insanları ancak bana ibadet etmeleri için yarattım” ayetinin açıkça bildirdiği gibi insanın vazifesi ibadettir; yani, Allah’a iman etme ve O’nun rızası da-iresinde bir hayat sürmedir. Dördüncü Söz’de ifade edildiği gibi, namaz kılanın diğer mübah dünyevî amelleri de güzel bir niyet ile ibadet hükmünü almaktadır.

Hayat ve ömür bu dünya imtihanının süresidir. İmtihani unutup ömrünü boş yahut, zararlı işlerde tüketen insanlar için ölüm hadisesi büyük bir ikaz edicidir.

İnsanın yaratılışında ihsana karşı şükretme vardır. Ka-

ranlıkta yolunu görmesi için yoluna fener tutan arkadaşına teşekkürü ihmal etmeyen insan, güneşle aydınlanmasının şükrünü nasıl ihmal edebilir?

Kısa bir süre için arabasına bindiği arkadaşına teşekkür etmeyi unutmayan insan, yer küresi üzerinde her gün yirmi dört saat seyahat etmesinin şükrünü nasıl unuttur?

Kendisine gözlük hediye edene teşekkür eder de, gözleri için şükretmek nasıl aklına gelmez?

İçi ve dışı böyle binlerce, yüz binlerce nimetle sarılmış iken ve insan bunlardan aralıksız faydalandığı halde şükür etmeden nasıl rahat edebilir? Vicdanı nasıl tatmin olabilir?

Bu ancak “manen sarhoş olmakla” açıklanabilir. Doğru düşünmeyi engelleyen her şey içki veya uyuşturucu gibi ruhu donuklaştırır; insanı gerçekler dünyasından uzaklaştırıp hayal âlemlerinde gezdirir.

İşte, ölüm “bu sarhoşluğa son verip insanı uyandıran ve gerçeklerle yüz yüze getiren” büyük bir hadisedir.

Yaz ve bahar mevsimlerinde yeryüzünü süsleyen bütün çiçeklerin güz mevsiminde kısa bir süre içinde topluca ölümü tatmaları ve kış mevsiminin gelmesiyle onlardan artık hiçbir eser kalmaması insan için büyük bir ikazdır, büyük bir derstir. Onun sarhoşluğunu giderecek büyük bir vesiledir.

SORU: Dokuzuncu Esasta, “Rahman olan Allah ahirette has ibadına öyle ikramlar edecek..” ifadesinde geçen “has ibad” nasıl anlaşılmalıdır? Has olmayanların durumu nasıl olacaktır? (Altıncı Sûret)

CENNET ehlinin tamamı “has ibad” kavramı içine girer. Elbette, bu haslar arasında da büyük derece farkları vardır. Has olmayan kullar, “İslam fitratı üzere dünyaya geldikleri halde, bu safiyeti küfür ve isyanlarla bozan kişilerdir. Bunlar ölmeden önce tövbe etmedikleri takdirde ebediyen cehennemde kalacaklardır.

SORU: “Orada öyle ikramlar olacak ki ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne de kalb-i beşere huttur etmiştir. Amenna..” bu ifade hadis midir? Bu habere inanıp “Amenna” diyen kişiler o saadete ermek için neler yapmalıdırlar? Ayrıca, ahireti dünyada iken gören ehl-i şuhud için bu hadisi nasıl yorumlayacağız? (Altıncı Sûret)

EBU HUREYRE radiyallahu anh anlatıyor: “Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

“Allah Teâla Hazretleri ferman etti ki: “Ben Azimu's-

Şân, salih kullarım için gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve insanın hayal ve hatırından hiç geçmeyen nimetler hazırladım." — *Buhari*, Bed'ü'l-Halk 8, Tefsir, Secde 1, Tevhid 35; *Müslim*, Cennet 2, (2824); *Tirmizi*, Tefsir, (3195).

Cenneti, Hz. Cebrail de tamamen bilmediği halde ehl-i şuhud bir velinin de cenneti görmesi kemaliyle ancak ahirette gerçekleşecektir.

Kaldı ki, oradaki ikramların buradan görünmesi o ikramlardan faydalanmak demek değildir. Bu dünyada sema âlemini görmemiz, yıldızlarda gezmek demek olmadığı gibi, cennetteki nimetleri bu dünyada görmek de onlardan faydalanmak manasına gelmez. İkrama mazhar olmak ancak cennete gitmekle mümkündür.

Öte yandan, cennet ehline en büyük ihsan rüyetullah'tır. Bu ise ancak cennette gerçekleşecektir. Bu dünyada sadece Peygamber Efendimiz miraç mucizesiyle rüyetullah nimetine mazhar olmuştur. Ancak, Üstad Hazretleri "O, miraç mucizesiyle beka âlemine girdi." demekle bu hadisenin dünyada değil, beka âleminde gerçekleştiğini bildirmektedir.

SORU: Yedinci Sûretin başında; "medenî ahali" içinde gezmekten söz ediliyor. Halbuki, ahali-

nin bir kısmı medeniyetten uzak, belki bedevî ve vahşi olarak görünüyor. Bunu nasıl anlatalyız?

MEDENÎ ahali ifadesiyle bütün bir insanlık âlemi kastedilmektedir. Her insan medeni olarak yaratılmıştır; Üstadın tabiriyle “medeni-i bittab’” dır. Yani insanın yaratılışında medeniyet vardır. Zira insan yalnız yaşayamaz. İhtiyaçlarını tek başına temin edemez. Ancak diğer insanlarla iş bölümü yapmakla bütün ihtiyaçlarını karşılayabilir. İnsanın yaratılışı da bunu gerektirmektedir. Hayvanlar gibi fitrî bir kürkü yoktur. Ayakları her zeminde yürümeye ve soğuktan korunmaya elverişli değildir. Bu yaratılışı onu giyim sanayine zorlamıştır. Terziden, ayak-kabıcıya kadar bütün insanlarla iş birliğine ve vazife taksimine mecbur kılmıştır. Bu ise medeni olmak, yani vahşi hayvanlar gibi yalnız başına yaşamak yerine diğer insanlarla ortak bir hayat sürmek demektir.

İnsanlar aralarında ilimde ve kültürde, teknikte ve sanayide farklılıklar olabilir. Fakirlik medenî olmaya engel değildir. Zira, medeniyet vahşetin zıddıdır, fakirliğin değil. Fakirliğin zıddı zenginliktir.

SORU: Yedinci sûretin haşiyesinde levh-i mah-

fuzda ve onların numuneleri olan tohumlar, çekirdekler, nutfeler ve hafızalarda her şeyin yazıldığı, muhafaza edildiği vurgulanıyor. Burada geçen “muhafaza, yazı, sûret ve kâlem” kelimelerinden ne anlamalıyız. Bu yazı nasıl bir yazıdır? Bizlerin muhafaza ve arşiv sistemine benzer mi? Örneklerle izah eder misiniz? Ayrıca levh-i mahfuzun vücut ve faaliyetinin keskin akıllara görünmesi ne demektir?

EZELDEN ebede kadar her şey Allah'ın ilmindedir. Yine ezelden ebede her şey Allah'ın irade ve kudretiyle yaratılır. Şu kâinat Allah'ın kudretine ayna olduğu ve onu gösterdiği gibi levh-i mahfuz da O'nun ilmine ve hafiziyetine aynadır. Kâinatı yaratmak Allah'a mahsus bir mucize olduğu gibi, onda cereyan eden ve edecek her şeyi kaydetmek de O'nun ayrı bir mucizesidir. Yani, bu varlık âlemini yaratmak Allah'a mahsus oluşu gibi, levh-i mahfuzu yaratmak da O'na mahsustur.

Bu büyük mucizenin küçük misalleriyle yeryüzündeki mahluklar adeta dolup taşmaktadır. Bir meyve ağacının plan ve programını bütün çekirdeklerine yerleştirmek, hayretle tefekkür edilmesi gereken büyük bir hadisedir. Aynı şekilde bütün kuşların ve balıkların planları yumur-

talarında yazılmakta, insanlar ve diğer birçok canlıların nutfeleri de onlardan çıkacak mahlukun bütün özelliklerini şifre olarak taşımaktadır.

İnsanın, diğer canlılardan ayrılan, çok önemli bir yanı vardır. Onun beden yapısı nutfede özet olarak yazılmakla birlikte, cüz'i iradesini hayır veya şerde kullanarak işlediği ameller de levh-i mahfuzun en güzel örneği olan hafıza-sında kaydedilir.

Nutfeler neslin devamına hizmet ettikleri gibi, hafızalar da mahşer meydanındaki büyük muhasebede birer senet olacaklardır.

Hafızanın bu dünyadaki önemli fonksiyonu ise insanlık âleminin ilim ve teknikteki terakkisine hizmet etmesidir. Hayvanlar âleminde terakki olmadığı gibi, günah ve sevap da yoktur. İlk arı ne yapıyorsa bugünkü arı da aynı şeyleri yapmaktadır. İlk arının ruhu ne kadar saf ve ber-rak ise, günah ve isyandan ne kadar uzak ise günümüzün arıları da öyledir.

İnsan son nefesine kadar iyi veya kötü işler yapabilmektedir. Bu hal gösteriyor ki, hafıza ölüm ötesi içindir.

Çekirdeklerde, tohumlarda ve hafızalardaki kaydın mahiyetine gelince, bu konuda Nur Külliyatı'ndaki şu ifadeler bize ışık tutar: "*Cenâb-ı Hakk'ın zatı mahlukata benzemediği gibi ef'ali de benzemiyor.*"

Bu gerçeğin nice örnekleriyle çevremiz adeta kaynaşmaktadır.

Arının zatı örümceğe benzemediği gibi, bal vermesi de ipek örmeye benzemez.

Ceviz ağacının zatı incir ağacını benzemediği gibi, ceviz vermesi de incir vermeye benzemez.

Güneşin zatı okyanuslara benzemediği gibi, alev saçması da balık üretmeye, havayı temizlemeye benzemez.

Kendi vücudumuza dönelim. Gözümüz kulağımıza benzemediği gibi, görme de işitmeye benzemez.

Cenâb-ı Hak, bütün varlıklara ayrı ayrı zatlar vermiş, ayrı özellikler takmış ve ayrı görevler yüklemiştir. Allah'ın zatı, yarattığı hiçbir varlığın zatına benzemediği gibi fiilleri, işleri de mahlukatinkine benzemez.

Bu fiillerden birisi de “hıfz etme, muhafaza etme, mahlukun bütün özelliklerini genetik şifrelerde yazma” fiilidir.

Allah bir ağacın bütün yaptıklarını çekirdeğinde özetler, biz de okuduğumuz bir kitabın özetini çıkarırız. Bizim özetimizde kitabın bütün ayrıntıları yoktur. Onu bir başkasına okutsak, kitaptaki bilgilerin büyük kısmından mahrum kalır. Ama, Allah'ın çekirdeklerdeki kaydı böyle değildir. Koca bir ağacı küçük bir çekirdekte özetlediği halde, o ağacın hiçbir özelliği bu özetin dışında kalmaz.

Levh-i mahfuza, “bütün tohumlar, çekirdekler, nutfeler” ayna olmakla birlikte bu konuda da en güzel örnek “ahsen-i takvimde” yaratılan insandadır.

Hafızada her şey kaydedilir, fakat bizim yazı ile kaydetmemiz gibi değil. Hafızadaki bu harika kaydı anlamaktaki aczimiz, levh-i mahfuzu anlama konusunda da geçerlidir.

Hafızamızda bir olayın bütün safhaları kaydolduğu gibi, olayla ilgili şahısların şekilleri, sesleri de kayıtlıdır. Bunun en ileri şekli levh-i mahfuzdaki kayıttır. Onda da her şey, her şeyiyle, en mükemmel şekilde, kayıt altına alınmıştır.

Kâlem kelimesine gelince, kâlem nur-u Muhammediden yaratılan ilk mahluktur. Ruhlar, melekler ve diğer varlıklar daha sonra yaratılmışlardır. Bu kâlemin keyfiyetini bilmemekle birlikte, bizim bildiğimiz kâlemle tek ilgisinin “kaydetme” olduğunu, başka bir benzerlikleri olmadığını biliyoruz.

Nur Külliyatı’nda mahlukatın kâlem-i kudretle yazıldığı çokça zikredilir. Burada kudretin icraatı kâlemle yazmaya benzetilmiştir. Mahlukat Allah’ın bir sıfatı olan kudretle yazıldığı gibi, onların bütün halleri ve işleri de diğer bir İlâhî sıfat olan ilimle bilinmekte ve kaydedilmektedir.

SORU: “Halbuki, O zâtın izzetini ve gayretine dokunacak....muameleler o büyüklerden sudûr ediyor.” cümlesini nasıl anlamalıyız?

Buna göre helak olan, ceza gören kavimler bu kaidenin dışında mı kalıyorlar? (Yedinci Sûretin sonu)

“O BÜYÜKLER” ifadesi halife-i arz olan insanın meleklerden ve diğer canlılardan üstün olduğunu ifade etmek için kullanılmıştır. Burada esas olarak, “Bir ağacın amelini meyvesinde ve çekirdeğinde yazan bir hikmet, elbette bu büyük mahlûkun amellerini de muhafaza edecektir.” mesajı verilmektedir.

İnsanların isyanlarına bu dünyada ceza verilmemesi, imtihan edilmelerinin bir gereğidir. Ölümle imtihan süresi dolacak ve kabirde ilk sorgu, mahşerde ve mizanda büyük muhasebe görülecek ve herkes layık olduğu akıbete uğrayacaktır.

Bazı asi ve zalim kavimler, Peygamberlere zulmettikleri veya sefahatte çok aşırı gittikleri için bu dünyada kahır tokatlarına maruz kalmışlarsa da, temel kaide “cezaların kabre ve ahirete tecil” edilmesidir. Dünyadaki bu cezalar diğer insanların ibret almaları için İlâhî birer ikaz mahiyetindedirler.

“... Bazan dünyada dahi ceza verir. Kurûn-u sâlifede cereyan eden âsi ve mütemerrid kavimlere gelen azablar gösteriyor ki: İnsan başı boş değil, bir celal ve gayret sillesine her vakit maruzdur.” — Sözler, 10.Söz

SORU: Yedinci Hakikatte geçen “hıfz” ve “hâfiziyyet” kelimeleri arasında gramer açısından fark var mıdır?

HIFZ, “korumak, muhafaza etmek” demektir ve mastardır. Hâfiz, koruyucu manasına gelir ve isimdir. Hafiziyyet ise “hıfz edicilik, koruyuculuk, koruma vasfına sahip olma” demektir; hal, şe’n, kabiliyet bildirir. Cenâb-ı Hak hakkında “kabiliyet” kelimesi yerine “şe’n, şuunat” kelimeleri kullanılır.

SORU: Hafız ve Rakîb isimlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için misaller verebilir misiniz? (Yedinci Hakikat)

HAFÎZ, muhafaza eden, koruyan, unutmayan demektir. “Kim zerre kadar hayır işlese onu görür (görecektir). Ve her kim zerre kadar şer işlese onu görür (görecektir)” mealindeki ayet-i kerimede bu hakikat nazara verilmektedir.

Ayette geçen görme olayı, mahşerde “amel defterlerinin görülmesi” manasınadır. Orada herkes, bu dünyada işlediği her amelin kaydedildiğini, muhafaza altına alındığını görecektir.

“Görmeyi”, “cehennemde cezasını görme” şeklinde anlamak doğru olmaz. O taktirde, peygamberler ve bazı seçkin kullar dışında her müminin mutlaka cehenneme uğraması gerekir. Böyle olmayacak, mizanda sevapları günahlarını aşanlar, doğrudan cennete gideceklerdir.

Rakîb, en ince teferruatına kadar murakabe eden, gözetleyen demektir. İnsana müekkel çok melekler vardır. Bunların büyük kısmı, müfettişlerin bir şirkete ait bütün gelir ve gider kâlemlerini teftiş etmeleri gibi insanı sürekli gözetler, temaşa eder, tefekkür ederler. Bir kısmı da günah yahut sevap olan amellerini kaydederler. Bu ikincilere hafaza melekleri denir.

Cenâb-ı Hakk’ın, bütün fiilleri gibi murakabesi de insanlarınkine asla benzemez. O’nun murakabesi ilme ve kudrete dayanır. Yani, insan bir iş yaptığı zaman Allah’ın kendisine verdiği kuvvetle yapar. Hayır ve şerri Allah yarattığına göre, O’nun bilmesi yaratarak bilmedir. Bu yaratma ile birlikte kulun işlediği ameli murakabe de etmektedir.

Yaratarak bilme ile bilerek yaratma arasında ince bir

fark vardır. Allah, göz yapmayı bilir ve onu yaratır. Bu, bilerek yaratmadır. Ve yine Allah, kula verdiği cüz'i iradeye bir tercih hakkı tanımıştır. O neyi öğrenir ve icra etmeye karar verirse Allah kudretiyle onu yaratır. Bu ise yaratarak bilmedir.

“Yaratan bilmez olur mu? O, Latîf (en ince işleri görüp bilen) ve Habîr'dir (her şeyden haberdardır).” Mülk, 14

SORU: “Gökte, yerde, karada, denizde; yaş kuru, küçük büyük, âdi âli, her şeyi kemal-i intizam ve mizan içinde muhafaza eden” cümlesindeki “yaş kuru” tabiri, Kur'an'daki kitab-ı mübin ile ilgili ayeti hatırlatıyor.

Bunu Hafız ismi açısından nasıl anlamalıyız? Yani hıfz ve himaye kanunu iki kitap için de geçerli midir? (Yedinci Hakikat)

EN 'AM SURESİNİN 59. ayeti mealen şöyledir:

“Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir. O'nun bilgisi dışında bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıklarındaki tek bir taneyi bile bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır (kitab-ı mübindedir)”

Kitab-ı Mübin için “levh-i mahfuz, Allah’ın her şeyi kuşatan ilmi, melekler tarafından tutulan amel defterleri” gibi manalar verilmektedir. Bediüzzaman Hazretleri de bu konuda, “Bir kavle göre kitab-ı mübin Kur’an’dan ibarettir.” buyurur (Sözler).

Kâinat ağacının ilk çekirdeği hükmünde olan Nur-u Muhammedîde o ağacın maddî ve manevî bütün esasları özet olarak bulunduğu gibi, kâinatın neticeleri olan bitkiler, hayvanlar ve insanlarda da aynı kanun hükmünü icra etmiş ve bunların tohumlarında, çekirdeklerinde yahut nutfelerinde de onlardan çıkacak varlıkların bütün planları en ince teferruatını kadar kaydedilmiştir. Bu öz ve özet âlemler, Allah’ın kudretiyle açılarak içlerinden milyonları aşkın bitki ve hayvan türleri çıkarılmıştır. Her canlıda yaş ve kuru bir aradadır. Üçte iki gibi büyük çoğunlukla canlılarda su hakimdir. Ve bu varlıkların tohumlarında “kemikler, saçlar, tüyler” gibi kurular da yazılıdır, “ciğerler, etler, kanlar” gibi yaşlar da.

Kur’an-ı Kerim’de yaş ve kuru her şeyin bulunmasına gelince, bu ayette her şeyin Kur’an’da ya sarahaten (açık bir şekilde), ya işareten, ya remz olarak bulunmakta olduğunu söyleyebiliriz. Meselâ, Kur’anda Firavundan sarahaten söz edilirken onun şahsında bütün zalimlere ve uluhiyet dava eden bütün haddi mütecavizlere de işaretler vardır.

Kur'an'da her şeyin açık bir şekilde ve bütün ayrıntılarıyla bulunmadığı açıktır. Çünkü Kur'an ne bir fen kitabıdır, ne de tarih veya coğrafya kitabı.

Şu var ki, hadis-i şerifte her ayetin “bir zahiri, bir batını, bir haddi, bir tuttalı (matla)” olduğu beyan edildiğine göre bu dört yoldan biriyle o şey Allah kelimasında yer almış olabilir.

(Muhyiddin Arabî Hazretleri zahir için “o, tefsirdir”; batın için ise “o, tevildir” buyurduktan sonra, haddin insan idrakinin son hududunda bulunan (derin) manaları ifade ettiğini kaydeder. Bu hüküm dördüncü maddede yer alan (yüksek) manalar için de aynen geçerlidir. Zira, dördüncüsü üçüncüden daha gizli ve daha yüksek manalar taşır. Bunlar İmam Gazali Hazretlerinin ifadesiyle “ayetlerin hakikatine vakıf” ve ilhama mazhar olan kişilere açılacak manalardır. Bu dördüncüde idrakten çok, müşahede hâkimdir.)

SORU: Nizam ve mizanın; ilim, hikmet, irade ve kudretle tezahür etmesini biraz açar mısınız?

(Yedinci Hakikat)

NİZAM, “düzenli olma, karmaşık olmama” demektir. Mizan ise “ölçü, terazi” manasına gelir. Nizam, mizanın

sonucunda ortaya çıkar. Mizan kelimesi öncelikle kaderi hatırlatır. Her şey İlâhî ilimde en güzel şekilde planlanmıştır. Bu plan mizan ile, ölçü ile gerçekleşmiştir. Kendimizi örnek alalım: Organlarımızın büyüklükleri en faydalı şekilde takdir edilmiştir. “İnsanın gözü kaç tane olmalı, büyüklüğü, şekli nasıl olmalı, bedenin neresinde bulunmalı?” gibi hikmete dair sorular en güzel cevaplarını bulmuşlar ve gözler en mükemmel şekliyle en güzel yerde oturtulmuşlardır. Bu mükemmel tanzim, “ilim ve hikmeti” gösterir. Kaderde böylece nizama konulan eşya, yaratılmalarının irade edilmesiyle bu plana göre var edilirler. Üstadın tabiriyle, “daire-i ilimden daire-i kudrete” geçirilirler.

Bu mana “tezahür” kelimesiyle ifade edilmiştir. Tezahür, “zahire çıkma, açığa çıkma, gizlilikten aleniyete dökülme” demektir. Kaderdeki bu gaybî plan ve kimsenin görüp bilmediği bu İlâhî takdir, eşyanın yaratılmasıyla zahire çıkmış, herkese görünmüş, her akla kendini düşündürmüş, hayret ettirmiş ve bozulmamış her kalbe kendini sevdirmiş, hayran kılmıştır.. Burada kaderden, plandan başlayarak eşyanın kudretle yaratılıp vücuda gelmelerini nazara almış olduk. Konuyu sondan başa doğru da düşünebiliriz. Yani önce eşyadaki faydaları, hikmetleri düşünürüz, Allah’ın bunları böylece irade ettiğini ve kudretiyle

var ettiğini nazara alırız. Sonra, ilim ve hikmetle dokunan bu varlıklarda bir mizanın hükmettiğini ve ondan bir nizamın çıktığını tefekkür ederiz.

SORU: Mahlukatin tarihçe-i hayatının zahir ve batın ayinelerde muhafaza edilmesi ne anlama geliyor? (Yedinci Hakikat)

ZAHİR AYNALAR tohumlara, batın aynalar ise onları seyreden insanların hafızalarına, levh-i mahfuza işaret olabilir.

Yahut, zahir aynalar gördüğümüz çekirdekler, batın ise onların içlerinde saklı genetik şifreler olarak da düşünülebilir.

SORU: “Cenâb-ı Hak en küçük bir hadiseyi ve en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır” cümlesinde hem kendisinin yazması, hem de yazdırması nasıl oluyor? (Yedinci Hakikat)

CENAB-I HAKK, bir ağacın bütün amellerini, ömrü boyunca yaptığı faaliyetleri onun çekirdeğinde “manevî kader kâlemiyle” yazar.

İnsanların amellerini de meleklerine yazdırır.

SORU: “Bilhassa; mahiyetçe en büyük, en mükerrem ve en müşerref bir mahluk olan insanın büyük olan amelleri ve mühim olan fiilleri; mühim bir hesap ve mizana girecek.” Burada büyük ve mühim kelimeleriyle kastedilen nedir? Mühim ve büyük olmayan fiiller, ameller nelerdir?

“DÜNYA ahiretin tarlası” olduğundan burada “büyük ve mühim” kelimeleriyle kastedilen mana “ahirette cennet yahut cehennemi netice verecek işler, amellerdir.” Hayvanların ve bitkilerin yaptıkları işler de zatında mühimdir, Allah’ın kendilerine verdiği görevi eksiksiz yerine getirmekle ibadetlerini yapmakta, tesbihatları eda etmektedirler. Ancak, bu işler ahirette mizana girecek değildir. Çünkü hepsi güzeldir ve yine hepsi doğrudur.

On Yedinci Söz’de, hayvanların bu ibadetlerinin karşılığını ahirette “ruhanî bir mükâfat ve manevî bir ücret” olarak görecekları belirtilmiştir. Onlar için amelleri sebebiyle “mizan” söz konusu olmamakla birlikte, mahşerde birbirlerinden haklarını alacaklarına dair hadis-i şerif vardır. O ayrı bir meseledir.

SORU: Yedinci Hakikatin haşiyesinde; mazide olan bütün vukuatın birer kitap gibi tanzim

edilip, “kâlem-i kaderle tersim edilmesi ve dest-i kudretle yazılması” ifadesinde; kader için “tersim”, kudret için “yazı” tabirinin kullanılmasını açar mısınız?

EŞYANIN yaratılışında, “kader dairesinde planların yapılması ve kudretin bu planlara göre eşyayı icat etmesi” esastır. Kader dairesindeki bu ilmî vücutlar için, farklı teşbihler yapılmakta, değişik ifadeler kullanılmaktadır. Hepsinde temel maksat aynıdır. Bu maksatla kullanılan “model, kalıp, tersim (resmetmek, resmini almak), misdar (cetvel)” gibi kelimeler bizim yaptığımız işlere, sanatlara aittir. Bunlara kıyasen ve bu temsillerin dürbünüyle İlâhî hakikatlere bakılacaktır.

İnsan bir eser yapacağı zaman, bazen onun resmini çizer ve eserini bu resme göre yapmaya çalışır. Bu resim bir nevi plandır. Eser bu plana göre inşa edilecektir. Bazen de bir model ortaya koyar, bir maket yapar, eserini buna uygun olarak inşa eder. Bazen de yapacağı şeyin planını çizer ve binasını ona göre kurar.

Nur Risaleleri’ndeki, “Kader, ilmin bir nevidir ki, her şeyin manevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir mikdar tayin eder.” ifadesinde manevî kalıp tabiri geçer. (Lem’alar, 23. Lem’a)

“Bu kâinat bütün mevcudatıyla beraber kaderin kâlemiyle yazılmış, kudretin çekiciyle yapılmış...” ifadesinde ise İlâhî ilimde eşyanın takdir edilmesi “kaderin kâlemiyle yazma” şeklinde dile getirilir. (Şualar, 7. Şua) Bazen de “kâlem” kelimesi “kudret” için kullanılır; soruda geçen “dest-i kudretle yazılma” ibaresinde olduğu gibi.

Öte yandan, “Bilbedahe o şeyin mikdar-ı surîsi, bir kader kâlemiyle tersim edilmiştir.” (Sözler, 26. Söz) ifadesinde, bir mahlukun bütün özelliklerinin takdir edilmesi, ilm-i İlâhîde onun resmedilmesi olarak ifade edilir.

SORU: Yine aynı haşiyede eşyanın icadının bir tek zata verilmesinin kolaylığı ve suhuleti, müteaddit esbaba ve kesrete isnad edilmesinin ise müşkülâtli ve suubetli olması anlatılıyor. Bir iki misalle izah edebilir misiniz? Ve buradan haşre nasıl bir delil çıkartılabilir? (Yedinci Hakikat)

RİSALE-İ NUR'DA geçen bu ve benzeri konular, “Yerde, gökte Allah’tan başka ilahlar olsa idi, yer ve gök fesada uğrardı.” (Enbiya, 22) mealindeki ayet-i kerimenin manevî bir tefsiri niteliğindedir.

Bu konuda verilen örneklerden ve getirilen delillerden birkaçını şöyle özetleyebiliriz:

İnsan bedenindeki bütün atomlar, hücreler ve bunlardan dokunan organlar bir tek ruhun emrindedirler. Böylece bütün bir beden bir tek hücre gibi kolay idare edilir. O tek ruh olmazsa, bedendeki harika icraatların her biri için ayrı bir ruh gerekir. Bedende iki ruh olursa beden fesda gider. Biri gözleri sağa yönlendirmek isterken diğeri sola çevirmek isteyecek, biri bir yöne gidilmesini irade ederken diğeri başka bir menzili arzu edecek ve bedende hiçbir icraat yapılamayacaktır. Organlardan verdiğimiz bu örneği hücrelere kadar yaygınlaştırebiliriz.

Bir başka örnek güneşten veriliyor. Bir tek güneş bütün aynalarda, bütün parlak şeylerde, hatta karın parlak zerrelerinde aksini, tecellisini rahatlıkla gösterebiliyor. Bir ışık, diğerine mani olmuyor. Bir yaprağa ışık vermesiyle bütün ağaçları aydınlatması arasında bir fark olmuyor; her ikisini de aynı kolaylıkla yapıyor. O tecelliler bir tek güneşe verilme, her parlak şeyin içinde onu aydınlatacak bir ışık kaynağının bulunduğunu kabul etmek gerekiyor.

Bir insan, zihninde planladığı bir yazıyı rahatlıkla kağıda döküyor. Bir cümleyi yazdığı gibi yüzlerce cümleyi de yazabiliyor. O yazılar bir kâtime verilmediği takdirde, kâlemdeki mürekkep zerrelerinin her birinin o makalenin tümüne vakıf olmaları, her bir zerrenin bir alim olması gerekiyor.

Öte yandan, farklı kişilerin bir araya gelerek bir cümle kurmaları çok zor, bir şahsın yüzlerce cümleyi tek başına kurması ve yazması ise pek kolaydır.

Ağaçtaki büyüme kanunu birdir, her yaprağın ve her çiçeğin yanındadır, hepsini birlikte idare eder. O binlerce çiçeğin ve yaprağın o kanunla ilgileri kesilse, onların her biri için ayrı bir ağaç gerekecektir.

Öte yandan, bir ağaçtan binlerce yaprağın çıkması gayet kolay olduğu halde, birkaç ağacın bir yaprak vermesi imkânsız derecede zordur.

Bir komutan bir orduyu “arş” emriyle hareket ettirir. Bir nefer farklı komutanların emrine verilse ortalık karışır, hiçbir iş görülmez. Nizam ve düzen fesada gider.

SORU: “Kıyamet ve haşre pek benzeyen kış ile baharı her vakit bilmüşahede icad eden” cümle-
sindeki kıyamet ve haşirle, kış ve bahar münase-
beti birbirine çok yakın ve benzer olarak vurgu-
lanıyor. Biraz açar mısınız? (Yedinci Hakikat)

BİLİNDİĞİ GİBİ haşir risalesinin ilham kaynağı (meal olarak) şu ayet-i kerimedir:

“Şimdi Allah’ın şu rahmet eserlerine bak!

Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl hayata kavuşturuyor (diriltiyor). Şüphe yok ki, O, ölüleri elbette ihya edicidir (diriltecektir). Ve O, her şeye (her şey üzerine ziyadesiyle) kadirdir.” — Rum Sûresi,50

Soruda geçen ifadeler bu ayetin tefsiri mahiyetindedir. Arzın ölümü, onun birer parçası gibi olan üzerindeki eşyanın ölümüdür. Kendisi de kışın soğuğuyla o yumuşaklığını kaybeder, donuklaşır. Böylece o da bir bakıma ölür. Bahar mevsimi geldiğinde, o ölmüş arz yeniden dirilir, toprağı yumuşar, üzerinde renk renk çiçekler, yemyeşil çimenler boy gösterir.

Daha önceki bir soru dolayısıyla bu konu üzerinde daha kapsamlı olarak durmuştuk.

SORU: Sekizinci Hakikatin başındaki, “Bab-ı Vaad ve Vaid'dir. İsm-i Celîl ve Cemîl'in cilvesidir.” başlığında İsm-i Cemîl ve Celîl'in birbirleriyle münasebeti hususunda düşünceleriniz nedir? Bunlar birbirine zıt olan esmâdır. Bu zıtlığın haşirle nasıl bir münasebeti vardır?

VAAD mükâfat vermeye, **vaid** ise ceza vermeye bakar. Cennet, cemalin tecellisi olduğu gibi cehennem de cela-

lin tecelli mahallidir. Cemîl ismi “güzel” manasına gelir ve Allah’ın bütün cemalî isimlerine de işaret eder; Rahmân, Rahîm, Rezzak, Ğaffar, Müzeyyin gibi.

Celîl ismi ise “celal ve azamet sahibi” demek olup, bütün celalî isimleri hatırlatmaktadır; Kahhar, Cebbar, Mütekebbir, Kadir gibi.

İsm-i Cemîl ve Celîl’in birbirine zıt olması ve haşirle münasebetine gelince:

Allah’ın bütün isimleri güzeldir ve bu yönüyle esmâ arasında zıddiyet yoktur. Zıddiyet tecellilerdedir.

İmtihan için dünyaya gönderilen insanlar birbirine zıt işler görmekle, kendilerine farklı isimlerin tecelli etmesini, hal diliyle, istemiş oluyorlar. Bu zıt işler bu dünyada birbiriyle karışık iken bu karışıklık ölümle ve haşirle son buluyor. Cemâl tecellilerini gerektiren işleri yapanlar bir tarafa, ötekiler de ayrı bir tarafa ayrılıyorlar.

Kısacası, Cemîl ismi cennetten, Celîl ismi ise cehennemden haber verir.

“... Hayır şer, güzel çirkin, nef’ zarar, kemal noksan, ziya zulmet, hidayet dalalet, nur nâr, iman küfür, taat isyan, havf muhabbet gibi âsârlarıyla, meyveleriyle şu kâinatta ezdad birbiriyle çarpışıyor. ... Elbette o iki unsurun birbirine zıd olan dalları ve neticeleri, ebede gidecek; temerküz edip birbirinden ayrılacak.” — Söзler

SORU: Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak ifadelerinde geçen “mutlak” kelimesi hangi anlamda kullanılmaktadır. Zira; Münazarat’ta, “mutlak olanların takyid olunabileceği” ifade edilmektedir. Bu anlamlar arasında tezât yok mu?

MUTLAK, “kayıtsız, bir şarta bağlı olmayan, umumiyet üzere, serbest, salıverilmiş, yayılan, intişar eden” demektir.

S.Şerif Cürcanî’nin *Tarifat* adlı eserinde, “Belli olmayan herhangi ‘bir’e delalet eden şey” diye tarif edilmiştir.

Mutlakın, bu tariflerle yakından ilgili bir başka tarifi de “Bir şart ve kayda bağlı olmaksızın dilediğini yapmakta muhtar.” şeklindedir.

Bazen bu kullanımlar arasında tezât var gibi görünürse de biraz dikkat edildiğinde bütün tariflerin aynı noktaya vardığı görülür.

Cenâb-ı Hakk’ın bütün sıfatları mutlaktır, yani bu sıfatları tecelliden engelleyecek başka sıfatların bulunması muhaldir.

Meselâ, Allah’ın kudretinin faaliyetini engelleyecek bir başka kudret yoktur ve tasavvur edilemez. Zâten, şeriklerin vücudu yoktur ki, sıfatları da olsun ve İlâhî sıfatların icraatına engel olabilsinler.

“Evet ıtlakın mahiyeti, iştirake zıddır. Çünkü ıtlakın manası, hattâ mütenahî ve maddî ve mahdud bir şeyde dahi olsa, yine istilakârane ve istiklaldarane etrafa, her yere yayılır, in-tişar eder. Meselâ: Hava ve ziya ve nur ve hararet, hattâ su, ıtlaka mazhar olsalar, her tarafa yayılırlar.” — Şualar

Bir de “bir sözün mutlak olarak zikredilmesi” meselesi var. Böyle bir sözün kayıt altına alınması şöyle olur: Meselâ, okul müdürü falan sınıftan bir öğrencinin gelmesini emretmişse bu emir “mutlaktır”, yani şarta bağlı değildir. O sınıftan her kim gelse bu emir yerine gelmiş olur. Ama müdür, bu teklifini kendisi kayıtlayabilir. Yani, “Falan sınıfın en uzun boylu öğrencisi gelsin.” dediğinde teklifini kayıtlamış olur ve o sınıftan sadece en uzun boylu şahsın gelmesiyle bu emir yerine gelmiş olur.

Nur Külliyatı’ndan bir misal:

“İşte, der, neye felâh bulacaklarını tâyin etmiyor. Güyâ o sükûtla der:

‘Ey Müslümanlar, müjde size! Ey müttakî, sen Cehennemden felâh bulursun. Ey sâlih, sen Cennete felâh bulursun. Ey ârif, sen rızâ-i İlâhîye nâil olursun. Ey âşık, sen rû’yete mazhar olursun.’ Ve hâkezâ.” — Sözler 25.Söz

SORU: “İfa-yı vaad ise hem bize, hem her şeye, hem kendisine, hem Saltanat-ı Rububiyetine pek çok lazımdır.” cümlesinde hem kendisine, hem Saltanat-ı Rububiyetine lüzumu konusunu açar mısınız?

Kendisinin ve Saltanat-ı Rububiyetinin buna ne ihtiyacı olabilir? (Sekizinci Hakikat)

BURADA GEÇEN “kendisine” kelimesini “fiilî isimler” olarak anlamamız gerekiyor. Zira Ğaniyy-i Mutlak ve Samed olan Allah’ın Zâtı hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, zâtî isimleri de öyledir. Yani, Ehad, Vahid, Kadîm, Bâki gibi isimleri için de mahlukatın olup olmamaları arasında fark yoktur. Ama fiilî isimler öyle değildir. Nur Küllîya-tında da ifade edildiği gibi,

“Esmâ-i İlâhiyenin herbiri, ayrı ayrı birer âyine ister. Hem meselâ: Rahman, Rezzak hakikatlı, asıl oldukları için, kendilerine lâayık, rızka ve merhamete muhtaç mevcudatı ister. Rahman nasıl hakikî bir dünyada rızka muhtaç hakikatlı zîruhları ister; Rahim de, öyle hakikî bir Cennet’i ister.”

— Mektubat

İsimlerin tecelli istemeleri onların mahiyetlerinin ge-

reğidir, bir ihtiyaç olarak düşünülmemelidir.

Saltanat-ı Rububiyet, bütün âlemleri ancak Allah'ın terbiye ettiğini ifade eder. "İnsan kâinat ağacının en son ve en mükemmel meyvesi" olduğundan, bu kâinattaki terbiye fiilleriyle insanın çok yakın ilgisi vardır. Yine insanın mahiyeti itibariyle ebedîyetle de ilgisi vardır.

".. Bu insan ebed için halkedilmiş ve ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve âhiretine bir intizar salodur." — Sözlər

Arza halife olarak yaratılan insana, iman ve salih amel şartıyla cennet vaad edilmiştir.

Bu vadin yerine getirilmesini saltanat-ı Rububiyet iki cihetle ister:

Birisi:

Bu risalenin başında ifade edildiği gibi, her saltanat kendisine hizmet edenlere mükâfat, isyan edenlere de ceza vermek ister.

İkincisi:

Bu âlem insan için yaratılmıştır. İnsanların itaatleri mükâfatsız, isyanları cezasız kalırsa bu dünyadaki harika nizam hiçliğe hizmet etmiş olur ve bu sonsuz hikmetler hep abesiyete inkılap ederler.

SORU: “Zira, hulf-ül vaad ya cehilden, ya aczden gelir” cümlesini nasıl anlamalıyız? (Sekizinci Hakikat)

BİR VADİ yerine getirmenin iki temel sebebi olabilir. Birisi o vaad ettiği şeyi yapmaya ilmi kifayet etmez, diğeri ise onu yerine getirmeye gücü yetmez. Sonsuz ilim ve kudret sahibi olan Allah için bu şıklardan ikisi de düşünülemez. Cenâb-ı Hak, dünya yaratmayı bildiği gibi ahiret yaratmayı da bilir. Keza, dünyayı yaratmaya gücü yettiği gibi ahireti yaratmaya da yeter. O halde, vaad ettiği ahireti mutlaka yaratacaktır.

SORU: “Nihayetsiz küçüklük içinde, nihayetsiz büyük cinayet işliyorsun.” cümlesinde insan neye göre küçüktür? Halbuki insan, kâinatın kendisine hizmet ettiği en müstesna varlıktır. (Sekizinci Hakikat)

İNSANIN küçüklük ciheti Yirmi Üçüncü Söz’de şöyle ifade edilir:

“İnsanda iki vecih var. Birisi, enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nâzırdır. Diğeri ubudiyet cihetinde hayat-ı

ebediyeye bakar. Evvelki vecih itibariyle öyle bir bîçare mahluktur ki; sermayesi yalnız ihtiyardan bir şa're (saç) gibi cüz'î bir cüz'-i ihtiyarî ve iktidardan zaîf bir kesb ve hayattan çabuk söner bir şu'le ve ömürden çabuk geçer bir müddetçik ve mevcudiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir."

Öte yandan insan ahsen-i takvimde, en üstün bir mahiyette, en geniş bir istidata sahip olarak yaratılmıştır. Bu istidadın ve ona bağlı nice kabiliyetlerin hayırda kullanılması, güzel neticeler vereceği gibi, şerde kullanılmalarıyla da büyük cinayetler işlenebilir. İnsana cüz'i irade verildiğinden, hayat, akıl, kalb, hafıza, hayal, sevgi, korku gibi manevî sermayesi yanında, göz, kulak, el, ayak, gibi organlarını da hayır ve şer yollarından dilediğinde kullanmakta serbest bırakılmıştır.

Nihayetsiz cinayet, birçok risalede olduğu gibi yine Yirmi Üçüncü Sözde de geniş olarak işlenmiştir. Özet olarak, insan küfür ve dalalet yoluna girmekle kendisine hizmet eden bütün bir kâinatı tahkir eder; kıymetsiz ve manasız görür.

Diğer taraftan, bütün mahlukatın hakikatleri esmâ-i İlâhîyeye istinat ettiğinden mahlukata yapılan bu tahkir esmâ-i İlâhîyeyi de tezyif manası taşır. Yani o mükemmel tecellileri önemsiz görür, dikkate almaz, düşünmeye de-

ğer bulmaz. Bu ise o esmâya karşı büyük bir cinayettir.

Üçüncü olarak, bu batıl yolda giden kişi mahlukatı da "terzil" etmiş olur. Yani, Allah'ı tesbih eden o varlıkları kendi isyanına ortak eder, küfür ve dalalet yoluna onların yardımlarıyla girer. Bu ise o varlıklara büyük bir hakarettir. Meselâ, hırsızlık yapan bir kişi bu haramı işlerken aklını kullanmış, ayağıyla hırsızlık mahalline yürümüş, gözleri ona yol göstermiş, elleri o işi bizzât işlemiştir. Böylece insan kendisine takılan bütün maddî ve manevî cihazlarını o haram işe, bir nevi ortak etmiştir.

SORU: Bazı ehl-i cehennem bir dişinin dağ kadar olması, hadis midir? Nasıl anlamalıyız?
(Sekizinci Hakikat)

TİRMİZÎ ve İmam Ahmed'in, Ebu Hureyre'den (ra) rivayet ettikleri bir hadis-i şerifin ilk cümlesinde, "Kâfirin dişi Uhud gibidir,.. " buyrulmuştur.

Bediüzzaman Hazretleri bu hadis-i şerifle kâfirin cinayetinin büyüklüğüne işaret edildiğini kaydeder.

Yirmi Üçüncü Söz'de (İkinci Mebhas, Birinci Nükte), kâfirin bu büyük cinayeti üç maddede ele alınır: Bütün kâinatı tahkir, bütün esmâ-i İlâhiyeyi tezyif, bütün insaniyeti terzil.

SORU: “Şu mevcudat Hak söyleyen sadık kelimeleri, şu hadisat-ı kâinat; doğru söyleyen natık ayetleri olan Cenâb-ı Hak vaad etmiş elbette yapacaktır” cümlesindeki mukayeseyi biraz açabilir misiniz? (Sekizinci Hakikat)

HAK, batılın zıddıdır ve adaletle yakın ilgisi vardır. Bindirdiği gibi adalet ikiye ayrılır. Birisi ihkak-ı hak, yani her hak sahibine hayatı ve varlığının devamı için gerekli bütün cihazların verilmesi, bütün şartların en mükemmel şekilde hazırlanması. Diğeri, zalimlerin cezalandırılması.

Birinci şıkkı, bütün mevcudat adeta haykırmaktadır. Güneşe takılan gezegenlerin sayılarından büyüklüklerine kadar hepsi adaletle verildiği gibi, her atoma da taşıyabileceği kadar elektron yerleştirilmiştir. Ağaçların dallarından bütün bedenlere takılan organlara, bu organların görevlerine, bu görevleri yapabilmeleri için gerekli tabiat şartlarına kadar her şey en mükemmel şekilde hazırlanmıştır. Bütün bunlar hikmet ve adaletle icra edilmiştir. Allah'ın Âdil ve Hakîm olduğunu “Şu mevcudat Hak söyleyen sadık kelimeleri, şu hadisat-ı kâinat; doğru söyleyen natık ayetleri” ile bizlere ders veriyor. Bu dersi tam aldığımız taktirde, “Cenâb-ı Hak vaad etmiş elbette yapacaktır.” hükmünü de bütün ruhumuzla tasdik ederiz.

Zira, vaadini yerine getirmemek hak değildir, batıldır; Hak ismine aykırıdır.

SORU: Dokuzuncu Hakikatte, Bab-ı İhya ve İmate'nin İsm-i Kayyum'la münasebetini izah eder misiniz?

İHYA, hayat verme; imate ise ölümü verme fiilidir. Bu İlâhî fiillerin icra edilmesiyle Muhyi (hayatı veren) ve Mümit (ölümü veren) isimleri tecelli eder. Yeryüzünde hayat sahiplerinin yaratılmasıyla birlikte Rezzâk, Rahmân, Rahîm, Şâfi gibi nice isimler de tecelli ederler. Cenâb-ı Hakkın cemal ve kemaline ayna olan bu canlı varlıklar, bu kâinatın yaratılışına sebep oldukları gibi, devam etmesine, ayakta durmasına da sebeptirler. Buna göre, Kayyum ismiyle Muhyi ismi arasında yakın bir ilgi vardır.

Beden ruhla kıyam bulduğu, devam ettiği gibi bu âlemin ayakta durması, varlığını devam ettirmesi de hayata hizmeti içindir. Şu muhteşem kâinat milyonlarca sene sadece bitkilere hizmet etmiş, o günkü ağaçların, çiçeklerin yarı canlı dediğimiz noksan hayatları bile âlemin devamına sebep olabilmıştır. Daha sonra hayvanlar, en sonunda da insanlar yaratılmıştır.

İnsanın yaratılmasıyla yeryüzündeki hayat kemalini

bulmuştur. Ahirete tarla olarak yaratılan dünya, insanların iman ve küfürleriyle, ibadet ve isyanlarıyla, adalet ve zulümleriyle ahiret âlemine sürekli olarak mahsul göndermiştir. İmtihan süresi dolan insanlar imate (ölümü verme) fiiliyle bu dünyadan berzah âlemine sevk edilmişler yerlerine yeni insanlar aynı salona alınmışlar, aynı imtihana tabi tutulmuşlardır. Kâinat bu imtihan süresi tamamlanıncaya kadar Kayyum isminin tecellisiyle ayakta duracak, dünya cennet ve cehennem meyveleri vermeye devam edecektir.

“... Eğer kâinattan risalet-i Muhammediyenin (A.S.M.) nuru çıksa, gitse; kâinat vefat edecek.. eğer Kur'an gitse, kâinat divane olacak ve Küre-i Arz kafasını, aklını kaybedecek, belki şuursuz kalmış olan başını bir seyyareye çarpacak, bir kıyameti koparacak.” — Lem'alar

SORU: “Üç yüz binden ziyade enva-ı mahlukatı haşr ve neşredip kudretini gösteren” ifadesinde; dünyevî haşr ve neşr ile, kıyametteki haşr ve neşr arasında fark var mıdır? (Dokuzuncu Hakikat)

HAŞİR RİSALESİ'NİN yazılmasına esas olan ayet-i kerimede, arzı ölümünden sonra tekrar diriltlen İlâhî rahmete ve kudrete dikkatimiz çekilir. Üstadın bu ifadesi

söz konusu ayetin bir tefsiri mahiyetindedir. Güz mevsiminde ölen yüz binlerce tür hayvan ve bitkinin baharda yeniden yaratılmaları insanların haşrine de delil olarak sunulmuştur.

Bu haşir ve neşirler ahiretteki haşirden haber vermekle birlikte aralarında büyük fark da vardır. “Dünya dar-ül hikmet, ahiret dar-ül kudret olduğundan” bu dünyadaki haşirler zaman içinde ve kademeli olarak gerçekleşir; ahirette ise dirilme ve mahşer meydanında toplanma bir anda gerçekleşecektir.

“Göklerin ve yerin gizliliklerini bilmek Allah’a mahsustur. O anın (kıyâmetin) gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadar, yahut ondan da yakındır. Şüphesiz ki Allah’ın kudreti her şeye yeter.” — Nahl Sûresi, 77

“Ondan daha yakın olma” için, tefsir alimleri “gözün bir tarafa kayması kolaylığında” diye mana vermişlerdir.

SORU: “Beşeri şecere-i kâinatın en cami, en nazik ve en nazenin ve en nazdar ve en niyazdar meyvesi olarak yaratıp” ifadesinde geçen sıfatların diğer mahlukatla mukayesesini yapabilir misiniz? Ayrıca, bu vasıflar; “mahlukatın en cahili

ve en zaliminin insan olması”yla bir tezât teşkil etmiyor mu? (Dokuzuncu Hakikat)

İNSANIN “en cami meyve” oluşu bütün esmâya mazhar olması manasınadır.

Onu diğer varlıklardan ayıran en önemli bir özelliği, bu yaratılışının farkında olması, bunu bilmesidir.

İnsanın “en nazik ve en nazenin ve en nazdar” olmasının sayılamayacak kadar çok örnekleri vardır. Meselâ, en rahat seyahat vasıtası olan uçakta bile insanlar motorların gürültüsünü belli bir ölçüde duyar ve yanındakilerle çok rahat konuşamazlar. Dünya kendi etrafında saatte 1670 km, güneşin etrafında ise saatte 107 bin km. hızla döndüğü halde yolcularını hiç rahatsız etmez; ne ses çıkarır, ne de sarsıntı yapar. Bu, insanın nazik, nazenin, nazdar olmasındandır. Aynı rahatlık diğer canlılar için de söz konusudur, ama onlar bu seyahatin farkında bile değildirler.

Nazlı ve nazdar olmak sadece dünya seyahatinin rahatlığıyla sınırlı değildir.

Meselâ, bir hayvan ağzını yerlere sürterek rızkını toplarken insan sofraya oturarak yemeğini yer. Yine, hayvan rızkını olduğu gibi alırken, insan onları pişirir, çeşitli nimetleri bir araya getirir, farklı lezzetler elde eder.

Nefes alırken kanımız temizlenir de hiç farkına var-

mayız. Ama halımızı temizleyen elektirikli süpürge-
nin gürültüsünden rahatsız oluruz. Elbisemizi değiştirirken
az da olsa bir kuvvet sarf ettiğimiz halde trilyonlarca hü-
cremizin sürekli değişmesinin farkında bile olmayız. Saç-
larımızın ve tırnaklarımızın uzamasıyla bedenimizdeki bu
değişimlere dikkatimiz çekilir ve şükür borcumuz hatır-
latılır. İnsanın nazlı olmasının en büyük bir göstergesi de
kendisi gibi dünyaya misafir olarak gelen ve onun hizme-
tine verilen hayvanları dilediğinde kesip yiyebilmesidir.

Bir misafirin ev sahibinin yanındaki hatırının bir öl-
çüsü de sofrasına dizilen yemeklerdir. İnsan ise misafir
yiyen misafir gibidir.

SORU: “Başkalarını ayniyet derecesinde bir
misliyet sûretinde icad etmesi” ne anlama ge-
liyor? Bununla kimler kast ediliyor? Ayrıca in-
sanların haşırde ihyası; ayniyle mi, misliyle mi
olacak? (Dokuzuncu Hakikat)

KIŞIN kurumuş köklerin ve dalların baharda canlanma-
ları aynen dirilmedir. Yaprakların, çiçeklerin ve meyvele-
rin yeniden yaratılmaları ise aynen değildir, geçen bahar-
dakilerin mislidirler, ama bu misliyet öncekilerle o kadar
büyük bir benzerlik gösterir ki, sanki “ayniyet derecesin-
de” gibidir.

Haşır Risalesi'nde işlenen ana tema şudur: Ayette haber verildiği gibi Allah yeryüzünü ölümünden sonra her bahar mevsiminde yeniden diriltmekte, bazı varlıkları aynıyle bazılarını ise ayniyet derecesinde bir misliyetle yeniden hayata kavuşturmaktadır. Milyonları aşan bu bitki ve hayvan türlerini yeniden yaratan ve hayatlandıran bir kudret, insan nevini de haşırde yeniden diriltecektir.

Üstad Hazretleri insanın bir ferdinin bir nev hükümünde olduğunu bildiriyor. Ölümle beden hanelerini terk eden insanlar, haşırde, “neş'e-i uhra” denilen yeni bir yaratılışla bedenlerine tekrar kavuşacaklar, ehl-i cennet bu ikinci yaratılışla “ihtiyarlama, hastalanma, yorulma ve benzeri bütün noksanlıklardan kurtulmuş olarak” ebedî saadete ereceklerdir.

Bu dirilme aynıyle olacaktır. Zira, insanda esas olan ruhtur. Ruh ise zaten ölmüş değildir. Kabirde ameline göre ya cennet lezzetlerinin yahut cehennem azabının numunelerini tatmakla meşguldür.

Dirilecek olan bedendir. Bu bedenler şeklen dünyadâkilerin misli gibi görünseler de, aralarında büyük farklılıklar vardır. Bu yeni bedenler ebedî aleme münasip olarak yaratılmışlardır.

Cennette ruhlar bedenlere galip olacak, bir kişi bir anda birçok yerde bulunabilecek, birbirinden farklı birçok

zevkleri birlikte tadabilecek, farklı sohbetlere katılabilecektir. Allah Resulü'nün tarifi üzere, "gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, beşer aklının idrak edemeyeceği" o cennet hayatının insanları da bu tarife uygun olarak bambaşka bir keyfiyette olacaklardır. Öyle ki bu dünyadaki bedenler, o âlemlere göre "gölge" gibi zayıf ve geri kalacaklardır.

SORU: "Arzın sahifesinde üç yüz binden ziyade envaı kudret ve kader kâlemiyle, ahsen-i sûret üzere yazar."cümlesinde kast edilen kimlerdir? Eğer kast edilen bütün mahlukat ise; bunu "Biz insanı ahsen-i takvimde yarattık." hükmüyle nasıl bağdaştırabiliriz? (Dokuzuncu Hakikat)

"AHSEN-İ SÛRETTE yazma ve yaratma" ifadesi diğer canlılar için de kullanılabilir. İmam Gazalî Hazretleri'nin "daire-i imkânda daha ahsen yoktur" buyurması bunun açık delilidir. Yani her varlık kendi mahiyetine göre en güzel şekilde yaratılmıştır.

Bu hakikatin misalleri saymakla bitmez. Sadece bir örnek vermekle yetinelim:

Tavuğun uçmaması, kuşlara göre bir noksanlık gibi görünür, ama tavuğun güzelliği uçmayışındadır. Uçsaydı

o da bir başka cins kuş olurdu ve “insanlara hizmet etme” gibi üstün bir şereften mahrum kalırdı.

Her varlık en güzel şekilde yaratılmıştır. Çünkü, her varlık esmâ-i hüsnanın nakışlarından, tecellilerinden meydana gelir. İlâhî isimlerin hepsi güzel olduğu gibi onların aynaları olan mahluklar da güzeldirler. Ancak, bu güzeller içinde insanın ayrı bir yeri vardır. O, Kur'an-ı Kerimde “ahsen-i takvim” diye sözü edilen en ileri mertebede bir mahluktur. Bütün İlâhî isimlere ve her ismin de azami mertebesine mazhardır. Kabiliyeti, istidatı çok geniş, çok yüksek ve çok derindir. Öyle ki, Nur Külliyatı'nda “İnsanın bir ferdi sair hayvanatın bir nev'i hükmündedir.” buyrulmuştur. Yani iki insan arasındaki fark iki tür arasındaki fark kadar olabilmektedir.

SORU: “Emr-i Kün feyekün ile her şeyi yaratan Cenab-ı Hak” tabiri külliyatta çok geçmektedir. Bu “Kün” emrinin veriliş tarzı, zamanı veya mahiyetiyle ilgili ciddi bir izah, bazı istifhamları izale edecektir. Bu hususta neler söyleye bilirsiniz? Yani “Kün” emri de ezeli midir? Yoksa bida-yeten verilmiş bir emir midir?

BENZER bir soru Yedinci Söz'le ilgili sorularda da geç-

mişti. Oradaki cevabı aynen aktarmakla yetineceğiz.

Kün! yani “Ol!” emrini müfessirlerimiz, “İlahi iradenin süratle tahakkuku” olarak açıklıyorlar. Cenab-ı Hak bir şeyi yaratmayı dilediğinde o şey çok kolay ve çabuk olarak meydana gelir. Bu hakikat, “Ol der o da hemen oluverir” şeklinde bize ders verilmiştir.

İnsan bir meyve fidanını diker, onun ağaç olması ol emriyle gerçekleşir. O ağacın başındaki meyveler de yine “ol” emriyle olurlar. Yani Allah’ın dilemesi ve kudreti ile varlık sahasına çıkarlar. İnsan o meyveyi yediğinde o meyve yine ol emriyle kan olur, et olur, saç olur, tırnak olur. Bütün bunları yapmaktan insanoğlu acizdir. Aciz bir kişinin kendi gücünü aşan bir konuda sultana müracaat etmesi gibi, insan da bütün bu işler için Rabbine sığınır, O’na iltica eder, O’na dua eder ve O’ndan yardım diler.

Bediüzzaman, yaratılışı iki farklı şekliyle ele alıyor: İbda ve inşa.

İbda bir şeyin zamansız olarak hemen meydana gelmesidir. Meleklerin ve ruhların yaratılmaları gibi.

İnşa ise, bu hikmet dünyasının bir gereği olarak, şu âlem bir anda değil de altı devrede yaratıldığı gibi, bir çok mahlukların da yine bir anda değil safhalar halinde, tedricen yaratılmalarıdır.

Çekirdeğin ağaç, yumurtanın kuş, nutfenin insan ol-

ması zaman içerisinde ve birçok devrelerden geçerek tahakkuk eder.

İnşa tarzındaki yaratılışta da “kün” yani “ol” emri söz konusudur. Şu farkla ki, inşaada bu emir, sanki yaratılışın her safhası için verilmektedir. Çünkü bu safhaların her biri ayrı ve mükemmel bir hadisedir.

Sorunun bir diğer yönüne de kısaca temas edelim:

Farklı olaylara, değişik varlıklara, birbirine zıt mahiyetlere bu emir birlikte mi verilmektedir?

Konuya şöyle yaklaşabiliriz: Sözü edilen bu farklı işler şu âlemde birlikte görülüyorlar mı?

Evet. Yani bu işlerin sıra ile değil de birlikte meydana geldiklerini hepimiz görüyoruz ve bunda kimsenin şüphesi yok.

Bunlardan bir tek olayı ele alalım. Bu olay kendi kendine mi oluyor, yoksa Allah'ın yaratmasıyla mı? Elbette Allah'ın yaratmasıyla.

O halde İlahî kudret bütün bu farklı olayları sırayla değil de birlikte yarattığına göre, o kudreti icraatı sevk eden İlahî irade de bu varlıklara sırayla değil, birlikte taalluk etmektedir. Aksi halde birlikte meydana gelme hadisesi gerçekleşmezdi.

Bu sorunun kaynağında, insanın kendi cüz'i iradesini ölçü alarak Allah'ın küllî ve mutlak iradesini anlamaya

kalkışması yatıyor.

Bilindiği gibi insanda iki farklı fiil icra edilmektedir. Bunlardan birisi ihtiyari fiillerdir. Bu işleri insan irade eder, Cenab-ı Hak da yaratır; konuşmamız, yürümemiz, oturup kalkmamız gibi. İnsanın iradesi bir anda ancak bir işe taalluk edebildiği, yani insan bir anda iki ayrı şeyi irade edemediği için bu ihtiyari işler de sıra ile oluyor.

Önce bir kelimeyi söylüyoruz, sonra diğerini; iki kelimeyi birlikte telaffuz edemiyoruz.

Önce bir yöne bakıyoruz, sonra başka bir yöne; iki yöne birlikte bakamıyoruz.

İnsanda görülen ikinci tip fiil ise ızdırarî fiillerdir, yani insanın iradesi dışında meydana gelen işlerdir. Bunların tümünü irade eden de yaratan da Allah'tır. Bu işler sıra ile değil birlikte meydana gelirler.

Bir yanda saçımız uzarken, öte yandan gözümüz bir yöne bakar, kulağımız bir şey dinler, midemiz hazım faaliyetini sürdürür, kalbimiz çalışır, bütün hücrelerimizde trilyonlarca iş birlikte görülür. Bu farklı işler birlikte görüldüğüne göre bunlar Allah'ın külli iradesiyle ve kudretiyle meydana gelmektedir.

İnsan küçük âlem, âlem büyük insandır. O halde insanda küçük mikyasta gördüğümüz bu gerçeği bütün kâinata da teşmil edebiliriz. Bu muhteşem âlemde de sonsuz faa-

liyetler birlikte görülürler. O halde sonsuz denecek kadar *kün* emri birlikte verilmektedir.

Not: “Emr-i kün feyekün” konusunda geniş açıklama için Yedinci Sözle ilgili cevaplarda yer alan okuma parçasına bakılabilir:

SORU: Zahirden Hakikate geçen ve Allah’ın kurb-u huzuruna müşerref olan bütün ervah-ı neyyire ashabı, bütün kulûb-u münevvere aktabı ve bütün ukûl-u nuraniye erbabı olanlar kimlerdir?

ERVAH-I NEYYİRE ashabı “peygamberler”, kulûb-u münevvere aktabı “evliyalar”, ukûl-u nuraniye erbabı ise “asfiyalar, muhakkiklerdir”. Şu var ki, bu sıfatlandırmalar kesin hatlarla birbirinden ayrılmazlar.

Peygamberlerin ruhları neyyiye (nurlanmış) olduğu gibi, kalpleri de münevveredir, akılları da nuranîdir.

Evliya, Allah’ın veli kulları, sevgili kulları demek olduğundan bütün peygamberler bu noktada birer velidirler, ancak bütün velilerden üstündürler.

Muhakkik denilen, taklitten öteye geçmiş, meseleleri tahkik edip inceleyerek, derinliklerine nüfuz eden İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî gibi zâtlar aynı zamanda evliyadandırılar. Ancak her veli, muhakkik olmayabilir. Takva

daairesinde yaşayan, ruhsatla değil azimetle amel eden, sünnet-i seniyeyle elden geldiğince uymaya büyük özen gösteren, nafil ibadetlerde çok ileri giden birçok kişi, ilim yönünden fazla ileri olmasalar da, bu üstün vasıflarıyla Allah'ın veli kulları arasına girerler.

Ancak bunlardan bir imanî veya İslamî meselenin iza-hı istenilse aciz kalabilirler; zira muhakkik bir âlim değildirler. Demek oluyor ki, her veli tahkik ehli olmayabilir, ama muhakkik ve asfiya derecesinde olan büyük zâtlar aynı zamanda büyük birer velidirler.

SORU: Hulf-ül vaad ile hulf-ül void arasındaki farkı nasıl anlamalıyız?

HULF-ÜL VAAD, bir mükâfat vermeyi vaad ettiği halde, vaadini yerine getirmemek, hulf-ül void ise emrine karşı gelenleri tehdit ettiği halde bu tehdidin gereğini yapmamak demektir. Her ikisi de Allah hakkında muhaldir.

SORU: Onuncu Hakikat'te "Mâlik-ül Mülk-i Zülcelal'in daire-i memleketinde ve âlem-i mülk ve melekûtunda daimî meskenler, ebedî sâkinler, bâki makamlar, mukim mahluklar bulunmayıp ..." cümlesinde, âlem-i mülk ve melekûtun, ahi-

retle ve ebedî hayatla ilgisini nasıl anlamalıyız? Yani, mülk ve melekût'tan neler kast edilmektedir? Zâten ahiret âlemi melekût âlemi değil midir? Mülk âleminden ne anlamalıyız?

“Her şeyin dışına mülk, içine ise melekût denir.”

— Mesnevî-i Nuriye

BUNA GÖRE insanın görünen bedeni mülk, görünmeyen iç organları melekût sayılabileceği gibi, bedenine mülk ruhuna melekût da denilebilir.

Kâinatın şu görünen kısmı, âlem-i şahadet diye adlandırılır. Görünmeyen kısmı ise âlem-i gaybdır. Buna göre, madde âlemine âlem-i şahadet, melekler, levh-i mahfuz, arş gibi görünmeyen âlemlere ise gayb âlemi denilebilmektedir.

Şahadet âlemi mülk âlemidir, gayb âlemi ise melekût âlemi.

Öte yandan, zâtında gözle görülse bile şu anda bize görünmeyen ahiret âlemindeki menziller de melekût kavramı içinde değerlendirilebilir. Nitekim, bu cümlede böyle yapılmıştır.

SORU:“ O Zât-ı Hakîm, insanı, bütün mah-

lukat içinde kendine küllî muhatap ve cami bir ayine yapıp..” diye başlayan ifadede kast edilen bütün insanlar mıdır? Yoksa bir grup veya özel bir zât mı nazara veriliyor? (Onuncu Hakikat)

OTUZ BİRİNCİ PENCERE olan İnsan Penceresi’nde insanın üç cihetle Esmâ-i İlâhiyeye ayna olduğu anlatılır. Bu üç cihet birden nazara alındığında insanın bütün isimlere ayna olduğu anlaşılır. Burada kastedilen bütün insanlardır.

İnsanın bu cami mahiyetiyle “küllî muhatap olması” arasında yakın ilgi vardır. Cansız eşya, görmediği ve işitmediği için güneşe ve havaya muhatap olamıyor. Olamayınca da onda Basîr ve Semi’ isimleri tecelli etmiyor.

Canlılar acıkıyorlar da onlarda Rezzak ismi tecelli ediyor, hastalanıyorlar da onlarda Şafi ismi tecelli ediyor.

İnsan bütün isimlerin tecellilerine muhtaç olmakla hem şu kâinattaki her şeye, hem de Allah kelamına en küllî muhatap oluyor:

“Allah Rahmândır” kelamına, rahmete muhtaç olmasıyla muhatap oluyor. “Allah Ğaffardır” kelamına nefsine uyarak günah işlemekle ve tövbe etmekle muhatap oluyor.

Cennetle ilgili teşvik ayetlerine de cehennemle ilgili

tehdit ayetlerine de en ileri manada insan muhataptır. Çünkü hem saadetten, hem de azaptan anlamaktadır.

Bu ve benzeri tecellilerde bütün insanlar ortak olmakla birlikte bir de insanın kendi iradesini doğru yolda kullanmakla mazhar olduğu isimler vardır. İnsanlar arasındaki derece farkları da bu tecellilerdedir. Yirmi Dördüncü Sözde geçen şu cümle bize bu dersi verir:

“Şeriat ve Sünnet-i Seniye'nin ahkâmları içinde cilveleri intişar eden esmâ-i hüsnanın herbir isminin feyz-i tecellisine bir mazhar-ı câmi' olmağa çalış....”

Bir tek örnek verelim:

Her insanın bütün organları ve ruh dünyası İlâhî ilimle tanzim edilmiştir. Bu yönüyle her insan Alîm ismine mazhardır. Bir de ilim tahsil eden kişilerin bu isme mazhariyetleri vardır ki, bu ancak çalışmakla olur. Söz konusu cümlede geçen “çalış” ifadesi, bu gibi tecellilerin bir niyet, bir irade ve bir gayretle olabileceğini ders vermektedir.

SORU: “İnsanın başına ve içindeki havassına saçları adedince vazifeler yükletsin...” cümlesinde, başa yüklenen vazifeler ile içindeki havassa yüklenen vazifeler neler olabilir? Ayrıca, ba-

şın içindeki havassa örnekler verebilir misiniz?
(Onuncu Hakikat)

MESNEVÎ-İ NURİYE'DEN konumuza ışık tutacak bir cümle nakledeyim:

“Hattâ insanın başında, insanın muvazzaf olduğu vazîfeleri görmek için her vazîfeye göre birer tırnak kadar maddî bir şeyin bulunması icabetseydi, bir başın Cebel-i Tur büyüklüğünde olması lâzım gelirdi ki, ashab-ı vezâife yer olsun.”

Buradaki “baş” kelimesi, kafatasını değil beyni hatırlatır. Beyin de aklın tezgâhıdır ve akli temsil eder.

Aklın vazifesi tefekkür etmek, istidlalde bulunmak, eserden müessire, nakıştan manaya, nimetten in'ama intikal etmek ve Allah'ın varlığına ve birliğine hem insan bedeninde hem de kâinatta serdedilen delilleri güzelce değerlendirmek, iman ve marifet sahasında mertebeler kat etmektir. Bu aslî görevi yanında aklın bir diğer görevi de, bu kâinat kitabını fenlerin gözüyle inceleyip insanlık için faydalı bilgiler elde etmek, güzel şeyler bulup çıkarmaktır.

Ruh terkip değildir, basittir. Dolayısıyla, “ruh, kalp ve akıl”, bedenın organları gibi müstakıl varlıklar değildirler.

Bazı ifadelerde, hisler vicdana bağlanır, bazısında kalbe, bazısında da akla. Bunlarda bir tezat söz konusu olmaz.

Ruh, terkip olmadığı için “havassı” yani hisleri akla da, vicdana da, kalbe de verebiliriz. Akıl, bu hisleri tanır ve en güzel şekilde kullanmaya çalışır. Vicdan bu hislerin varlığını bizzat yaşayarak bilir. Kalp bu hislerle sever, korkar, endişe eder.

İnsanın havassının yani his dünyasının pek çok vazifesi vardır. Bunların yerinde kullanılması insan için büyük bir terakki ve tekâmül vesilesidir.

Sevgi, korku, şefkat, endişe, merak gibi hisler eğer yaratılış gayeleri istikametinde kullanılırsa insanı hem bu dünyada hem de öte âlemde mesut ederler.

Bu binlerce hissiyattan sadece bir örnek verelim:

İnsanda bir “endişe” hissi vardır. İnsan bu hissini sadece istikbal endişesinde kullanırsa, “yarın ne kazanıp ne kaybedeceğine” sarf ederse, bu kıymetli hissi sadece dünya menfaatlerinde kullanmış olur. Halbuki, asıl endişe edilecek şey insanın bu fani dünyadan ebedîyet ülkesine imanla göçüp göçmeyeceğidir. Ruhu bu endişe ile dolu olan bir mümin, elinden geldiğince güzel ameller işler ve yine büyük bir hassasiyetle günahlardan isyanlardan uzak durur.

Bu hissin bir başka kullanma sahası, kendi aile fert-

lerinden topyekûn insanlara kadar, bu zamanın sefahat tehlikesini dert edinmek, bu büyük felakete düşülmemesi için neler yapmak gerektiğine kafa yormaktır. Böyle bir endişe, sahibini manen terakki ettirir, bir şeyler yapabildiği taktirde de onun sevabını ayrıca kazanır.

SORU: “Ziya, hava, su ve toprak gibi, kuvvetli ve şümüllü dört anasır-ı esasiye olan; hikmet, adalet, inayet ve merhametin hakikatleri” ifadesinde o maddî unsurlarla, bu manevî unsurlar arasında bir münasebet olabilir mi? Yani bu iki dörtlünün birbirine benzerlikleri söz konusu mudur? (Onuncu Hakikat)

BURADA YAPILAN benzetme kanaatimce şu yöndedir: Kâinatta yüzü aşkın element olmakla birlikte bu âlemdeki icraatlarda en çok göze çarpan unsurlar hava, ziya, su ve topraktır. Bütün canlılar esas olarak bunlardan inşa edilmişlerdir. Bu unsurların ortak özellikleri “kuvvetli ve şümüllü” şeklinde ifade ediliyor. Her element, her canlıda bulunmayabilir, ama bu dört unsur bütün canlıları ihata etmiş, kaplamış, içine almıştır.

Aynen bu misal gibi, Cenâb-ı Hakk’ın hadis-i şerifte doksan dokuz ismi, *Cevşen-i Kebir*’de bin bir ismi zikre-

dilmekle birlikte bütün bu isimlerin tecellileri “hikmet” üzeredir, “adalet” üzeredir; canlılar için bir “inayettir” ve bu inayet İlâhî “merhametten” doğmaktadır.

Yani, isim ve sıfatların tecelli etmeleri için, öncelikle, İlâhî hikmetin o tecelliyi gerektirmesi icap ediyor. Hikmetli yaratılışın ilk göze çarpan yönü ise adalettir, yani her hak sahibine hakkını vermek, her varlığı en güzel şekilde donatmaktır.

Bu varlıklar henüz ortada yokken, isimlerinden bile söz edilmezken onların bu şekilde hikmetli ve nizamlı bir şekilde yaratılmaları ancak Allah’ın inayetiyle olmuştur. Ve bu inayet de rahmet ve merhametten gelmektedir.

Sorunun bir başka yönüne de kısaca değinelim. Hikmet ile ziya arasında, aynı şekilde adalet ile hava v.s. arasında bir ilgi kurmaya gerek olmadığını düşünüyorum. Çünkü, meselâ “ziya” kelimesi hikmet için kullanılabileceği gibi adalet için de kullanılabilir. Birincisinde “abesiyet, faydasızlık” karanlığa benzetilmiş, hikmet ve fayda ise ziya olmuşlardır. İkincisinde ise “zulüm” karanlığa benzetilir, adalet ise ziya olur.

Nur Külliyatı’nda geçen şu ifadeler de bunu doğrulamaktadır:

“İşte hikmet dahi bir ziyadır.. rahmet-i muhita bir ziya-

dır.. tezyin, tevzin, tanzim, tanzif muhit birer ziyadırlar ki, o Şems-i Ezelî'nin şualarıdır.” — Lem’alar

SORU: Onuncu Hakikatin haşiyesinde; “adale-
tin menfi olan kısmına verilen örneklerde; Ad ve
Semud kavminden tut, şu zamanın mütemerrid
kavimlerine kadar gelen sille-i tedip ve taziya-
ne-i tazib” ibaresinde; bu zamanla ilgili tokatlara
hangi örnekler verilebilir? Bu tokatların İlâhî bir
ceza olduğu insanlarca neden idrak edilemiyor?

KUR’AN-I KERİM’DE âsi kavimlere gelen belalar na-
zara verilmekle, o kahr tecellisine sebep olan hallerden
müminlerin çekinmeleri emredilmiş oluyor. Bu İlâhî to-
katların birine ahlâksızlık, bir diğerine peygamberlerine
zulmetme, bir başkasına ölçü ve tartıda hile yapma,...,
sebep olmuşlardır. Bu tarz, çok müessir bir sakındırma
yoludur. Üstad Hazretleri *Lemaât* adlı eserinde, Cihan
Harbi’nin bütün beşere gelen bir semavî sille olduğunu
kaydeder ve bu sillerin sebebini de “beşerin Nemrudane
inadı,” “maddîyyunluktan gelen dalalet-i fikrî,” “hürriyet-
i hayvanî,” “hevanın istibdadı” olarak açıklar.

Kastamonu Lahikasında ise bu konuda şu sebeplere
yer verilir:

“Dünyayı dine tercih etmek ve nev-i beşeri yoldan çıkarmak” , “Cebbar, mağrur ehl-i dalaletin tadlil ve idlâlleri”, “medeniyetin seyyiatı ve sefaheti ve dinsizliği”.

Bizim, şu zamanda gelen bela ve musibetlerin sebebini bilmemiz ve insanların bu belalara hangi fiilleriyle layık olduklarını tahmin etmemiz zordur. Bazı musibetler bazı kavimler için kahr iken, bazıları için bir uyarı, bir İlâhî ikaz olabilir. Biz bunun ayırımını yapma durumunda değiliz. Kaderin bu ince sırları ilm-i ledün denilen gaybî bilgilere girer. Hz. Musa (as.) gibi büyük bir peygamberin bile bu ilmi öğrenmek için Hz. Hızır’la arkadaşlık yaptıkları Kur’an-ı Kerim’de anlatılır.

“Bu tokatların İlâhî bir ceza olduğu insanlarca neden idrak edilemiyor?” sorusunun cevabı, İkinci Lem’a’da “Her günah içinde küfre giden bir yol var.” hakikatinin izahında geçmiştir. Cehennem azabını netice verecek bir günah işleyen kişi, eğer istiğfar etmez ve hatasından dönmezse, cehennemin olmamasını temenni eder. Şeytan bu temenniyi çok iyi kullanarak o kişiye cehennemi inkâr ettirir.

Burada da benzer bir durum vardır. Gelen musibetin İlâhî bir ceza olduğunu kabul etmeye nefisler yanaşmaz. Çünkü o taktirde, hem kendi suçlarını kabul etmiş olacaklar, hem de akıbetlerinin cehennem azabı olduğunu

anlayacaklardır. Böyle bir halde, tövbe etmek ise nefse çok zor gelir. En kolay yol, o musibetin bir tabiat olayı, yahut bir başka sebeple olduğuna inanıp konu üzerinde düşünmemeyi tercih etmektir.

SORU: “İnsan istidadı nisbetinde burada ekiyor ve ekiliyor, ahirette mahsul alıyor.” cümlesini izah eder misiniz? (Onuncu Hakikat)

İNSAN PENCERESİ’NDE, insanın “nakş-ı azam” olduğu ifade edilir. İsm-i azam bütün esmayı ihtiva ettiği gibi insanda da bütün İlâhî isimlerin nakışları, cilveleri ve tecellileri olduğu nazara verilir. İnsanın “ahsen-i takvimde” yaratılmasının bir yönü de budur. Bu tecelliler insan istidadının mükemmelliğini, camiiyetini netice vermiştir.

İnsan, bu mükemmel ve çok yönlü istidadı ile hem dünya hayatında binlerce farklı ilimler öğrenir, sanatlar icra eder, hem de ahiret namına büyük kârlar elde edebilir.

İnsan, bu dünya hayatında çok yönlü bir imtihana tabi tutulmaktadır. “Dünya ahiretin tarlası” olduğundan, insan bu dünyada bir ömür boyu ahirete mahsul göndermektedir. İman ve salih ameller cennet mahsülleri, küfür ve isyanlar ise cehennem mahsülleri vermektedir.

Konuşmamız, dinlememiz, seyretmemiz, düşünmemiz, hatta hayal etmemiz, ya cennet veya cehennem tohumudur. Bunlar bu dünyada ekilirler, mahsuller ise ahirette alınır.

Şu var ki, henüz ahiret gelmeden de bu ekimler “âlem-i misalde, levh-i mahfuzda, amel defterlerinde, hafızalarda” kaydedilmekle bir bakıma mahsul vermeye başlamış olurlar. Mahşer meydanı insanların toplanma meydanı olduğu gibi, bu amellerin de ortaya konulma meydanıdır.

İnsan ölümü tatmakla toprağa gömülür ve bir bakıma ekilir.

Güz mevsiminde ekilen tohumlar, bahar haşriyle çok terakki etmiş olarak dirildikleri gibi, bu dünyada ekilen insanlar da haşir meydanına “neş’e-i uhra” tabir edilen yeni bir yaratılışla, dünyadakine nispetle çok terakki etmiş olarak çıkacaklardır. Ruh aynı ruhtur ve zâten bakidir. Salih amellerle terakki etse de mahiyeti yine aynıdır. Beden ise bu fani dünyadakiyle mukayese edilemeyecek kadar büyük bir değişim gösterecek, ebedî hayata layık bir şekilde yeniden yaratılacaktır.

“İşte en edna tabaka-i hayat olan hayat-ı nebatiyenin mevti; böyle mahluk, hikmetli ve intizamlı olsa, tabaka-i hayatın en ulvîsi olan hayat-ı insaniyenin başına gelen mevt,

elbette yer altına girmiş bir çekirdeğin hava âleminde bir ağaç olması gibi, yer altına giren bir insan da, Âlem-i Berzah'ta, elbette bir hayat-ı bâkiye sünbülü verecektir.” — Mektûbat

SORU: Onuncu Hakikat'in son haşiyesinde, “ehl-i tabiat, ehl-i dalalet, ehl-i felsefenin çiçek, çekirdek ve meyvelerdeki kader ve kudretin yazdığı ince hattı okuyamadıkları” ifade ediliyor. Halbuki, fen bilimcileri, bütün bunları kromozomlara kadar inceleyip, tetkik edip, klonlama dahi yapıyorlar. Bu güruhun okuyamadıkları yazı nedir, ne anlama geliyor?

BU SORUNUN en güzel cevabı, Kur'an'ın ilk ayeti olan “Oku!” emridir. Kur'an nazil olmadan önce de sema vardı, yeryüzü vardı, insanlar, hayvanlar, bitkiler vardı. Ama, o cahiliyet asrının insanları bunların hiçbirini okuyamadıklarından hem kendilerini, hem de bu varlık âlemini putların yarattıklarına inanıyorlardı. Allah, o Sevgili Habibine (asm.) “Yaratan Rabbinin adıyla oku!” diye buyurdu. O'na bütün varlık âlemini okuttu ve eşyanın hakikatini talim ederek O'nu bütün insanlık âlemine peygamber, mürşit, muallim yaptı.

Nur Külliyatında “mana-ı harfî” ve “mana-yı ismî” kav-

ramları geçer. Birincisi, bir varlığı Allah'ın eseri, sanatı, hikmet ve rahmetinin tecellisi olarak seyretmek, ona Allah namına bakmaktır. İkincisi ise, aynı eseri yaratıcıyı hiç düşünmeden incelemek, seyretmek, öğrenmektir. Bir bilim adamı bu birinci sahaya geçemeyip sadece ikinci dairede kalmışsa Bediüzzamanın ifadesiyle “Binler fünunu bilse de, cehl-i mürekkeble bir echeldir.”

Bu hükmün devamında şu açıklama gelir:

“Çünkü duyguları, eskârları kâinatın envâr-ı marifetini getirdiği vakit, nefsinde onu tasdik edecek, ışıklandıracak ve idame edecek bir madde bulmadığı için sönerler. Gelen her şey, nefsindeki renkler ile boyalanır.” —Sözler

On İkinci Söz'de verilen Kur'an örneği de bu sorunun en güzel bir cevabıdır: Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu bilmeden ve düşünmeden sadece ondaki harflerin özellikleri üzerinde duran ecnebi feylesof ile, harflerin nakışlarına ikinci derecede nazar edip o Allah kelamındaki hükümleri açıklayan Müslüman âlimin mukayesesi bugün için de aynen geçerlidir. Kâinat kitabını Allah'ın eseri olarak bilmeyen bilim adamlarının ondaki incelikleri keşfetmeleri kendilerine manen fazla bir şey kazandırmaz. Dünyadaki çalışmalarının karşılığını yine dünyada alırlar, o kadar.

İman etmedikçe, kendilerini ve bu âlemi Allah'ın eseri bilmedikçe fen sahasındaki bilgileri onların cennete gitmeleri için asla kâfi gelmez. Çünkü, cennet imanın, cehennem ise küfrün meyvesidir. İman etmeyen bir kişinin o inanmadığı cennete götürülmesi düşünülemez.

“İman bir manevî tuba-ı cennet çekirdeği taşıyor. Küfür ise manevî bir zakkum-u cehennem tohumu saklıyor.”

— Sözler

SORU: Onuncu Hakikatin sonunda, “mecma-i ekberde muhasebenin görünmesi ve meşher-i azamda gösterilmesi” tabirleri kullanılıyor. Bu ifadeleri nasıl anlamalıyız?

BÜTÜN İNSANLAR mahşer meydanında, o mecma-i ekberde (o büyük toplanma yerinde) bütün amellerinden hesaba çekilecekler.

Zilzal Sûresinde geçen, “Her kim zerre miskal hayır işlemişse onu görür. Ve her kim zerre miskal şer işlemişse onu görür.” mealindeki ayetlere göre herkes orada amel defterini görecektir ve onda bütün amellerinin eksiksiz yazıldığını müşahade edecektir.

“Meşher-i azamda gösterilme” ifadesi öncelikle in-

sanların kendi amellerini en ince ayrıntılarına kadar görmelerini ders vermekle birlikte, bu insanların mahşer meydanını çepeçevre sarmış bulunan melekler âlemine gösterilmeleri manasını da taşımaktadır.

SORU: “On Birinci Hakikat, Bab-ı İnsaniyettir, ism-i Hakk’ın cilvesidir.” buyruluyor.

Hak ismi ve insanın hakikati niçin ahireti gerektiriyor? Mümkünse, bu hakikatin her iki paragrafı için müstakil birer makale yazılsa ve özellikle ilk paragraftaki, insan tarifiyle ilgili cümleler biraz detaylı olarak tahlil edilse çok faydalı olur.

ON BİRİNCİ HAKİKAT ÜZERİNE

Okuyucularımızdan ve izleyicilerimizden bir teklif almış bulunuyoruz. Haşır Risalesinin On Birinci Hakikatinin her iki paragrafını birer makale halinde tahlil etmemiz isteniyor. Tekmilini başka zevata bırakmak üzere bu çok önemli konuda mutlaka bir şeyler yazmamız gerektiğini düşündük. O derin, geniş ve yüksek hakikatlerin anlaşıl-

masına bir derece de olsa hizmet edebilirsek kendimizi bahtiyar addedeceğiz.

Konunun hatırlanması için söz konusu paragrafları aşağıda takdim ediyoruz.

“Hiç mümkün müdür ki: Cenâb-ı Hak ve Mabud-u Bilhak, insanı şu kâinat içinde rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere rububiyet-i âmmesine karşı en ehemmiyetli bir abd ve hitabat-ı Sübhaniyesine en mütefekkir bir muhatap ve mazhariyet-i esmâsına en câmi' bir âyine ve onu ism-i a'zâmın tecellisine ve her isimde bulunan ism-i a'zamlık mertebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mu'cize-i kudret ve hazain-i rahmetinin müştamilâtını tartmak, tanımak için en ziyade mizan ve âletlere mâlik bir müdakkik ve nihayetsiz nimetlerine en ziyade muhtaç ve fenadan en ziyade müteallim ve bekaya en ziyade müştak ve hayvanat içinde en nazik ve en nazdar ve en fakir ve en muhtaç ve hayat-ı dünyevîyece en müteallim ve en bedbaht ve istidadça en ulvî ve en yüksek sûrette, mahiyette yaratsın da, onu müstaid olduğu ve müştak olduğu ve lâyük olduğu bir dâr-ı ebediye göndermeyip, hakikat-ı insaniyeyi ibtal ederek kendi hakkaniyetine taban tabana zıd ve hakikat nazarında çirkin bir haksızlık etsin!

Hem hiç kabil midir ki: Hâkim-i Bilhak, Rahîm-i Mutlak; insana öyle bir istidad verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip, meleklerine tercih edip hilafet rütbesini verdiği halde; ona bütün bu vazifelerinin gayesi ve neticesi ve semeresi olan saadet-i ebedîyeyi vermesin?

İlk paragraftaki cümleleri sırayla ve ana hatlarıyla tahlil edip, ikinci paragrafın ise sadece baş kısmında yer alan “emanet” konusunu detaylandırmakla iki müstakil bir makale yaptık.

Birinci Makale:

HAŞİR RİSALESİ’NİN On Birinci Hakikati, insanın mahiyeti ile ahiret arasında bir köprü kurar ve “Cenâb-ı Hak böyle harika bir mahlukunu ölümle hiçliğe atmayıp onu ebedî bir âleme gönderecektir.” sonucuna varır.

İlk paragraftaki uzun cümlede insanın farklı ve birbirinden önemli yönlerine dikkat çekilir.

Bunlardan birincisi:

“Cenâb-ı Hak ve Mabud-u Bilhak, insanı şu kâinat için-

de rububiyet-i mutlakasına ve umum âlemlere rububiyet-i âmmesine karşı en ehemmiyetli bir abd ... ”

Allah'ın bütün sıfatları gibi rububiyeti de mutlaktır. İlâhî sıfatlar hakkında “mutlak” kelimesi, kayıtlanamayan, icraatına engel olunamayan manasına gelir. Allah'ın rububiyeti de mutlaktır. Yani O her şeyi dilediği gibi terbiye eder. Buna engel olabilecek bir başka kudret, bir başka irade düşünülemez.

Fatiha Sûresinde Allah'ın Rabbü'l-âlemîn olduğu bildirilir. “Rububiyet-i âmme” ifadesi bu ayeti hatırlatır. Bu terbiyeye karşı en ehemmiyetli abd insandır. Yani, bu terbiyeler öncelikle insana bakar. Güneşten Aya, meyvelerden sebzelere, atın çevikliğinden, arının bal yapmasına, koyunun sütünden, tavuğun yumurtasına kadar bütün terbiye fiilleri öncelikle insana bakmaktadır. “En ehemmiyetli” ifadesi bu önceliği ders verir.

İnsan bu âlemden ve içindekilerden en mükemmel şekilde nasıl faydalanabilecekse, bütün bu varlıklar ona göre yaratılmışlardır. “Karşı” kelimesi de bu manayı ders verir.

Abd kelimesinin de özel bir önemi vardır. Bunun yerine en ehemmiyetli canlı veya varlık gibi bir başka kelime de kullanılabilirdi. Bu “abd” kelimesi rububiyete ve “Rab” ismine bakar. Bütün âlemlerde hükmeden bu “rububiyet”

tecellilerini hayretle ve hamd ile tefekkür edenler “ubudiyet” görevlerini yerine getirir ve “abd” olurlar. Etmeyenler insanlıklarını kaybeder ve hayvandan daha aşağı düşerler.

Muhatap olma yönü:

“Hitabat-ı Sübhaniyesine en mütefekkir bir muhatab” ifadesi insan gibi aciz, zayıf bir varlığı Allah’a muhatap olma derecesine çıkarıyor.

Bütün âlemlerin Rabbi olan Allah, bunlar içerisinde insanlarla konuşuyor, onlara emir ve yasaklarını öğretiyor. Rızasına ermeleri için neler yapmaları gerektiğini bildiriyor.

Kur’an’ın bu manada en birinci muhatabı insan olduğu gibi, kâinat kitabının da yine en birinci muhatabı insandır. Cenâb-ı Hak kudret kelimeleri olan mahlukat ile de insanla konuşuyor. Bu şerefe mazhar olan insan, bu hitaplara karşı ibadet, şükür ve tefekkür görevlerini yapmakla mükellef kılınıyor.

Bir diğer ciheti:

“Mazhariyet-i esmâsına en câmi’ bir âyine ve onu ism-i a’zâmın tecellisine ve her isimde bulunan ism-i a’zamlık mertebesinin tecellisine mazhar bir ahsen-i takvimde en güzel bir mu’cize-i kudret...”

Otuz Üçüncü Sözün İnsan Penceresinde şu harika tespiti yer verilir:

“Nasıl esmâda bir ism-i âzam var, öyle de, o esmânın nukuşunda dahi bir nakş-ı âzam var ki, o da insandır.”

İsm-i azam bütün İlâhî isimleri içine alır. İnsan da kâinatta tecelli eden bütün isimlere ayna olmakla nakş-ı azam olmuştur.

İnsan, ism-i âzama mazhar olduğu gibi, her ismin de “ism-i a'zamlık mertebesinin tecellisine mazhar”dır. Yani, her ismin en ileri, en mükemmel tecellisi insanda görülür:

Muhyi ismine bakalım, hayat sahipleri içinde insandan mükemmeli yoktur.

Rezzak ismine bakalım, canlılar içinde insandan daha çeşitli ve mükemmel rızıklarla beslenen yoktur.

Kerîm ismine bakalım; İlâhî ikramlara insandan daha fazla mazhar olan bir canlı yoktur.

İnsan; mahiyeti ve kabiliyetleri itibariyle en mükemmel varlıktır. Ahsen-i takvim bu manayı ders verir. Ahsen-i takvime “İnsan en güzel sûrette yaratılmıştır.” diye mana verilirken şu noktanın unutulmaması gerekir:

Beden ruhun hanesidir. O halde “en güzel, en mükem-

mel” manalarını insanın ruhunda aramak gerekir. Ruh ah-sen (en güzel) olduğu için hanesi de en güzel yaratılmıştır. Arıya kovan, tavuğa kümes, sultana saray yapılır.

Ve insan da diğer bütün varlıklar gibi Allah’ın bir kudret mucizesidir. Muciz, aciz bırakan demektir. Allah’ın yarattığı bir çiçek de mucizedir, bir böcek de, bir yıldız da. Bunlar içinde “en güzel bir mu’cize-i kudret...” insandır.

Bir başka yönden:

“Hazain-i rahmetinin müstemilâtını tartmak, tanımak için en ziyade mizan ve âletlere mâlik bir müdakkik”

Bu kâinat rahmetle var edildiği gibi, yine rahmetle insana göre tanzim edilmiş, insan meyvesi verecek şekilde programlanmıştır. Bitkiler ve hayvanlar âleminde sonra yaratılan insan, çevresindeki her şeyin kendisine faydalı olduğunu idrak etmiş, neye baksa ruhunda bir şükür duygusu, bir hayret ifadesi belirmiştir. Bu rahmetleri, bu ihsanları tartması ve tanıması için kendisine maddî ve manevî cihazlar takılmıştır. Göz ile renkler ve şekiller âlemini tartmış, diliyle tatlar âlemini, kulağıyla sesler dünyasını tanımıştır. Akıyla eşyanın görevlerini ve insana olan faydalarını tetkik etmiş, inceden inceye araştırmış

ve bulmuştur. Bütün bu tatmalar ve tanımlar insan kalbinde o rahmet sahibine karşı şükür ve ibadet manalarını canlandırmıştır.

İnsanın ihtiyaç yönü:

“Nihayetsiz nimetlerine en ziyade muhtaç.”

Bir risalede, insan “merkezî bir nakşa” benzetilir. Bir halının ortasındaki nakış, halının her tarafından uzanan iplerle dokunduğu gibi, insan da bütün bir kâinattaki esmâ tecellilerinin merkezi olmuş, bütün elementler onun imdadına koşmuş, bütün âlemler onda temsil edilebilmişlerdir.

Hafızasıyla levh-i mahfuza, hayaliyle misâl âlemine, bedeninde kaynaşan hissiyatıyla kâinatı dolduran melekler âlemine numune olmuştur.

Merkezî nakşın bütün haliya muhtaç olması gibi, insan da bütün bir kâinata muhtaçtır. Bu ihtiyaç onun mahiyetine İlâhî rahmet ve hikmetle konulmuştur. Zira bu ihtiyaç, mahlukatı insanın hizmetine koşturmuş, onu arza halife yapmıştır.

Yok olma endişesi ve ebedîyet arzusu:

“Fenadan en ziyade müteallim ve bekaya en ziyade müş-tak.”

Fena; “fani olmak, bu dünyada geçici bir süre için kal-mak” demektir. İnsan ruhunda ebediyet arzusu vardır ve insan bu hayatın fani oluşundan elem çekmektedir. Diğer bütün canlıların ölümden haberleri yokken, insanın bun-dan haberdar olması onun ebede namzet olduğunun ayrı bir delilidir.

Kabir ile başlayan ebedî hayat için hazırlık yapmanın ilk adımı, ölümü bilmektir. Hayvanların ebedî âlem için çalışmaları söz konusu değildir. Onlar, kendi yaratılışla-rına konulan görevleri eksiksiz yapmakla, daima ibadet üzeredirler. Ölümü ve ahireti bilmekle yapacakları fazla bir şey yoktur. Bundan dolayı, onların ölümü bilmeleri kendileri için sadece azap olmaktan öte bir işe yaramaz. Hakîm olan Allah bu yüzden onlara ölümlerini bildirme-miştir.

Eğer ebedî hayat olmazsa insanın da ölümünü bil-mesinin bir manası kalmaz. Her işi, her sözü ve her hali ahiret hesabına - sevap yahut günah - meyveleri veren insanın, ölümünü bilmesi kendisi için büyük bir rahmet-tir. Allah Resulünün, “Lezzetleri acılaştırıran ölümü çok zikredin (çokça hatırlayın)” hadis-i şerifleri bu noktada çok manalıdır.

En nazlı canlı:

“Hayvanat içinde en nazik ve en nazdar ve en fakir ve en muhtaç.”

Canlılar içinde insan en nazik ve nazlı misafir. Üzerinde seyahat ettiği dünyadan, kanını temizleyen havaya, yolunu gösteren ışığa, hücrelerini değiştiren gıdaya kadar her şey görevini yaparken onu rahatsız etmemeye, sanki, azami derecede dikkat gösteriyorlar. Her şeye muhtaç yaratıldığı için her şey ona hizmet ediyor. Diğer hayvanların bir kısmı güç ve kuvvetleriyle, bir kısmı eti ve sütüyle, başkaları balıyla, ipeğiyle onun nazıyla oynuyor, o arzın halifesini memnun etmeye çalışıyorlar.

Dünyaya bakan yönü elemelerle dolu:

“Hayat-ı dünyevîyece en müteallim ve en bedbaht.”

Arzın halifesi olan bu nazlı misafir, bir yönüyle diğer canlılardan çok daha elemli. Kendisine akıl verildiği için dünün elemi çekiyor, yarının endişesini taşıyor. Sadece kendi derdiyle dertlenmekle kalmıyor, bütün sevdiklerinin hatta bütün bir insanlık âleminin dertlerini yükleni-

yor. O, sadece bu dünya için yaratılmadığından bu dertlere muhatap olmuş. Zira bütün bunlar onun için ayrı birer terakki vesilesi:

Fakirin imdadına koşmakla sevap kazanıyor, hastaları ziyaret etmekle sevap kazanıyor; sıkıntılı insanların dertlerini paylaşmakla sevap kazanıyor.

O böyle binler çeşit sevaplar kazanırken, diğer canlılar bütün bu dertlerden azade, sakın ve çilesiz bir hayat sürüyorlar. Ama, makamlarında da bir yükselme olmuyor.

En üstün kabiliyet:

“İstidadça en ulvî ve en yüksek”

İnsan istidadının yüksekliğinin en güzel göstergesi, “yer, gök, dağların yüklenemediği emaneti insanın yüklenmesi”dir. Bu istidat onu Allah’a muhatap ediyor. Bu istidat ona marifet sahasında akıl almaz dereceler kazandırabiliyor. Yine bu istidat onu arzın halifesi yapıyor, kâinat kitabını en iyi okuyan ve ondan en çok faydalanan canlı olmasını sağlıyor. Mesnevî-i Nuriye’de geçen şu cümle onun istidadındaki genişliğin ayrı bir göstergesi:

“Öyle bir fiilin mahsulüdür ki istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor.”

Her canlının belli görevi varken ve bir ömür boyu sadece onunla meşgul olurken, insan ne istese onu yapıyor. Bu kadar çeşitli meslekler, bu kadar farkı ilim dalları, öte yandan bu kadar farklı rezalet çeşitleri, ahlâksızlık yuvaları hep insan istidadının mahsulleri. Bir kısmı ebedî saadet meyvelerini, diğerleri ebedî cehennem azaplarını netice veriyor.

İnsan hakkındaki bu birbirinden güzel tespitler yapıldıktan sonra şu sonuca varılıyor. Cenâb-ı Hak insanı, bu “sûrette, mahiyette yaratsın da, onu müstaid olduğu ve müştak olduğu ve lâıyk olduğu bir dâr-ı ebedîye göndermeyip, hakikat-ı insaniyeyi ibtal ederek kendi hakkaniyetine taban tabana zıd ve hakikat nazarında çirkin bir haksızlık etsin.”

Böyle üstün bir mahlukunu ölümle hiçliğe gömmeye O'nun sonsuz rahmeti de, hikmeti de müsaade etmez. Allah'ın bütün sıfatları ve isimleri gibi Hak ismi de haktır, bu batıl yol O'nun hakkaniyetiyle bağdaşmaz.

İkinci Makale (Emanet Üzerine):

ON BİRİNCİ Hakikatin ikinci paragrafı şöyle başlar ve bir dizi hakikatle devam eder:

“Hem hiç kabil midir ki: Hâkim-i Bilhak, Rahîm-i Mutlak; insana öyle bir istidad verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip, yani küçücük cüz’i ölçüleriyle, san’atçılarıyla Hâlıkının muhit sıfatlarını, külli şuuratını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilip;” — Sözlər

Emanet; “eminlik”, “birisine koruması için bırakılan şey.” demektir.

Emanetle ilgili ayet-i kerimede şöyle buyrulur:

“Biz, emaneti göklere, yere ve dağlara arzettik. Onlar onu yüklenmeğe yanaşmadılar, ondan korktular da onu insan yüklendi. O cidden çok zâlim, çok câhil bulunuyor.”

— Ahzab Sûresi, 72

Otuzuncu Söz olan Ene bahsinde, emanetin “müteadit vücuhundan” birisinin de “ene” olduğu vurgulanıyor.

Tefsir alimleri emanet için, “dinî tekliflerin tamamı”,

“farzlar”, “İslâm’ın emirleri”, “insana ihsan edilen her nimet”, “arza halife olma kabiliyeti.” gibi manalar vermişler.

Nur Müellifi, bunların tamamını “müteaddit vücuh” (çeşitli yönler, farklı cihetler) ifadesiyle kabul ettiğini ifade etmekle birlikte, yeni bir mana olarak “ene” görüşünü ortaya atıyor.

Ene denilince, insan mahiyeti, ona takılan çok geniş ve yüksek kabiliyetler ve bunların tümüyle kendini gösteren ahsen-i takvim’de yaratılmış olma manaları akla gelir.

Konunun şu ayet-i kerimeyle de yakın ilgisi vardır:

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.”

Ayette geçen “ibadet” kavramına bazı âlimlerimiz “marifet” manasını vermişler, Bediüzzaman Hazretleri de bu manaya iştirak etmiştir.

İnsanın yaratılış gayesi ibadet ve marifet olduğu için, kalp âlemi, ruh dünyası da buna göre şekillendirilmiştir. Yani, insan, Allah’ın kudretini tanıması için kudret sıfatına sahip olmuş, irade sıfatını bilsin diye iradeye kavuşmuş, O’nun ilim, görme, işitme gibi sıfatlarını tanıması için kendisinde bu sıfatlar yaratılmıştır. Keza, insanın his

dünyasında da İlâhî marifete açılan nice kapılar vardır.

Üstat Bediüzzaman Hazretleri, İnsan Penceresinin son kısmında şöyle buyurur.

“Hayatta hissiyat sûretinde kaynayan memzuç nakışlar; pekçok esmâ ve şuurat-ı zâtiyeye işaret eder. Gayet parlak bir sûrette Hayy-ı Kayyum'un şuurat-ı zâtiyesine âyinedarlık eder.”

İşte, insanın sıfatlarından his dünyasına kadar her şeyi, onun Allah'ı tanınması için bir delildir, marifet nuruna açılan bir penceredir. Ve “emanet”, insanın böyle bir fıtratla dünyaya gönderilmesidir. Bu mana yazımıza konu olan parçada çok açık bir şekilde ortaya konmuştur.

Ene bahsinin iyi anlaşılması ve doğru değerlendirilmesi konusunda bu parça şifre görevi yapabilir:

“Hâkim-i Bilhak, Rahîm-i Mutlak; insana öyle bir istidad verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip, yani küçücük cüz'î ölçülerle, san'atçılarıyla Hâlıkının muhit sıfatlarını, külli şuuratını, nihayetsiz tecelliyatını ölçerek bilip;...”

Buna göre, emanet-i kübra, insanın kendi mahiyetine

takılan “küçücük cüz’î ölçüleriyle, san’atçılarıyla Hâlıkının muhit sıfatlarını, küllî şuunatını, nihayetsiz tecelliyyatını ölçerek bilmesidir.”

Bu mananın geniş açıklaması Ene bahsinde yapılmıştır. Başka risalelerde de bu manaya destek veren çok sayıda cümle vardır. Özet olarak arz edeyim:

- İnsan bir eser yapmak istediğinde, önce iç âleminde bir arzu, bir meyil uyanır (şe’n).

- Sonra, onu yapmaya karar verir (irade sıfatı).

- Bu kararlar birlikte ortaya koyacağı eserin en ince teferruatına kadar planlamasını yapar (kader).

- Bu planlamayı ilim ve hikmetle gerçekleştirir (ilim sıfatı)

- Daha sonra o işi yapmaya başlar (kudret).

İşte insan kendisine verilen bu kabiliyeti yerinde kullanarak şöyle düşünür:

Cenâb-ı Hak bu âlemi yaratmak istedi (Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeye muhabbet ettim ve mahlukatı yarattım. Hadis-i Kutsî).

Ezelden ebede, yaratacağı bütün mahlukları bütün halleriyle, sıfatlarıyla, özellikleriyle takdir etti.

Ve bu âlemi yaratmayı irade buyurdu.

Sıfatlarını ve isimlerini tecelli ettirmekle bu kâinatı yarattı.

İşte insan böyle düşünmekle ve bu mukayeseyi yapmakla emaneti yerine getirmiş, istidadını yerinde kullanmış olur. Böyle yapmayıp, kendisine verilen o mükemmel sermayeyi, Rabbini hiç düşünmeden sadece dünya için, heva ve heves yolunda harcasa, hatta bu uğurda nice haramlara girse o zaman çok zalim ve çok cahil olur.

Ayette geçen zalimliği Altıncı Sözdeki şu ifade güzelce açıklar:

“En kıymetdâr aletleri, en kıymetsiz şeylerde sarfedip nef-sine zulmettin.”

Böyle yapmak aynı zamanda büyük bir cehalettir de.

Emaneti göklerin, yerin ve dağların niçin yüklenmediklerini, “insana öyle bir istidad verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği emanet-i kübrayı tahammül edip” ifadesi güzelce açıklar. Demek oluyor ki, insan emanet yükünü yüklenecek bir istidada, bir kabiliyete sahip olduğu için bu yükü yüklenmiştir. Bu istidat yerde, göklerde, dağlarda olmadığı için söz konusu yükü yüklenememişlerdir.

Ayetten alacağımız en büyük ders, bize ihsan edilen “istidadın”, yerden, göklerden ve dağlardan daha ileri, daha büyük, daha yüksek olduğudur. Bunun şükrünü yerine ge-

tirmeli ve istidadımızı marifette kullanmaya çalışmalıyız. Fani dünyanın geçici ve küçük işlerinde boğulmamalıyız.

Yerin, göklerin ve dağların bu yükü yüklenmemeleri ise bir itiraz, bir kabulsüzlük olarak değerlendirilemez. Onlar Allah'ın itaatkâr mahluklarıdır. Emri yerine getirmeme gibi bir iradeleri de söz konusu değildir. Bu manaya işaret olmak üzere ayette emanetin bu varlıklara “arz” edildiği kaydedilir. Arz etmekte “Siz bu işi yapabilir misiniz, buna gücünüz yeter mi?” diye bir soru vardır. Bu teklifin mahiyetini bilemiyoruz. Bildiğimiz şu ki, bu varlıklar bu yükü kaldıracak istidada sahip değildirler, onun için emaneti insan yüklenmiş ve bu muhteşem mahluklar da o insanın emrine, hizmetine verilmişlerdir.

Kur'an'da ve hadislerde Allah'ın cansız varlıklarla konuşmaları geçmektedir. Nuh tufanında arza, semaya verilen emirler, İbrahîm aleyhisselamı yakmaması için ateşe verilen emir bunun en açık örnekleridir. Bir hadis-i şerifte de Cenâb-ı Hakk'ın dünyaya şöyle hitap ettiği haber verilir:

“Ey dünya bana hizmet edene sen de hizmet et. Sana hizmet edeni de istihdam et (hizmetinde çalıştır).”

Bu konuda “Risale-i Nurdan Kelimeler Cümleler” kitabında geçen şu örneği aynen vererek konuyu tamamlamak istiyorum:

“Emanetle ilgili âyet-i kerimede emanetin göklere, yere ve dağlara “teklif” değil, “arz” edildiğinden bahsedilir. Teklif edilseydi reddetmeleri düşünülemezdi. Arz etmekte bir başka mânâ vardır. Hani bir padişah, huzuruna çağırdığı bir memuruna “sen kâtiplik yapabilir misin?” diyebilir. O memur, padişahından özür dileyerek, “Maalesef benim okuma yazmam yok; olsaydı emrinizi bin can ile yerine getirirdim.” der.

Bu söz, “Bana bir su getir.” demeye benzemez. Suyu her memur getirir, ama kâtipliği herkes yapamaz.”

SORU: İnsanın tanzimat memuru olması ne demektir?

TANZİMAT memuru, “nizama koymakla görevli memur” demektir. İnsan bir yönüyle de “bir nevi tanzimat memurudur.”

Cenâb-ı Hak, ormanlardaki sayısız ağacı kendi iradesiyle en güzel şekilde yetiştirdiği gibi, şehirlerdeki bağ ve bahçelerin tanzimini de insana bırakmıştır. İnsan bu tanzimi yapmakla, kâinattaki mükemmel nizama ayak uydurur ve bu nizamı kuran Allah’ın tanzimle ilgili isimlerine de ayna olur; Nâzım, Mukaddir gibi.

Keza, milyonu çok aşkın hayvan türünü rahmetiyle,

hikmetiyle tanzim eden, onların rızıklarını en güzel şekilde veren Allah, insanlara faydası dokunacak birkaç tür hayvanın (koyun, keçi, inek, öküz, at, tavuk, arı gibi) idaresini de insana bırakmıştır. İnsan, bazı hayvanlarla da bir zevk, bir eğlence olarak ilgilenir. Bunun en güzel örneği evimizde beslediğimiz birkaç kuş ile, birkaç balık... Onların beslenmeleri ve idareleri için ne kadar tedbirlere baş vurur, ne kadar zahmet çekeriz.

İnsan bu birkaç tür hayvanın ihtiyaçlarını bir derece gidermekle bütün hayvanlar âlemini tanzim eden İlâhî isimlere, dar bir dairede de olsa, mazhar olmakla şereflenir.

Yeryüzü tarlasında hangi mahsulün, hangi belde, ne kadar ekilmesi ve yetiştirilmesi gerektiği konusunda insan, arzın halifesi olarak, yetkili kılınmıştır. Bir sene buğday ektiği tarlasını ertesi yıl bir başka bitkiye tahsis edebilmektedir.

İnsan, dilediği bölgeleri ağaçlandırarak orman haline getirebilmekte, dilediği ormanları da ortadan kaldırıp arsa yapmakta, üzerine binalar dikmektedir.

İnsandan başka hiçbir canlıya yeryüzünde bu derece tasarruf etme yetkisi verilmemiştir.

Bu ve benzeri birçok konuda, insan kendi cüzi iradesini kullanabilmekte, arzı bir bakıma tanzim etmektedir.

“Tanzimat memuru olmayı” mecazî olarak da düşünebiliriz. Buna göre, Cenab-ı Hakk’ın bu kâinattaki her şeyi insana göre tanzim etmiş olduğu gerçeğine varırız. Dünyanın sür’atinden, eğiminden, atmosferin kalınlığına, güneşin ışığına kadar her şey insanın ihtiyaçlarını en mükemmel manada görecek şekilde yaratılmışlardır.

SORU: Mahlukatın tarz-ı tesbihat ve ibadetlerine insan nasıl müdahale edebiliyor?

ORMANDAN ağaç keserek ev yapan bir çiftçi, ağacın tesbihatına son vermiş demektir. Aynı şekilde, bir koyunu kesip yiyen kişi de onun tesbihatına müdahale etmiş olur.

Şu var ki, bu müdahale insan için geniş bir yetki ve büyük bir şeref olmakla birlikte, hesapsız kalacak da değildir.

İnsan bir gecekonduyu sökerse, onun yerine mükemmel bir apartman oturtacak demektir. Apartmanı söküp gecekondu yapmak, yahut hiçbir şey yapmayıp faydasız arsa haline getirmek akıl kârı değildir.

Mahlukatın tespihlerine müdahale eden insan, bu tespihi onlardan çok daha ileri derecede yapma istidadında olduğu için bu yetkiye sahip kılınmıştır. Koyunu kesip

yiyecek insan, koyunun yapamadığı çok ileri seviyede bir tespih yapacaktır ki, bu müdahale hikmetsiz olmasın. Ve kendisinden bunun hesabı sorulmasın.

SORU: “Cenâb-ı Hakk’ın insanı meleklerine tercih edip, hilafet rütbesini vermesi” ne demektir?

HİLAFET, birisini temsil etmek, onun yetkilerini kullanmak demektir. Bir önceki ayette, yeryüzünde her ne varsa hepsinin insan için yaratıldığı beyan edilmektedir. İnsan, yeryüzünde Allah’ın halifesi olduğuna göre, bu nimetlerde Allah’ın rızasına uygun olarak tasarruf etmek durumundadır. Hz. Adem bir peygamber olarak bu manayı yaşamış ve yeryüzünün hakkıyla halifesi olmuştur. Ancak, hilafet ona mahsus değildir, bütün insan nevine şamildir. Şu var ki, Allah’ın mülkünde O’nun rızası hilafına icraat yapanlar halife değil, emanete hıyanet eden asi birer kuldurlar.

“Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.” mealindeki ayet-i kerimenin de bildirdiği gibi, iman, ibadet ve marifet görevini yapan kişiler yaratılış gayelerine uygun bir ömür sürmüş olurlar. Aksini yapanlar, yaratılış gayelerine ters düşerler; hilafet de bu

cümledendir. Böyle kimseler hilafete de aykırı hareket etmiş olmakla bu şereften mahrum kalırlar.

İlmen kesinlikle bilinmektedir ki, insandan önce yeryüzünde bir milyonu çok aşkın bitki ve hayvan türleri yaratılmıştı.

Bütün bu varlıkların kendilerine mahsus tespihlerini temsil eden melekler zâten var idi. Ancak, bu bitki ve hayvanlara kumandanlık yapacak, onları sevk ve idare edecek, onlar üzerinde Allah namına tasarrufta bulunacak bir varlık henüz ortada yoktu.

Melekler; hamd, tespih ve takdis görevlerini hakkıyla yerine getiriyorlardı, ancak bu onların arza halife olmaları ve yeryüzündeki canlılarda tasarrufta bulunmaları için yeterli değildi. Mahlukatın tespihlerini temsil etmek başka, bu varlıklar üzerinde icraatta bulunmak daha başka idi. Bunu melekler yapamazlardı. İnsandan önce yaratılan canlılar içinde de bu görevi yapacak bir varlık yoktu.

İşte Cenâb-ı Hak bu varlığı yaratmayı irade buyurmuş ve bunu meleklerine de bildirmişti.

Bu hadise Kur'an-ı Kerim'de şöyle haber verilir:

“Hani Rabbin, meleklere “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti. Melekler “Ya Rabbi sen yeryüzünde kargaşalık çıkaracak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa

biz seni överek tesbih ediyor, takdis ediyoruz” dediler. Allah meleklerle “Ben sizin bilmediklerinizi bilirim.” dedi.

— Bakara, 2/30

Hilafetin meleklerle değil de insana verilmesinin birçok hikmeti vardır. Bunlardan birkaçını takdim edelim:

Her melek vazifeli olduğu sahada iş görür. Müekkel olduğu varlığın yahut varlıkların tesbihatını temsil eder. İnsan öyle değil. İbadet ve tespihin bütün çeşitlerini yapabildiği gibi, bütün varlık âlemini de tefekkür edebiliyor.

Ve insan bütün esmâya mazhar. Bu yönüyle de melekleri geride bırakıyor. Cebrail (as) ile Azrail'in (as.) mazhar oldukları isimler farklıdır, görevleri de farklıdır. Ama insan, iman hakikatlerini ve İslam'ın güzelliklerini başkalarına ulaştırmakta Hz. Cebrail'in sahasına bir derece girdiği gibi, nice canlara kıymakla da Azrail'in görevini taklit edebiliyor.

Kâinatın meyvesi olan insan bütün bir âleme muhtaç olmakla, onlarda tecelli eden isimlere de muhtaç olmuş oluyor. Rızka muhtaç olduğundan onda Rezzak ismi tecelli ettiği gibi, şifaya muhtaç olmasıyla da Şâfi ismine ayna oluyor. Melekler ne yerler ve içerler, ne de hastalanırlar. Dolayısıyla, onlarda ne Rezzak ismi tecelli eder, ne de Şâfi ismi. Örnekleri artırabiliriz.

Ayrıca insana cüzi irade verildiği için de meleklerden üstün olmuştur. Meleklerin iradeleri sadece hayra çalışır; şerri irade edemezler. Şerri irade etmek kötü bir sıfat ise de, iradenin hem hayrı hem şerri dileme yetkisine sahip olması, bu sıfat yönünden, insanı meleklerden daha üstün kılar. Öte yandan, şerri irade etme imkânına sahip olduğu halde hayır işlemek, meleklerin hayırlı işler görmelerinden daha önemlidir. Zira melekler bir engel olmaksızın ve severek ibadet ettikleri halde, insanoğlu, nefis ve şeytana ve şeytan görevi yapan nice cereyanlara ve onlara kapılan nice kötü insanlara rağmen ibadet etmekle meleklerden üstün olur.

İşin bu mantıkî ve bir bakıma teorik yönü bir tarafa, mazideki uygulamalar ve vakıalar da insanın mahiyet olarak meleklerden çok daha ileri olduğunu açıkça göstermektedir. Meleklerin gıpta ettikleri bütün peygamberler, bütün sahabeler, Allah'ın bütün veli kulları bu davanın canlı şahitleri olmuşlardır.

SORU: On Birinci Hakikatin Elhasıl kısmında, “insanın kalb cüzdanındaki letaif ve akıl defterindeki havas ve istidadındaki cihazât,” ifadesinde; letaif, havas ve cihazâtтан neleri anlamalıyız? Bunların kalb, akıl ve istidatla ilgisi nedir?

BEDİÜZZAMAN, ruhun “basit” olduğunu, yani terkip olmadığını ifade eder. Buna göre, akıl, kalp, vicdan ve hissiyatın ruhla ilgileri, organların bedenle ilgileri gibi değildir. Beden, organların bir araya gelmesiyle teşekkül eder, ama ruh bu sayılanların birleşmesinden meydana gelmiş değildir. Ruh bir tek şeydir; ama yaptığı görevler muhtelifdir. Bu görevlere göre farklı isimler alır.

İşaratü'l-İ'caz adlı eserde kalp şöyle tarif edilir:

“(Kalb,) bir latife-i Rabbaniyedir ki, mazhar-ı hissiyatı vicdan, ma'kes-i efkârı dimağdır.”

Soruda geçen, “insanın kalb cüzdanındaki letaif ve akıl defterindeki havas ve istidadındaki cihazât,” ifadesini açıklarken “şu hisler kalbe aittir, şu duygular akla aittir, şunlar istidat manasındadır” gibi kesin sınırlar çizmek zordur. Meselâ, sevgi bir histir. Bu yönüyle vicdanla ilgisi vardır, ama sevmenin, korkmanın, inanmanın kalple ilgili fonksiyonlar olduğu düşünüldüğünde bunları kalpten ayrı düşünemeyiz.

Yukarıdaki tarifte “hissiyatın mazharının vicdan olduğu” ifade edilmiş, soruda ise “akıl defterindeki havas” ibaresi geçmiştir. İnsan, kendi his dünyasını vicdanen, yaşayarak bilmektedir. Öte yandan insan, bunların varlıklarını

aklı ile idrak eder. Bu ikinci yönü itibariyle hisler akıl defterine kayıtlıdır. Birinci yönlerinde, yani mahiyetlerinin bilinmesinde ise vicdana iş düşer.

“İstidadındaki cihazât” ifadesi ise ilim, kudret, irade gibi sıfatlardan, inanmaya, anlamaya, sevmeye kadar insan ruhunun bütün fonksiyonlarını içine alır. Bunları akıl ve kalpten ayrı düşünemeyiz.

Kalp, akıl, ruh, vicdan hep aynı şeydir, ancak yapılan işlere göre farklı isim alırlar. Bir insanın dört ayrı mesleği olsa, her birisi için ayrı bir isimle anılır, ama o yine bir tek kişidir. Ruha verilen bu farklı isimler de bunun gibidir.

Şu var ki, ruh “bu âlemi göz penceresinden seyrettiği” gibi, düşünme fiilinde de beyni kullanmaktadır. Nasıl, gözümüze bir arıza geldiğinde görmemizde aksama oluyorsa, beyindeki bir merkezde rahatsızlık olduğunda da o merkezle ilgili fonksiyonda aksaklık olur. Ama bu hal, düşünenin beyin olduğu manasına gelmez.

Kalbin kendisi bir latife-i Rabbaniye olduğu halde, “kalb cüzdanındaki letaif” ifadesine göre onda nice latifeler vardır.

Latife (çoğulu letâif) “cismanî olmayan, ruha ait” gibi manalara gelir. Buna göre kalb, ruh, vicdan, akıl, hafıza, hayal, beş duyu, kuvve-i şeheviye, kuvve-i gadabiye de birer latifedirler.

Nasıl, “organ” kelimesi “el, ayak, mide, ciğer” gibi bütün maddî cihazlarımızın ortak ismi ise, latife (letâif) de öyledir. O da bütün manevî cihazlarımızın ortak ismidir.

SORU: On ikinci Hakikatte; “Bab-ı Risalet ve Tenzildir, Bismillahirramânirrahîm’in cilvesidir.” deniliyor. Bab-ı risalet ve tenzilin besmeleyle münasebeti nedir?

KUR’AN, “ism-i azamdan ve her ismin mertebe-i azamından geldiği gibi”, onun birinci derecede muhatabı olan Peygamber Efendimiz (asm.) de ism-i azama ve bütün isimlerin azami tecellisine mazhardır.

“Allah, meleklerden elçiler seçer ve insanlardan da. Şüphesiz Allah, işitendir, görendir.” —Hac Sûresi, 75

Besmelenin birinci sırrında izah edildiği gibi, Allah ismi bütün âlemlerdeki her türlü esmâ tecellilerini içine alır, zira Allah ismi, Cenâb-ı Hakk’ın zâtına bakar.

Rahmân ismi yeryüzündeki bütün canlılara yapılan rahmet ve ihsanları ifade eder. Rahîm ismi ise insana ve ebedî âlemlere bakar.

Peygamberlerin görevi de insanlara önce kendi nefis-

lerini tanıtmak, kul olduklarını, Allah'ın eseri olduklarını, başıboş olamayacaklarını, ölümle hiçliğe gitmeyip ebedî bir âleme yolcu olduklarını ders vermek ve onların “cennete layık bir kıymet olmalarına” çalışmaktır; çevrelerindeki bütün mahlukatı ve nihayet bütün bir kâinatı Allah namına okutmak, varlık âlemindeki esmâ tecellilerini ders vermektir. Peygamberimiz ve O'nun (asm.) varisi olan büyük âlimler önce Kur'an hakikatlerini hayatlarına en güzel şekilde tatbik etmişler, sonra ondaki İlâhî hakikatleri ve hükümleri insanlara tebliğ etmiş, ders vermişlerdir.

Bu bakımdan “Bismillahirrahmanirrahim” ile peygamberlik görevi arasında yakın bir ilgi vardır.

“Rahmetin en parlak bir misali ve mümessili ve o rahmetin en belig bir lisanı ve dellâlı olan ve Rahmeten-lil-Âlemin ünvanıyla Kur'anda tesmiye edilen Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm...” — Sözlər

SORU: “Bütün evliya keşif ve kerametlerine istinad edip ve bütün asfiya tahkikatlarına istinad ederek şahadet ettikleri” cümlesinde, evliya ile keşif ve keramet arasında, asfiya ile de tahkikat arasında bir münasebet kuruluyor. Bu ifadeyi örnekleriyle açabilir misiniz? (On ikinci hakikat)

EVLİYA, Allah'ın dostları demek olup, bütün sevgili kullara şümulü vardır. Ancak, evliya denilince akla gelen ilk mana keşif ve keramet sahibi zâtlardır.

İrşatlarını ve manevî mücahadelerini sadece keşif ve keramet yoluyla yapmayıp, ilmî açıklamalarda bulunun, ayetlerin tefsirlerini yapan, onlardaki ince manaları ortaya çıkarmaya çalışan tahkik ehli zâtlara ise “asfiya” denilmektedir. Bunlar da Allah'ın sevgili kullarıdır.

SORU: Hatimede geçen, şeffafiyet sırrıyla, nuraniyet sırrı bazen iltibas ediliyor. Aralarındaki farkı izah eder misiniz? Nuraniyetle, bizim bildiğimiz ışıkların benzerliği var mıdır?

BU SIRLAR şu ayet-i kerimede ders verilen büyük hakikatı akla yanaştırmakta, kalbe kabul ettirmektedir:

“Ey insanlar! Sizin yaratılmanız ve tekrar dirilmeniz tek bir nefsin yaratılması ve tekrar diriltilmesi gibidir. Şüphesiz Allah işitendir, görendir.” — Lokman Sûresi, 28

Bu sırlarda geçen temsiller, Cenâb-ı Hakk'ın kudretine nispeten az ile çoğun, büyükle küçüğün, haşirde bütün insanları diriltmesi ile bir tek nefsin ihyasının fark

etmediği hakikatini akla yanaştırmak için mahlukat âleminde verilmiş misallerdir. Yani, “Allah’ın bir mahluku için bile, az ile çok, büyükle küçük fark etmezse, elbette sonsuz ve mutlak olan İlâhî kudret için bir ile bin, fert ile cemaat, küçükle büyük hiç fark etmez.” gerçeğini nefse de kabul ettirmek için verilmiş harika misallerdir. Bunları İlâhî icraatlara aynen uygulamak yanıltıcı olur. Nitekim, aynı konunun biraz daha genişçe işlendiği Yirmi Dokuzuncu Sözde bu sırların izahından sonra şu not düşülür:

“Şu altı temsil; hem nâkıs, hem mütenahî, hem zaîf, hem tesir-i hakikîsi yok olan mümkinat kuvvetinde ve fiilinde bilmüşahede görünse; elbette hem gayr-ı mütenahî, hem ezeli, hem ebedî, hem bütün kâinatı adem-i sırfan icad eden ve bütün ukûlü hayrette bırakan, hem âsâr-ı azametiyle tecelli eden kudret-i ezeliyeye nisbeten şübhesiz her şey müsavidir. Hiçbir şey ona ağır gelmez (Gaflet olunmaya). Şu altı sırrın küçük mizanlarıyla o kudret tartılmaz ve münasebete giremez. Yalnız fehme takrib ve istib’adı izale için zikredilir.”

Bu kısa açıklamadan sonra sorunun cevabına geçebiliriz:

Cenâb-ı Hakk’ın bir ismi Nur olduğu gibi, bütün isimleri ve sıfatları da nuranîdirler. Maddeden münezzeh olan

Allah'ın, sıfatları da maddî olmaktan münezzehtir. Hepsi, latîftir, hepsi nuranîdir.

Nuraniyet denilince hemen ışık hatıra gelmemeli. İman da bir nurdur, küfür karanlıklarını ortadan kaldırır. İlim de bir nurdur, o da cehalet zulmetini izale eder.

Güneş, Nur ismine kesif bir aynadır. Bu aynadan bize şu hakikat dersi verilir:

Nuranî bir şey için az çok, büyük küçük fark etmez.

Güneşin bir çiçeği aydınlatmasıyla, bütün çiçekleri aydınlatması nasıl fark etmezse, her ikisini de aynı kolaylıkla aydınlatırsa, Allah için de bir insanın yaratılması ve haşirde yeniden dirilmesi ile bütün insanların yaratılmaları ve diriltilmeleri arasında hiç fark yoktur.

“Bir baharı halk etmek, bir çiçek kadar kolaydır.”

— Sözler

Şeffafiyet sırrı, güneşin tecelli ettiği aynalar için söz konusudur. Küçük bir aynanın güneşin aksini tutmasıyla, deniz kadar bir aynanın tutması arasında fark yoktur. Yani birisi güneşin aksini daha rahat, diğeri daha zor tutmaz.

Büyükle küçük arasında fark olmayabileceğine mahlu-kat âleminden bir misal de bu şeffafiyet sırrıdır.

Bu sırrın açıklamasında, melekûtiyet-i eşyanın şeffafi-

yetinden söz edilir. Yani eşyanın iç yüzleri şeffaftır, esmâ-nın tecellilerini perdesiz gösterirler. Bir ismin bir küçük mahlukta tecellisi ile büyük mahlukta tecellisi arasında zorluk, kolaylık farkı yoktur. Her ikisi de tecelliyi aynı rahatlıkla kabul ederler; güneş ve aynalar misalinde olduğu gibi.

(Not: Melekûtiyet, her şeyin iç yüzüne deniliyor. Vücudun görünen dış kısmı mülk, iç organlar melekût olduğu gibi, beden mülk ruh melekût, toprak mülk yer çekimi melekût, ağacın dışı mülk içinde işleyen manevî tezgâh melekût, güneş mülk cazibesi melekût olarak düşünülebilir. Öte yandan,

“Hakiki hakaik-i eşya esmâ-i İlâhîyedir.” hükmüne göre eşyanın iç yüzü denilince ondaki esmâ tecellileri de anlaşılabilir.

Nur Külliyatından iki örnek:

“Nimetten in’ama geçsen Mün’imi bulursun.”

“Nakıştan sanata geçsen esmâ yoluyla müsemmayı bulursun.”

Birinci cümlede, nimet mülk, in’am yani o nimetin ihsan edilmesi, ikram edilmesi ise onun melekût cihetidir. Bu cihet perdesiz Cenâb-ı Hakka aittir. İn’am ve ihsan manaları sebeplere verilemez. Ancak Mün’im isminin tecellisiyle o in’amlar yapılır, o nimetler yaratılır.

İkinci örnekte bir eserin kendisi mülk, onda işlenen sanat ise melekuttur. Bu cihet de perdesiz Cenâb-ı Hakk’a bakar. Allah’ın Sani (yapan), Halık(yaratan), Muhyi(hayat veren) gibi isimlerinin tecellisiyle o sanat sergilenir ve o eser vücut bulur.)

SORU: İmtisal sırrıyla ilgili örnek çok güzel ve tatminkâr. Ancak, imtisalin kelime manası itibariyle örnekle münasebetini tam kuramıyoruz. Muvazene sırrında ise, örnekten haşre nasıl intikal edebiliriz? (Hatime)

İMTİSAL SIRRI, Yirmi Dokuzuncu Sözde "İtaat" sırrı olarak geçer ve orada da aynı örnek verilir:

"Bir kumandan, 'Arş' emri ile bir neferi tahrik ettiği gibi, aynı emir ile bir orduyu tahrik eder."

Temsilden hakikate geçiş de yine aynı Söz'de şöyle açıklanır:

"İşte bütün kâinatın 'Kün' emrine itaatı, birtek nefer hükümünde olan bir zerrenin itaatı gibidir."

Emr-i Künfeyekün; "Allah'ın yaratmayı dilediği şeye, "kün!" yani "ol!" diye emretmesi ve böylece onun varlık sahasına çıkması" demektir.

Tefsir-i Kebir sahibi Fahreddin-i Râzi Hazretleri "ol" emri hakkındaki değişik te'villeri sıralar ve en kuvvetli te'vil olarak şunu kaydeder:

“Cenâb-ı Hakk’ın “ol” demesinden maksat, eşyanın yaratılmasında İlâhî kudretin sür’atle nüfuz ettiğini göstermektedir. Bir de bu, Hak Teâlânın eşyayı düşünmeksizin, denemeksizin yarattığını gösterir.”

Yeniden diriltme hadisesinde, “ol” emri, ruhlara “Cesetlerinizi giyin.” şeklinde verilmiş olacaktır. Ruhlar zâten ölmüş degillerdir. Dirilme dediğimiz olay, cesetlerin ahiret âlemine münasip şekilde yeniden yaratılmalarıdır.

Bu dünya hikmet dünyası olduğundan dünyamız altı devrede yaratıldığı gibi, bir çocuk ana rahminde dokuz ayda yaratılıyor. Ahiret ise kudret dünyasıdır, orada her şey anında yaratılacaktır. Cennette ebedîyen icra edilecek olan bu kanunun, tabiri caizse, ilk tatbikatı bedenlerin bir anda yaratılmaları ve ruhların bedenlere bir anda kavuşmaları şeklinde icra edilecektir. (Not: Yedinci Söz’le ilgili sorulara verilen cevaplarda “Ol! Emri” başlıklı bir okuma parçası sunulmuştur. Geniş bilgi için o parçaya bakılabilir.)

Sorunun ikinci şikkında, muvazene sırrıyla haşır arasındaki ilgi soruluyordu. Muvazene kelimesi “imkân”ın tarifiyle ilgilidir. İmkân, “iki tarafı müsavi olan, yani yokluğu ile varlığı eşit olan” şeklinde tarif ediliyor. Allah’ın varlığı zatındandır, olması vaciptir, olmaması muhaldır; ezelîdir ve ebedîdir. Mahlukatın ise varlıkları mümkün-

dir, varlıkları zatlarından değildir, yoklukta kalmaları ile varlık sahasına geçmeleri müsavidir. Vacip olan Allah'ın iradesiyle bu mümkünler var edilirler. Yani, İlâhî irade ile varlık kefesi ağır basar ve yokluk ortadan kalkar.

Dünya gibi ahiret de mümkün sınıfına girer. Onun da olması ile olmaması müsavidir. Cenâb-ı Hak, ahiretin varlığını irade ettiği için varlığı yokluğuna galip gelmiş ve ahiret yaratılmıştır.

Bir çiçekle bir bahar, bir insanla bütün insanlar, bir atomla bir sistem, bir cevizle bir güneş “mümkün” olmakta müsavidirler. Yani hepsi aynı derecede mümkündürler. Hepsi vacip olmaktan aynı derecede uzaktırlar. Vacip olan Allah'ın irade ve kudretinin taallukunda da bu mümkünler arasında hiçbir fark yoktur. Dilediğinde hepsini aynı kolaylıkla varlık sahasına çıkarabilir.

O halde haşirde “Bir insanın yaratılması ile bütün insanların yaratılması arasında hiçbir fark yoktur”. Bütün insanları bir fert kolaylığında yaratacak ve mahşer meydanına toplayacaktır.

SORU: Cemm-i zıddeyn'in muhal olması ve zâtî olan bir şeyde mertebelerin olmaması hususunu biraz daha açabilir misiniz? (Hatime)

ZITLARIN TOPLANMASI muhaldır. Artı üçle artı üç

toplandığında “artı altı” eder. Eksi üçle eksi üç toplandığında “eksi altı” olur. Ama, artı üçle eksi üç toplandığında ortada hiçbir şey kalmaz, sıfır olur. Bunların birlikte bulunmaları muhaldir.

İnsan bir şeyi ya bilir veya bilmez, aynı şeyi bilmekle bilmemek de birlikte bulunmaz, “beraber cem olmazlar.” Yani, “Ben o şeyi hem biliyorum, hem bilmiyorum.” denilmez.

Aynı şekilde insan bir şeyi ya ister veya istemez, istemekle istememek birlikte bulunmaz. Yani, “Ben bu şeyi hem istiyorum, hem istemiyorum.” denilmez.

Bu kaidenin konumuza tatbikine gelince:

Allah’ın bütün sıfatları gibi kudreti de zâtîdir. Yani kendi zâtındandır, başkası tarafından kendisine verilmiş değildir. Bir sıfat zâtî olunca onun zıddı ona arız olamıyor. Bu kaideye göre, Allah’ın kudretine acz giremez.

Bizim sıfatlarımız ve mahlukatın özellikleri zâtî değildirler. Kendilerine birer İlâhî ihsandırlar ve sonradan meydana gelmişlerdir. Bunların zıtları onlara dahil olabiliyor. Meselâ, hayatımız zâtî olmadığı için ölüyoruz, sıhhatimiz zâtî olmadığı için hastalanıyoruz, gençliğimiz zâtî olmadığı için ihtiyarlıyoruz.

Eşyada da bunun bazı örnekleri vardır. Ampulün ışığı zâtından olmadığı için sönebiliyor, ama güneşin ışığı,

ona göre, bir derece zâtî olduğu, başka bir mahluktan gelmediği için güneşte sönme olmuyor. Duvarımızın boyası ile altının rengi de buna örnek olabilir, birincisi zamanla kaybolur, ikincisi ise devam eder, baki kalır.

Allah'ın kudretine acz girmediği için her şeyi aynı kolaylıkla yaratır. Yani onun kudretinde mertebeler yoktur, bir şey ona göre daha kolay, bir başka şey ise daha zor değildir. Bizim kudretimiz sonradan verildiği için sınırlıdır. Bu kudretin başı ve sonu vardır. Bir kiloyu kaldırdığımızda mevcut gücümüzden bir kiloluk kısım eksilmiş olur, yani o kudrete bir kiloluk acz girer. İki kiloyu kaldırdığımızda iki birim acz, otuz kiloyu kaldırdığımızda otuz birim acz girer. Bunlar insan kudretindeki mertebelerdir ve aczin girmesi nispetinde oluşmuşlardır. Onun içindir ki, beş kiloyu kaldırmakla on kiloyu kaldırmak arasında bizim için bir mertebe farkı vardır; ikinciye daha zor kaldırırız.

Allah'ın zâtî ve sonsuz kudreti için birle bin, atomla güneş, çiçekle yıldız müsavidir. Hepsini aynı kolaylıkla yaratır. Bu ise o kudrette mertebelerin bulunmaması demektir.

SORU: Hatimede zikredilen ayetlerin meallerini öğrenebilir miyiz? Üstadımızın bu ayetleri

özellikle tercih etmesi hakkında fikriniz nedir?

MEALLERDEN de anlaşılacağı gibi bu ayetlerin hepsi haşır ve ahiretle ilgilidir. Haşırle ilgili Onuncu Sözde, Yirmi Dokuzuncu Sözde ve sair bir takım risalelerde bu ayetlerden bir kısmı üzerinde durulmuştur. Ancak, Nur Müellifinin bu ve benzeri bütün ayetleri birlikte düşündüğünü ve tamamından kalbine ilham edilen manaları misallerle destekleyerek Kur'anın manevî bir tefsiri olan Nur Risaleleriyle bu asrın idrakine sunduğunu söyleyebiliriz. Hatimede zikredilen ayetlerin mealleri:

“Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir.” — Lokman Sûresi: 28.

“En yüce sıfatlar Allah'ındır.” — Nahl Sûresi: 60.

“Tam ve kesin delil Allah'ındır.” — En'âm Sûresi: 149.

“Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kâdirdir.” — Rum Sûresi: 50.

“Dedi ki: “Çürümüş kemikleri kim diriltecek?” De ki: Onu ilk önce kim yaratmışsa tekrar O diriltecek. O her şeyin yaratılışını hakkıyla bilendir.” — Yâsin Sûresi: 78-79.

"Ey insanlar, Rabbinizden korkun. Kıyâmet gününün zelzelesi, muhakkak ki pek büyük bir şeydir. Onu gördüğünüz gün, her bir emzikli kadın emzirdiğini unuttur, her bir hâ-mile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş görürsün, halbuki onlar sarhoş değildirler; lâkin Allah'ın azabı pek şiddetlidir." — Hac Sûresi: 1-2.

"Allahü Teâlâ ki, Ondan başka ibâdete lâyık hiçbir ilâh yoktur. And olsun ki, geleceğinden şüphe olmayan kıyâmet gününde O sizi kabirlerinizden toplayıp diriltecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır?" — Nisâ Sûresi: 87.

"Hiç şüphesiz, iyiler (ihlâs ile kulluk edenler) ni'metlerle dolu Cennet içindedir. Asiler ise Cehennem ateşindedir."

— İnfitar Sûresi: 13-14.

"Ne zaman ki yer müthiş bir sarsıntıyla sarsılır. • Ve yer bütün ağırlıklarını dışarı çıkarır. • Ve insan "Ne oluyor buna?" der. • O gün yer, üzerinde herkesin ne iş yaptığını haber verir. • Çünkü Rabbin ona konuşmasını emretmiştir. • O gün insanlar amelleri kendilerine gösterilmesi için hesap yerine bölük bölük dönerler. • Kim zerre kadar bir iyilik yaparsa onu görür. • Kim zerre kadar bir kötülük yaparsa onu görür."

— Zilzâl Sûresi: 1-8.

“Çarpacak olan felâket! • Nedir o çarpacak olan felâket? • O çarpacak felâketin ne olduğunu bilir misin? • O gün insanlar ateşe çarpıp yere serilmiş pervânelere döner. • Dağlar ise atılmış rengârenk yün gibi olur. • Mîzanı ağır gelen, hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir. • Mîzanı hafif gelenin sığına-
cağı yer de hâviyedir. • Hâviyenin ne olduğunu bilir misin? • O kızgın bir ateştir.” — Kâria Sûresi: 1-10.

“Göklerin ve yerin gizliliklerini bilmek Allah’a mahsustur. Kıyâmetin gerçekleşmesi ise göz açıp kapayıncaya kadar, ya-
hut ondan da yakındır. Şüphesiz ki Allah’ın kudreti her şeye yeter.” — Nahl Sûresi: 77

SORU: İbn-i Sina gibi hikmet dehasının haşır meselesini aklen idrakten aciz kalmasının siz-
ce sebepleri nelerdir? Bizlerin küçücük akıl ve muhakememizle, İbn-i Sina’nın aciz kaldığı ha-
şır konusunu anlamamızın sebepleri üzerinde durur musunuz? (Hatime)

İBN-İ SİNA, birkaç yönü olan dâhi bir insandır. Genç-
liğinde medrese tahsilini tamamlar, daha sonra tıp ilmin-
de derinleşmeye başlar ve büyük bir tabip olur. Onun en
meşhur yönü ise ileri seviyede bir felsefeci olmasıdır. İbn-i

Sina felsefeye fazla daldığı ve insan aklına gereğinden çok fazla önem verdiği içindir ki, metafizik konuları da yine aklın mizanına vurmaya kalkışmış, bunlardan birisi olan “diriliş” hadisesine de yine akıl rehberliğinde bakmıştır. Eğer, diriliş konusuna haşırle ilgili aklî deliller ortaya koyan ayetlerin ışığında baksa ve bu ayetlerin tefsirine yönelseydi o büyük dehasıyla bu hakikati bulmakta gecikmeyebilirdi. Ancak, akli esas aldığı, vahyin haberlerini de yine akılla tartmaya kalkıştığı için bu konu üzerinde derinleşme yolunu tutmamış, “İman ederiz, ancak akıl bu yolda gidemez.” diyerek kolay yolu tercihi etmiş, bu çok önemli iman rüknüne gerekli önemi vermemiştir.

“Maddiyata tevağğul edenin maneviyatta gabileşmesi” gerçeği onda da hükmünü icra etmiş ve o felsefe dahisini, iman ve marifet sahasında, ami bir müminin çok gerilerinde bırakmıştır.

Bizlerin bu konuyu rahatlıkla nasıl anlayabildiğimiz meselesine gelince, bunun sebebini Üstadın şu enfes cümlesinde bulabiliriz:

“Fikrin sönük ise; Kur’an’ın güneşi altına gir. İmanın nuruyla bak ki: Yıldız böceği olan fikrin yerine her bir ayet-i Kur’an, birer yıldız misüllü sana ışık verir.”

— Sözler, Otuz İkinci Söz.

“Bir fende dâhi olan kimsenin bir başka fende ami ve tufeyli olabileceği” hükmünce, İbn-i Sina; tıp ve felsefe sahalarında dâhi de olsa iman ve akait konusunda söz sahibi olamamış, Kur’an’ın güneşi altına giren ami bir mümine yetişememiştir.

“İşte felsefenin şu esasât-ı fasidesinden ve netâic-i vahîmesindendir ki: İslâm hükemasından İbn-i Sina ve Fârâbî gibi dahiler, şa’şaa-i sûriyesine meftun olup, o mesleğe aldâ nıp o mesleğe girdiklerinden, âdî bir mü’min derecesini ancak kazanabilmişler. Hattâ, İmam-ı Gazalî gibi bir Huccet-ül İslâm, onlara o dereceyi de vermemiş.” — Sözlere, 32. Söz

SORU: Bütün ulema-i İslâmın, “haşır bir mesele-i nakliyedir” demelerini; ve konuyu derinlemesine incelemeyişlerini nasıl yorumlamalıyız?

ÖNCELİKLE şunun hatırlanması gerekiyor: İman gayb içindir ve biz gabya iman ederiz . Yüzde yüz bilinen şey için “iman” değil “ilim” kelimesi kullanılır; iki kere ikinin dört ettiğine “iman ediyorum” denmez.

İman hakikatlerinden birisi de öldükten sonra dirilmeye ve ahirete imandır. Bu konuda insanlara gerekli tebliğler yapılır, ancak kalplerde hidayeti yaratmak Allah’a aittir.

Şu var ki, gerek mücedditler, gerek diğer İslâm âlimleri, bu iman hakikatini kendi devirlerinin bilgi ve kültür seviyesine, imandaki yakın derecelerine göre insanlara ders vermişlerdir.

Bu konudaki ayetleri hatırlatmak, ariflerin öğütlerini, evliyanın keşif ve kerametlerini aktarmak eski devirlerde kâfi gelmiş ve aklî deliller getirme ihtiyacı fazla duyulmamıştır. Bunun içindir ki, “Haşir bir mesele-i nakliyedir (ayet ve hadislerin haberleriyle bilinir), akıl ile ona ulaşılmaz.” denilerek o kapı kapatılmıştır. Böyle yapılmaydı ve bu konuda aklî izahlara fazlaca girilseydi, felsefe meraklısı küçük bir kesime bir derece faydalı olunsa bile, çoğu insanın akılları karışabilir, zihinleri bulanabilirdi.

Bununla birlikte, şu hususun da göz ardı edilmemesi gerekir:

Ayetlerde haşir konusunda aklî delillere de yer verilmiştir. Şu var ki, âlim ve mürşitlerimiz bu aklî delillerin tefsiri üzerinde fazla durmamışlar, tebliğatlarını, daha çok, “salih amel, takva, güzel ahlak, kalbin tasfiyesi, nefsin tezkiyesi” üzerinde yoğunlaştırmışlardır.

Bu vesileyle, Kur’an-ı Kerim’de haşir ve ahiret konusunda nazara verilen akli delillerden ikisini hatırlayalım:

“Şimdi bak Allah’ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümü-

nün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan, elbette ölüleri de öylece diriltecektir; O her şeye hakkıyla kâdirdir.”

—Rum Sûresi: 50.

Bediüzzaman Hazretleri, bu ayeti “Haşir Risalesiyle” bu ayetin harika bir tefsirini yapmıştır.

Haşirle ilgili bir başka aklî delil de şu ayet-i kerimede nazara verilir:

“Ölüden diriyi, diriden ölüyü O çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü O diriltir. Siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.” — Rûm Suresi, 19

Hayatsız kâinattan bu kadar canlı türünün yaratılması, yediğimiz ölü gıdaların canlı hücrelere inkılap ettirilmesi herkesin her gün gördüğü ve bildiği hakikatlerdir. Bunlar üzerinde daha fazla detaylara girmeye o devrin âlimleri gerek görmemişlerdir.

Bilindiği gibi, belagat mukteza-yı hale mutabakattır. Yani halin, şartların gereğini dikkate alarak konuşmak gerekir. Bediüzzaman Hazretleri mukteza-yı hale mutabakat etmiş, zamanın ihtiyacını göz önüne alarak haşir meselesini aklî ve naklî delillerle çok geniş bir şekilde izah ve ispat etmiştir. Önceki dönemin alimleri de yine mukteza-yı hale mutabakat etmişler ve ahretin ispatı cihetine

fazla girmeyip, salih amel, takva, nafile ibadetleri artırma, şüphelilerden sakınma, kalbini masivaya kaptırmama gibi esaslara ağırlık vermişlerdir.

SORU: Haşir meselesinde, Muazzez Üstadımızın akli delillerle meseleyi vuzuha kavuşturması, manevî bir tavzif olabilir mi?

İÇİNDE bulunduğumuz bu asır, Bediüzzaman Hazretlerinin çok yerinde tespitleriyle;

“taklidin kırıldığı,”

“teslimin bozulduğu,”

“herkesin dünyaya daldığı,”

*“dünyanın fani ve cüzi menfaatleri için hayat-ı ebediye-
nin severek tehlikeye atıldığı,” “herkesin derd-i maişetle sar-
hoş olduğu,”*

*“küfür ve dalaletin şahs-ı manevî halinde imana ve ahlâ-
ka hücum ettiği....”*

*“neden ve niçinlerle zihinlerin bulandırıldığı, kalplere
şüphelerin atıldığı”* dehşetli bir asırdır.

Fen ilimlerinde alınan büyük mesafe ile, akıl kalbin önüne geçmiş yahut geçirilmiş gibidir. Böyle bir asırda

bütün iman hakikatlerinin hem naklî, hem de aklî delillerle insanlara tebliğ edilmesi, akıl ve kalp beraberliğinin sağlanması zarurî hale gelmiştir. Bu asrın manevî hekimi olan Bediüzzaman Hazretleri de asrın anlayışını, insanların iman ve ahlâk boyutlarını, ahirzaman fitnesinin dehşetini dikkate alarak, hem akılları ikna, hem de kalpleri tatmin edecek eserler yazma yolunu tutmuştur. Bu cümleden olacak, insanların en çok şüpheye düştükleri haşır ve diriliş konusuna özel bir önem vermiş Onuncu Söz ve Yirmi Dokuzuncu Sözleri telif etmiş, ayrıca diğer risalelerinde de bu konuya yer yer tahşidat yapmıştır. Bununla birlikte şu gerçeği de bizlere hatırlatmıştır:

“...Neticenin kayyumu imandır. Bürhan, ancak onu görmek için bir menfezdır veya bir süpürge gibi o neticeye konan vehimleri süpürür.” — Mesnevî-i Nuriye

Bir kişinin haşır ve kader konularında tam tatmin olması için öncelikle kalbinin Allah’a iman ile nurlanması, aklının tatmin olması gerekir. Bu rükünde şüphe ve tereddütler içinde bocalayan birine haşırle ilgili ne kadar delil getirseniz, onu ilzam etseniz bile ikna edemezsiniz. Bundan dolayıdır ki, Üstad, en fazla Allah’a iman rüknü üzerinde durmuştur. Kendisine intikal eden bir münakaşa

dolayısıyla kâleme aldığı şu tespitleri bu noktada fevkâlâde önemlidir:

“Eczacı efendinin o Sözler’i mütalaa etmesini havale ettiğimin sırrı şudur ki: O çeşit mes’elelerdeki şübheler, erkân-ı imaniyenin za’findan ileri geliyor. O Sözler ise, erkân-ı imaniyeyi tamamıyla isbat ederler.” — Mektubat

Bütün hayırlar Allah’ın elindedir. Bu dehşetli asırda en büyük bir hayır olan Nur Risalelerini Üstad’a ihsan eden de O’dur. Nitekim, Üstadımız kendisi de “Dert benimdir deva Kur’an’ındır.” sözüyle bu gerçeği dile getirmiştir. Her asrın derdi başka, dermanı başka, hekimi başkadır. Dehşetli hastalıklara en büyük hekimlerin gönderilmesi de İlâhî hikmetin gereğidir.

Bu dehşetli asırda, Peygamberimizin bir varisi olarak, iman hizmetiyle manen vazifeli olan Bediüzzaman Hazretleri, bu konuda kendisine yapılan İlâhî inayet ve ihsanı da şöyle ifade eder:

“...Şu zamanda dalalet-i fenniye, elini esasata ve erkâna uzatmış olduğundan, her derde lââyık devayı ihsan eden Hakîm-i Rahîm olan Zât-ı Zülcelal, Kur’an-ı Kerim’in en parlak mazhar-ı i’cazından olan temsilâtından bir şu’lesini;

acz u za'fıma, fakr u ihtiyacıma merhameten hizmet-i Kur'an'a ait yazılarıma ihsan etti. Felillahilhamd sırr-ı temsil dûrbîniyle, en uzak hakikatlar gayet yakın gösterildi. ...”

— Mektûbat

SORU: Hatimenin sonunda, haşre akılla gidilememesinin sırrı, şu ifadelerle mükemmel bir şekilde izah ediliyor. Bu konuyu biraz açabilir misiniz?

“Haşre akıl ile gidilmemesinin bir sırrı şudur ki: Haşr-i A'zam, İsm-i A'zamın tecellisiyle olduğundan, Cenâb-ı Hakk'ın İsm-i A'zamının ve her ismin a'zamî mertebesindeki tecellisiyle zahir olan ef'al-i azîmeyi görmek ve göstermekle, haşr-i a'zam bahar gibi kolay isbat ve kat'î iz'an ve tahkikî iman edilir.”

HAŞİR DENİLİNCE insanların yeniden yaratılmasıyla başlayan yeni ve ebedî bir hayatı anlamalıyız. İsm-i Azam bütün esmâyı içine alıyor ve mahşer meydanında bütün esmânın tecellisini görmek mümkün değil. O halde bu ifadeyi “ba's (diriliş), haşir, mizan, sırat, cennet ve cehennem” bütünü olarak anlamamız gerekiyor.

O yeni yaratılış ve o ikinci hayat bu dünya ile mukayese edildiğinde, dünyanın bütün saadetleri ve acıları o âlemedkilere göre “gölge” gibi zayıf kalıyor.

Bu gölgeler de yine esmâ tecellileriyle ortaya çıkarlar, ama bu tecelliler azamî derecede değildirler. Her ismin a'zam mertebesi ahirette tecelli edecektir.

Kışı ölen bitkiler aleminin bahar mevsiminde yeniden yaratılmaları, haşırde bütün insanları birden diriltmesi yanında bir gölge gibi kalır.

Bu tecelliye mahşerin dehşeti takip eder. Peygamberlerin bile nefislerini kurtarma derdine düştükleri bir celâl tablosu sergilenir. Dünyanın bütün korkutucu hadiseleri o dehşet yanında gölge gibi kalır.

Onu müteakiben beşerin bu kadar karışık hesaplarının bir anda görülmesiyle Allah'ın Serü'l-Hisap olduğu sergilenir. Dünyadaki her türlü sorgu ve muhakeme onun yanında yine gölge kadar zayıf kalır.

Bu dünyada bitkilerin yarı canlı, hayvanların ve insanların canlı oluşları, “taşıyla, toprağıyla hayattar olan cennetteki hayat” yanında yine gölge gibi kalırlar.

Bu dünyada, “topraktan belli bir zaman sonra çıkan rızıklar, o rızıkların yine kademeli olarak hazmedilmeleri, acıkma için belli bir sürenin geçmesi” cennetteki rızıklanma yanında yine gölge gibi kalırlar.

Dünyanın nehirleri cennet nehirleri yanında, dünyanın köşkleri cennet köşkleri yanında, dünya bahçeleri cennet bahçeleri yanında gölge gibi zayıf kalırlar.

Örnekleri artırabiliriz.

Öte yandan, dünyadaki ıstıraplar cehennem azabı yanında gölge gibi kalırken, dünyadaki ateşler de cehennem ateşine nispetle yine gölge kadar hafif kalırlar.

Biz bu dünyada gölgeler âleminde yaşıyoruz. O asıllar âleminin kalbimizde kemaliyle yerleşmesi için, “Tevhid ve vahdette cemal-i İlâhî ve kemal-i Rabbanî tezahür eder” gerçeğinden hareketle, önce bu dünyada tecelli eden isimleri küllî manada düşünmemiz, daha sonra bunların ahirette azamî derecede tecelli edeceklerine nazar etmemiz gerekiyor. Ancak böylece, “bu âlemde bu kadar harika icraatlar gösteren İlâhî isimlerin, ahiretteki tecellilerinin akıl almaz derecede ileri olacaklarını” anlar ve haşrin ve ahiretin o tecellilerle çok kolayca yaratılacağını rahatlıkla kabul ederiz.

Ahiret âlemini ve onun başlangıcı olan haşir hadisesini sadece kendi aklımızın muhakemesine bırakmaz, bu dünyadaki cemal ve celâl tecellilerinden o âlemdeki azamî tecellilere kolayca intikal ederiz.

“Cüzi tecellilerde bu kadar harika eserler sergilenirse, elbette azamî tecelliler haşirde ve ötesinde öyle harikalar

göstereceklerdir ki, Allah Resulü'nün ifadesiyle 'Ne gözler görmüş, ne kulaklar işitmiş ne de beşerin kalbine, hatırına gelmiştir.'" deriz.

Yoksa, buradaki tecelliler bile küllî manada düşünülmeden sadece bazı numunelere bakılıp, ahiretin nasıl yaratılacağı anlaşılmaya kalkışılırsa akıllar o azamet karşısında bocalar, kalpler de inanmakta zorlanabilir.

SORU: Onuncu Sözün mühim bir zeyli ve lahi-kasının bir parçasında zikredilen ayetlerin, meal ve izahları hususunda kısaca bilgilendirmede bulunur musunuz?

SÖZ KONUSU ayetler Rûm Sûresinin 17-27 ayetleridir. Tefsir kitaplarında bu ayetlerin geniş açıklamaları yapılmıştır. Biz sadece haşirle ilgili ayetlerin bir kaçından kısaca söz etmekle yetineceğiz.

"Akşama erdiğinizde ve sabaha kavuştuğunuzda Allah'ı tesbih edin." — Rum Suresi, 17

Dokuzuncu Sözde akşam namazının vaktinin ölümü ve kıyameti, ertesi sabahın ise yeniden dirilmeyi hatırlattığı nazara verilir. Bizi akşama erdiren öldürecek, sabaha kavuşturan diriltecektir.

“Göklerde ve yerde olanların hamd ve senâsı O’na mahsustur. Gündüzün sonuna doğru ve öğle vaktine erişince de Allah’a hamd edin (O’nu tesbih edip namaz kılın).” — Rum Suresi, 18

“Ölüden diriyi, diriden ölüyü O çıkarır. Ölümünden sonra yeryüzünü O diriltir. Siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.” — Rum Suresi, 19

Ölüden diri, diriden ölü çıkarmanın gözümüz önündeki en açık bir misali yumurtadan tavuk, tavuktan yumurta çıkmasıdır. Görmeyen, işitmeyen, yürümeyen, acıkmayan, sevmeyen, korkmayan bir yumurtadan bütün bu özelliklere sahip bir civcivin yaratılması ölüden dirinin çıkmasıdır. O civcivin belli bir süre sonra yumurta vermesi ise diriden ölünün çıkmasıdır. Böyle sonsuz denecek kadar çok örnekle çepeçevre kuşatılan insan, öldükten sonra dirilmeyi nasıl inkâr edebilir?

Elementlerin hepsi cansız, hepsi ölü oldukları gibi onlardan yaratılan şu kâinat fabrikası da yine ölüdür. O ölü fabrikadan, önce yarı canlı olan bitkiler, daha sonra hayvanlar ve en sonunda da insan yaratılmıştır. Bu varlıklar da öldüklerinde yine elementlere dönüşecekler ve dirilerden yine ölümler çıkmış olacaktır.

“Yine O’nun âyetlerindendir ki, sizi topraktan yaratmıştır; sonra siz birer insan olarak yeryüzüne yayılırsınız.”

— Rum Suresi, 20

Dünün toprağı (suyu ve diğer elementleri) bugün insan olmuş da yeryüzünü dolaşıyor. Bu açık mucizeyi bizzât yaşayan insan yeniden yaratılmayı nasıl inkâr edebilir?

“Yine O’nun âyetlerindendir ki, size hemcinslerinizden kendilerine ısınacağınız eşler yaratmış, aranızda muhabbet ve merhamet vermiştir. Düşünen bir topluluk için elbette bunda Allah’ın varlık ve birliğine, kudret ve rahmetine deliller vardır.” — Rum Suresi, 21

“Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin farklılığı da yine O’nun âyetlerindendir. İlim sahipleri için elbette bunda deliller vardır.” — Rum Suresi, 22

“Gece ve gündüzde uyumanız ve O’nun lütfundan rızık aramanız da yine O’nun âyetlerindendir. Kulak veren bir topluluk için bunda elbette deliller vardır.”

— Rum Suresi, 23

Dinlenmek için uyku, çalışmak için uyanmak gereki-

yor. Uykuyu ve uyanmayı kim yaratıyor ve ihsan ediyorsa, ölümü ve dirilmeyi de o yaratır. Uyanınca O'nun lütfuyla rızık arayan insanlar, dirilişi takip eden cennet hayatında da yine O'nun lütfuyla rızıklanacak ve cennetin diğer lezzetlerini tadacaklardır.

“Yine O'nun âyetlerindendir ki, size korku ve ümit vermek için şimşegi gösterir, gökten bir su indirir ve ölümünden sonra yeryüzünü onunla diriltir. Akıl sahibi bir topluluk için elbette bunda deliller vardır.” — Rum Suresi, 24

Mahşerde önce korku Hakîm olur, sonra mizanda ve şefaathane faslında ümit belirir. Sonra İlâhî rahmet ve mağfiret iner de kurumuş toprak gibi yardım bekleyen nice müminler o rahmet ve mağfiretle cennette ebedî saadete ererler.

“Yine Onun âyetlerindendir ki, gök ve yer O'nun emriyle ayakta durur. Sonra O sizi bir emirle çağırdığında derhal kabirlerinizden çıkarsınız.” — Rum Suresi, 25

Gökleri ve yeri ayakta durduran Allah, insanı da bir ömür boyu yine kudretiyle ayakta durdurmuş, ölüm hadisesiyle ruhu bedeninden ayrılan insanın cesedi de dağılmaya terkedilmiştir.

Ta ki, yeniden diriliş ile beka âlemine münasip bir bedene kavuşsun. Göklerin ve yerlerin Hâkim'inin diriliş emrine insan da itaat edecek ve derhal "ceset libasını giyerek" mahşer meydanına çıkacaktır.

"Göklerde ve yerde kim varsa O'nundur; hepsi de O'na boyun eğer." — Rum Suresi, 26

İnsanın bu emre boyun eğmemesi ve dirilmemesi düşünülemez.

"Mahlûkatı önce yaratan, sonra tekrar diriltecek olan O'dur; bu ise O'nun için daha kolaydır. Göklerde ve yerde (tecilli eden) en yüce sıfatlar O'nundur. O Azîzdir (izzet sahibidir, kudreti her şeye galiptir); Hakîm'dir (her şeyi hikmetle yapar.)" — Rum Suresi, 27

Bu konu Nur Risalelerinde geniş manada ele alınmıştır. Bunlardan birinde insanın ilk yaratılışı, hiçten yeniden bir ordu kurmaya benzetilmiş, ölümden sonra ikinci yaratılışı ise istirahat için dağılan bir ordunun bir boru sesiyle yeniden toplanmasına benzetilerek, bu ikinci içtimanın birinciden daha kolay olduğu nazara verilmekle bu ayetin harika bir tefsiri yapılmıştır.

Ruh zâten emir âlemindendir, şuurlu ve haricî vücut

sahibi bir kanundur, bu âlemin maddî yapısıyla bir ilgisi yoktur ve bakidir.

Ölme ve dağılma ancak beden için söz konusudur. Bedeni teşkil eden zerreler de yoktan yaratılmışlardır. Bunu düşünürken âlemin ilk yaratılış dönemine gitmeye gerek yoktur. Dünya güneşten kopmuş bir ateş parçası iken bir hidrojen yığını olan o ateşte bugün bize hizmet eden elementlerin bulunmadığı fennen de sabittir. Bu elementleri yeniden yaratan ve bedenlerde görevlendiren kudret, aynı vazifelendirmeyi diriliş hadisesinde de yapar ve yapacaktır. Bunun birinciden daha kolay olması, diriliş mucizesini bizim daha kolay anlamamız içindir. Allah için her iki yaratma arasında bir zorluk- kolaylık farkı söz konusu değildir.

SORU: Haşre dair Dokuzuncu Şuada; “Dokuz âli makam ve bir ehemmiyetli mukaddimedden ibarettir” deniliyor. Mukaddime telif edilmiş, ancak dokuz âli makam hususunda bilgi verilmemiş. Bu hususta düşüncenizi alabilir miyiz?

BU HUSUSTA bir tahmin yürütmemiz mümkün değil. Sadece Üstad Hazretleri’nin şu ifadelerini nakletmekle yetineceğiz:

“İnşâallah bir zaman, Risale-i Nur'un şakirdlerinden birisi veya birkaç tanesi, o dokuz makamı ve berahini te'lif edecek ve Mukaddeme-i Haşriye'nin başındaki âyât-ı a'zâmın dokuz fıkrasının hazinelerini, Risale-i Nur'da münteşir haşr-i cismanî berahiniyle ve kalblerine gelen sünuhat ve ilhamat ile açıp; Dokuzuncu Şua'ı, Onuncu Söz'den daha parlak, daha kuvvetli bir tarzda tekmil edecek.”

—Kastamonu Lahikası

Bu ifadelerden, söz konusu makamların o bahtiyar zâtlara bırakıldığı anlaşılıyor.

SORU: Mukaddimedede, haşir akidesinin faydaları ve hayatî neticeleri nazara verilirken, çocuklar için ahiretin cennet boyutu, ihtiyarlar için hayat-ı bâkiye ümidi, gençler için ahiretin cehennem kısmı, aile hayatı için ise daimî, ebedî ve sermedî bir beraberlik ciheti nazara veriliyor. Ana hatlarıyla bu tercihlerin hikmeti ne olabilir? Sözü edilen sınıflara tebliğat yapılırken bu sıralama bir ölçü ve örnek teşkil edebilir mi?

SORUDA güzelce tespit edildiği gibi, risalede geçen bu sıralama, söz konusu gruplara hak ve hakikatin tebliğinde aynen geçerlidir.

Şu var ki, her grup için öncelikli konu farklılık gösterse de ele alınan her husus, sadece belli bir grup için değil toplumun bütün kesimleri için önemlidir.

Meselâ, gençler için cehennem azabını hatırlatmanın bir önceliği vardır. Ancak bu hatırlatma sadece gençler için değil, toplumun her kesimi için son derece önemlidir.

SORU: Hatimenin ikinci noktasında, bütün dinlerde haşir akidesinin olduğu nazara veriliyor. Ancak diğer suhurlarda ve kitaplarda meselenin muhtasar ve perdeli olduğu, Kuran-ı Kerim’de ise, tafsilatlı ve izahlı olarak defalarca nazara verildiği görülüyor. Bunun hikmetleri hususunda neler söylenebilir?

O DÖNEMLERDE izah ve ispatın yapacağı görevi, sanki, mucizeler üslenmiş gibidir. Kitap ve suhuf sahibi peygamberler (as.) insanlara öncelikle imanın altı rüknüne inanmalarını tebliğ etmişler, daha sonra Allah’ın razı olduğu bir kul olabilmenin esaslarını anlatmışlardır. Ancak Nur Müellifinin çok güzel ifade ettiği gibi,

“Eski zaman peygamberleri ümmetlerine Kur’an gibi

izahat vermediklerinin sebebi, o devirler beşerin bedeviyet ve tufuliyet devri olmasıdır. İbtidai derslerde izah az olur.”

— Şualar

Bunun için, o eski dönemlerde gönderilen peygamberler, tebliğ ettikleri hakikatleri detaylarıyla izah ve ispat etmek yerine insanların bu hakikatlere inanmalarını kolaylaştırmak üzere Cenâb-ı Hakk'ın ihsanıyla mucizeler göstermişlerdir. Fakat, batıl itikatlarla yahut zulüm ve sefahatle ruhları kararan, kalpleri bozulan insanlar, bu mucizelere bile sihir demişler ve peygamberleri tanınamışlardır.

Fikren bu derece geri kalmış insanlara fazla izah yapmamak da hikmetin gereğidir.

SORU: Münacât denilince aklımıza dua ve yalvarma geliyor. Münacattaki haşir bahsinin mukaddimeye ilave edilmesi nedendir? (Mukaddime)

MÜNACAT RİSALESİ, sadece dualardan ibaret değildir. Ey Rabb-ı Rahîmim! Ey Hâlık-ı Kerimim! gibi iltica, niyaz ve yalvarma ifadeleriyle başlayan paragraflarda daha sonra çok kuvvetli marifet dersleri verilir.

Bu risalenin sadece birkaç yerinde dua cümleleri görü-

lür. Kalanı, Nur Derslerinin bir hûlasası gibidir. Kur'an'ın temel dersleri olan “tevhid, nübüvet, haşir, adalet ve ibadet” konularına bu münacat risalesinde de temas edilmiştir. Ancak, bu derslerde üslup olarak bir iltica havası Hakîmdir.

Münacât Risalesinden haşirle ilgili olarak aktarılan kısım dikkatle incelenirse haşir ve ahirete ait harika tespitler ve derslere yer verildiği görülür.

Bu konuda Nur Müellifinin şu ifadelerini nakletmemiz yeterli olacaktır:

“Bu Risale-i Münacât, hem vücub-u vücud, hem vahdet, hem ehadiyet, hem haşmet-i rububiyet, hem azamet-i kudret, hem vüs'at-i rahmet, hem umumiyet-i hâkimiyet, hem ihata-i ilim, hem şümül-ü hikmet gibi en mühim esasat-ı imaniyeyi hârika bir icaz içinde fevkalâde bir kat'iyet ve hâlisiyet ve yakîniyet ile isbat eder. Haşre işarâtı ve bilhassa âhirdeki şiddetli işarâtı çok kuvvetlidir.” — Şuâlar

SORU: Ahireti haber veren ehl-i keşfiyatın “ilmelyakin ve aynelyakin derecesinde bulunan itikatlarına ve imanlarına binaen saadet-i ebedîyeyi insanlara müjdelemeleri” meselesinde, hakkalyakin mertebesi nazara verilmiyor, nedendir?

İlmelyakin, aynelyakin ve hakkalyakin tabirlerini nasıl anlamalıyız?

BAZILARI ilmelyakîni zayıf veya taklidi bir iman, aynelyakîni ondan daha ileri, hakkalyakîni ise en ileri iman olarak değerlendirirler. Halbuki, söz konusu her üç mer-tebe için de “yakîn” kelimesi kullanılıyor. Yakîn, “şüphesiz, tereddütsüz, kati ve tahkiki iman” demektir. O halde, her üç mertebede bulunan zâtların imanları da tahkikî iman-dır ve bu ifadeler tahkikî imanın mertebeleri şeklinde an-laşılmalıdır.

İlmelyakîn, bir şeyi iki kere iki dört eder gibi kesin bil-mek; aynelyakîn, o hakikati ‘gördüğümüz bir şeyi bildi-ğimiz gibi’ kesinlikle bilmek, hakkalyakîn ise yine o şeyi ‘bizzât yaşadığımız bir hali bilmek’ derecesinde kesin bil-mektir.

Her üç bilmedeki deliller arasında derece farkı vardır. Şu var ki, “yaşadığımız bir hali bilir gibi bilmek” başka, bizzât yaşamak daha başkadır. Meleklerle imanda hakkal-yakîne bu ikinci manada ulaşmamız için melek olmamız gerekir.

Bu gibi yanlış anlamalara meydan vermemek için âlim-lerimiz “yakîn” kelimesini “delilin kuvvet derecesi” olarak yorumlamışlardır.

Bu üç mertebenin de yine sayılamayacak kadar çok dereceleri vardır. Soruda geçen, “ehl-i keşfiyatın ilmelyakîn ve aynelyakîn derecesinde bulunan itikatları” ifadesinden de anlaşılacağı gibi, keşif ehli büyük zâtlar arasında da yine mertebe farkı vardır; bir kısmı ilmelyakîn, diğerleri aynelyakîn derecesinde olabiliyorlar.

Sorunun geçtiği cümlelerin bir alt paragrafında “ahirete imanın, enbiya için hakkalyakin derecesinde, asfiyalar için aynelyakîn, evliyalar için ise ilmelyakîn derecesinde olduğu” ifade edilmiştir.

Bu üç seçkin grup arasındaki derece farkları böylece ifade edilmekle birlikte, bu ifadeden “peygamberler dışındaki hiç kimsenin hakkalyakîn imana sahip olamayacakları” gibi bir mana çıkarmak da yanlış olur. Nitekim, bütün sahabelerin imanları hakkalyakîn derecesindedir. Bununla beraber onlar arasında da yine farklı dereceler vardır.

Şunu da önemle belirtelim ki, soruda geçen “ehl-i keşfiyatın ilmelyakîn ve aynelyakîn derecesinde bulunan itikatları” ifadesinden, bu zatların hakkalyakin mertebesine eremeyecekleri gibi bir mana çıkmaz.

Ancak, enbiyanın imanları için hakkalyakin denilmesi gösteriyor ki, veraset-i nübüvvet yoluyla giden, yani “Alimler peygamberlerin varisidirler.” hadis-i şerifinin haber verdiği zatlar da hakkalyakin imana sahiptirler. Bunlar

içerisinde Abdulkadir Geylani Hazretleri gibi ehl-i keşif büyük veliler de vardır.

Bir de, ilim ve tahkik yolunda gitmedikleri için asfiya derecesine çıkmayan, fakat “nafile ibadetlerini artıran, takva ve amel-i salih sahasında ileri mertebelere ulaşan ve şüphelilerden sakınmada büyük hassasiyet gösteren böylece velayet mertebesine çıkan ve ehl-i keşif olan” nice zatlar da vardır. Burada özellikle bu zatlar kastedilmiş olabilir. (Daha geniş bilgi için “Risale-i Nurdan KELİMELER CÜMLELER 1” kitabındaki “Yakin” yazısına bakılabilir.)

SORU: “Hak isminin en büyük şuanın, hakikat-i ekber-i haşriye olmasını” açar mısınız?

HAK; “sabit, değişmekten münezzeh, doğru ve gerçek olan şey” gibi manalara gelir.

Allah’ın varlığı gibi bütün sıfatları da, isimleri de hak-tır. Yani ne varlığında, ne de sıfatlarında ve isimlerinde bir değişme düşünülemez. Allah daima “sonsuz kudret sahibidir, sonsuz Alîm’dir, iradesi mutlak, her şeyi görür ve bilir...” Bütün bunlar haktır ve hakikattir.

Hakkın zıddı batıldır.

“... âhiretin gelmesiyle, kemalâtı sukuttan ve adalet-i mutlakası müstehziyane gadr-ı mutlakattan ve hikmet-i âm-

mesi sefahetkârane abesiyetten ve rahmet-i vasiyası lâhiyane tazibden ve izzet-i kudreti zelilane acizden kurtulurlar, takaddüs ederler.” — Şualar

Yani, Allah’ın kemalâtı, adaleti, hikmeti, rahmeti, izzeti hak olduğu gibi, ahiretin olması da haktır.

Şu ayet-i kerime ahiret hakkında çok manalıdır ve haşir risalesinde ders verilen birçok hakikatin de ilham kaynağıdır:

“O kimseler ki, ayakta iken, otururken, yatarken Allah’ı hatırlar ve semâvat ve arzın yaratılışı üzerinde tefekkür ederler de (şöyle derler:) Rabbimiz sen bunları bâtil yaratmadın, seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, bizi nârın azabından koru.” — Âl-i İmrân, 191

Haşir Risalesi’nin On Birinci Hakikati, “Bab-ı İnsaniyettir. İsm-i Hakkın cilvesidir.” diye başlar.

Konunun başında insanın mahiyeti hakkında çok güzel tariflere yer verilir. Madem Allah haktır, isimleri ve sıfatları da haktır, o halde insanın varlığı da ahiretin gelmesiyle batıl olmayacaktır. Ayet-i Kerimede, semavat ve arz hakkında verilen hüküm, onların ortak meyvesi ve en büyük neticesi olan insan hakkında da aynen geçerlidir. Yani, insan da batıl, manasız, hikmetsiz yaratılmamıştır.

SORU: Yine münacatta insanın arza halife olmasının bir sebebi olarak “sanatlar ve fenler” gösteriliyor. Ayrıca; Sani-i Âlem’in mucizeli sanatlarını gayet güzelce teşhir ve tanzim ettiğinden dolayı, insanın isyan ve küfrüyle beraber dünyada bırakıldığından ve azabının tehir edildiğinden söz ediliyor. Allah’ın indinde fen ve sanatların değeri, iman ve ibadetle mukayese edilemeyecek kadar zayıf ve kıymetsiz kalmıyor mu? O halde, bu ifadeleri nasıl anlamalıyız? (Mukaddime)

FEN ve sanatlar insanın yeryüzüne halife olmasının bir delili olarak zikrediliyor. Yoksa halifelik sadece bu fenler, bu sanatlar için verilmiş değil. Eğer öyle olsa, fenlerin inkişaf etmediği önceki asırlarda insanın yeryüzüne halife olmasını nasıl açıklayacağız? Şu var ki, insanın hilafetinin temelinde ilim yatar. Hilafetle ilgili ayet-i kerimede bunu açıkça görüyoruz:

“Hani Rabbin, meleklere “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti.

Melekler ‘Ya Rabbi, sen yeryüzünde kargaşalık çıkaracak, kan dökecek birini mi yaratacaksın?’

Oysa biz seni överek tesbih ediyor, takdis ediyoruz.’ de-

diler. Allah meleklerle, ‘Ben sizin bilmediklerinizi bilirim.’ ” dedi.” — Bakara Suresi, 30

İnsanın yaratılış gayesine bir mana veremeyen meleklerin, bundaki İlâhî hikmeti öğrenmek istemeleri üzerine meleklerle Hz. Adem (as) bir imtihana tabi tutulurlar. Bu imtihanda, eşyanın isimlerini, gayelerini, yaratılış hikmetlerini bilme noktasında melekler aciz kalırlar ve Hz. Adem bu noktada gerekli cevapları vermekle meleklerden üstün bir mahiyete sahip olduğunu onlara da ispat eder.

Asırlar sonra, bu ilim üstünlüğü çok ileri noktalara taşınmış ve bu gün akıl almaz buluşlara imza atılmıştır. Bütün bunlar insan mahiyetinin, insan istidadının en kısa ifadesiyle “aklın” ürünleridir.

Üstad, *Lemaat* adlı eserinde “Madem ‘El-hakku ya’lu’ haktır, neden kâfir Müslime kuvvet hakka galiptir?” sorusuna verdiği çok enteresan cevapların bir yerinde “Kuvvetin bir hakkı var bir sırr-ı hilkatı var.”, bir başka yerinde ise “Hem dünyada hayatı hakkı şamil ve ammdır”(umumidir, geneldir) buyurur.

Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki, aklın da bir hakkı, bir sırr-ı hilkatı vardır ve onun hakkı da “şamildir ve umumidir”. Yani, nasıl ki hayatın hakkı olan “görmenin, işitmenin, rızkın verilmesinde” insanla hayvan, yılanla

bülbül fark etmiyorsa, aklın hakkının verilmesinde de bu kaide geçerlidir. Aklını yerinde kullanan kişiye, - mümin olsun, kâfir olsun- o aklın hakkı verilecektir, nitekim veriliyor da.

Kâfir, aklını yerinde kullanarak Allah'ın bu âlemdeki birçok harika sanatlarını sergilemekle, yer altındaki maddenlerden ışınlar âlemine kadar nice varlıklardaki hikmetleri ortaya koymakla, hücrelerden, atomlara, genlere kadar çok ince sanatları insan idrakine sunmakla ve böylece insanları hayrete, takdire ve şükre sevk etmekle önemli bir hizmet yapmış oluyor. Onun bu hizmetleri karşılıksız kalmayacak ve bu dünyada hizmetlerinin karşılığını görecektir. Ancak, iman etmediği takdirde bu hizmetleri onun cennete girmesine yetmeyecektir. Zira cennete girmenin şartı fen ve sanat değil, iman ve salih ameldir.

Soruda geçen ifadelerin bir yönü de, kâinat kitabının okunması ve ondaki ince manaların anlaşılıp ilan edilmesi konusunda Müslümanlar için bir teşvik ve bir uyarı olmasıdır. Yoksa, kâfirin bu dünyada hayat sürmesinin tek şartı fenlere yaptığı hizmet değildir. Böyle olsaydı, geçmiş asırlardaki cahil kâfirlerin dünya nimetlerinden hiç faydalanmamaları gerekirdi.

Nur Risalelerinde defalarca belirtildiği gibi “insana cüzi irade verilmiş ve imtihan sırrına binaen bu iradesi-

ni ölünceye kadar dilediği gibi kullanabilmesine imkân tanınmıştır.” İradesini küfür ve isyanda kullananlara da imtihan süresince müdahale edilmemektedir.

Son olarak şunu da ifade edelim ki, insanlara faydalı işler yapan bir kâfirle, beşeri yoldan çıkarmaya çalışan, zalim, sefih ve anarşist bir kâfirin Cehennemde görecekları azap aynı olmayacaktır.

ONUNCU SÖZ / ZEYİLLER

SORU: Zeylin ikinci parçasında nazara verilen ayetin mu’cizane işaret ettikleri dokuz tabaka berahin-i Haşriye’ye dair “Dokuz makam” dan “Birinci Makam” diye başlıyor. Bu dokuz makamdaki maksat nedir? Haşiyesinde ise; birinci makamın daha yazılmamış olduğu ifade ediliyor. Bunu nasıl anlamalıyız?

BEDİÜZZAMAN, Zeylin İkinci Parçasının başında, “Birinci Makam” diye başlamış ve yazmayı düşündüğü bu makamla ilgili ayet-i kerimeleri de kaydettikten sonra,

haşiyede “O makam daha yazılmamış.” diye bir kayıt düşmüş. Kastamonu Lahikasında haşre dair parçaların toplanıp Onuncu Söz’ün ahirine konulması konusunda yaptığı tavsiyede, “Birinci parça, Dokuzuncu Şua olan mukaddeme-i haşriye, Onuncu Söz’ün arkasında yazılacak. Ve bunun arkasında, o mukaddeme-i haşriyenin birinci makamının yerinde ve bedeline Otuzuncu Lem’a’nın İsm-i Hayy’a dair Dördüncü Remiz yazılacak.” buyurmuş. Diğer sekiz makam hakkında herhangi bir kayıt yok. Ancak, yine Kastamonu Lahikasında konuya açıklık getiren bir mektup var:

“O hatıra ile Dokuzuncu Şua’ın Mukaddeme-i Haşriye’den sonraki dokuz bürhan-ı haşriyeyi istiyor diye anladım. Fakat maatteessüf bir-iki senedir te’lif vazifesi tevakkuf etmiş. Re-sail-in Nur’un mesaili; ilim ile, fikir ile, niyet ile ve kasdî bir ihtiyarla değil; ekseriyet-i mutlaka ile sünuhat, zuhurat, ihtarat ile oluyor. Bu dokuz berahine şimdi ihtiyac-ı hakikî kalmamış ki, te’life sevk olunmuyoruz.”

— Kastamonu Lahikası

Bir de, daha önce bir soru münasebetiyle değindiğimiz gibi, bu bahislerin istikbalde telif edileceğine dair şöyle bir mektup var:

“İnşâallah bir zaman, Risale-i Nur’un şakirdlerinden birisi veya birkaç tanesi, o dokuz makamı ve berahini te’lif edecek ve Mukaddeme-i Haşriye’nin başındaki âyât-ı a’zamın dokuz fıkrasının hazinelerini, Risale-i Nur’da münteşir haşr-i cismanî berahiniyle ve kalblerine gelen sünuhat ve ilhamat ile açıp; Dokuzuncu Şua’ı, Onuncu Söz’den daha parlak, daha kuvvetli bir tarzda tekmil edecek.

— Kastamonu Lahikası

SORU: Otuzuncu Lem’anın Beşinci Nüktesi-nin Dördüncü remzinde, hayatın yirmi sekizinci hassasında, “hayatın imanın altı erkânına bakıp ispat ettiği” anlatılıyor. Bu altı erkâna hayatın nasıl bakıp ve nasıl ispat ettiğini, birer cümle ile özetlemeniz mümkün mü?

“BİR HARF katipsiz, bir iğne ustasız olamayacağı” halde, bu kâinatın esası, hülasası ve en büyük bir kudret ve hikmet mucizesi olan hayat, elbette kendi kendine teşekkül etmez. Onu yaratan bir Muhyi vardır. (Allah’a iman)

-Kâinat içinde bir nokta kadar kalan yer küremiz, milyonları aşkın hayvan ve bitki türleriyle kaynaşırken, şu uçsuz bucaksız sema ve feza âleminin “seyircisiz, misafir-

siz, abidsiz, müsebbihsiz” olması düşünülemez. (Meleklerle iman)

- İnsan hayatı, en mükemmel hayattır. İnsana cüz’i irade verilmekle, dünya imtihanının bir gereği olarak, hayır olsun şer olsun, dilediği işi yapmakta serbest bırakılmıştır. Kainatın hülasatü’l hülasası, yani arı sütü gibi özün özü hükmünde olan bu insan hayatının yerinde kullanılması, ona verilen o mükemmel istidadın zayi edilmemesi için semavî kitaplar inzal edilmiş ve peygamberler gönderilmiştir. (Kitaplara ve Peygamberlere iman)

- Şu mükemmel hayat mucizesi bu dünyaya mahsus olamaz. Bu fani hayattan sonra bir baki âlem gelecek ve hayatını doğru kullananlar ebedî bir saadet diyarına, yanlış kullanıp zayi eden, onunla da kalmayıp o muazzam hayat sermayesini küfür ve isyanda kullananlar ise yine ebedî bir azap menziline gideceklerdir. (Ahirete iman)

- Bu kâinat, hayatı netice verecek bir şekilde planlanmıştır. Bir eli parmaklarıyla, eklemleriyle, hücreleriyle en faydalı ve hikmetli şekilde planlayan, takdir eden Allah, insanın hayat yolculuğunu da bütün safhalarıyla takdir etmiş, kader kalemiyle yazmıştır. Ana rahmindeki dokuz aylık dönemde geçirdiği safhalardan, dünyaya geldiğin-

de annesinin sinesinde sütünü hazır bulmasına, gençlik ihtiyarlık safhalarından geçip kabir âlemine göçmesine, oradan haşır meydanına çıkıp mizana tabi tutulmasına ve daha ötesine kadar her şey İlâhî bir takdirle cereyan etmektedir ve edecektir. (Kadere iman)

SORU: Kâinatın “en mühim neticesi, mayesi ve hikmet-i hilkatı” olan hayatı, mezkûr üç noktadan nasıl anlarız? Ve böyle bir hayatın ahiretle münasebetini açar mısınız?

SORUDA GEÇEN “netice”, “maye” ve “hikmet-i hilkat” kelimeleri üzerinde durmamız isteniyor..

Bir ağacın her şeyiyle meyveye göre yaratılması ve ona hizmet etmesi gibi, bu kâinat da hayatı meyve verecek bir mahiyette yaratılmıştır ve her şeyiyle hayata hizmet etmektedir. Burada “hayat” denilince, öncelikle, insan hayatı hatırlanır. İnsandan önce yaratılan hayvanlar ve bitkiler de kâinatın bir neticesi olmakla birlikte, Üstadın ifadesiyle; nebatat (bitkiler)bu kâinat ağacının yaprakları, hayvanat çiçekleri hükmündedirler. İnsan ise meyve durumundadır.

Melekler de hayat sahibi olmakla birlikte, onların yaratılmaları bu kâinattaki sebeplere bağlanmamıştır. Doğ-

rudan “ibda” yoluyla, yani yoktan, sebeplere bağlı olmak-sızın vücuda gelirler. Kâinatın tümü ve onda vazife gören bütün sebepler ise, “inşa” yoluyla yaratılmışlardır. Dolayısıyla, bu sebeplerin istimal edildikleri varlıklar da inşa yoluyla, kademeli olarak yaratılırlar. Bunun bir örneği bizim yaratılışımızda da görülmektedir. Bedenimiz inşa yoluyla yaratılmıştır ve sebepler âlemiyle bağlantılıdır. Anne ve babamızdan, kâinata kadar uzanan bir sebepler zincirine bağlıdır. Annemiz o zincirin son halkasıdır.

“Maye” kelimesi, doğrudan insana bakar ve “Allah’ın ilk yarattığı mahluk benim nurumdur.” hadis-i şerifinde ifadesini bulur.

Mesnevî-i Nuriyede “Nur-u Muhammedîden yaratılan bir madde-i aciniyeden semavat ve arzın infisal ettirildiği” ifade edilir. Nur-u Muhammedî canlı, hayattar bir varlıktır. O mayeden açılarak yaratılan bu kâinat da, farklı mertebelerde de olsa, hayat sahibidirler.

“Binler muhtelif âlemleri tazammun eden kâinatın çekirdek-i aslisi ve menşei, kuru bir madde olamaz.”

— Sözler, 32. Söz

Üstadımız, “Bence küre hayvandır.”, “hayat sahibidir” buyurmakla, bu gerçeği dile getirir.

Cansızlar âleminde hayatın alâmeti, atomların hareketleridir. Zira, hareket hayattan haber verir.

Bitkiler yarı canlı, hayvanlar ise canlıdırlar.

Hayat kavramını bir ağaç olarak düşündüğümüzde, bu ağacın en mükemmel meyvesi “insan hayatıdır.”

“Hikmet-i hilkat” ifadesine gelince, bu kâinat hayat için yaratılmıştır. Kâinatın yaratılış gayesi hayattır ve özellikle de insan hayatıdır.

“Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim (bilinmeye muhabbet ettim) de mahlukatı yarattım.” hadis-i kutsîsinde ders verdiği gibi, Allah’ı bilecek varlıklar hayat sahibi olacaklardır. Buna göre kâinatın “yaratılış hikmeti” hayat oluyor.

SORU: Ahiretteki hayatın taşıyla, ağacıyla ve toprağıyla hayattar olduğu ifade ediliyor. Bu cümleyi izah eder misiniz? Zâten nebatattan itibaren mahlukat, âlem-i şهادette de hayattar ve canlıdırlar. Ahiretle dünya arasındaki hayat farklılıkları nasıldır? (Zeylin ikinci parçası)

BU DÜNYADA bitkiler yarı canlı, taşlar cansız oldukları halde, ahirette bunlar emir dinleyecek kadar ileri seviyede bir hayata kavuşacaklardır.

“Şu dâr-ı dünyada, camid ve şuursuz ve hayatsız maddeler, orada şuurlu hayatdardırlar. Buradaki insanlar gibi orada da ağaçlar, buradaki hayvanlar gibi oradaki taşlar; emri anlar ve yapar. Sen bir ağaca desen "Filan meyveyi bana getir", getirir. Filan taş a desen "Gel", gelir.” — Sözler, 28. Söz

Buna göre, oradaki ağaçlar ve taşlar buradaki hayvanlardan daha ileri seviyede hayat sahibi olacaklardır. Ahiretin ağaçları ve taşları bu derece terakki etmiş olurlarsa, elbette ki, oranın insanları hayal edemeyeceğimiz kadar ileri bir derecede hayat sahibi olacaklardır.

Cennette bütün müminlerin ruhları bedenlerine galip gelecek, bir mümin bir anda birçok yerde bulunabilecek, farklı zevkler tadabilecektir.

Cenneti bu dünyada anlamak mümkün olmadığı gibi, ehl-i cennetin oradaki üstün hayat mertebesinin de bu dünyada hayal edilmesi mümkün değildir.

SORU: Nev’-i insanın en büyük gayesinin ebedî hayat olduğu ve yine nevi insanın en ehemmiyetli ve umumî duasının beka olduğu nazara veriliyor. Halbuki insanların tamamı ahireti ve bekayı bilmiyor. Acaba bu cümleyi müminler açısından mı anlayacağız? Değilse, bütün insan-

ların ebediyetle ilişkisini nasıl izah edersiniz?
(Zeylin ikinci parçası)

BÜTÜN İNSANLARI ruhlarında “ebedî yaşama” arzusu vardır. Müminler, bu arzunun ahiret hayatı için verildiğini bilir ve o âlem için hazırlık yaparlar. İbadet eder, ilim tahsil eder, tefekkür eder, sadaka verirler. O âlemdeki ebedî saadetlerine zarar verecek her türlü haramdan ve günahattan da hassasiyetle sakınır ve kaçınırlar.

İnanmayan insanlarda da bu arzu vardır, ancak onlar bu arzularının tatmini için hastalanmamaya özen gösterir, sıkça muayene olur, spor yapar ve vücutlarına zarar verecek şeylerden sakınırlar. Onlarda beka arzusu, dünyadaki varlıklarının azami derecede sıhhatli ve rahat geçmesine özen gösterme şeklinde kendini gösterir.

Nur Külliyyatında şu önemli tespite yer verilir:

“Eğer vermek istemeseydi, istemek vermezdi.”

—Mektubat, 24. Mektup

Ana rahminde insana takılan maddî cihazlara karşılık bu âlemde onların ihtiyaçlarına cevap verecek varlıklar yaratılmıştır. Meselâ, insana göz takıldığı için dünyaya güneş, elektrik ve sair ışık kaynakları yerleştirilmiştir. İn-

sana kulak verildiği için bu dünyada sesler yaratılmıştır. Midenin ihtiyaçları için yeryüzü rızıklarla doldurulmuştur.

Aynı şekilde, insan ruhuna takılan “ebedî yaşama arzusunun” da mutlaka cevabı verilecektir. Bu cevap, şu fani dünyada verilmediğine göre, bu dünyadan sonra ebedî bir âlem yaratılacak ve insan o âleme gönderilecektir.

Bütün insanların ortak gayesi olan “ebedî yaşama”, böylece tahakkuk edecektir.

*“... İşte hiç yalan söylemeyen fitrat ve fitrattaki şu kat’i ve şedid ve sarsılmaz meyl-i saadet-i ebediye, saadet-i ebediye-
nin tahakkukuna dair vicdana bir hads-i kat’i veriyor.”*

— Sözler - 29. Söz, 5.Medar

“İnsanın fitrat-ı zîşuuru olan vicdanı, saadet-i ebediye-ye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık vicdanını dinlerse “Ebed!.. ebed!” sesini işitecektir. Bütün kâinat o vicdana verilse, ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz. Demek o vicdan, o ebed için mahluktur.” — Sözler - 29. Söz, 8.Medar

SORU: “Hiç kabil midir ki; hayatın en cüzisinin en gizli sesini işitsin, derdini dinlesin, derman versin ve nazını çeksin; en büyük mahlukun en

kuvvetli sesini işitmesin ve dinlemesin” cümlesinde “hayatın en cüzisinden” maksat nedir?
(Zeylin ikinci parçası)

HAYATIN en cüzisinden maksat “sinek, böcek gibi küçük hayvanlar”, yahut “tohumlar ve çekirdeklerdir.” Nur Külliyyatında her ikisine de defalarca yer verilmiştir. Birer örnek takdim etmekle yetineceğiz.

Mesnevî-i Nuriye’de şöyle bir cümle geçer:

“Zira sineğin kafasındaki o küçük küçük hüceyratın nidalalarına "Lebbeyk" söyleyen o Sâni’-i Semi’ ve Basîr’in, senin dualarını işitmemesi ve o dualara müsbet cevablar vermemesi imkân ve ihtimali var mıdır?”

Sözler’de ise şöyle denir:

“Yeryüzünün tarlasında nebatatın herbir taifesi, lisan-ı hal ve istidad diliyle Fâtır-ı Hakîm’den sual ediyorlar, dua ediyorlar ki: "Ya Rabbenâ! Bize kuvvet ver ki, yeryüzünün herbir tarafında taifemizin bayrağını dikmekle saltanat-ı rububiyetini lisanımızla ilân edelim.” — Sözler - 24. Söz

SORU: “... Zât-ı Kadîr-i Hakîm en ziyade kendini seven ve sevilen ve saniini fitraten perestiş

eden hayatı ve hayatın zâtı ve cevheri olan ruhu; mevt-i ebedî ile idam edip o sevgili muhibbini ve habibini ebedî bir surette küstürsün, darılsın...” ifadesinde geçen; a)Saniini fitraten perestiş eden (hayat) ifadesinden ne anlamalıyız? b)Hayatın zâtı ve cevheri olan ruh ifadesini izah eder misiniz? (Zeylin ikinci parçası)

RIZIKLAR “Rezzak” isminin birer mazharı oldukları gibi hayatlar da “Muhyi” isminin mazharıdırlar. Her varlık Allah’ı tespih eder.

“Semavat ve arzda ne varsa hepsi Allah’ı tespih eder. O Azîm’dir. Hakîm’dir” — Hadid Sûresi, 1

Hayat da bu kaideden hariç değildir. O da saniini tespih eder, zikreder, perestiş eder. Hayat sahibi olmanın verdiği üstünlükle, ondaki tespih daha ileri seviyededir. Bununla birlikte, hayat denilince öncelikle hayatın kendisinden çok, ona sahip olan varlıklar hatıra gelir. Sevmeyi ve perestîşi de bu bahtiyar varlıklar yaparlar.

“Hayatın zâtı ve cevheri olan ruh” ifadesine gelince, bitkilerde de “yarı canlılık” dediğimiz bir çeşit hayat vardır, ama onların ruhları yoktur. Hayvanlar ve insanlar ise ruh sahibidirler. Bu varlıklardaki hayat, ruhun bir sıfatı-

dır. Yani, insan ruhunun “ilim, irade, görme, işitme” gibi birçok sıfatı vardır; hayat da bunlardan birisidir. Şu var ki, bu sıfat ruhun temel sıfatıdır. Yani, o olmayınca diğer sıfatların icraat yapmaları düşünülemez.

SORU: “Nasıl ki; hayat, kâinattan süzülmüş bir hülasadır. Şuur ve his dahi hayattan süzülmüş hayatın bir hülasasıdır. Akıl dahi şuur ve histen süzülmüş, şuurun bir hülasasıdır.” ifadesini açar mısınız? (Zeylin ikinci parçası)

BİR ayet-i kerimede şöyle buyrulur:

“Allah, hem meleklerden, hem de insanlardan elçiler seçer... ..” — Hac Sûresi, 75

Ayette geçen “ıstıfa” fiilinin manası, “seçme, safileştirme, ayıklama” dır.

Kâinat; “hareket, büyüme, genişleme” gibi bir takım hayat alametleri gösterse de, gerçek hayata göre yine cansız hükmündedir. Bu kâinat ağacından, hayat, bir meyve olarak süzülmüş, âlem böylece safileşmiş, berraklaşmış, mükemmelleşmiştir.

Ağaçtan meyvenin süzülmesi bir ıstıfadır...

Bir okulun en çalışkan öğrencisini seçme işi de bir ıstıfadır....

Bin sayfalık bir kitaptaki ana fikirleri on sayfada özetlemek de bir çeşit ıstıfadır.

Kâinattan hayatın süzülmesi de yine bir ıstıfadır.

“Şuur ve his” hayvanlarda da vardır. Hayvanlar, bu şuur ve hislerle rızıklarını tanır, düşmanlarını hissederler. Yavrularına belli bir süre de olsa şefkat eder, onları korur ve emzirirler. Bu şuur ve hisler hayatın hülasesi gibidir. Burada, hayat bir ağaca, şuur ve his o ağaçtan süzölmüş meyvelere benzetilmiştir.

“Akıl” denilince insan hatıra gelir. İnsan; hem his ve şuur, hem de akıl sahibidir.

Şuur ve his sahibi canlıları bir ağaç olarak düşündüğümüzde, akıl sahibi insanlar bunlardan süzölmüş mükemmel bir meyve gibi olur.

Sorudaki sıra, varlıkların yaratılış sırasını da göstermektedir. Kâinattan süzölmüş ilk hülase bitki hayatıdır. Her ne kadar, bitkilerin de bir his dünyası olduğu, şefkatle bakılan bitkilerin daha çabuk geliştikleri ilmen ispat edilisse de, şuur ve his denilince, öncelikle, hayvanlar ve insanlar hatıra gelir. Nitekim, bitkilerden sonra hayvanlar yaratılmışlardır. Akıl ise insana mahsustur. İnsan en

son yaratılan canlıdır. Ve “insan hayatı”, hem kâinattan, hem de kendinden önceki hayat çeşitlerinden süzölmüş bir hülâsa gibidir.

SORU: “Maddî ve Manevî hayat-ı Muhammediye (A.S.M) dahi, hayattan ve ruh-u kâinattan süzölmüş hulasatü'l-hulasadır” ne manaya geliyor? (Zeylin ikinci parçası)

HER KELİMEDE iki unsur iç içedir: Lafız va mana.

Lafız beden gibidir, mana ise onun ruhu hükmündedir. Bu hakikat, topyekûn kâinat için de geçerlidir. Bu varlık âleminin görölen kısmı (âlem-i şahadet) de bir lafızdır. Hayat kâinattan süzölmüş bir hülâsa, ruh da hayattan süzölmüş bir hülâsa gibidir. Kâinatı bir bedene teşbih ettiğimizde onda tecelli eden “esma ve sıfat-ı İlâhîye” kâinatın ruhu hükmünde olur. Bu ruhun ruhu, yani kâinata “kemal manada” hayat ve mükemmellik kazandıran maddî ve manevî hayat-ı Muhammediye”dir.

Peygamber Efendimizin (asm.) bedeni ve ruhu, yani “Maddî ve Manevî hayat-ı Muhammediye” bütün âlemlerde tecelli eden bütün isimlere kemal manada mazhar olmakla, bütün bu esma tecellilerinin hulasatü'l-hulasadır.

Burada geçen “süzülme” ifadesi mecazî bir manadır.

Bir örnek verelim:

Bütün varlık âlemine şekiller verilmiştir. Güneşin şek-
linden, yıldızların şekillerine, denizlerin dağların ovaların,
ağaçların şekillerine, her canlının şekline ve her insanın
diğer insanlardan farklı olan özel şekline kadar, bütün
bu şekiller dünyası bir ağaca teşbih edilirse, bu suretlerin
hulasatü'l-hulasası, Allah Resulünün (asm.) simasındaki
güzelliktir. Yani, Musavvir ismi en mükemmel manada
O'nun suretinde kendini göstermiştir.

Bu misâlde olduğu gibi, O'nun hayatı da bütün hayat-
ların en mükemmeli, ruhu bütün ruhların en mümtazı,
iman ve marifeti bütün imanların ve marifetlerin zirve-
sinde, ibadeti bütün varlık âleminin her nevi ibadet ve
tespihlerini çok gerilerde bırakan en ileri bir seviyededir.

Bunların her biri kendi grubunun, kendi sınıfının bir
hülasası, hulasatü'l-hulasası gibidir.

SORU: “Risalet-i Muhammediye (A.S.M)
dahi, kâinatın his ve şuur ve aklından süzülmüş
en safi hülasadır.” cümlesini açar mısınız? (Zeylin
ikinci parçası)

BİR ÖNCEKİ SORUDA geçen, “maddî ve manevî ha-

yat-ı Muhammediye” ifadesi Peygamberimizin abdiyyiyle, yani kulluk cihetiyle ilgilidir. Burada ise O’nun, risalet ciheti nazara verilmektedir. Risalet görevi, kulluktaki mükemmellik üzerine bina edilmiştir. Kâinattaki her varlık, mahiyetinin müsaade ettiği ölçüde Allah’ı bilmekte ve O’nu tespih etmektedir. Şu ayet-i kerime bu noktada çok manalıdır:

“Görmedin mi, göktekiler, yerdekiler ve havada sıra sıra uçan kuşlar hep onu tespih etmektedirler. (Onların) her biri duasını, tespihini muhakkak bilmektedir. Allah, onların yaptıklarını bilir.” — Nur Sûresi, 41

Soruda geçen “kâinat” kelimesi günlük konuşmalarımızda bütün bir âlemi ifade etmekle birlikte, lügat manasıyla “var olan şeyler, varlıklar” demektir.

“Kün” ol demektir, “kâin” olan manasına gelir, kâinat ise “kâin”in çoğuludur. Yani bütün varlıkların hisleri, şuuruları, akılları bir araya getirilse ve onların bir hülasası çıkarılsa, Peygamber Efendimizin (asm.) risalet görevini ifa ettiği o en mükemmel “his, şuur ve akıl” ortaya çıkar demektir.

SORU: “Maddî ve Manevî hayat-ı Muhamme-

diye dahi, hayat-ı kâinatın hayatıdır. Risalet-i Muhammediye (A.S.M) şuur-u kâinatın şuurudur ve nurudur ve Vahy-i Kur'an dahi, hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklıdır.” cümleleri çok derin ve muğlaktır. İzah edebilir misiniz?

“HAYAT-I KÂİNATIN HAYATI” ifadesini terkip olmaktan çıkardığımızda “kâinatın hayatının hayatı” şeklini alır. Bu ifade bize Nurlarda geçen iki ayrı ifadeyi hatırlatır.

Birisi, “o zihayat meyvelerin meyveleri olan hamd ve ibadet”. İnsan kâinatın meyvesidir, hamd ve ibadet de insanın manevî meyveleridir.

Diğer ifade:

“İman insanı insan eder.” Buna göre, insan iman ile insaniyetin kemaline erer ve hakiki insan olur. İmansız insan mutlak manasıyla insan değildir. Ayet-i Kerime-nin de haber verdiği gibi, “hayvanlardan daha aşağıdır.” Bu aşağılığı “Küfür, insanı gayet aciz bir canavar hayvan eder.” cümlesi gayet güzel ortaya koyar.

Kâinat şeceresi, hayatı meyve verdiği gibi, bu hayat meyvesinin de meyvesi, yani en mükemmel şekli “hayat-ı Muhammediye”dir. Onun hayatı, hayatın hayatıdır, On-

suz hayat gerçek manada hayat sayılmaz. Ona karşı olan bir hayat ise insan hayatı olmaktan çok uzaklaşır, canavar bir hayvan hayatı olur.

“Maddî ve Manevî hayat-ı Muhammediye” denilince, Allah Resulü’nün cismanî ve ruhanî hayatları anlaşılır.

“Şuur-u kâinatın şuuru” ibaresi de “kâinatın şuurunun şuuru” demek olup, bir önceki ibare gibi değerlendirilir. Allah’ı hamd ile tespih etmeyen hiçbir varlık olmadığına göre, her varlık kendi mahiyetinin imkân verdiği ölçüde bir şuur sahibidir.

“Şuur ve hissin, hayattan süzülmüş bir hülâsa” olduğu üzerinde daha önce durmuştuk. Bu şuurun en mükemmel şekli, hayatın da en ileri derecesi demek olur. Bu “şuur âlemini” bir şecere olarak tahayyül ettiğimizde bu şuurun meyvesi ve o şuurun şuuru ve nuru “hayat-ı Muhammediye” olur. Yani, hayat denilince, kâmil manasıyla, O’nun hayatı hatırlanacağı gibi, şuur denilince de yine O’nun şuuru hatırlanır.

O’nun hayatını ve şuurunu bizim idrakten aciz olacağımızı Risalelerdeki şu cümle çok güzel ortaya koyar:

“İsm-i Â’zama mazhar olan Resûl-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselam’ın bir âyette mazhar olduğu feyz-i ilâhî, belki bir peygamberin umum feyzi kadar olabilir.” — Sözlere, 24.Söz

İşte vahy-i Kur'an, bu en mükemmel hayat ve yine en mükemmel şuur sahibine nazil olmuştur. Kur'an hakikatleri ise, "hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklıdır."

"Hayat-ı kâinatın ruhu ve şuur-u kâinatın aklı" ifadeleri bize şu dersi verir:

"Ruhsuz hayat" denilince bitkilerin hayatı, "akılsız şuur" denilince de hayvanların hayatı hatıra gelir. Kâinatın meyvesi olan insanlar, vahy-i Kur'anı dinlemekle, "nebatî cismaniyet ve hayvanî nefis" mertebelerini geride bırakarak gerçek insan olurlar.

"Hayvaniyetten çık, cismaniyeti bırak. Kalb ve ruhun derece-i hayatına gir. Tevehhüm ettiğin dünyadan daha geniş bir daire-i hayat, bir alem-i nur bulursun."

—Mesnevî-i Nuriye

SORU: "Eğer kâinattan Risalet-i Ahmediyyenin nuru çıksa, gitse; Kâinat vefat edecek"

"Eğer Kur'an gitse kâinat divane olacak, küre-i arz kafasını ve aklını kaybedecek." cümleleri ne manaya geliyor? (Zeylin ikinci parçası)

BU İKİ CÜMLE önceki tariflerin bir sonucu gibidir ve

kıyametin kâfirler üzerine kopacağı hakikatinin bir bakıma izahı ve ispatı gibidir.

Şöyle ki: İnsanlar vahy-i Kur'anı ve onun tebliğ edicisi olan Allah Resulünü(asm.) dinlemedikleri taktirde, bu kâinat “hayatsız, şuursuz ve nursuz” meyveler vermiş olacak ve onlara hizmet etme durumunda kalacaktır. Bu kâinatın sahibi, bu hale müsaade etmeyecek ve kıyameti kopararak kâinatın hayatına son verecektir.

Kâinatın divane olması, “kâinatın meyvesi olan insanların divanece hareket ederek hak ve hakikat yolundan sapmaları” şeklinde anlaşılabileceği gibi, “küfrün kâinatı bir tahkir” olması noktasından kâinatın kendisinin de sanki “Ben Allah'ı inkâr eden, isimlerini tezyif eden ve bizi kendi isyanına ortak yapan bu adamlara mı hizmet edeceğim.” diye hayrete düşmesi, ne yapacağını şaşırması” olarak da yorumlanabilir.

Bütün insanların, “Bir harf katipsiz olmaz, bir iğne ustasız olmaz.” gerçeğini kavrayamayacak kadar kafalarını ve akıllarını kaybetmeleri ve küfür yoluna girmeleri, “küre-i arzın kafasını ve aklını kaybetmesi” olarak ifade edilmiştir.

SORU: Hayatın “İman-ı bilkader” rüknüne nasıl baktığını açıklar mısınız? (Zeylin ikinci parçası)

BİLİNDİĞİ GİBİ, kader “ezelden ebede kadar gelmiş ve gelecek her şeyin İlâhî ilimde takdir edilmesidir.” Bu kâinat, hayatı netice verecek bir şekilde planlanmış, programlanmıştır.

Nur-u Muhammedî denilen ilk mahlukun yaratılmasıyla kâinatın bir bakıma temeli atılmış, daha sonra altı gün ile tabir edilen altı devrede kâinat halden hale girmiş, genişlemiş büyümüş, sema yıldızlarla donanmış, zemine su ihsan edilmiş, etrafı atmosferle kuşatılmış böyle daha nice icraatlarla bu âlem hayata münasip bir şekil almıştır. Bütün bunlar Allah’ın takdiriyle olmuş; Allah, ilm-i İlâhisiyle hayatı ve hayat sahiplerini bildiği için, bu âlemi onlara en uygun biçimde takdir etmiştir. Elementlerin özelliklerinden, toprağın bakterilerle kaynaşmasına kadar her şey hayata göre takdir edilmiştir.

Sonunda bitki hayatıyla başlayan ihya (hayat verme) icraatı ile bir milyonu aşkın hayvan türü vücuda gelmiş ve en sonunda da insan yaratılmıştır. İnsanın hizmetine verilen hayvanların, bu hizmeti en güzel şekilde yapacak şekilde yaratılmaları da yine İlâhî takdir ile olmuştur.

Kaderin maziye bakan yönü böyle olmakla birlikte, istikbalde dünyaya misafir gelecek mahlukat kabileleri ve onların hayat şartları da yine İlâhî kader ile takdir edilmiştir. Misafirhanenin canlılar yaratılmadan önce geçir-

diği safhalar ilim ile, hikmet ile takdir edildiği gibi, istikbalde vuku bulacak hadiseler, kâinatın geçireceği safhalar ve onda misafir olacak canlılar da her yönleriyle İlâhî ilimde takdir edilmişlerdir. Yani, mazi gibi müstakbel de kader dairesindedir ve onda olacak bütün işler de yine kader-i İlâhî ile icra edilecekler ve kâinat hayata hizmet etmeye devam edecektir.

Mazideki faaliyetlerin neticesi olan tohumlardan, yumurtalardan, nutfelerden istikbal mahlukatı yaratılacak, dünyaya yeni canlılar konacak ve göçeceklerdir.

Hayatın faaliyeti bu dünya ile de sınırlı kalmayacak, bu fani hayatı bir bakî hayat takip edecektir. O hayat da yine bütün safhalarıyla kader ile planlanmıştır.

SORU: “Her bir mahlukun vücud-u haricileri gibi bir vücud-u ilmileri de vardır.

O vücud-u ilmi dahi hayat-ı umumiyenin manevî bir cilvesine mazhardır ki; mukadderat-ı hayatiye o manidar ve canlı elvah-ı kudsiyeden alınır.” ifadelerini izahı nedir? (Zeylin ikinci parçası)

“HER BİR MAHLÛK ” ifadesini “her bir insan” olarak ele alıp açıklamalarımızı insan eksenli olarak yapalım. Daha sonra bunu diğer varlıklara teşmil edebiliriz.

Bir insanın haricî vücudundaki bütün organların şekilleri, büyüklükleri, özellikleri, bedende bulundukları yer ve sair bütün halleri, İlâhî kader ile tayin ve tespit edilmiştir.

Bu insanın ana rahminde geçirdiği dokuz aylık dönemin bütün safhaları, dünyaya geldiğinde annesinin sineğinde sütünü hazır bulması, bebeklik dönemini geçip çocuk olması, daha sonra genç olması, ihtiyarlaması, ölmesi de yine kader ile tayin edilmiştir. Bu safhaların her birini her dakika resmederek yan yana koysak, bunların tümünden hasıl olan bir vücud-u ilmî karşımıza çıkar. İnsanın mukadderat-ı hayatiyesi bu ilmî vücutların tamamından ortaya çıkar. Bu vücutlar, ölümden sonra da ebede kadar devam eder.

Bu ilmî vücutlar, “hayat-ı umumiyenin manevî bir cilvesine mazhardır.” Yani, insanın biyolojik gelişmesi diğer insanlardan ayrı ve müstakil olarak tamamlanmakla birlikte, onun dünya hayatı boyunca karşılaşacağı bütün hadiseler, uğrayacağı imtihanlar, tanışacağı insanlar, onlardan göreceği yardımlar ve ihanetler ve daha böyle nice hadiselerin tamamı “hayat-ı umumiye”yi teşkil eder. Güneşin her bir aynada bir tecellisi, bir cilvesi bulunması gibi, her insanın hayatına da bu umumî hayatın bir cilvesi akseder. İnsanın şahsî hayatı bu umumî hayat içinde şe-

killenir. İşte, “mukadderat-ı hayatiye”, bu canlı levhaların tümünden meydana gelir.

“Kader, ilmin bir nevidir ki, her şeyin manevî ve mahsus kalıbı hükmünde bir mikdar tayin eder. Ve o mikdar-ı kaderî, o şey'in vücuduna bir plân, bir model hükmüne geçer. Kudret icad ettiği vakit; gayet sühuletle o kaderî mikdar üstünde icad eder.” — Lem'alar, 23. Lem'a

SORU: “Âlem-i gaybın bir nevi olan âlem-i ervah; ayn-ı hayat ve madde-i hayat ve hayatın cevherleri ve zâtları olan ervah ile dolu olması, elbette mazi ve müstakbel denilen âlem-i gaybın bir diğer nevi de ve ikinci kısmı dahi, cilve-i hayata mazhariyeti ister ve istilzam eder.” ifadele-rini açar mısınız? (Zeylin ikinci parçası)

ÂLEM-İ GAYB görünmeyen âlemlerin tümünü ifade eder. Berzah âlemi, misâl âlemi, levh-i mahfuz, arş kürsî gayb âleminden oldukları gibi âlem-i ervah da yine gayb âlemindendir, onun bir nevidir. Bu âlem ruhlar ile doludur. Bu ruhlar hayat sahibidirler, hayatın cevherleri ve zâtlarıdır.

Hayat, ruhun bir sıfatıdır. Ruhun görme, işitme, irade

gibi sıfatları vardır. Hayat da bunlardan birisidir. Bu bakımdan ruhlar hayatların zâtları olurlar. Cevher de aynı manada kullanılmıştır. Yani, ruh cevherdir, hayat ise onun arazlarından (ona bağlı ve onun tali unsurlarından) biridir. Ayn-ı hayat terkibi ruhun hayat sahibi olduğunu ifade eder.

“Madde-i hayat” terkinin bir mecazî ifade olduğunu düşünüyorum. Şu görünen dünyanın, maddî varlıklarla dolup taşması gibi, âlem-i ervahın da ruhlarla dolu olduğunu ifade etmektedir.

Ruhun elementlerden teşekkül etmiş bir maddî varlık olmadığı açıktır. Meleklerle cism-i latif denildiği gibi ruhlarla da denilebilir. Bu taktirde “madde” kelimesini “latif cisim” manasında anlayabiliriz.

Şu anda âlem-i ervahın ruhlarla şenlendirilmiş olması gösteriyor ki, mazi ve müstakbel de hayat sahibi ruhlarla şenlenmiştir ve şenlenecektir. Mazinin “cive-i hayata mazhariyeti”, mazide yaratılan ruhlarla, meleklerle olduğu gibi, vefat edenlerin ruhlarının baki kalmasıyla da gerçekleşmiştir. Bu hayat yolculuğu devam edecek, ve dünyanın geleceği, hem maziden istikbale geçen bu ruhlarla, hem de yeni yaratılan melekler ve ruhanilerle şenlenecektir.

SORU: “Hem bir şeyin vücud-u ilmisindeki

intizam-ı ekmel ve manidar vaziyetleri ve canlı meyveleri bir nevi hayat-ı manevîyeye mazhariyetlerini gösterir.” Bu cümleyi izah eder misiniz?
(Zeylin ikinci parçası)

“VÜCUD-U İLMÎ” ifadesi, İlâhî ilimde mevcut olup henüz kudret dairesine çıkmamış şeyler için kullanıldığı gibi, bu dünyada haricî vücut giydikten sonra ölüm ile terhis olanlar için de kullanılır.

Bir insan henüz yaratılmamışken İlâhî ilimde mevcut olması yönüyle yoklukta da değildir; bir nevi manevî hayata mazhardır. Ancak, bu ilmî vücutlar gerçek manada hayat sahibi değildirler, kudret ve irade sahibi de değildir.

İnsanın istikbalde geçireceği hayat safhaları ve başına gelecek hadiseler de, Allah’ın ilminde mevcut olmaları cihetiyle, bir nevi hayata mazhardırlar. Bu hayat, yokluğa göre “bir nevi hayat-ı manevîyeye”dir. Bu ilmî vücutlar yaratılıp haricî vücut giydiklerinde gerçek hayata mazhar olurlar. Yani, ancak o zaman kendilerinde hayat alâmetleri görülür; yerler, içerler, görürler, işitirler, düşünürler, inanırlar...

“Canlı meyveler” ifadesini hem mecazî, hem de hakikî manada anlamak mümkündür. Bu ifadeyi, vücut-u ilmîde

bulunup henüz yaratılmamış şeyler için düşündüğümüzde, “canlı” kelimesi mecazî olur, mükemmellik ifade eder. Haricî vücut giydikten sonra vefat edenler için ise bu kelime hakiki manasıyla anlaşılabilir. Zira, bu dünyadan göçüp giden canlı varlıkların ruhları bakidir. Buna göre, ilmî vücutlar hem dünyada, hem de berzah aleminde canlı meyveler vermiş olurlar.

SORU: “Âlem-i gaybdan sayılan geçmiş ve gelecek mahlukatın dahi manen hayattar bir vücud-u manevîleri ve ruhlu birer sübut-u ilmîleri vardır ki levh-i kaza ve kader vasıtasıyla o manevî hayatın eseri mukadderat namı ile görünür tezahür eder.” cümlesini açar mısınız? Özellikle sübut-u ilmi ifadesi ne demektir? Ve bunun manevî vücut ve ruhlu hususiyet taşıması ne anlama geliyor? (Zeylin ikinci parçası)

CENAB-I HAK, unutmaktan münezzeh olduğundan, O’nun daire-i ilminde bulunan eşyanın o manevî ve ilmi vücutları için sübut, yani sabit olma, değişmeme, kaybolmama söz konusudur.

“Manen hayattar” ifadesi, bu manevî ve ilmi vücutların, haricî vücuda göre daha aşağı bir mertebede olduklarını ifade etmektedir.

Manen hayattar olmanın zıddı, madden hayattar olmaktır. Bu ise, haricî vücut giymiş varlıklar için söz konusu olabilir.

SORU: Zeylin Üçüncü Parçasındaki iki ayet; haşr-i azamın bir anda zamansız vücuda geldiğini ifade ediyor. Burada haşr-i azamdan maksat nedir? Yani başka küçük haşirler var mı ki, buna haşr-i azam denmiş? Ayrıca zamansız ve bir anda vücuda gelmek, süratten kinaye midir?

BÜTÜN vefat edenlerin, bir sayha ile bir anda zamansız vücuda gelmeleri çok azim bir icraattır. Akılların idrak edemeyeceği çok büyük bir İlâhî fiildir. “Haşr-i azam” ifadesi bu icraatın azametini nazara vermek için kullanılmıştır.

Yeryüzünün ölümünden sonra dirilmesi, geceden sonra gündüzün, kıştan sonra baharın gelmesi de haşrin numunelerindendir. Ancak bunlar haşr-ı azam yanında çok küçük kalırlar.

“Bil ki: Ekseriyetle Fâtır-ı Hakîm’in âdetidir, ehemmiyetli ve kıymetdar şeyleri aynıyla iade ediyor. ... Yevmî ve senevî

ve asrî haşirlerin umumunda, şu kaide-i âdetullah ekseriyetle muttarid görünüyor.” — Mesnevî-i Nuriye

“Hem hayvan ve nebat nevilerinde üçyüzbinden ziyade haşir ve neşir ve kıyamet-i nev’iyeyi her baharda müşahede ediyor. İşte bu kadar emarat ve işaret-ı haşriye ve bu kadar alâmat ve rumuzat-ı neşriye elbette kıyamet-i kübranın te-reşşuhatı hükmünde, o haşre işaret ediyorlar”

— Sözlere - 29. Söz, 4. Medar

Haşr-i azam, bir anda zamansız vücuda gelecektir. Saydığımız haşir numuneleri ise hem ona nispetle çok daha dar bir dairede, hem de zamana bağlı olarak tedricen vuku bulacaklardır.

“Zamansız ve bir anda vücuda gelme”, bu zeylin başındaki ayet-i kerimelerle şöyle haber verilmiştir.

“Olup biten yalnızca bir ses! Ama ardından onların tamamı, birden toplanmış olarak işte huzurumuzdalar.”

—Yasin Sûresi, 53

“Göklerin ve yerin gaybı Allah’a aittir. O son saat olayı, bir göz kırpması kadar yahut daha yakın (daha kısa) olacaktır.” — Nahl Sûresi,77

Ayette geçen “daha yakın” için, gözün bir tarafa kay-

ması şeklinde mana veriliyor. Bakışı bir tarafa kaydırmak, göz kırpmaktan daha kısa bir zaman içinde gerçekleşir.

SORU: Haşir Risalesinde dirilişle ilgili üç mesele nazara veriliyor:

1-Cesetlerin inşası

2-Cesetlerin ihyası

3-Ruhların cesetlere gelmesi Burada cesetlerin inşası hayatsız, maddî bir mesele midir? Cesetlerin ihyasındaki canlılığı nasıl anlamalıyız? Ruhların cesetlere intikaliyle, cesetlerin ihyası arasında nasıl bir hayat farkı vardır? (Zeylin üçüncü parçası)

BU SORUYA ışık tutacak şu ayet-i kerimeyi hatırlayalım:

“Doğrusu Allah indinde İsa’nın meseli, Âdem meseli gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona ol dedi, o da oluverdi.”

— Al-i İmran Sûresi, 59

Hız. Adem topraktan yaratıldı. Sonra bu yaratmanın bir safhasında o bedene ruh ilka edildi. Zâten yaratılmış bulunan bir şeye “ol” denilmesi şöyle açıklanıyor:

Ol! emri verilinceye kadar geçen safhada Hız.Ademin

bedeni, gelişimini bir bitki gibi sürdürüyordu. “Ol” emri, “Canlı bir varlık ol.” manasınadır ve bu emirle o bedene ruh verilmiş ve insan hayatı başlamıştır.

Bunun bir benzeri de bütün insanların yaratılışında görülüyor:

İnsan da ana rahminde dört ay kadar bir zaman nebatî bir hayat sürüyor. Bu dönemde beden tavırdan tavra girerek tekâmül ediyor. Bu yolculuğun bir safhasında, bedene ruh ilka ediliyor ve insanî hayat başlıyor.

Haşirde, “cesetlerin inşası, ihyası ve bedenlere ruh verilmesi” diye üç safhadan söz edilince, birinci kademede yani cesetlerin inşasında hayat yok muydu? diye bir soru hatıra geliyor.

Ayet-i kerimelerin de bildirdiği gibi insan ahirette bir anda yaratılacak, dolayısıyla da söz konusu üç safha birlikte icra edilecektir.

O halde, bu şekilde bir sınıflandırma dünya hayatı için söz konusudur. Yani, dünyada insanın bedeni onun ruhuna uygun olarak inşa ediliyor. Bu beden hayat sahibi kılınıyor. Bu iki muamele birlikte cereyan ediyor. Yani, önce bedenimiz inşa edilip de sonra hayata kavuşmuyor. Beden nebatî hayat sahibi bir varlık olarak inşa ediliyor. Daha sonra bu bedene ruh ilka edilmekle, o nebatî hayat, insan hayatına inkılap ettiriliyor.

“İnşa, ihya ve bedenın ruha kavuşmasının” farklı safhaları gibi zikredilmesi, bunların farklı fiiller ve ayrı icraatlar olduğunu nazara vermek içindir. Yani, inşa etmek ayrı bir fiildir, Sani ismini gösterir. İhya etmek, o bedenlere nebatî bir hayat vermek daha başta bir fiildir. Bu fiilin icra edilmesiyle Muhyi ismi tecelli eder ve bedenler kısmî bir hayata kavuşurlar. Bedenlere ruh ilka edilmesi, ruhla beden arasındaki o çok harika münasebetin kurulması ise apayrı bir mucizedir ve bunun icrasıyla gerçek manada insanî hayat başlar. Bunların birlikte icra edilmeleri çok büyük bir İlâhi tasarruftur. Buna dikkat çekmek için bu safhalar müstakil olarak zikredilmişlerdir.

SORU: “Dünyanın dar-ül hikmet, ahiretin ise dar-ül kudret olduğu” ifade ediliyor. Halbuki hikmet ve kudret hem dünyada hem de ahirette tezahür etmektedir. Dünya ve ahirette, hikmet ve kudretin tecelli farklarını izah eder misiniz?

(Zeylin üçüncü parçası)

DÜNYADA eşyanın yaratılışı, büyük ekseriyetle, sebepler zincirine bağlanmıştır. Yani dünyadaki yaratılışlarda, “inşa” manası hükmetmektedir. Bütün varlık alemi “Nur-u Muhammedi” denilen o ilk mahluktan, safhalar halinde

yaratıldığı gibi, her canlı da çekirdek, tohum yahut nutfe dediğimiz bir noktadan başlayarak terbiye edilmekte, birçok safhalardan geçerek son şeklini almaktadır. Bunun içindir ki, Fatiha Suresinde Allahın “Rabbü’l-âlemin” olduğu öncelikle nazara verilir.

Cenâb-ı Hak, bu dünyada sebepleri yaratmış, terbiye etmiş ve sonsuz hikmetiyle neticeleri bu sebeplere bağlamıştır. Ahirette ise sebeplerin icraatına gerek kalmadan her şey İlâhî kudretle bir anda, zamansız yaratılacaktır. Yani, bu dünyada hikmet daha galiptir, ahirette ise kudret. Yoksa, bu dünyadaki sebepler de neticeler de Allah’ın kudretiyle yaratıldığı gibi, ahiretteki bütün icraatlar da yine hikmet üzere olacaktır.

Burada bir “galibiyet” manası nazara veriliyor. Sözlerde, fırtınalı bir denizin “Ya Celil!” dediği ifade ediliyor. Böyle bir manzaranın kendine has bir güzelliği de vardır, ama burada celal daha galip, daha hakimdir. Öte yandan, bir ağaca baktığımızda “cemal” manası nazarımıza çarpar. Halbuki, bu ağacın bir çekirdekten çıkarılması, büyütülmesi, kâinatla münasebetinin kurulması muazzam bir kudret eseridir. Ancak, burada “cemal” daha hakimdir.

Aynı şekilde, hem dünyada hem ahirette hikmet ve kudret birlikte icraat gösterirler. Yani, İlâhî kudretin bütün icraatları her iki âlemde de “hikmet” üzeredir. Ancak

dünyadaki icraatlarda hikmet, ahiretteki icraatlarda ise kudret daha hakimdir.

“Evet dünya dâr-ül hikmet ve âhiret dâr-ül kudret olduğundan; dünyada Hakîm, Mürettib, Müdebbir, Mürebbi gibi çok isimlerin iktizasıyla, dünyada icad-ı eşya bir derece tedricî ve zaman ile olması; hikmet-i Rabbaniyenin muktezasıyla olmuş. Âhirette ise, hikmetten ziyade kudret ve rahmetin tezahürleri için maddeye ve müddete ve zamana ve beklemeye ihtiyaç bırakmadan birden eşya inşa ediliyor.”

— Şualar – 2. Şua

SORU: Zeylin Dördüncü Parçasındaki “İnsan der; ‘çürümüş kemikleri kim diriltecek” ayetinden tarihte bir olayın cereyan ettiği anlaşılıyor. Ayetin nüzulüne sebep olan bu olay hakkında bizleri bilgilendirir misiniz? (Zeylin dördüncü parçası)

ÜBEYB.HAFEF bir grup müşrike, “Muhammed Allah’ın ölüleri dirilteceğini söylüyor. Bu konuyu onunla tartışacağım.” der ve çürümüş bir kemik alarak Resulullah’ın yanına varır. Elindeki kemiği ufalar ve dökülen tozları göstererek, alaycı bir tavırla, “Bunları tekrar kim diriltecek?” diye sorar; öldükten sonra yeniden dirilmeyi akıldan uzak

görüp inkâr eder. Bunun üzerine şu ayet-i kerimeler nazil olur:

“İnsan kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmeyi mi? Şimdi o açıktan açığa bize düşman kesiliyor.”

— Yasin, 77

“Kendi yaratılışını unutup bize örnek getirmeye kalkışıyor ve ‘Şu çürümüş kemiklere kim can verecekmiş?’ diyor.”

— Yasin, 78

“De ki, kim onları ilk başta yaratmış ise O diriltecek. O yaratmanın her türlüünü bilir.” — Yasin Sûresi, 79

Son ayette “halk” kelimesi geçer. Bu kelime hem “mahluk” manasına, hem de “yaratma” manasına gelir. Birincisine göre mana “O, bütün mahlukatını bilir.” şeklinde olur.

İkincisine göre ise, “O her türlü yaratmayı bilir.” manasını ifade eder. Bu ikinci mana, konuya daha uygun düşmektedir. Yani, Allah bütün bir âlemi yoktan yaratmayı bildiği gibi, Hz. Adem’i topraktan yaratmayı, Hz. İsa’yı annesiz yaratmayı, sizi anne-baba ikilisini sebep ederek yaratmayı da bilir. Keza, ölümünüzden sonra sizi yeniden

yaratmayı da bilir. Böylece, Hz. Ademin annesiz ve babasız yaratılması hadisesi, haşirde bütün insanlar için ve bir anda tahakkuk edecektir. Bu ise, daha önce bir örneği sergilenmiş bir yaratma çeşididir.

SORU: “Zât-ı Kadîr-i Alîm tabur misâl bir cedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrat-ı esasiye ve eczayı asliyeyi bir sayha ile, sur-u İsrâfil’in borusu ile toplar.” cümlesinde toplanan malzemeler; zerrat-ı esasiye ve ecza-i asliye olarak ifade ediliyor. Bu zerrat ve eczadan kastedilen nedir? Diğer eczalar bedende bir araya gelmeyecekler mi?

İNSANDA aslî maddeler elementlerdir ve onları teşkil eden atomlardır. Bu aslî maddeler İlâhî bir terbiyeden geçerek hücre olurlar, organ olurlar ve bedeni meydana getirirler.

Bu aslî maddeler yeniden yaratılışta daha başka bir terbiyeden geçerek ahiret âlemine uygun şekilde yeniden yaratılacaklardır. Öyle ki, ahiretteki bedenler ile dünyadakiler arasında “gölge ile asıl kadar büyük bir farklılık” olacaktır.

Neş’e-i uhra denilen bu ikinci yaratılışta görev alacak

zerrat ve ecza konusunda iki görüş vardır.

Birisine göre, insan bedeninde görev alan bütün zerrelere ahirette de görev alacaklardır. Bu görüşe şöyle bir hasiye de düşölür: İnsan hangi zerrelere ile ibadet yapmışsa cennete onlarla girecektir. İsyanda kullanılan zerrelere bu şereften mahrum olacaklardır.

Bu gibi izahlar çoğu zaman “evliyanın keşfiyatına” dayanmaktadır.

Diğer görüşe göre ise, bütün zerrelere görev alması gerekmez. Bir çekirdekten koca bir ağacı çıkaran kudret, insan bedenini, hadiste “acbü’z-zeneb” denilen ve çürüyüp kaybolmayan bir temel maddeden ahirete münasip şekilde yeniden yaratacaktır.

İşte, zerrat-ı esasiye bu ikinci yaratılışa esas olan ve acbü’z-zenebde görev alan atomlardır.

Bediüzzaman Hazretleri *İşarât-ül İ‘caz* adlı eserinde bu konuda şu tahlili yapar:

“Arkadaş! Zahire nazaran, haşirde ecza-yı asliye ile ecza-yı zâide birlikte iade edilir. Evet cünüb iken tırnakların, saçların kesilmesi mekrub ve bedenden ayrılan her bir cüz’ün bir yere gömülmesi sünnet olduğu ona işarettir. Fakat tahkike göre, nebatatın tohumları gibi “Acb-üz zeneb” tabir edilen bir kısım zerrelere, insanın tohumu hükmünde olup, haşirde o zerrelere üzerine beden-i insanî neşv ü nema ile teşekkül eder.”

SORU: Zeylin Dördüncü Parçasında geçen “İnsan bizim kendisini bir nutfeden yarattığımızı görmez mi ki? Şimdi de apaçık bir düşman kesilmiştir.” mealindeki ayet-i kerime için “yedi-sekiz surette haşrin muhtelif tarzda ispatı yapılıyor.” deniliyor. Burada yedi-sekiz mertebede haşrin ispatı ne anlama geliyor?

İNSANIN ana rahminde geçirdiği safhaların her biri bir haşir numunesidir. Yani, bu safhaların her birinin sona ermesiyle yeni bir safha açılır ve bu ikinci safha birincinin haşri gibi olur.

Mü'minin Suresinde bu değişimler şöyle sıralanmaktadır.

1- *“Şurası bir gerçek ki Biz, insanı çamurdan alınıp süzölmüş bir hülâsa, bir özden yaratırız.*

2- *Sonra onu nutfе (sperm) halinde sağlam bir yere yerleştiririz.*

3- *Sonra nutfeyi alakaya (kan pıhtısı veya yapışkan, dölenmiş hücreye),*

4- *alakayı mudğaya (et görünümünde bir çiğnemlik maddeye) çevirir,*

5- *mudğayı kemiklere dönüştürüp,*

6- *sonra da kemiklere et giydirir,*

7- *ardından onu yeni bir yaratılışa mazhar ederiz.*

Şimdi bak da, Allah'ın ne mükemmel Yaratan olduğunu düşün!" — Mü'minun Sûresi, 12-15

1. ve 2. değişimleri bir kabul ettiğimizde, değişim sayısı “altı” olur.

Ayetin devamında, yeşil ağaçtan ateş çıkması yedinci (veya sekizinci) bir haşır numunesi olarak nazara veriliyor. Daha sonra ise her şeyin yaratılışının “ol” emriyle gerçekleştiği hatırlatılıyor

SORU: Yine üçüncü ayette “O Allah (c.c) size yeşil ağaçtan ateş yapmış.” buyruluyor. Yeşil ağaçtan ateş çıkmasının haşrin ispatına delil olmasını nasıl anlamalıyız? (Zeylin dördüncü parçası)

BEDİÜZZAMAN, baharda yeniden hayata kavuşan ağaçlarda “yapraklar, çiçekler ve meyveler” cihetiyle haşrin üç numunesi olduğunu nazara verir.

Bir ağaç, kuruduktan sonra yeniden dirilmesiyle haşre önemli deliller sergilediği gibi, yandığında ateşe inkılap etmesiyle de ayrı bir delil sergiler.

“O yaratmanın her çeşidini bilir.” —Yasin Suresi, 79

Toprağı ağaç yapmayı da bilir, ağacı ateş yapmayı da. Ölü ağaçları diriltten kudretten, ölmüş insanları diriltmesi uzak görülmemelidir.

“... Sonra bir delile daha işaret eder, der: "Size ağaç gibi kesif, sakil, karanlıklı bir maddeden ateş gibi latif, hafif, nurani bir maddeyi çıkaran bir zâttan, odun gibi kemiklere ateş gibi bir hayat ve nur gibi bir şuur vermeyi nasıl istib'ad ediyorsunuz?"

Sonra bir delile daha tasrih eder der ki:

"Bedeviler için kibrit yerine ateş çıkaran meşhur ağacın, yeşil iken iki dalı birbirine sürüldüğü vakit ateşi yaratan bir zâttan, topraktan yapılan ve sonra toprağa dönen insanı, topraktan yeniden çıkarması istib'ad edilmez. İsyan ile ona meydan okunmaz." —Sözler.

Bu konuda şöyle bir mana da olabilir:

Dünya güneşten kopmuş, uzun süren bir soğuma safhasından sonra toprak yaratılmış, denizler yaratılmış, yer küremiz atmosferle kuşatılmış ve sonunda ilk misafirler yahut ilk mahsul olarak bitkiler boy göstermiştir. Demek oluyor ki, ağaçlar ateşin önemli terbiyelerden geçmesi ve uzun safhalar geçirmesi sonunda yaratılmışlardır. Yani, ağaçların aslı ateştir. Yakıldıklarında da yine asılları olan

ateşe rücu' ederler. Böylece ateş çok uzun süren bir ayrılıktan sonra yine ateş olarak ortaya çıkmaktadır.

İşte bu kudret, insanı da ölüm ve kabir safhalarından sonra yeniden yaratacaktır.

SORU: “Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi?” cümlesinde geçen “ehemmiyet vermeyip başkasına mal etmek” ne demektir? (Zeylin dördüncü parçası)

İNSAN kâinatın meyvesi olduğu gibi, şükür ve ibadet de insanın meyveleridir. Hamd bahsinde, bu konuda şu tespite yer verilir:

“Şu kâinatın Sani-i Hakimi; mümkün müdür ki, şu zîşuur meyvelerin meyveleri olan hamd ve ibadeti, şükür ve muhabbeti başkalara verip hikmet-i bâhiresini hiçe indirsin.. veyahut kudret-i mutlakasını acze kalbettirsin... veyahut ilm-i muhitini cehle çevirsin? Yüz bin defa haşa!”

— Mektûbat - 20. Mektub, 2. Makam

Konunun devamında belirtildiği gibi, bu taktirde hilkat seceresi “abes ve beyhude” yaratılmış olur. Abes hikmetin zıddıdır. Kâinatın meyvesi olan insan, şükür ve minnettara-

lığını ancak kâinatın Hâlık'ına ve bütün âlemleri terbiye eden Allah'a vermekle mükelleftir. Bunun dışındaki her türlü tercih “abestir, hikmetsizdir, yersizdir, manasızdır.”

Bir meyve ağacı, meyve vermeyince “beyhude, gereksiz, boşu boşuna” yaratılmış olur. Her zerreyi hikmetle yaratan ve vazifelerle çalıştıran Allah, bu kâinat şeceresini boşuna yaratmadığı gibi, onun meyvesi olan insanı da yine boşuna, gayesiz, hikmetsiz yaratmamıştır.

Bunun içindir ki, o meyvelerin yanlış yollara sapmalarını, şükür ve ibadetlerini başkalarına vermemeleri için peygamberler gönderilmiş, kitaplar inzal edilmiş, peygamber varisi büyük alim ve mürşitler görevlendirilmiştir. Kur'an'da geçen bütün emirler, insanın yaratılış gayesine uygun hareket etmesini temin etmek, bütün yasaklar da bu gayeden sapmasını önlemek içindir.

“Başkasına mal etme” ifadesi, insanın Allah'ın kulu olduğu gerçeğine zıt olan her türlü batıl itikat ve yanlış ideolojileri içine alır.

İnsanı; bir tabiatçı “tabiata”, bir materyalist, “maddeye”, bir evrimci “maymunun evrim geçirmesine”, müşrikler de “putlara” mal etmektedirler.

“Hem hiç mümkün müdür ki: Hadsiz enva'-ı nimetiyle kendini zîşuurlara sevdirdin; ve hadsiz mu'cizat-ı san'atıyla

kendini onlara tanıttırsın; sonra onların şükür ve ibadetlerini, hamd ve muhabbetlerini, marifet ve minnetdarlıklarını esbaba ve tabiata terkedip ehemmiyet vermesin; hikmet-i mutlakasını inkâr ettirsin; saltanat-ı rububiyetini hiçe indirsın! Yüzbin defa hâşâ ve kellâ!..”

— Mektûbat - 20.Mektûb, 2. Makam

SORU: Zeylin Dördüncü Parçasında “Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek” ayetiyle, muhatabın İlâhî kudrete karşı taciz ile meydan okuduğu ifade ediliyor. Bu ince mana nasıl ve nereden çıkartılabiliyor? (Zeylin dördüncü parçası)

OLAYIN önceki seyri nazara alındığında, “Bu çürümüş kemikleri kim diriltecek!??..” ifadesi bir soru değil, bir meydan okumadır. Yani, “Kimmiş bunları diriltecek!?!.. Hayır! Kimse bunları diriltemez. Hiç çürümüş kemikler yeniden dirilip de insan mı olurmuş? Buna nasıl inanılır?” gibi inkâr kaynaklı mana ve maksatlar için bu cümle sarf edilmiştir.

Taciz, “aciz bırakma” demektir. Burada, “aciz zannetmek, yapmasına akıl erdirememek, o işi imkânsız kabul etmek” manasında kullanılmıştır.

Çürümüş kemik parçasını elinde ufalayarak o cümle-

yi sarf eden şahsın, “kendi dar aklını ve azıcık kuvvetini ölçü alıp, Allah’ın sonsuz kudretini acizlikle itham etmesi, böyle bir işi yapmasının düşünülemeyeceğini vehmetmesi ve o “kudrete karşı taciz ile meydan okuması” söz konusudur. Burada çok tuhaf bir tablo sergilenmiştir:

O adam bu sözleri sarf etmekle, gerçekte, “ölümünden sonra, kendisini kimsenin diriltemeyeceğini” iddia etmiş oluyor. Halbuki, o şahıs henüz hayatta iken kendisini öldürecek kudrete karşı koyamıyor, “Beni kim öldürecekmiş!?!..” diyemiyor.

Hayatta iken ölümüne karışamayan bir kimse, öldükten sonra dirilmeye nasıl karşı koyacaktır!?!..

SORU: “İnsanın haşırde bütün amalinin bir sahife içinde yazılı olarak neşredilmesi” meselesini biraz daha anlaşılacak şekilde açar mısınız? Bu yazılı olan şekil, bizim bildiğimiz yazı veya şekil ile bir münasebeti var mıdır?

İNSANLIK ALEMİ olarak, kalem ve kâğıttan başka sermayemizin olmadığı dönemlerde, meleklerin amellerimizi kaydetmesini ve bu kayıtların mahşerde sergilenmesini “kâğıda yazma ve bu yazıyı neşretme” şeklinde hayal edebiliyorduk.

Daha sonra seslerimiz teyplerde kaydedildi. Bütün konuşmalarımız bir banta, bir şerite sığdırıldı.

Bir sonraki safhada, icra ettiğimiz işler ve yaptığımız konuşmalar birlikte resmedildi. Bir kamera bantına bunların tamamını kaydedebildik.

Aslında, bunların daha mükemmeli ve daha harikası bizim ruhumuza konulmuştu. Ama onu ülfet ile fazla dikkate almıyorduk. Tanışıp konuştuğumuz birisinin şekli de sesi de, söyledikleri de hafızamıza kaydediliyordu. Ortada ne bant vardı, ne kamera.

Gerek kendi ruhumuzda yerleştirdiği, gerekse bizlere ihsan ettiği kabiliyet ve ilim ile ortaya çıkardığımız bu kadar farklı kayıt şekillerini birlikte düşündüğümüzde, ahiretin bu dünyadan üstünlüğü ölçüsünde, harika bir kaydın da o âlemde sergileneceğine rahatlıkla inanır, ancak onun mahiyetini bu dünyada idrakten aciz olduğumuzu da peşinen kabul ederiz.

Zilzal Suresi'nde, insanların amellerini görmek için mahşer meydanında itişip kakışacakları, bir kargaşa ortamında herkesin, hayır olsun şer olsun, ne amel işlemişse onu göreceği beyan ediliyor.

Burada “görme” fiilinin kullanılması çok manidardır. İnsanlar amellerini göreceklidir. Bu görme işi, “okuma” şeklinde olabileceği gibi “seyretme, müşahade etme” şeklinde de olabilir. Hakikat-ı hali ancak Allah bilir.

SORU: “İşte onun bütün bu amelleri tarih-i hayatla-
rıyla beraber umum çekirdeklerde ve tohumcuklarda ya-
zılıp, başka bir baharda, başka bir zeminde çıkar.” cümle-
sinde; başka bir bahar ve başka bir zeminden kastedilen
nedir? (Zeylin dördüncü parçası)

BURADA tohumlar ve çekirdekler bir önceki baharda iş-
lenenlerin amel defterine benzetilmiş oluyor. Bu tohum-
lar bir sonraki baharda yeniden sümbüllenip boy gösteri-
yorlar. Bu ise amellerin teşhir edilmesi, ortaya konulması
şeklinde yorumlanıyor.

“Başka bir zemin” ifadesi, bir takım çiçeklerin tohum-
larının rüzgâr yahut bir başka vesileyle başka mekânlara
taşındığına işaret ediyor. Onlar o farklı mekânlarda yine
asıllarının amellerini teşhir ediyorlar.

Ağaçlar ise kışın öldükten sonra baharda yeniden diri-
liyor, bir önceki yıl yaptıklarını sanki ilan ediyorlar.

Buna göre, “bir başka bahar” ifadesi hem ağaçları, hem
de “tohumları başka mekânlara göçen bitkileri” hatırlatır-
ken, “bir başka zemin” ifadesi sadece bu ikinci sınıfı hatıra
getiriyor.

SORU: “Nebatâtın ve eşcârın gösterdiği şekil ve
suret lisaniyla, gayet fasih bir surette analarının

ve asıllarının amalini zikrettiği gibi; dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle sahife-i amalini neşr eder.” cümlesini izah eder misiniz? (Zeylin dördüncü parçası)

BU SORUNUN cevabı bir önceki soruda kısmen verilmişti. Burada amellerin biraz daha açılımı veriliyor. Bir ağacın meyvesi onun bir nevi amel defteri hükmündedir. O çekirdeği ektiğimizde, onun bir ömür boyu neler yaptığı bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkar.

O çekirdek toprak altında parçalanır, büyümeye başlar. Sonra, yeryüzüne çıkar. Gelişip fidan olur, ağaç olur; dal budak salar, yaprak verir, çiçek açar, meyveler verir. İşte bütün bunlar, o çekirdeğin anasının bir önceki yılda işlediği amelleridir.

İnsan da ana rahmine bir tohum gibi düşer. Allah'ın bir ihsanı olarak rahim duvarına yapışır ve toprağa girmiş bir çekirdek gibi gelişmeye, büyümeye başlar. Dokuz aylık süresini tamamladığında yeryüzüne çıkar. Bebek olur, çocuk olur.

Sonra, fidan dönemine benzeyen gençliğe ulaşır. Bir ağacın bütün dal, budak, yapraklarıyla anasının ve aslının amellerini sergilemesi gibi, o da bütün organlarının şekilleriyle, büyüklükleriyle, yerleriyle, özellikleriyle anasının

ve atasının bir benzeri olarak boy gösterir. Onların amel-lerini bu yönüyle, bir bakıma teşhir eder.

Bu örnek, insanın bedeni için verilmiştir. Onun ruh dünyası apayrı bir âlemdir. İnsanı asıl sorumlu tutacak, onun yükseliş ve çöküşüne sebep olacak ameller, bu ruh dünyasına ait olanlarıdır. Bunlar ise onun nutfesinde, tohumunda yazılı değildir.

Cüz'i iradesini hayır yahut şer işlerde kullanmasına göre onun ruh dünyası şekillenir. Nurlarda geçen ifadeyle ya "cennete layık bir kıymet alır," yahut "cehenneme ehil olacak bir vaziyete girer."

İnsan, toprak altına benzeyen bu dünya hayatında, kendi istidat çekirdeğini hayırları sümbül verecek sahalarda kullanırsa, ölümünden sonra ve yeniden dirildiğinde bu amellerinin tümü ona cennet yemişleri suretinde iade edilir. Bir ağacın, bir çiçeğin amellerini neticesiz bırakmayan, boşa çıkarmayan, onları bir başka baharda teşhir eden Cenâb-ı Hak, kâinatın meyvesi ve arzın halifesi olan insanın amellerini de mahşer meydanında aynen teşhir edecek, muhasebeye çekecek ve bu işlerinin karşılığını ona eksiksiz verecektir.

Ayet-i Kerimede haber verildiği gibi, kimseye "kıl kadar" zulüm edilmeyecektir.

Üstad, bu konuda şu değerlendirmeyi yapar:

“Eğer o istidat çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, imanın ziyâsiyle ubudiyet toprağı altında terbiye ederek evâmir-i Kur’aniyeyi imtisâl edip cihâzât-ı mâneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.” — Sözlər, 23. Söz

Cennet ehli olmanın yolu budur, toprağı budur, suyu, ziyası budur. Bunun aksi, insanı azap diyarına götürür. Yani, ubudiyet yerine isyan, iman yerine küfür, İslamiyet yerine batıl yollara sapmak insanın istidadını ifsat eder. Cennete meyve verme kabiliyetinde olan o insan, kendisi için tam ters bir neticeyi hazırlamış olur.

SORU: “Cenâb-ı Hak tarafından adem, esir ve sema perdelerinin açılıp güneş gibi dünyayı ışınlandıran pırlanta misâl bir lambayı gösterme” tabiri geçiyor. Bu ifadede adem, esir ve sema perdelerinin açılmasını nasıl anlamalıyız? Tekrar perdelere sarılıp kaldırılması bu sıralamanın tersinden mi olacak? (Zeylin dördüncü parçası)

GÜNEŞ, “adem, esir ve sema perdelerinin” açılmasıyla yaratıldığı gibi, bütün yıldızlar ve topyekûn kâinat da yine bu sırayla yaratılmıştır. Yani, şu görünen varlık âleminin

tamamı, yok iken var edilmiştir. Bütün varlıklar, yokluk karanlıklarından, bir İlâhî ihsan ve lütufla, varlık sahasına çıkarılmışlardır.

Güneş de bunlardan biridir. O da bir zamanlar yoklukta idi.

Burada, yaratılma hadisesi “yokluk perdesinin açılması” olarak tasvir ediliyor. Bu perdenin açılmasıyla kendini gösteren ilk varlık, “Allah’ın yarattığı ilk mahluk benim nurumdur.” hadis-i şerifinin haber verdiği gibi “nur-u Muhammedî’dir.”

Ondan “kalem, ruhlar, melekler ve nice nuranî ve ruhanî varlıklar” yaratılmış, bir sonraki safhada ise, Üstadın ifadesiyle, o “Nur-u Muhammedî’den yaratılan bir madde-i aciniyeden” bu kâinat yaratılmıştır.

Madde-i aciniye, bu görünen varlık âleminin tohumu, çekirdeği, macunu hükmünde öz ve özet bir maddedir. Bu madde “esir maddesinin ilk şekli” olabileceği gibi, esir bu maddeden yaratılmış da olabilir. Bu esir maddesi, bütün maddî varlıkların tarlası gibi olmuştur.

Nurlarda beyan edildiği gibi, şu kâinatta boşluk sandığımız her yer bu esir maddesi ile doludur. Yıldızlar o tarlanın birer çiçeği gibidirler. Yıldızlar arası boşluklar ise bir bahçedeki çiçekler arasındaki boşluklar gibidir.

Benzer bir durum da, atomların çekirdekleriyle pro-

tonları arasındaki boşluk için de söz konusudur.

Fizikçiler, esir maddesini çok tartışmışlardır ve bu tartışmalar halen devam etmektedir. Önceleri esirin varlığı hiç kabul edilmezken, şimdi “esiri kabul edenler ve etmeyenler” olarak iki grup bilim adamı ortaya çıkmıştır.

Sorunun diğer şikkına gelince: Kıyamet koptuğunda varlık âlemi aynı sıra ile yokluğa gömülecek degillerdir. Nitekim, Nur Külliyyatında “güneşin yok olmayıp cehen-nemde kendine tapanları yakacağı” ifade edilmektedir.

SORU: Zeylin Beşinci Parçasında “nev-i beşerin en mümtaz şahsiyetleri olan 124 bin enbiyanın; kısmen şuhuda ve kısmen hakkalyakine istinaden müttefikan ahiretin vücudundan haber vermeleri” mevzuunda; kısmen şuhud ve kısmen hakkalyakin haberleri nasıl anlaşılmalıdır?

KISMEN” kelimesini “şuhud ve hakkalyakin”in kısmî oluşu şeklinde değil de “peygamberlerin bir kısmı” şeklinde yorumlamamızın daha doğru olacağını düşünüyorum. Buna göre, bazı peygamberler ahirete sadece hakkalyakîn derecesinde inanmakla kalmamış, o âlemi bizzât görmüşlerdir. Diğer bir kısmı ise, hakkalyakin imanlarıyla o âleme inanmış ve bunu ümmetlerine haber vermişlerdir. Meselâ,

Peygamber Efendimiz (asm.), mi'rac mucizesiyle, ahireti, cennet ve cehennemi bizzât müşahede etmiştir.

SORU: “İnsandaki şedit, sarsılmaz daimî olan aşk-ı beka ve şevk-i ebediyet ve amal-i sermediyet bilbedahe işareti ve delaleti ile; bu âlem-i faniden sonra bir âlem-i baki bulunduğu” cümlesinde aşk-ı beka, şevk-i ebediyet ve amal-i sermediyet’in ahirete işaret ve delaletleri nasıldır? (Zeylin beşinci parçası)

RİSALE-İ NUR'DA geçen, “Vermek istemeseydi, istemek vermezdi.” ve “Sual ve cevap, dâi ve sebep ikisi da Haktandır.” cümleleri bize şu dersi verir:

Cenâb-ı Hak, insana ana rahminde mide vermiş, bu dünyada ise onun ihtiyacı olan rızıkları yaratmıştır. Keza, insana o âlemde göz takmış, bu âlemde ise onun imdadına koşacak güneşi ve sair ışık kaynaklarını yaratmıştır.

Beden için nice örneklerini verebileceğimiz bu hakikat, ruh için de geçerlidir. Bedene hiçbir organ gereksiz takılmadığı gibi, ruha da hiçbir duygu, hiçbir his hikmet-siz verilmemiştir. Bu hislerden birisi de “ebedî yaşama isteği” olarak özetleyebileceğimiz “aşk-ı beka ve şevk-i ebediyet ve amal-i sermediyet”tir. Bu hissi, insan ruhuna

takan Allah, onun cevabı olan “ebedî âlemi” de insan için yaratacaktır. Nitekim yaratmış ve insanı o âleme yolcu yapmıştır.

“İnsanın fitrat-ı zîşuuru olan vicdanı, saadet-i ebediye-ye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık vicdanını dinlerse "Ebed!.. ebed!" sesini işitecektir. Bütün kâinat o vicdana verilse, ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz. Demek o vicdan, o ebed için mahluktur.”

— Sözler - Yirmi Dokuzuncu Söz, Sekizinci Medar

“İnsanın ebede uzanmış emelleri ve kâinatı ihata etmiş efkârları ve ebedî saadetlerinin enva'ına yayılmış arzuları gösterir ki; bu insan ebed için halkedilmiş ve ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve âhiretine bir intizar salonudur.” — Sözler, 10. Söz, 11. Hakikat

Mahmutbey mh. Deve Kaldırımı cd. Gelincik sk. no:6 Bağcılar / İstanbul, Türkiye

Tel: (0 212) 446 21 00 Fax: (0 212) 446 01 39

www.zafer yayinlari.com / zafer@zafer yayinlari.com